AMOENITATES LITERARIÆ,

Quibus

VARIÆ OBSERVATIONES,

Scripta item quædam anecdota & rariora Opuſcula exhibentur.

TOMVS SEPTIMVS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,
Apud DANIEL. BARTHOLOMÆI,
M DCC XXVII.

MAGNIFICO, GENEROSISSIMO ATQVE CONSVLTISSIMO DOMINO,

DOMINO

JOANNI SCHVTZIO,

SERENISSIMI ATQVE CELSISSIMI PRINCIPIS AC MARCHIONIS BADA-DVRLACENSIS ETC.

CONSILIARIO DIGNISSIMO

ET

REIP. MEMMINGENSIS

CONSVLI H. T. REGENTI

BENE MERENTISSIMO,

DOMINO ET MAECENATI
SVO DEVOTISSIMA ANIMI RE-
VERENTIA AD CINERES VSQVE
DEVENERANDO

Haſce Pagellas

In publicum ſummæ ſuæ venerationis monumentum ſubmiſſe nuncupatum conſecratumque it

J. G. SCHELHORNIUS,
Scholæ Patriæ Conrector,
& Reip. Bibliothecarius.

Etſi,

ETſi, VIR MAGNIFICE, benevola eruditorum judicia me, ſponte etiam currentem, ad ſtre-

nue decurrendum illud, quod divino fretus auxilio ſum ingreſſus, ſtadium graviter excitant; etſi ipſe ille labor, quem in paranda atque divulganda hacce opella haud invitus inſumo, nativa ſua-jucunditate ac dulcedine mentem ad plura audenda acuit meam: nihil tamen acriores mihi admovere ſtimulos fateor, quam quod non ſine ſuavi tenerrimæ

oble-

oblectationis ſenſu perſpiciam, nec Patronis meis diſplicere exilia hæc conamina, quodque ſic mihi ſubinde commoda enaſcatur occaſio, publica Illis devotæ devinctæque mentis teſtimonia exhibendi.

In præſentia hoc penes TE defungi mihi liceat officio, VIR GENEROSISSIME, cujus excellentiſſi-

mæ virtutes & plurima in Patriam merita pectori meo impreſſerunt cultum ac venerationem longe maximam, cujusque gratioſæ benevolentiæ plurimum me debere profiteor, æternumque profitebor. Præſtantiſſimas illas dotes quibus divina TE largiter decoravit Providentia, inſignia illa officia a TE cum olim jam in viridi vernantis ætatis

tis TVAE flore difficillimis belli Bavaro - Gallici temporibus non absque magno discrimine, tum etiam postea domi forisque in gravissimis legationibus in Patriam collata, summam illam prudentiam multo usu ad sustinendas maximarum rerum curas abunde firmatam, expeditam illam in impeditis solertiam, felicissimam illam in consi-

ciendis arduis negotiis dexteritatem, indefeſſam illam pro Patriæ utilitatibus curam, & reliqua illuſtria ſapientiæ ac fidei TVAE documenta, eaque omnia, quæ ad Rerumpublicarum gubernacula ſedentes unice exornant, dudum in TE admirari atque cultu proſequi devotiſſimo didici.

Hæc

Hæc autem, cunctos bonos cives in TVI amorem & venerationem trahentia, me, qui in TE obſervando nemini unquam mortalium concedam, impulerunt, ut hoc qualecunque TVIS virtutibus ac in Patriam meritis monumentum publicum ſtatuere ſim auſus, quod ſerena fronte ut excipias, omnibus precibus contendo.

Sunt

Sunt vero & alia haud pauca, quæ debitæ gratitudinis cenſum, quem TIBI a longo jam tempore debeo, a me jure ſuo poſtulant. Et TVO enim, MAGNIFICE CONSVL, favori exoptatiſſimo ea, quibus hactenus Incluti Magiſtratus benevolentia multis me beavit vicibus, commoda accepta lubens meritoque refero: ſpesque

que hilaris meum permulcet animum, fore, ut & in posterum fortunæ meæ amplificandæ curam gratiose gerere, Musasque meas tenues patrocinio TVO animare ac fovere non dedigneris, qui jam olim quum in Academiis operam literis darem, mea studia subsidiis e legato Seyfridiano, cui dispensando atque

atque adminiſtrando laudabiliter præes, ſponte TVA juviſti, atque ita TIBI me reddidiſti devinctiſſimum.

Mihi autem, quoad hac frui aura licebit, nihil erit prius, nihil antiquius, quam illum TVVM favorem venerabunda ſemper mente colere, ac Supre-

premum Numen ardentiſſimis exorare precibus, ut TE, MAECENAS, in Memmingæ noſtræ ornamentum atque gaudium quam diutiſſime ſoſpitet, TIBIQVE cum GENEROSISSIMA CONJVGE quicquid eſt felicitatis perpetuo largiatur, & conſilia TVA porro TIBI glorioſa, Patriæ ſalutaria eſſe

esse clementer jubeat!
Scribebam Memmingæ A.
O. R. cIↃ IↃ CC XXVII.
ipsis Idibus
Jul.

PRÆ-

PRÆFATIO.

L. B. S.

HAud opus fuiſſet, in ipſo novi hujus voluminis exordio novo Te morari præfamine, niſi amicorum quorundam monitu conſtitutum mihi eſſet, in poſterum ſubinde huic opellæ inſerere vitas & memorias eruditorum in Suevia noſtra recens defunctorum, aliaque hiſtoriam noſtræ gentis litterariam illuſtrantia. Omnes igitur patriæ ſtudioſos quam humaniſſime ad ſuppetias mihi benevole ferendas invito, perſuaſiſſimos eos eſſe cupiens, debitum me illorum facilitati honorem ſemper habiturum. Ita vale, Amice Lector, atque favore Tuo noſtrum inſtitutum porro proſequere.

)(GA-

GALENUS.

Χαλεπον, ἀνθρωπον ὀντα μη διαμαρτανειν ἐν πολλοις, τα μεν ὁλως ἀγνοησαντα, τα δε κακως κρινοντα, τα δε ἀμελεστερον γραψαντα.

Difficile eſt aliquem, homo cum ſit, non in pluſculis errare: aliquando ignorantem omnino; alibi judicii falſum; rurſus alibi paulo incogitantius ſcribentem.

Series Articulorum hujus Tomi.

I. Commentatio in antiqua monumenta in agro Tigurino A. MDCCXXIV. eruta. p. 1.

II. Dissertatio de Libris combustis. p. 75.

III. M. Jac. Bruckeri Schediasma historico-philos. de convenientia numerorum Pythagoræ cum ideis Platonis, harumque ex illis origine. p. 173.

IV. Diſſertatio epiſtolica ad Irenæum Bibliophilum, cui præter Pauli III. Bullam prorogationis Concilii Mantuam prius indicti quædam de conſilio de emendanda Rom. Eccleſia Paulo III. dato &c. obſervationes inſertæ ſunt. p. 251.

V. Variæ Obſervationes. p. 280.

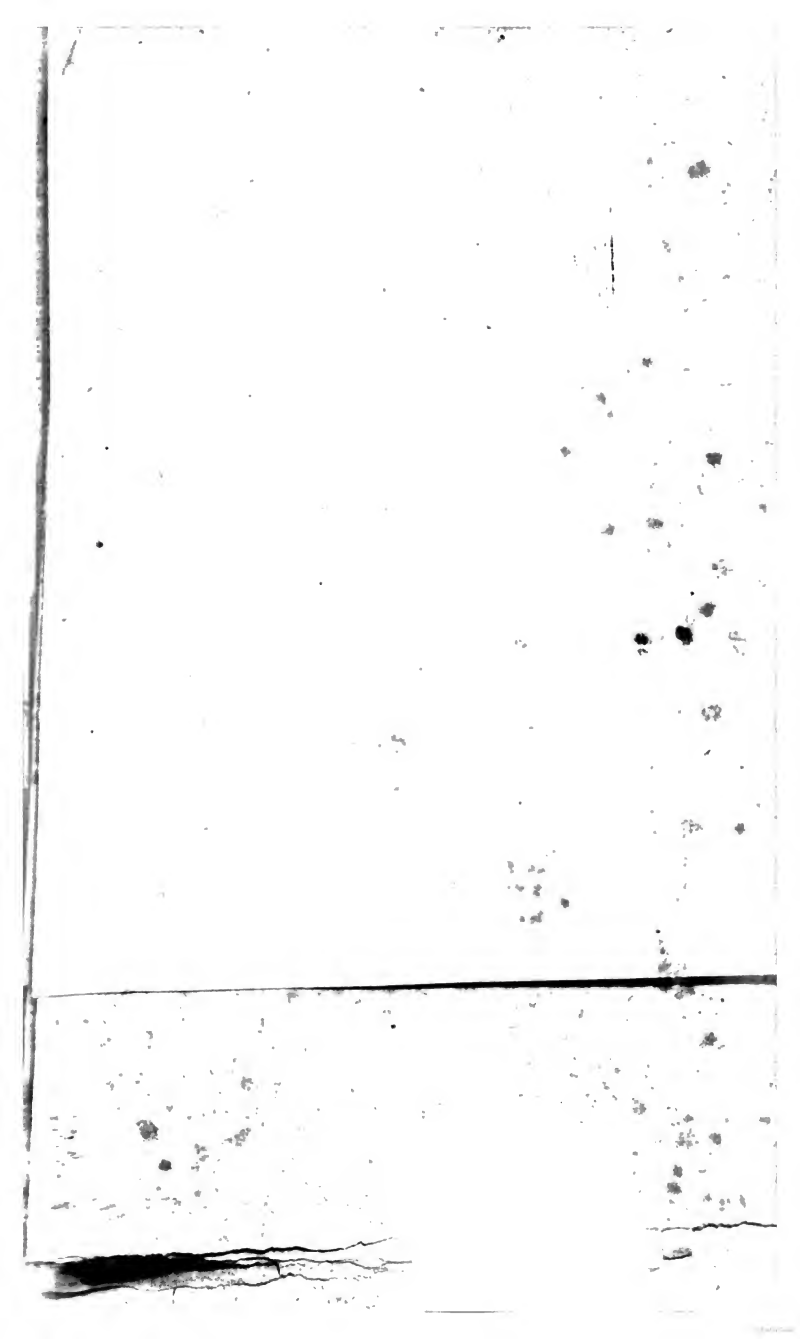

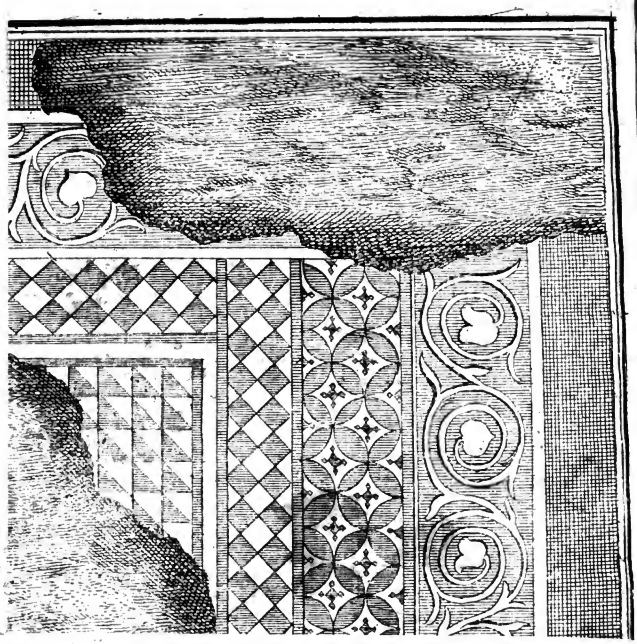

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

LVCVLENTA COMMENTATIO IN ANTIQVA MONVMENTA IN AGRO TIGVRINO NVPER ERVTA. *(a)*

(a) Visum est, pererudita atque elegantissima hac dissertatione novum hujus opellæ volumen ordiri, eaque in ipso limine lectores meos oblectare. Acceptam fero illam incomparabili humanitati Illustris UFFENBACHII, magni literarum Mæcenatis, & ævi nostri Peirescii, cujus curæ Auctor doctissimus, nominari nolens, eam commiserat. De iisdem vero monumentis antiquis Anno MDCCXXIV. mens. Junio & Julio feliciter erutis & ab interitu vindicatis, conjecturas suas publice eo ipso anno vernaculo sermone exposuit Maxime Vener. atque Celeberrimus Tigurinæ Ecclesiæ Archidiaconus Jo. Baptista Ottius.

ARGVMENTVM COMMENTATIONIS.

§. I. Patria Hiſtoria in ſuis initiis mutila eſt: communia fata habuit cum priſca Romanorum Hiſtoria. § II. Supplementi uberrimi vicem præſtant monumenta antiqua, Virorum Eruditorum Commentariis illuſtrata, unde & Antiquariorum dignitas derivatur. § III. Commentarii hujus generale argumentum atque ſcopus panditur. §. IV. In PAVIMENTORUM ORIGINEM inquiritur. PLINIO lux accenditur, ejusque de Pavimentorum origine ſententia confutatur. Caſtigatur MAR. GRAPALDVS. §. V. Docetur RATIO STRVENDI Pavimenta penes Romanos ad mentem VITRVVII. §. VI. Varia Pavimentorum genera indicantur: quid TESSELLATA & SECTILIA differant, disquiritur: variæ Eruditorum Virorum, PHILANDRI, BALDI, SALMASII, GRÆVII, BERGIERII opiniones rejiciuntur, atque alia Vitruvii auctoritate ſtabilitur. §. VII. DE MVSIVO OPERE diſputatur: Solo id nunquam ſemper Cameris adſignatum poſt Salmaſium obſervatur. Ejus ſtruendi ratio inter artes deperditas numeranda. Caſtigatur JVL. CÆS. BVLENGERVS: In denominationis originem inquiritur. §. VIII. Quid fuerint LITHOSTROTA exponitur, SALMASII ſententia confutatur. §. IX. S. JOANNIS Evangeliſtæ comm. 13. CAP. XIX. criticis illuſtratur Animadverſionibus. §. X. Modeſte refellitur LIGTFOOTI de cit. IOANNIS loco ſententia, atque de Romano Prætorio ſermonem eſſe, arguitur. §. XI. Curatius deſcribitur Pavimentum noſtrum in Pago Kloten erutum: Initur numerus reliquorum Pavimentorum in Helvetia hactenus erutorum: promiſcuus artis hujus uſus leviter indicatur. § XII. Reliquæ edium RVINÆ & univerſa Inſtrumentorum, Vaſorumque ſuppellex, excutiuntur juxta & elucidantur. § XIII. LITTERATA MONVMENTA in duas Claſſes dividuntur, atque Inſcriptiones, quæ XI. LEG. mentionem faciunt, recenſentur.

§. XIV.

§. XIV. Texitur LEGIONVM Romanarum HISTORIA ex mente DIONIS, qui emendatur: IVST. LIPSIVS haud leviter notatur. §. XV. Ea LEGG. Historia suppletur. §. XVI. LEG. XI. agnomina C. P. F. exponuntur. §. XVII. SEDES illius HIBERNA indicatur, INSCRIPTIONES duæ illustrantur: altera quoque emendatur. §. XVIII. Explicantur reliquæ INSCRIPTIONES, quæ XXI. LEG. memorant. §. XIX. Eidem SEDES HIBERNA adsignatur. §. XX. Ex Lapidibus Litteratis texitur integra series Legionum, quæ sub Imperio Romano in Helvetia morabantur. §. XXI. Ad alteram Litteratorum monumentorum classem referuntur NVMMI diversi moduli ærisque, qui cursim recensentur. §. XXII. Agitur ex his monumentis CASTRA quondam ROMANA ad pagum Kloten fuisse posita: id quod fusius demonstratur. §. XXIII. Agitur de PRÆTORIO, TRIBVNALI & SACRIS Castrorum. §. XXIV. De OFFICINIS & variis ad Castra ÆDIFICIIS disputatur. §. XXV. Confirmatur ea sententia ex loci opportunitate. §. XXVI. Refellitur eorum opinio, qui publica isto in loco BALNEA fuisse contendunt. §. XXVII. Inquiritur in tempus horum Castrorum. §. XXVIII. Momentum horum ruderum expenditur pro demonstranda ANTIQVITATE VRBIS TIGVRINÆ.

§. I.

GEntis noſtræ origines, Majorumque res vel pace vel bello præclare geſtæ longa premuntur nocte: Patria enim Hiſtoria ad ea uſque tempora, quæ Auguſtiſſimum illud Helvetorum Fœdus proxime anteverterunt, omnis ferme fabuloſa eſt atque mutila, ex levibus quibusdam fragmentis & conjecturis ut plurimum frivolis conſarcinata, frequentes inibi lacunæ, mera caligo, meræ tenebræ!

Quaſi per incertam lunam ſub luce maligna
Eſt iter in Sylvis, ubi cœlum condidit umbra
Jupiter, & rebus nox abſtulit atra colores.

Accidit nimirum illi, quod priſcæ Romanorum Hiſtoriæ, de qua C. SALLVSTIVS in *B. Catil. Profecto*, inquit, *fortuna in omni re dominatur, eaque res cunctas ex libidine magis, quam ex vero celebrat obſcuratque. Athenienſium res geſtæ, ſicut ego exiſtumo, ſatis amplæ magnificæque fuere, verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur: ſed quia provenere ibi magna ſcriptorum*

ptorum ingenia, per terrarum orbem Athenienſium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum, qui ea fecere virtus tanta habetur, quantum ea verbis potuêre extollere præclara ingenia. At populo Romano nunquam ea copia fuit; quia prudentiſſimus quisque facere, quam dicere, ſua ab aliis benefacta laudari, quam ipſe aliorum narrare malebat. En priſcæ gentis noſtræ veram imaginem!

§. II.

Has vero Patriæ Hiſtoriæ lacunas magnam partem explent Monumenta illa antiqua ſive Emblematica, ſive Litterata, æri, lapidibus, gemmis inciſa, totidem quaſi Hiſtoriarum volumina, quæ multa nobis Hiſtoriæ capita, omnibus indicta Annalibus, ab oblivione vindicant, & in claram lucem producunt; multa Hiſtoricis quaſi aliud agendo memorata illuſtrant; multa denique ad antiquos mores ritusque ſpectantia, & poſteris exemplo futura docent.

I nunc Argentum & Marmor vetus, Aeraque, & Artes
Suſpice — — —

Intelligis nimirum, quo loco habendi ſint illi, qui in explicandis illuſtrandisque An-

tiquorum operum reliquiis & quasi naufragii tabulis rite occupantur; Historicorum vicem præstant, & ubi hi incipiunt, isti ut plurimum finiunt. Vero non hoc ago, ut Antiquariorum dignitatem ad invidiam usque laudibus extollam; nobis in hoc genere otia fecêre Viri immortales & suis in Rem Litterariam meritis toto orbe celeberrimi.

§. III.

Animus est hoc Syngrammate, quantum lucis Antiquitatum studium in ipsam quoque Historiam Patriam diffundat, recenti aliquo & ipsa novitate memorabili edocere exemplo. Eruta sunt nuper in pago quodam ad secundum lapidem ab Urbe Tigurina, dicto Kloten, egregia nonnulla Antiquitatis monumenta; Pavimentum marmore cæsim diminuto stratum, varii generis instrumenta Sacra, nummi, Inscriptiones &c. alia: Quæ omnia Auctoritate AMPLISSVMI SENATVS, sub auspiciis Viri Nobilissimi & moris antiqui Peritissimi JOH. HENRICI ZOLLERI, *Tribuni militum*, cui hæc provincia S. C. demandata erat, magno studio atque labore per latissimum campum conquisita, lucique reddita, quin & optimo consilio

Tigu-

Tigurum in Cimeliarchium publicum transportata fuere, ubi κειμηλια iſthæc magna cura aſſervantur. Et digna omnino ſunt, quam quæ maxime attentione noſtra; proinde me operæ pretium facturum exiſtimavi, ſi otii mei ſubceſivas horas illuſtrandis his monumentis occuparem.

§. IV.

Inter monumenta noſtra primum merito locum tenet Pavimentum affabre ſtratum, a quo proin & commentationem noſtram ordiemur. Repetam autem rem omnem ab ovo, atque argumentum illud de pavimentorum origine, ſtructura, generibus paulo cujus curatius excutiam, quoniam perperam multa in hoc genere ab Eruditis ſunt tradita. Et Pavimentorum quidem originem quod attinet, PLINIVS nobis conſulendus eſt, qui *Hiſt. Nat. Lib. XXXVI. cap. 25.* id ex profeſſo agit: *Pavimenta*, inquiens, *originem apud Græcos habent elaborata arte picturæ ratione, donec Lithoſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Soſus*, qui Pergami*

 ſtatuit

* Pro Soſo Xenodorum neſcio quem M. GRAPALDVS in *Lex.* de *Part. Æd.* Lib. II. c. I. p. 56. ſub-

ſtatuit (vel ut alii rectius: *ſtravit*) *quem vocant* Ἀσαρωτον οἶκον, *quoniam purgamenta cœna in pavimento, quæque everri ſolent, veluti relicta fecerat parvis e* ** *teſtulis tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuſcans. Apricantur aliæ ſcabentes* (Salmaſius legit auctoritate librorum veterum: *lavantes*) *ſe ſe in canthari labro.* Hactenus de pavimentis ſubtegulaneis, ſeu quæ ſub tecto ſternebantur. De ſubdialibus paulo inferius: *Subdialia Græci inve-*

ſubſtituit. *Sternuntur*, inquit, *& Aſarota, in quibus Xenodorus primus claruit; nam Aſarotum ſtravit miro artificio parvis teſtulis in varios colores tinctis & imagines pictis.* Unde *Papinius I. Sylv.* Tiburtinam villam Vopiſci deſcribens:

\- - - - *varias ubi picta per artes*
Gaudet humus, ſuperantque novis Aſarota figuris.

Nomen ab α & σαιρω, vel σαρω, *everro*, vel *ſcopis expurgo* mutuantur. Videtur Marius inſolens hoc Dædali nomen ex aliquo Plinii Codice, ex quo & reliqua hauſiſſe: faciunt tamen plurimi Codd. pro *Soſo.*

** *Salmas. in Exercit. Plin.* pag. 854. *b. A.* Teſtulæ illæ, inquit, in mendo ſtratæ. Vetus liber: *parvisque eſſent utilis:* lege: *parvisque e teſſerulis.* Verbo Lutilii uſus, cujus & verſum ibidem citat:

\- - *lexis compoſitæ, ut teſſerulæ omnes*
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Id vero Salmaſius ſola auctoritate ſua mihi non perſuadebit, cum vulgata Lectio propius accedat ad ſcripturam Librorum veterum.

invenere, talibus domos contegentes. Nimirum ea pavimenta omnium prima & antiquiſſima credit, quæ arte omni & ornatu privata erant, ſolo fiſtucationibus magna cura ſolidato, ut *Vitruvius* loqui amat? FISTVCA enim interprete *Bernald. Baldo* in *Lexic. Vitruvian.* anſatum & capitibus ferratum inſtrumentum eſt, quo pali ſublicæque in terram panguntur & ſolum exæquatur atque firmatur, *pavicula* quoque vocatum ipſum hoc inſtrumentum a *paviendo*, hoc eſt, feriendo, unde *pavimenti* nomen. Hujus generis pavimenta *barbarica* proin dicta, quia omni cultu & ornatu erant deſtituta. *Plinius* claris verbis, quæ hunc in modum legenda: *Pavimenta credo primum facta, quæ nunc vocamus barbarica, eaque ſubtegulanea, in Italia fiſtucis PAVITA: hoc certe ex nomine ipſo intelligi poteſt.* Poſtea a Græcis pingebantur hæc pavimenta variis coloribus, ut hodie vulgo parietes: creſcente autem luxu picta hæc pavimenta locum cedere cogebantur Lithoſtrotis, hoc eſt, pavimentis lapillis ſtratis, in quorum genere etiam erant Aſarota, quorum artifex Soſus *Plinio* celebratur: Ne vero ejus manes mihi iratos habeam, pace illius dictum ſit, eum ex gentis ſuæ more

facere, quæ artium ferme omnium ac disciplinarum originem Græcis tribuere solebat. Nos antiquiora esse pavimenta illa & subtegulanea & subdialia censemus, idque auctoritate Sacræ Judæorum Historiæ: de illis mentionem facit *Liber Esther Cap. I. v. 6.* ubi sumtuosissimum illud Ahasveri convivium graphice describitur; Cænatorii lectuli positi erant על רצפת מהב ושש ורר Hæc vero memorat. *II. Lib. Samuel:* ומחרצת *cap. XI. v. 2.* In Italia vero ante Cimbricum bellum jam fuisse frequentata magna gratia animorum testis est *Plinius* l. c. qui nos itidem docet, *Romæ scalpturatum in Jovis Capitolini æde primum factum esse post tertium Punicum bellum initum: Lithostrota vero cœptavisse jam sub Sylla.* Hæc de pavimentorum origine ex Plinio. Clariss. *Guil. Gœree* in *Antiqq. Bibl.* Originem pavimentorum Emblematibus pictorum derivat ex more prisco per florea prata jacentium aut sedentium; censetque emblemata hæc pavimentorum præbere accumbentibus speciem floridi quasi thori: ad partes suas vocat *Ausonium Mosell. v. 48.*

I nunc & Phrygiis sola lævia confere crustis
Tendens marmoreum laqueata per atria campum.

Item

Item etiam *Prudentium* περὶ Στεφ. in Hymn. III. v. 196.

Tecta corruſca ſuperrutilant
De laquearibus aureolis;
Saxaque cœſa locum variant,
Floribus ut reſoluta putes
Prata rubeſcere multimodis.

§. V.

Pergo nunc ad Pavimentorum ſtructuram. Hanc nos decet VITRVVIVS *Lib. VII. Cap. I.* quo magiſtro in hoc argumento uti cogito. Pavimentum omne quatuor coriis ſeu ſtratis diſtinguebatur. Primum atque imum pavimentorum ſtratum STATVMEN dictum, conſtat ex lapillis, ut vult *Plinius H. N. Lib. XXXVI. c. 25.* globoſis, ope calcis & ſignini coagmentatis; de eo *Vitruvius: Tunc inſuper ſtatuminetur, ne minore quidem ſaxo, quam quod poſſit manum implere.* Alterum corium dictum RVDVS: *Rudera*, teſte *Iſidoro in Originib. appellant* artifices *lapides contuſos & calci admixtos, quos in Pavimentis faciendis ſuperfundunt.* Rationem ſtruendi corii hujus exponit *Vitruvius: Statuminationibus inductis ruderetur. Rudus ſi novum erit*, hoc eſt, e novo factum lapide

lapide aut recentibus teſtis, *ad tres partes una calcis miſceatur*, (vel ut *Palladius* vult *Lib. I. c. 9.* Saxi contuſi duas partes, cum una calcis temperatæ conſtitues) *ſi redivivum fuerit*, ſcilicet e veteri renovatum ex pavimento aut ædificiis dirutis, *minus opus eſt calcis, ſed ad quinque ſufficiunt partes duæ:* ita expreſſis verbis *Vitruvius: Quinque ad duum mixtiones habeant reſponſum. Deinde Rudus inducatur, & vectibus ligneis decuriis inductis crebriter pinſatione ſolidetur, & id non minus pinſum abſolutum craſſitudine ſit dodrantis IX. puta pollicum.* Tertium ſtratum NVCLEI nomine veniebat, ratio denominationis in promtu eſt cuivis: molle hoc erat atque tenellum; præcipit de eo *Vitruvius: Inſuper ex teſta nucleus inducatur, mixtionem habens ad tres partes unam calcis, uti ne minore ſit craſſitudine pavimentum digitorum ſenum.* Tandem inducebatur *ſumma CRVSTA: ſupra nucleum ad libellam & regulam exacta pavimenta ſtruantur.* Pavimentis hunc in modum coaptatis accedebat ultimo loco fricatura, uti ſcil. anguli omnes eſſent æqualiter plani, neque tumuli aut lacunulæ exſtarent. Integrum pavimenti opus craſſum erat digitos quindecim. His autem Romanæ Architecturæ præceptis exacte

exacte respondet pavimentum illud nostrum Clotense ad libellam structum.

§. VI.

Memorantur vero antiquis varia pavimentorum genera: TESSELLATA, SECTILIA, LITHOSTROTA, alia, quæ superficie tantum ab invicem erant distincta, secundum cujus varietatem, varia habuere nomina. In hac rerum, opinionumque discordia nostrum erit disquirere, ad quam pavimentorum classem illud Clotense potissimum sit referendum. Auctores antiqui TESSELLATA & SECTILIA passim ab invicem distinguunt; in quo vero isthæc diversitas fuerit posita, tot sunt Eruditorum sententiæ, quot capita. *Philander* in *Animadv. ad Vitruv. Lib. VII. c. I. Per Sectilia*, inquit, *intelligo parvas marmoreas crustas, in varios interdum colores tinctas: per tesseros quadrata grandia. Baldus* contra in *Lexic. Vitruv.* ad vocem TESSERA: *Ego* tesseras *puto ad Musivum opus* vel pictum *pertinere*; Sectilia *vero secti marmoris esse quadrata grandia.* Clariss. *Salmasius* in *Exerc. Plin. ad Solinum pag. 854.* Sectilia *sectis parvulis marmorum crustis strata erant, ex diversi generis & coloris marmoribus non tinctis.*

ctis. Teſſellata *ex parvis teſſellis, hoc eſt calculis quadratis in varios colores tinctis.* Quocum facit & Clariſſ. *Grævius in Not. ad Sueton. Jul. l. 46. Bergierius* vero *Lib. II. de publ. & milit. Viis Imp. Rom. Sect. XII. §. 5. Quadra illa erant generatim vel majora, vel minora. Majora in faciem porrecta infra quatuor digitos, imo reperiuntur, quæ æquant fabæ magnitudinem: Majora dicebantur* Teſſeræ *vel* Teſſellæ, *& ex iis facta pavimenta teſſellata: minora* ſectilia *vocabantur.* Quod exſtruit alius, alius turbat atque diruit. Nugas vero agunt illi, qui diſtinctionem ſectilia inter & teſſellata in colore ſeu nativo ſeu adſcititio quærunt; cum nullum ex antiquitate teſtimonium queant producere, quo hæc illorum firmetur hypotheſis: conſtans enim antiquis Auctoribus de hac diſtinctionis nota ſilentium. Ad veritatem propius accedere videntur illi, qui cruſtularum magnitudine fuiſſe diſtincta autumant, inveniunt enim ſententiæ ſuæ aliquod præſidium in ipſa *Sectilium* appellatione. Verum contra eos facit *Vitruvius* l. c. qui teſſeras abſolute ſic dictas, per quas minores teſſellas intelligit, quasque grandibus opponit teſſeris, a ſectilibus expreſſe differre docet. Ego proin ab his Reip. Litte-

rariæ

rariæ Dictatoribus discedere & in omnia alia ire non vereor: cum fiducia asserens Tessellata sectiliaque pavimenta nonnisi crustularum figura ab invicem fuisse distincta; Tessellata quidem calculis quadratis sive tessellis; Sectilia vero cujuscunque alius figuræ lapillis strata erant; fidem facit *Vitruvius* l. s. c. quod miror neminem hactenus advertisse; *Cum ea*, inquit, *pavimenta exstructa fuerint, & fastigia exstructiones habuerint, ita fricentur, ut si* Sectilia *fuerint, nulli gradus in scutulis*, seu rhombis, *aut trigonis, aut quadratis*, oblongis scil. *seu favis* i. e. hexagonis *extent: Sed coagmentorum compositio planam habeat inter se directionem. Si Tesseris structum erit, ut eæ omnes angulos habeant æquales, nullibique a fricatura extantes.* Ut taceam istam meam opinionem diversa hac Sectilium, Tesselatorumque denominatione mire confirmari.

§. VII.

Hactenus de Pavimentis Tessellatis & Sectilibus: Nunc de *Musivis* disputabo *operibus*. Nolo autem varias variorum de illis conscribillare sententias ubivis obvias & ut plurimum ineptas: ea tantum in medium proferam, quæ argumentorum vi atque pondere firmata sunt. Et

ante

ante omnia quidem monendum eſt, hallucinari omnes, qui Muſivum pavimentis adſignant, quod cameris & apſidibus proprium: Cameram, trullum, apſidem legimus ubique de Muſivo pictam; ſolum autem vel ἔδαφος nunquam: tantum certe intereſt inter muſivum & pavimentum, quantum inter ſolum & cameram triclinii. Clariſſ. *Sponius in Miſcell. Erud. Antiq. Diſſert. II.* habet inſcriptionem, quæ Cameris adſignat Muſeum: ET HOC AMPLIVS PRO SVA LIBERALITATE CAMERAM SVPERPOSVIT ET OPERE MVSEO EXORNAVIT. &c. Nusquam autem invenies dictum, pavimenta de Muſivo picta. Videatur in hanc rem *Almaſius in Comment. ad Æl. Spart. cap. 6.* ubi aſſertum hoc vel centum teſtimoniis firmat. Exiſtimant viri in hoc ſtudiorum genere celeberrimi Muſivum opus materia & forma a teſſellato picto non differre; videſis *Baldum* in *Lexic. Vitruv.* ad vocem TESSERA. *Peraltum* in *Annot. ad Vitruvium*; *Salmaſium* in *Exercit. Plin.* p. 855. &c. Ego contra de ratione operis Muſivi quicquam absque temeritatis culpa a quoquam poſſe affirmari nego, in tam alto Auctorum ſilentio: *Plinius* & *Vitruvius* ejus ne quidem meminerunt;

runt; *Æl. Spartianus cap. 6.* & *Treb. Pollio* in *Tetric. Jun.* nonniſi quaſi aliud agentes leviter ejus nomen tangunt; & quicquid ex priſcis auctoribus de ratione hujus operis diſcimus, huc redit, omnem Muſivi operis artem ad picturam eſſe referendam. Mirari vero ſatis non poſſum *Jul. Cæſar. Bulengerum* in opere de *Pictura & Plaſtice Lib. I. cap. 9.* enormiter hallucinantem: *Ego*, ait, *Muſivum opus de omnibus ſigillis, imaginibus, exemplis, quæ ex teſſellis, ex ſcutulis marmoreis, aut ex hyacinthis, unionibus, carbunculis & aliis gemmis, lapillisque conſtruuntur, interpretor. Scribit enim Pollio in Tetrico jun. Tetricos obtuliſſe Aureliano civicam coronam de Muſeo pictam, i. e. ſigillis & imagunculis ex unionibus, Smaragdis & Carbunculis ornatam.* Nusquam Trebell. Pollio hæc memorat: id vero dicit, imaginem coronæ illius, quam Aurelianus a Tetricis in grati animi monumentum acceperat, de Muſeo fuiſſe pictam: dabo ipſiſſima ejus verba: *Tetricorum domus hodieque extat in monte Cœlio inter duos lucos contra Iſium Metellinum, pulcherrima, in qua Aurelianus pictus eſt, utrique prætextam tribuens & ſenatoriam dignitatem; accipiens ab his ſceptrum, coronam civicam pictura-*

tam de Muſeo. Originem nominis quod attinet, communis eſt Eruditorum ſententia, quam habet Clariſſ. *Sponius Disq. Cur. Diſſ. II. p. 21. On donnoit à ces ſortes de pavez*, (ſequitur communem errorem) *le nom de Muſea, Muſia & Muſiva, parce qu'on attribuoit aux Muſes les ouvrages ingenieux, & qu'on y repreſentoit les Muſes & les Sciences. Nous avons même dans Lyon l'Egliſe ancienne de S. Irenée, qui etoit toute pavée d'une Moſaique où l'on voit encore depeintes la Rhetorique, la Logique & la Prudence.* Addunt huic conjecturæ aliquod pondus, quæ habet *Pauſanias Lib. II. cap. 31.* de Muſæo Trœzeniorum in Peloponeſo: Ὀυ πορρωδε Ιερον Μουσων ἐϛι. — Του Μουσειε δε πορρωβωμος ἐϛιν ἀρχαιος, ἐπι δε αὐτω Μουσαις ἡ ὑπνω ϑυουσι. Neque tamen communis hæc ſententia firmo ſatis ſtare talo videtur: Siquidem artium omnium atque ſcientiarum originem & incrementum Muſis tribuere ſolebat veneranda antiquitas; quin & artium illæ Litterarumque Præſides non unico hoc picturæ genere, neque ſolæ effingebantur; qui ergo huic ſoli nomen inde hæſiſſet? quaſi vero non eodem ſive jure, ſive injuria hæc denominatio & Statuariæ arti, & picturæ omni & Plaſtice conveniret. Ego qui-

quidem huic operi ab inventore nomen inditum cenſeo: *Pauſanias Lib. IV. cap. 24. Muſi* alicujus artificis mentionem injicit, de baſi ænea, quæ Jovem ſuſtinet, loquens: Μουσα δε ἐϛι ποιημα, ὁϛις δη ὁυτος ἐϛι Μουσος.

§. VIII.

Pergamus ad LITHOSTROTA: frequens illorum apud antiquos auctores mentio. *Varro de Re Ruſt. Lib. III. cap. 1. Cum enim villam haberes opere tectorio & inteſtino ac pavimentis nobilibus* lithoſtrotis *ſpectandam, parum putaſſes eſſe, ni tuis quoque litteris exornati parietes eſſent.* Et *cap. 2. Nunc ubi hic vides citrum, aut aurum? num minium, aut armenium? num quod emblema aut* lithoſtrotum? *quæ illic omnia contra.* De his *Salmaſius* in *Exerc. Plin. p. 855.* „Teſſellata pavimenta o-„ mnino diverſa fuerunt a *Lithoſtrotis*, ut„ clare ſignificavit Plinius. Male igitur„ Viri Doctiſſimi Lithostrota & Teſſellata„ eadem faciunt. *Lithostrota* ſectis par-„ vulis marmorum cruſtis ſtrata erant ex„ diverſi generis & coloris marmoribus„ non tinctis. Suetonius *Sectilia* latine„ vocat τα Διθοϛρωϛα, & diſtinguit a teſſel-„ latis, *in Cæſare.* Grammatici apud Ho-„

„merum το κρατιαιπεδον interpretantur λι-„θοστρωτον ἢ ψηφολογητον ἔδαφος.„ Ergo diverſum Lithoſtrotum à teſſellato & paulo inferius; „*Lithoſtrota* in pavimento ac ſo-„lo manſere; *teſſellata* ad cameras trans-„lata & muſivi operis nomine appellata „ſunt.„ Salmaſius Lithoſtrota a teſſellatis diſtinguit, cum ſectilibus vero ſuis confundit, quibus ex rationibus, ego quidem non intelligo. Prolixus ſatis in exponendis ſuis opinionibus, ſed in iis confirmandis nimis parcus. Fruſtra vel Plinium, vel Suetonium in ſubſidia vocat; quæcunque enim heic ſibi fingit de Lithoſtrotorum a teſſellatis diſtinctione & cum ſectilibus ſynonymia, mera ſunt ſomnia, ne leviſſimis quidem rationibus fulta. Docet enim *Plinius* claris verbis generale Lithoſtrotorum nomen eſſe, & ab utrisque teſſellatis & ſectilibus pavimentis differre, ut genus differt a ſuis ſpeciebus: *Lithoſtrota*, inquit, *expulere rationem pingendi pavimenta. Celeberrimus fuit in hoc genere*, ſc. lithoſtrotorum *Soſus, qui &c.* Refert nimirum Plinius ipſe inter Lithoſtrotorum ſpecies Aſarotha atque imprimis Soſi illud Pergamenum ex parvis cruſtulis tinctis ſtratum.

§. IX.

§. IX.

Neque vero profani tantum Auctores, verum S. etiam Pandectæ Lithoſtrotorum mentionem faciunt. Inſignem ſuppeditat locum S. JOANNES Evangeliſta Cap. XIX. v. 13. quem hac ſectione criticis quibusdam illuſtrabimus animadverſionibus, ut doceamus, Antiquitatis Scientiam etiam Libris S. in quibusdam commatibus lucem præferre. Locus ita habet: Ὁ οὖν Πιλατος ἀκουσας τουτον τον λογον, ἠγαγεν ἐξω τον Ἰησουν, καὶ ἐκαθισεν ἐπι του βηματος, εἰς τοπον λεγομενον ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ: ἑβραιστι δὲ ΓΑΒΒΑΘΑ. Βημα hoc Pilati, de quo loquitur Joannes, erat extra Prætorium, ut colligimus ex *cap. XXVII. Evangelii ſecundum Mathæum. v.* quippe 19. Pilatus memoratur ſedens ἐπι του βηματος, & v. 27. milites deduxerunt Jeſum à Tribunali εἰς το Πραιτωριον. Et *Joſephus* claris verbis docet Tribunal Pilati non longe a Prætorio abfuiſſe, extructum in Stadio magno: Ὁ Πιλατος, inquit, καθιζας ἐπιβηματος ἐν τω μεγαλω Σταδιω. Quin & Prætoria caſtrorum a Tribunali erant ſejuncta; præcipit *Hyginus* de *Caſtramet. Parte læva Prætorii*, nimir. extra Prætorium, *Tribunal. ſtatuitor.* Pars areæ Tribunalis Pilati lapillis erat ſtrata quare ſubdit Joan-

nes : εἰς τοπον λεγομενον ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ: Omnis ferme interpretum chorus εἰς pro ἐν positum affirmant ; enallage ſacris N. T. ſcriptoribus frequentiſſima : Ego vero, integro aliorum judicio, verborum inſignem & divinis iisdem ſcriptoribus non minus frequentem animadverto metatheſin, ita explicandam : Ὁ οὐν Πιλατος ἀκουσας τουτον τον λογον, ἠγαγεν ἐξω τον Ἰησουν εἰς τοπον λεγομενον λιθοςρωτον, (ἑβραιςι δε Γαββαθα,) καὶ ἐκαδισεν ἐπι του βηματος. Interpretor illud ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ, pavimentum lapide pretioſo cæſim diminuto, & in varia picturæ genera diſcriminato, ſtratum : ut *Apuleji* verbis utar. Sectilene fuerit, an teſſellatum cum ignariſſimis æque neſcio. Dictus autem judicii iſte locus ἑβραιςι ΓΑΒΒΑΘΑ. Ebraicum dicit illud Γαββαθα S. Joannes, Syrum autem Nonnus. *Albericus Gentilis Diſp. ad I. Maccabæorum ; Aut hæc melius explicamus cum bonis Magiſtris,* (Junium indigitat ad Joan. XIX. v. 17. & Tremellium ad Joan. XX. 5.) *ut quod Syrus ſæpe in N. T. dicit Ebraicum, id proprie Ebraicum non ſit, ſed vel Chaldæum vel Syrum, dicat Ebraicum tamen, quoniam tunc temporis Syriaca Lingua Ebræis eſſet vulgaris,* (ex ſententia quorundam, non omnium ; cui tamen nimis multa obſtant) *nam*

ſuæ

ſuæ linguæ uſum, jam in ipſa captivitate amiſerant, ac victorum idioma, vicinarumque regionum (quod vel Chaldæum erat, vel Syrum) didicerant. Per contrarium dicunt Chaldaicam alii, quæ Hebræa, & quia ſunt linguæ iſtæ affines: & chaldaica notior erat. Imo Salomonis Ebraica Lingua Aſſyria alicubi dicitur. *Themiſtius* Philoſophus cognomento Εὐφραδης, *Orat. V.* de Theodoſ. Imper. Πεπιϛευκε γαρ ἐυποιων τω λωγω το Ασσυριω, ὁς την καρδιαν του βασιλεως λεγει, ἐυ λεγων, ἐν τη τε θεε παλαμη δορυφορειϑαι. Omnino reſpicit dictum Proverb. cap. XXI. v. 1. Celeberrimi interpretes illud ΓΑΒΒΑΘΑ derivant a Syriaco גב, quod deſignat *crepidinem, dorſum* aut *ſuperficiem eminulam*, eaque notio non multum abludit a re noſtra. Nihil interim obſtat, quominus Joannem proprie locutum aſſeramus, & hanc vocem derivemus ab Ebraico verbo גבה, *elatum, excelſum eſſe:* Nimirum Romani a miro artis pavimento huic loco impoſuere nomen; Judæi vero ἀπο του βηματος, quod deſcendit a βαινω, *ſcando*, cui optime reſpondet illud ΓΑΒΒΑΘΑ. *Tacitus* de ſeditione Pannonica: *Una tres aquilas & ſigna cohortium locant, ſimul congerunt ceſpites, quo magis conſpicua ſedes foret.*

§. X.

Fui quidem hactenus in ea opinione, agi in hoc, qui nos occupat, Joannis loco de Prætorio Pilati, adeoque Romano. Verum audiendus etiam eſt in contrarium Clar. LIGTFOOTVS ad h. l. *Quidnam eſt*, inquit, *quod objiciatur, ſi dixerit quis, quod Evangeliſta per hunc titulum intellexerit Conclave Gazith, ubi ſedes Synedrii? Et quod cum Judæi nollent ire in Prætorium Pilati, (& nonne tribunal ejus in Prætorio?) ipſe iverit in Prætorium & Tribunal eorum? Refert* Ariſtæus, *quod templum ſpectavit ad ortum, poſterioribus ejus ad occaſum tendentibus*, το δε παν εδαφος λιθοςρωτον καθεςηκε: *cui atteſtantur* Talmudici, *& ſpeciatim de Pavimento* Joſephus *memorabili hiſtoria* de Excid. Lib. VI. cap. 7. &c. *At nonne Conclave Gazith habuit pavimentum lapidibus ſtratum modo accuratiori & nobiliori? Unde aliter ejus nomen? Dictum eſt* לשכת גזית, *inquit* Aruch *quia ſtructum fuit lapidibus dolatis. Nonne & ita etiam reliqua conclavia?* in Bava Mezia fol. 117. 2. *& in* Bathra fol. 2. 1. *diſtinguunt inter:* כפיסין *&* גזית, *&* גויל *&* לבונין, *lapides rudes, & dolatos, & ſemilateres, & lateres. Jam ergo cum plurima fuerint conclavia circum-*

cumatria, num illa ex rudibus lapidibus, aut lateribus ſtructa, hoc autem ſolum ex lapidibus dolatis? Magis uniformis erat procul omni dubio tota ſtructura. Et tum probabiliorem rationem vix excogitaveris, quare locus iſte præ omnibus aliis dictus fuerit Gazith, quam a pavimento lapidibus dolatis ſtrato modo accuratiori. Quidnam igitur vetat, quo minus per Λιθοστρωτον *h. l. intelligatur iſte locus:* Nemo ibit inficias Clariſſ. Viro conclave Gazith pavimento nobiliori fuiſſe ſtratum, in quo probando tam operoſus eſt: quî vero inde ſequatur per λιθοστρωτον apud Joannem deſignari illud ipſum Conclave Gazith, id ego hactenus pro mea ſtupiditate nondum pervideo. Et multa omnino obſtant, quominus huic ſententiæ noſtrum adjiciamus calculum: I. ſcire velim, ex Clariſſ. Viro, quamobrem S. Joannes non illa ipſa voce גזית ad deſignandum conclave illud fuerit uſus, quæ proprie Λιθοστρωτον ſignificationem exprimit, & communis atque recepta denominatio erat? Si dixiſſet S. Joannes, ut omnino ex Ligtfooti mente debuiſſet: Ἠγαγον αὐτον εἰς τοπον λεγομενον λιθοστρωτον, ἑβραιστι δε Γαζιθ, res eſſet extra omnem dubitationis aleam poſita. Cum vero perhibet locum illum Judæis dictum eſ-

ſe Γαββαθα, rectiſſime colligo, indigitari alium quemdam locum a conclavi Gazith diverſum; niſi probetur illud ipſum conclave Judæis quoque ſub nomine Γαββαθα clarum fuiſſe. Sed hoc opus, hic labor eſt. II. Quis a ſe poterit impetrare, ut credat Pilatum Proconſulem renitentibus Judæis ipſum accedere, ultro Conclave Gazith adiiſſe, Synedrii ſedem? Cum Evangeliſtæ una omnes ſententia Judæos quidem in cædem innocentiſſimi Servatoris furore quodam ſtimulatos ruenteisque, Pilatum vero Salutem ejus ſtudioſe quærentem referant. III. Fallitur omnino Eruditus Anglus tribunal intra Prætorium conſtituens, de quo ſupra: neque proin opus erat, ut Judæi Prætorium Pilati ingrederentur; neque etiam vetitum ipſis erat vel profeſtis etiam diebus, ſi quod urgeret negotium in loco publico cum homine gentili ſermones miſcere. IV. Ipſe textus Sacer Eruditi Viri opinionem omnem reſpuit atque deſtruit: Expreſſis verbis *S. Joannis cap. XVIII. 28.* Αγουσιν ουτον Ιησουν απο τοτ Καϊαφα εις το Πραιτωριον. Ibi reliqua omnia peracta ſunt. Quid quod ipſa Prætorii vox, quæ origine latina eſt, ſatis evincit, agi h. l. de Prætorio Romano, non de ſede Synedrii Judæorum.

Nol-

1. pag. 27.

2 pag. 29

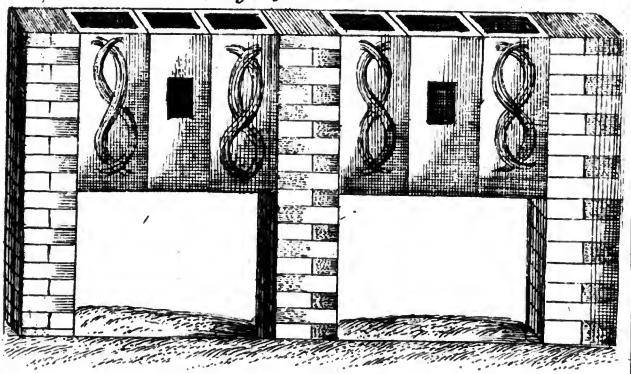

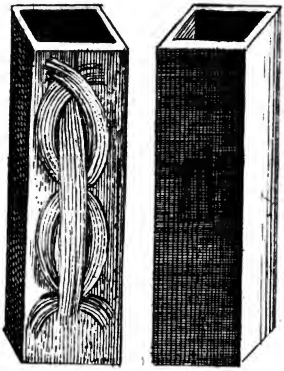

NAPOLI ... BIBLIOTECA NAZIONALE ... VITT

Nollem vero quisquam hæc ita dicta accipiat, quasi meritis immortalis viri temere quid derogatum vellem; neque enim detrahere ausim hærentem capiti multa cum laude coronam. †

§. XI.

Redeo in viam, atque tandem concludo, illud de quo agimus Clotense Lithostroton seu pavimentum inter tessellata esse referendum. Contextum illud est atque coagmentatum ex tessellis marmoreis magnitudine nucem avellanam æquantibus; coloris ut plurimum albi atque cinerei nigricantis, nonnullis etiam rubri viridisque: genus marmoris, ut existimat celeberrimus ævi nostri Plinius JOH. JAC. SCHEVCHZERVS, Helvetici in vicinis Legerii jugis atque in ipsis etiam pagis obvii: integram ejus faciem dabit Tab. I. Neque vero istud pavimentum primum est in Helvetia erutum; numerantur VI. diversa hujus generis opera, antiqui luxus documenta; prope Augustam Rauracorum, Agauni, Eberodu-

ni

ni & Aventici tria hodie adhuc viſuntur, de quibus conſuli meretur Ampliſſ. Vir MARQ. WILDIVS *in Apolog. pro Aventic. p. 178. ſeqq. pag.* item 194. ſeqq. Quibus & noſtrum iſtud ſupplementi loco accedit. Uſus vero horum pavimentorum erat promiſcuus in ædibus tam publicis, quam privatis, in Templis, Palatiis, Oecis, Porticibus, Thermis, Mauſoleis; in plateis urbium, in viis publicis per Italiam, in area ſeu cavis ædium, in contignationibus, in tectis &c. Quod monendum cenſeo, quoniam nonnullos ei inhærere opinioni video, quaſi hujus generis Lithoſtrota nonniſi ad Tribunalia; in Thermis, in Templis & Mauſoleis ſtrata fuiſſent: qua opinione decepti, quæcunque pavimenta antiqua ad hæc ædificiorum genera tanquam ad ſuas referunt claſſes.

§. XII.

Verum pavimentum illud nos ultra non morabitur. Pergo nunc bonis avibus ad reliqua monumenta & antiquam ſuppellectilem omnem excutiendam. Et primo quidem dignæ ſunt animadverſione mœnium ædificiorumque ruinæ inſignes, tum circa pavimentum, tum aliis in locis

locis erutæ. Et quidem circa pavimentum effoſſæ muri alicujus in curvitate ſeſe flectentis ruinæ: Ara quin etiam, ad cujus pedem teſtaceus canalis, ſacra quoque inſtrumenta ſunt effoſſa. Loco autem C. plus minus pedum intervallo a pavimento diſſito detecta vaſtiſſimi ædificii rudera, cujus pars areæ marmoreis tabulis oblongis, atque ex Alabaſtro ſtrata erat: Ad iſtum præterea locum, ut conjiciunt Eruditi Viri ſudarii focus eſt erutus, cujus figuram oculis ſubjicio fidelibus, ut deſcribendi laborem ſubterfugerem. ††

Exhi-

Exhibet Clariſſ. *Bonanni* in *Muſæo Kircheriano Tab. LI. 5.* Tubum ejusmodi teſtaceum, qualeis in hac figura parietibus incluſos conſpicis: Ad eum ſic commentatur. *Claſſe V. p. 162.* „Sciunt eruditi „varias fuiſſe cellas in thermis, quæ ab „igne calefiebant, licet dubitetur, qua in „parte earum ignem fovere veteres con„ſueverint; an ad latus Caldariis fornax „eſſet, an vero ipſis ſubjaceret. Sæpe „laudatus *Scacchus Myroth. I. cap. 26.* aſ„ſerit calorem cellas omnes ſuſcepiſſe ab „hypocauſto; hypocauſtum autem fuiſ„ſe Vaporarium, ſeu furnum ſive cami„num ignis, unde balneum calebat, vel „potius locum concameratum & forni„catum, habentem ante præfurnium, in „quo, igne appoſito, ille calebat, ex quo „deinde cellæ omnes Thermarum calo„rem hauriebant, quod hypocauſtum, „ait, ſubjacuiſſe cæteris cellis. De fabri„ca balnei loquens *Plinius Lib. V. Epiſt.* „ad Apollinarem nominat hypocauſtum, „dicens: *Cubiculum hyeme tepidiſſimum, „quia plurimo ſole perfunditur, cohæret hy„pocauſto & ſi dies nubilus immiſſo vapore, „Solis vicem ſupplet, hoc eſt teporem illi af„fert.* Erat ergo modus talem calorem „immittendi, cum opus eſſet, & tantus

„exci-

excitabatur calor in cella ſupra hypocauſtum conſtructa, quantum deſiderarent hi, qui in cellis detinebantur, vel unctionis, vel ſudationis cauſa. Hanc varietatem caloris, ut veteres obtinerent, per quosdam tubos, & canales intra parietes ipſos collocatos, calorem ad cellas ex hypocauſto transmittere ſolebant. Teſtatur hæc *Seneca Epiſt. XC.* loquens de Thermis: *Et impreſſos parietibus tubos, qui ima ſimul & ſumma foverent æquiter.* Et hæc Bonanni aſſerta mire confirmantur ab ipſis monumentis noſtris.

Accedunt inſuper ad hactenus recenſitorum monumentorum numerum, varii generis inſtrumenta - -, quæ ſubjuncta tabula refert: ea vero ſunt,

A. A. Cultri ferrei duo, rubigine, longo annorum ſpatio ſub ruderibus contracta, exeſi; quos in ſacrificiis victimarum adhibitos fuiſſe, nullus dubitare poteſt, cum inter antiquorum operum rudera & ad pedem aræ reperta fuerint. Diverſam illi formam habent, ad diverſum uſum compacti: neque enim omnia eodem cultro perfici poterant, quæ in ſacrificiis peragebantur: alii pro jugulandis victimis, alii pro iis diſſecandis, excoriandisque requirebantur. Merentur autem Clotenſes illæ

illæ noſtræ Seceſpitæ eo potiſſimum nomine ſingularem attentionem, quod figura differant ab aliis, quas hactenus ex antiquis monumentis eruerunt Antiquitatis ſtudioſi Viri, & quarum figuras habent *Choulius* p. 250. exque eo *Saubertus de Sacrific. ad cap. XVII. Jo. Bapt. Caſalius de veteri Rom. Relig. Mich. Ang. Cauſeus Rom. Muſæi tabula 7. &c.* Mirum autem non eſt ſacra hæc inſtrumenta, ut materia ex qua conſtabant, ita & forma ſæpiſſime pro ratione loci, temporis artificumque fuiſſe diſtincta; in quo nos dubitare non ſinunt antiqua monumenta hactenus eruta, ſi inter invicem attente componamus.

B. - Parvum ex ære cochleare, elegantiſſimo vernice nitidum, cujus in ſacris uſus, utpote quod ad aram effoſſum. Figuram exhibet quoque *Cauſæus tab. 7. ſect. 3.* hoc ſub titulo: *Cochlear, quo thus ex acerra ſumebatur.* Fateor quidem nullum ex antiquis Auctoribus meminiſſe cochlearis hunc in uſum adhibiti: imo conſtat thus ſummis quandoque digitis, manu ergo non armata, ex acerra ſumere fuiſſe ſolitos antiquos. Verum ego in iis, quæ hanc in rem erudite commentatur Clariſſ. *Bonanni Muſ. Kircher. Claſſ. I. p. 10. ſeqq.* acquieſco.

C. - Aliud

C. - Aliud inſtrumentum ſacrum itidem ad Aram cum aliis ejusdem formæ repertum, veru mihi eſt, cujus uſus in ſacris ad torrenda exta. *Virgil.* Lib. II. *Georg.*

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Plautus quoque in *Rudent. Act. I. Sc. 2.*

Non hercle adoleſcens jam hos dies compluſculos
Quenquam iſtic vidi ſacruficare: neque poteſt
Clam me eſſe; ſi qui ſacruficant: ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid - -

Obſerva omnem hanc ſacram ſuppellectilem ad pagum Cloten erutam. Extarem enim quod attinet, in quo exta coquebantur, conſtans fama eſt, apud homines etiam fide dignos luſtro abhinc talem ſupra memorato loco a ruſticis eſſe erutum æneum, quem vero auro mutarunt, callidi quo valeat nummus, quem

præbeat usum. Redeo ad verua, quæ juxta Sauberti fidem erant ὀβολοὶ & πεμπωβολα instar craticulæ, quasi cuspides plures connexæ, quibus exta adfigebantur & flamma exurebantur. Consule sis *Stuckium* nostratem *Libr. de Sacrific. fol. 146.* Figuram similis plane instrumenti exhibet *Bonnani Musæ. Kirch. Class. I. Tab. IV. 6.*

D. - Clavis antiqua, de qua videsis *Salmasium* in *Exerc. Plin.*, *Begerum in Thes. Brandeb. Vol. III. p. 423. Bonanni* in *Musæo Kirch. Class. V. Tab. IV. 3. 4. 5. 6.*

E. - Incus chalybea, non multo abhinc tempore eruta.

Denique fragmenta Vasorum omnis generis, qualia antiquissimo nomine fictilia nuncupata sunt; eorum frequens ad sacra facienda usus; varia eorum forma inde & nomina: Patellæ memorantur, Salina, Tripodes, Cortinæ, Gutti, Sympuvia, Mellaria. &c. &c. Fragmenta nostra e terra omnia: ea temporibus antiquissimis in Sacris adhibita teste *Tibullo* I. 1. quo alludit *Persius* noster *Sat. II.* his versibus

Aurum

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

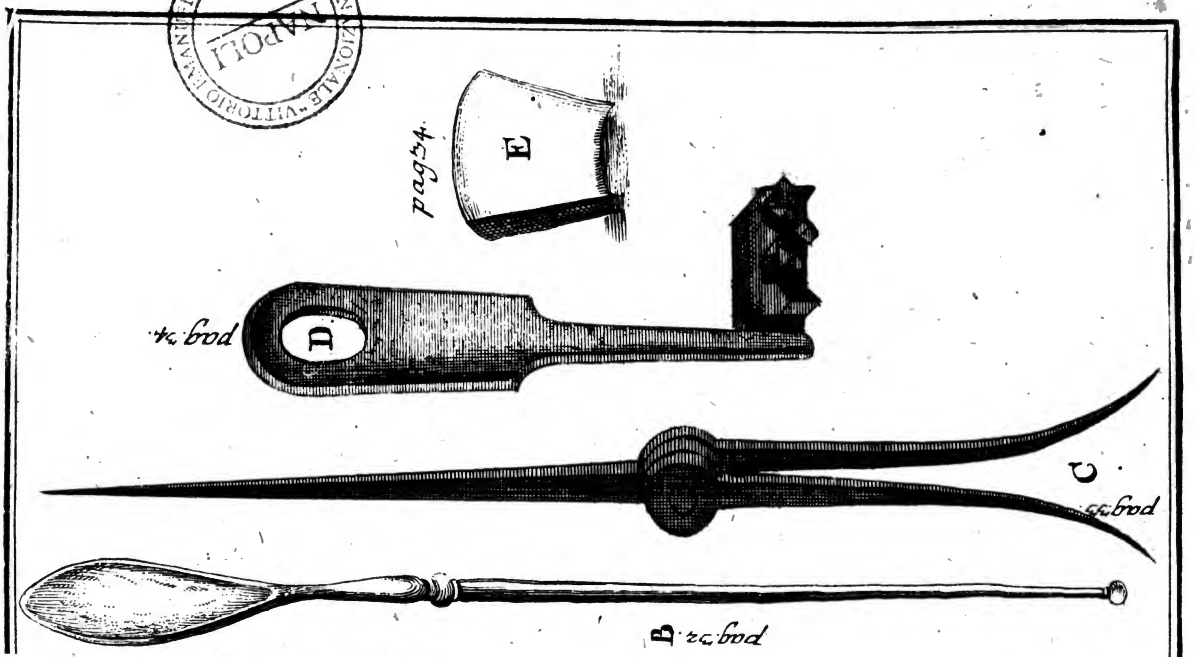

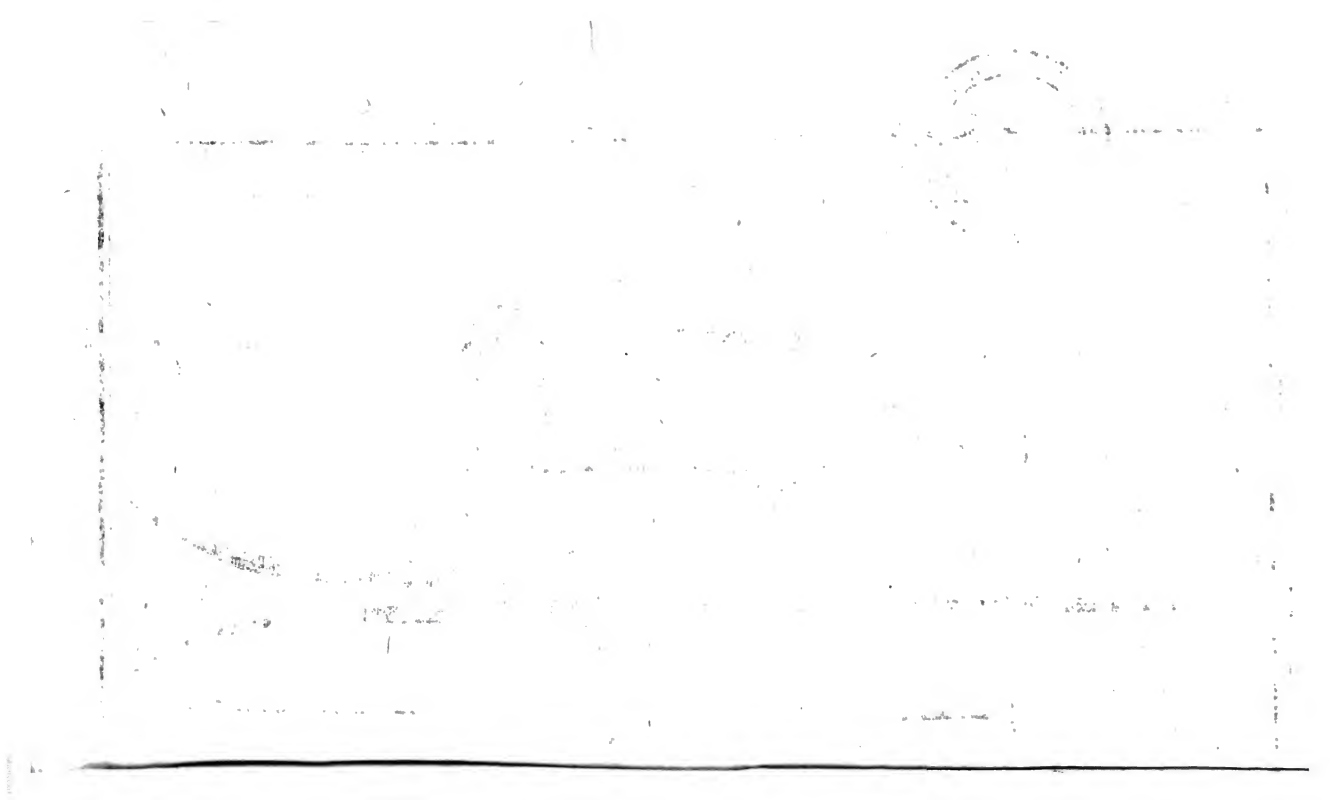

Aurum, vaſa Numæ, Saturniaque impulit æra,
Veſtalesque urnas & Thuſcum fictile mutat;
O curvæ in terras *animæ, cœleſtium inanes!*
Quid juvat hos *templis noſtros immittere mores?*

quos hunc in modum eſſe legendos, ad h. l. doceo pluribus in commentariis, quos molior ad Perſii Satirarum librum. Iſta inter fictilium fragmina reperiuntur, quæ ſummam artem ſapiunt: quorum in cenſum refero fragmentum vaſis cinerei coloris guttulis albis argenteisque variegatum.

§. XIII.

Accedimus ad Litterata Antiquitatis monumenta: Sunt iſta nimirum duplicis generis; Teſtacea alia, alia Aerea: hæc ad nummariam ſuppellectilem; in Inſcriptionum cenſum illa referenda. Utraque nunc curatius inſpiciemus, & ad trutinam moris antiqui caſtigabimus. Et lapides quidem litteratos quod adtinet, quos ad examen vocare animus eſt, ex figlino opere ſunt omnes, numero IXX.

quorum tamen Scriptura non in ſingulis variat, plurimi iisdem notati characteribus. Mentionem faciunt alii Legionis XI. alii XXI. Prioris generis Lapides ita habent: F.

Reſtant præterea hujus Inſcriptionis fragmenta duo; in quorum altero hæ ſuperſunt litteræ - - - ICPF. in altero vero - - - CPF. Quod vero quidam perhibent, quaſi extaret, quæ XI. Legionis mentionem faciat Inſcriptio additis his litteris: S. C. VI. in eo omnino falluntur, decepti fragmento figlini, quod ad alterum genus lapidum pertinet, qui XXI. Legionem memorant, ut cuivis liquet cum integris eam, qui præſto ſunt lapidibus componenti; ſiquidem litteræ in prioris generis lapidibus quaſi exſculptæ eſſent in lateris ſuperficie eminent, in reliquis vero quaſi inciſæ viſuntur.

§. XIV.

pag. 36.

F LEGXICPF

pag. 49.

G LXXI·S·CVI

pag. 49.

H L·XXI

pag. 50.

I L·XXIC·

pag. 51.

K L·XXIS

pag. 55.

L

pag. 56.

M

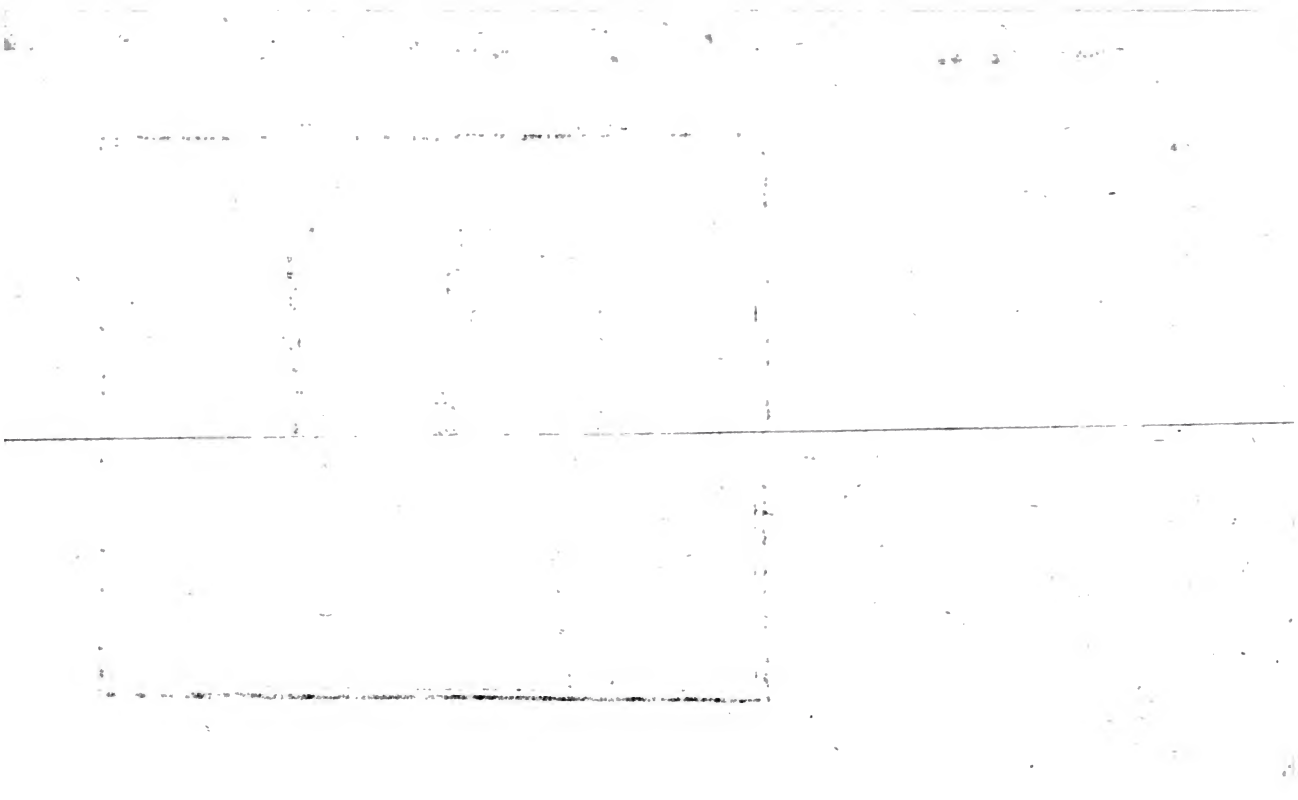

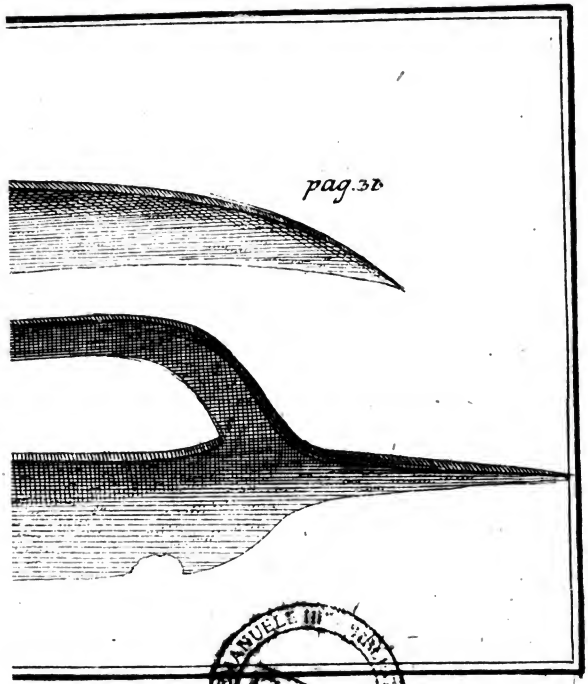

VITTORIO EMANUELE III
BIBLIOTECA NAZIONALE
NAPOLI

§. XIV.

Antequam ad ſpecialem Inſcriptionis hujus expoſitionem deſcendo, præmonenda erunt nonnulla de Legionibus in genere: Earum hiſtoriam texit Illuſtris Vir EZECH. SPANHEMIVS in opere de *Præſt. & Uſu Numiſm. Tom. II. p. 231.* Fœdere Mutinenſi inter Triumviros Antonium, Octavium ac Lepidum inito, „ Legionum numerum ad XLIII. adſcendiſſe tradit *Appianus*, e quibus illæ, ac„ciſo dein earum numero ad XXVIII. „poſt Philippenſem victoriam ſunt reda„ctæ. Ex iis XXIII. Legionum nomina „juxta Eruditiſſimum *Fulvium*, & cui ad„ſtipulatur celebris Antiquarius, in num„mis conſpiciuntur. Equidem quo ſub „Auguſto dein XXIII. ſimiliter, aut juxta „alios XXV. Legiones ali ſolitas tradit „duobus locis *Dio Lib. LV. p. 564.* Ἐιτ' „οὖν τρια, εἴτε πεντε και εἰκοσιν ὄντα, & e quibus, quod paulo ante dixerat, XIX. tan„tum ſua ætate ſupereſſent, quarum no„mina ac ſitum, ubi illæ agerent, ibidem „indicat *Dio*. Hactenus ille. „ Dabo integrum Dionis locum, qui unicus eſt in hoc genere, paſſim omnibus citatus, neque tamen probe hactenus intellectus?

Ejus verba ſunt: Το τε δευτερον το Αυγεσειον, το ἐν Βρεττανια τη ἀνω χειμαζων. Και τα τρια τα τριτα, το τε ἐν Φοινικη, το Γαλατικον: και το ἐν Αραβια, το Κυρηναικον: Το τε ἐν Νομιδια, το Αυγεσειον· Τεταρτον Συνθικον εν Συρια Πεμπτον Μακεδονικον ἐν Δακια. Εκτα δυο, ὡν το μεν ἐν Βρεττανια τη κατω, το των Νικητορων, το δε ἐν Ιβηρια, το Σιδηρουν τετακται. Και οἱ ἑβδομοι, οἱ ἐν τη Μυσια τη ἀνω, οἱ και τα μαλιστα Κλαυδιειοι ὀνομαζονται. Οἱ δε ὀγδοοι Αυγεσειοι, ἐν τη Γερμανια, τη ἀνω ὀντες. Και οἱ δεκατοι, οἱ τε ἐν τη Παννονια τη ἀνω, οἱ Διδυμοι, και οἱ ἐν Ιβηρια. Τοτε ἑνδεκατον, το ἐν Μυσια τη κατω &c. —— και το δωδεκατον, το ἐν Καππαδοκια, το κεραυνοφορον. Το τε τριτον και δεκατον, το ἐν Δακια, το Διδυμον. Και το τεταρτον και δεκατον, το ἐν τη Παννονια τη κατω, το Διδυμον. Το τε πεντεκαιδεκατον, το Απολλωνειον, το ἐν Καππαδοκια: και οἱ εἰκοσοι, οἱ κει Ουαλεριειοι και Νικητορες ὠνομασμενοι, και ἐν Βρεττανια τη ἀνω ὀντες, ους τινας αὐτους, ἐμοιδοκειν, μετα των, την τε τε εἰκοσε ἐπωνυμιαν ἐχοντων, και ἐν τη Γερμανια τη ἀνω χειμαζοντων, εἰ και τα μαλιστα μηδ' ὑφ' ἁπαντων Ουαλεριειοι ἐπεκληθησαν, μη τε νυν ἐτι τη προσηγορια ταυτη χρωνται, παραλαβων ἐτηρησα, hoc eſt.

LEG. II. Auguſta, quæ in ſuperiore Britannia hibernat.

LEG. III. tres: quarum una in Phœnice, Gallica cognomento; altera in Arabia, Cyrenaica; tertia in Numidia, Auguſta.

LEG.

LEG. IV. Scythica in Syria.
LEG. V. Macedonia in Dacia.
LEG. VI. duæ, quarum una in Brittannia inferiore, cognomento Victrix; altera in Judæa, Ferrea.
LEG. VII. in Myſia ſuperiore, quæ plurimum Claudia dicitur.
LEG. VIII. Auguſta, in Germania ſuperiore.
LEG. X. In Pannonia ſuperiore, Gemina, ut & in Judæa.
LEG. XI. In Myſia inferiore, Claudia, &c.
LEG. XII. In Cappadocia, Fulminatrix.
LEG. XIII. In Dacia, Gemina.
LEG. XIV. In Pannonia, Gemina.
LEG. XV. Apollinea, in Cappadocia.
LEG. XX. Victrix & Valeriana, in Brittania ſuperiore.

Ætate Alexandri Severi, ſub quo vixit Dio, hæ reliquæ erant Legiones ab Auguſto delectæ: ſunt autem numero XIX. - Νυν γαρ, inquit Dio, ἐννεα και δεκα ἐξ αὐτων μονα διαμενει: quem numerum qua ratione inveniamus, haud adeo proclive eſt dictu: Tentavit quædam IVST. LIPSIVS in *Analect. ad Milit. Rom. Dial. V. pag. 419. 423.* Et vertit quidem hæc Dionis verba: Και οἱ δεκατοι, οἱ τε ἐν τη Παννονια τη ἀνω, οἱ Διδυμοι, και οἱ ἐν Ιεδαια, iſtum in modum:

Decima in Pannonia ſuperiore, dicta Gemina, atque altera decima in Judæa. Ut vero rotundum Dionis numerum impleret, non dubitavit vel ipſi textui græco vim inferre: ita enim adnotat ad ultima Dionis verba a nobis citata: Hæc confuſa valde in Græco, imo & corrupta ſunt. „Verba nunc ſonant, eandem illam vigeſimam eſſe cum ſuperiore; quod falſum „eſt. Nec ſic XIX. Legiones Auguſteas „feceris Dioni antea aſſertum, ſed XVIII. „tantum. Adde quod hibernis diverſæ „cum fuerint, ipſas oportuit divertiſſe. „Græcis igitur negatio immittenda eſt, „ſi quis id curat.„ Infauſto, me judice, omine, quod ſolvere nequit, ſecat. Aliam ego prorſus viam ineo atque adfirmo in Dione pro ἐννεακαιδεκα eſſe ſubſtituendum ἑπτακαιδεκα: frequentiores lapſus in numeris, ut vel in pueros notum eſt: neque ſi ad calculum ſedeamus, plures quam XVII. Legiones ex hoc Dionis numero extricare poſſumus. Vanus eſt Lipſius ſua cum illa translatione: Textus græcus nihil de binis X. Legionibus, ita reddendus: *Decimæ Legionis, Geminæ dictæ, milites agunt & in Pannonia ſuperiore, & in Iudæa.* Neque contra Romanorum morem tantis intervallis diviſa hæc Legio,

Legio, abunde id docent litterati lapides: ut norunt omnes, qui vel Gruterum, vel Sponium, quaſi aliud agentes conſuluere. Neque cuiquam videbitur mirum voculas ὁι τε, καὶ ὁι, per *et, et; tum, tum;* exponi, Grammaticis id paſſim inculcantibus. Ut taceam Dionem in ambiguis vocibus ludere minime, dixit και τα τρια τα τριτα, item ἑκτα δυο: Quid obſtitit, quominus mentem ſuam, cum de X. ageretur Legione claris exponeret verbis? Audaculus vero eſt Lipſius textum Dionis ſollicitans, atque ita detorquens, ut quæ modo affirmaſſet, protinus illata negatione tolleret. Reſpuunt hanc medelam iſta potiſſimum Dionis verba: Ἐι και τα μαλιϛα μηδ' ὑφ' ἁπαντων ουαλερειοι ἐπεκληθησαν, μητε νυν ἐτι τη προσηγορια ταυτη χρωνται: ita reddenda: *Etſi quod potiſſimum eſt, neque omnibus Valeria dicta, neque nunc eo cognomine utitur;* tamen eadem mihi videtur eſſe cum illa, quæ in Germania ſuperiore hiemat, eodem XX. Legionis nomine clara. Nullus heic legationi locus. Valeat proinde Lipſius cum ſuo iſto commento.

§. XV.

Perſequitur *Dio* loc. cit. Legionum, quæ deinceps a Principibus conſcriptæ

ſunt, Hiſtoriam: Nos latina tantum dabimus:

NERO ſcripſit LEG. I. Italicam dictam, in inferiore Myſia hiemantem.

GALBA, LEG. I. Adjutricem, in Pannonia inferiore.
LEG. VII. quæ in Hiſpania.

VESPASIANVS, LEG. II. Adjutricem, in Pannonia inferiore.
LEG. IV. Flaviam, in Syria.

DOMITIANVS, Leg. I. Minerviam, in Germania inferiore.

TRAJANVS, LEG. II. Ægyptiacam.
LEG. XXX. Germanicam. Utrique a ſuo nomine nomen indidit; utpote quas VLPIAS agnominavit, ut docent

cent nummi antiqui.

M. ANTONINVS ſcripſit LEG. II. in Norico.

LEG. III. in Rhœtia: quæ etiam Italicæ nuncupantur.

SEVERVS, LEG. I. & III. Parthicas, in Meſopotamia.

LEG. II. in Italia.

Præter ea vero, quæ ex Dione hactenus excerpſimus, conſtat Adrianum Legiones XXX. aluiſſe; Colligitur hoc ex feſtivo illo Favorini reſponſo, viri ſuo ſeculo doctiſſimi, qui cum verbum ejus quoddam ab Adriano reprehenſum eſſet, atque ille cederet Principi de verbo, quod idonei auctores uſurpaſſent, riſum jucundiſſimum movit, dicens: *Non recte ſuadetis amici, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet XXX. Legiones*, teſtis *Æl. Spartianus* in ejus vita. Inſuper in M. Antonii denariis ſignatum uſque ad XXIII. Legionum numerum videmus; ita in Severi & Galieni nummis plurium

plurium itidem leguntur Legg. Romanarum nomina, & quidem in Severi LEG. XXX. VLP. ac in Inſcriptionibus itidem antiquis tum Gruterianis, tum apud Sponium.

§. XVI.

Inſigniebantur Legiones Romanæ variis nominibus, maxime ab ordine delectuum, nomine *Primæ, Secundæ, Tertiæ*, &c. vel a DIs, ut *Minervia*, *Apollinaris*, &c. vel e Domo Auguſta ac Impp. nominibus, ut *Auguſta, Claudia, Flavia, Vlpia*, &c. vel e regionibus ad quarum tutelam erant miſſæ, ut *Arabica, Cyrenaica, Italica, Germanica* &c. appellationibus etiam aliunde deſumtis, ut *Adjutricis*, *Antiquæ*, *Felicis*, *Geminæ*, *Primigeniæ*, *Victricis*. His præmiſſis, accedimus ad explicandam Inſcriptionem noſtram. Ea hunc in modum legenda: LEGIO XI. CLAVDIA. PIA. FIDELIS. Memorat eam his agnominibus ornatam DIO. *Lib. LV. p. 564.* Ουτω γαρ τα δυο στρατοπεδα ἀπο τε Κλαυδιε ἐπεκληθη, ὁτι αὐτω ἐν τη του Καμιλλου ἐπαναστασει μη ἀντεπολεμησε. *Hæ duæ Legiones* VII. & XI. *a Claudio ſunt cognominatæ, quod adverſus eum in Seditione Camilli non rebellaſſent. Libr.* quoque *LX.* refert Claudium, quod pro eo contra Annium Vinicianum & Furium

rium Camillum Scribonianum Dalmatiæ Præfectum in fide permanſerint, effeciſſe, ut S. C. Legg. VII. & XI. Claudiæ, Piæ & Fideles nuncuparentur; ejus verba ſunt: Κλαυδιος δε τεως μεν πανυ κατεδεισεν, ὡς τε και ἐθελοντης ἑτοιμως ἐχειν τε κρατας αὐτω ἐκζηναι: τοτε δε ἀναθαρσησας, τες μεν στρατιωτας ἀλλοις τε τισιν ἠμειψατο και το τα πολιτικα αὐτων στρατοπεδα, το, τε ἑβδομον καὶ το ἑνδεκατον, και Κλαυδιεια, πιστα, και ἐυσεβη, και προς της βελης ὀνομασθηναι. His paſſim in lapidibus titulis ornata occurrit.

§. XVII.

Legio hæc XI. ſedem habuit hibernam Vindoniſſæ, ut nos, vel tacentibus omnibus antiquis Annalium Scriptoribus, docent bini Lapides Litterati, quorum alter inter arcis Altenburgi prope Vindoniſſam reliquias cernitur, ſicut refert *Guillimannus p. 25.* & *Ruſſingerus*, exque iis *Plantinus* in *Deſcript. Loc. Helv. Antiq. pag. 278.*

L. VEGNATIO
POL. MAXIMO. DO.
FOR. COR. MIL. LEG.
XI. G. P. F. GVSORIVS
ANN. XLVIII. STIP. XX.
H. S. E.
G. ROSCIVS OMPHA
LVS. HER. FAC. CVR.

Exhibet

Exhibet eam quoque *Teſudius* in opere MSC. cui titulus *Antiqq. Helvet. p. 106.* legitque pro *Vegnatio, Vecnatio*; pro *Ann. Anno.* pro *fac. phac. &c.* Eam autem hunc in modum exponit: *Lucio Vecnatio e Pollia tribu, maximo Domus Fori Cornelii Militi Legionis XI. Geminæ, Piæ, Fidelis; Guſorio* (ita enim legit) *annorum XLVIII. ſtipendiorum XX. Hoc ſignum erectum, Gajus Roſcius Omphalus hæres faciundum curavit.* Alter Lapis ad ædem Sacram *zu Gebiſtorff*, qui locus in antiquis Diplomatibus GABINII VICVS dicitur, (ut me monuit Vir Eruditus & Amicus meus JO. GEORG. ALMANNVS) hodie adhuc viſitur: Referunt enim *Guillimannus in Habsp.* exque eo *Plantinus.* p. 285. optime tamen *Gruterus* in *Theſ. Inſcript. pag.* DLI. 10. quem *Stuckio* noſtrati acceptum refert. Is ita habet:

M. MAGIVS. M. F. POB. MAC.
CAIVS. VERONA. MIL. LEG. XI. G. P. F.
MARCI. MODESTI. ANNO. XXXIII.
EX. TESTAMENTO. H. F. C.
LENNIVS SECVNDVS
Q. ROMANVS. VERECVNDVS.
H. S. E.

Extat

Extat Inſcriptio iſta hodie adhuc, ſed Litterarum ductibus a male feriato quodam atque cerrito homuncione miſere deturpatis atque corruptis, atro inſuper liquore inductis, ut me docuit Eruditus Amicus & in hoc ſtudiorum genere perſpicax GASP. HAGENBVCHIVS, qui eandem uti hodie legitur exſcripſit, atque mecum communicavit: Ea vero hodierna ejus facies eſt:

M. MALIVS. MI. OB. MAL.
C.AVS.VERONA.MIL.LEG.XI.GPF.
MARCI. &c. reliqua conveniunt.

Dignum vero eſt animadverſione. XI. Legionem GEMINAM. dici in utraque inſcriptione: Omnes enim, qui eas recenſent, auctores, *Guillimannus*, *Ruſſingerus*, *Plantinus*, *Graterus* G. pro C. conſtanter exhibent: quod ex mea tamen ſententia in errore cubat, & C. omnino loco ſuo, unde incuria exſcribentium motum eſt, erit reſtituendum: De poſteriore Inſcriptione teſtatur Amicus Αὐτόπτης, eam C. Litteram diſtincte exprimere: Quin etiam ex *Dione* probo Legionem XI. ad Severi uſque tempora Geminæ epitheto nuncupatam non fuiſſe. *Dio* memorat

morat ſingulas illas Legiones ab Auguſto ſcriptas, quæ ævo ſuo reliquæ erant, in earum numero eſt quoque ἑνδεκατον Στρατοπεδον, το ἐν Μυσια τη καλω. De iis affirmat: Ταυτ' ἐκ των Αυγεξειων ϛρατοπεδων σωζεται. Τα γαρ δη λοιπα, τα μεν παντελως διελυθη, τα δε και ἑτεροις τισιν ὑπο τεαυτα ἐκεινα κληθη ὑπ' ἀλλων Αυτοκρατορων ἀπεμιχθη, ἀφ' ὑπερ και Διδυμα ὠνομασμενα νενομιϛαι. *Hæ Legiones Auguſti ſuperſunt; reliquis aut penitus diſſipatis, aut ab Auguſto ipſo & aliis Imperatoribus inter ceteras Legiones admixtis unde geminarum appellatio tracta putatur.* Unde liquido conſtat, in omnibus aliis Inſcriptionibus, quæ XI. Legionis mentionem injiciunt, atque Dionis ævum antecedunt C. pro G. reſtituendum eſſe. Verum addo binis his Inſcriptionibus tertiam hactenus ineditam, Vindoniſſæ pronuper repertam, quæ & ipſa XI. Legionis meminit: Eam pro ſua in me voluntate mecum communicavit ſupra laudatus Celeberrimus SCHEVCHZERVS, cujus exemplar ſic habet:

L. TI-

L. TITENNIVS L. F.
LEMONIA. VIC
TROINVS. BON.
MIL. LEG. XI. C. P. F.
VALERIANA.
ANNOR. XXV.
STIPENDIOR. LVI.
H. T. F. C.

§. XVIII.

Pergimus ad alteram Inſcriptionum Claſſem, quæ XXI. Legionem memorant. G.

Quinque alia figlinorum fragmenta hanc ipſam ſcripturam, plus mutilam tamen, referunt. In tribus vero integris legitur hunc in modum: H.

In obſcuro eſt, quid Litteræ illæ S. C. VI. ſibi velint: Sunt, qui explicant de Senatus Conſulto, quo *Victricis*, vel *Vitellianæ*, vel *Vindoniſſæ* nomine fuerit inſignita XXI. Legio: quibus tamen ego calculum meum non addo: Abſonum eſt dicere, Legionem Senatus-Conſulto *Vitellianam*, vel *Vindoniſſam* nuncupatam eſſe. Ego in omnia alia eo, atque Litteras illas S. C. de Senatus Conſulto minime eſſe interpretandas doceo: Primo enim mihi velim unico probetur exemplo, in Lapidibus, ſive nummis etiam unquam litteris deſignatum fuiſſe, qua Auctoritate Legionibus nomina fuerint addita: Quæro inſuper, quî fuerit factum, ut conſtans apud Romanæ Hiſtoriæ Scriptores ſilentium de ejusmodi Senatus Decreto, quod Leg. XXI. ſplendido Victricis titulo ornaverit? memorant Annales alterum illud Conſultum, quo XI. Legio piæ & fidelis cognomine donata eſt: frequens etiam illius Legionis in Saxis nummisve mentio, absque ulla tamen Senatus Conſ. ſignificatione: Et quid verbis opus eſt? omnem rem evinco ex duobus Lapidibus eodem loci erutis! Quatuor integri hunc in modum legunt, I.

Unicus

Unicus vero ita habet, K.

Unde liquet litteras S. C. in priore illa inſcriptione aliud quid ſibi velle, quam homines iſti ſibi fingunt. Nos nulli dubitamus genuinum Inſcriptionis ſenſum hunc eſſe: LEGIO XXI. SEPTIMIA vel SEVERIANA CONSTANS VICTRIX. Docet GOLZIVS, in *Theſ. Rei Antiq. Opp. Tom. I. p. 155.* Legionem XXI. in antiquis monumentis SEPTIMIAM PIAM FIDELEM nuncupari: quin etiam in Septimii Severi nummis Legionis hujus extare mentionem, teſtis eſt omni exceptione major BEGERVS in *Theſaur. Brandenb.* quem videſis.

§. XIX.

Huic autem Legioni ſedes erat hiberna Vindoniſſæ: quantum quidem ex *Tacito C.* colligimus: *Hiſt. lib. IV. 70. Atque interim una & viceſima Legio, Vindoniſſa; Sextilius Felix cum auxiliariis copiis per Rhoetiam irrupere*, & *cap. 61. Cohortium, alarum, Legionum hiberna ſubverſa, iis tantum relictis, quæ Mogontiaci ac Vindoniſſæ ſita ſunt.* Confirmor in hac penitus opinione, dum cogito antiquam Inſcriptionem, quæ hodie adhuc in muro ædium Paſtoris Gabiniovicenſis conſpicitur: Ejus exemplum dabo a ſupra laudato Amico meo exſcriptum:

\- - - CLAVDIO PIMNO
MEDICO LEG. XXI.
CLAVDIAE QVIETAE EIVS
ATTICVS PATRONVS.

§. XX.

In genere vero de Romanis Legionibus obſervandum eſt, earum ſedes, numerum atque nomina pro Imperatorum voluntate ſæpius eſſe mutata: Valet hic, quod *C. Tacitus Lib. IV. cap. 5.* de cohortibus habet; qui poſtquam curſim Legionum numerum, quasque tutarentur pro-

vin-

vincias: percenſuiſſet, addit: *Sed perſequi incertum fuerit, cum ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur.* Nullius ferme ponderis atque momenti ſunt illa, quæ Annalium atque Hiſtoriarum Libri de hujus generis mutationibus referunt: Quare ad Litterata monumenta eſt recurrendum, quæ affatim ſupplent Legionum Hiſtoriam. Proinde operæ pretium erit, ex litteratis lapidibus earum Legionum nomina atque ſeriem paucis deſcribere, quæ in Helvetia diverſis ætatibus conſederunt.

LEG. II. ex Inſcriptione Genevenſi ap. *Sponium* in *Hiſt.* Urbis illius, gallico idiomate conſcripta. *p. 338.*

LEG. IV. MACEDONICA. Sub Tiberio. ex Inſcr. Villariæ eruta, quam habet V. Cl. *Marq. Wildius* in *Apologia pro Aventico. p. 239.*

LEG. VI. VICTRIX. Lapis Genev. ap. *Sponium Lib. cit. p. 318.*

LEG. VI. FIRMA. Sub Nerva Trajano. Ex Lapide Aventicenſi ap. *Wildium.* p. 73. & 216.

LEG. VIII. AVG. Ap. *Sponium* p. 356. in Inſcr. Genevenſi.

LEG. X. apud eundem p. 342.

LEG. XI. C. P. F. In diverſis occurrit lapidibus, quos §. XVII. notavimus.

LEG. XIII. In Inſcript. Genev. apud *Sponium.* p. 373.

LEG. XIII. GEMINA. Certiaci in lapide; exhibet eam *Tſchudius in MS. opere de Antiqq. Helveticis.*

LEG. XVI. FLAVIA FIRMA. Sub Nerva Trajano. ap. *Wildium, p. 73. 216.* ex Lapide Aventicenſi.

LEG. XXI. Mentionem ejus faciunt Lapides, quos §. præcedenti exhibemus.

LEG. XXII. Ex Genevenſi monumento ap. *Sponium. p. 387.*

LEG. XXII. ANTONINIANA. Sub Antonino. Extat Saloduri. refert eam *Tſchudius* in opere cit. MS.

Reſtat id unum notandum in hoc argumento, Legionum nomina in figlinis noſtris ſignata occurrere eam ob rationem, quod ad exſtruenda ædificia iſthæc caſtrenſia militum opera paſſim adhibita fuerit, uti pluribus docet eruditiſſimus *Bergierius*, & me monuit Vir πολυμαθεςατος

J. CHR.

J. CHR. JESELIVS, *S. Theol. in inclyta Basileensium Academia Doctor*, Litteris ad me datis.

§. XXI.

Accedo ad alterum genus litteratorum monumentorum, nummos puta, quos succincte hac Thesi exponere animus est. I. frequens est mediæ magnitudinis nummus ex ære flavo nigricante, qui exhibet Augusti Cæsaris & M. Agrippæ aversa mutuo capita, laureatum alterum, alterum absque laurea, cum hac epigraphe: IMP. DIVI F. In postica autem parte crocodilum, animal Nilo familiare, palmæ arbori alligatum. Signavit illum Colonia Galliæ Narbonensis NEMAVSVS utriusque Principis honori post Ægyptum captam. II. itidem medii moduli æreus. Marc. Aur. Antonini Philosophi caput laureatum exhibens: In cujus aversa Salus conspicitur Dea. L.

III. argenteus eſt minimi moduli, referens caput M. Aur. Antonini Elagabili; M.

altera vero ejus facies ſiſtit Victoriam gradientem; additis lunæ falcatæ ſolisque incunculis; quibus latini Elagabali nummi ab Antonini Caracallæ diſtinguuntur. IV. medii moduli ex ære vernice inductus, cujus anticam ornat caput Trajani cum hac inſcriptione: IMP. CAES. NERVAE TRAJANO AVG. GERM. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. Averſam vero fluvii jacentis ſub fornice typus; circumſcribitur S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. SC AQVA TRAJANA. Eundem plane nummum exhibet *Begerus* in *Contin. Theſ. Brandenburgic. p. 644.* quo in loco eum perſpicue illuſtrat.

Diverſis quoque temporum ſpatiis ante detecta illa monumenta diverſi moduli ærisque nummi ad pagum *Cloten* ſunt eruti.

eruti. * Vidi ipſe nonnullos in Cimeliarchio Nobilis ZOLLERI, (cujus ſingularem in me Humanitatem atque in his Litteris perſpicaciam dignis efferre laudibus impar ſum.) Hos inter duos maxime notavi, Trajani alterum mediæ magnitudinis, cujus averſa refert figuram mœſtam ſcuto inſidentem, coram trophæo armorum Germanicorum: Alterum vero ejusdem magnitudinis Severi Alexandri nummum, in cujus poſtica conſpicitur figura ſedens dextra pateram, ſiniſtra haſtam præferens, cum hac epigraphe: IVSTITIA AVG. SC. Denique ſilentio non eſt premendus aureus minimi moduli Othonis nummus; in cujus antica circa caput Othonis legitur IMP M OTHO CAESAR AVG. in poſtica vero circa figuram ſtantem, quæ dextra ramum, ſiniſtra caduceum præfert PAX ORBIS TERRARVM, quam vane jactavit Otho, ut imperii ſui dulcedinem commendaret: Poſſidet elegantiſſimum hunc

* *Jac. Reutingerus* Sangallenſis in Diario ſuo manu exarato hujus rei fidem facit, inquiens: *Vadiano nummiſmata ultra 50. de CLOTA prope Tigurum miſi, quæ ibidem effodiuntur plurima; quia decimas habet a Socero hæreditate acceptas ait Mattheus Althen, una parte imago Conſtantii patris illius Conſtantini Magni*, &c. &c.

Nummum Vir Nobiliſſimus LVDOV. ESCHERVS, Magnificentiſſimi COS. Reip. Tig. Dom. JO. JACOBI ESCHERI ex Filio D. J. CASP. ESCHERO, Plebis Tribuno Spectatiſſimo, Nepos.

§. XXII.

Patria noſtra Hiſtoria in deſcribendis priſcorum ſeculorum eventibus loci illius ne quidem meminit, unde Romana, quæ hactenus illuſtravimus, monumenta in apricum ſunt producta: Ita ſi litteratis illis monumentis, Inſcriptionibus puta & nummis careremus, denſa caligine oppreſſi, quid de reliquis eſſet vel affirmandum, vel negandum, dubii eſſemus incertique, nec ullus niſi levibus quibusdam, forſitan & frivolis locus eſſet conjecturis: Ea vero cum ad manus ſint, facem nobis præferunt in definienda & antiquitate & uſu horum monumentorum. Et lapides quidem litteratos quod adtinet, nobis perſuadent Legiones quondam Romanas ibi locorum verſatas, Romanaque proin caſtra iſtic fuiſſe poſita: in qua opinione mire me confirmant & ſitus loci & reliqua monumenta. Id quod pluribus exequi nunc animus eſt. Romani quamvis in locis ſoler-

ſolerter capiendis nihil intermitterent, non tantum idonea, ſed talia, quibus non darentur meliora eligentes: attamen in ſitu inacceſſo tantum non poſuerunt, quantum in certa ratione & compoſitione caſtrorum: *Hyginus* de *Caſtramet. Nunc quod adtinet ad ſoli electionem in ſtatuenda metatione, primum locum habent, quæ ex campo in eminentiam leniter attolluntur, in qua poſitione porta decumana eminentiſſimo loco conſtituitur, ut regiones caſtris ſubjaceant. Porta prætoria ſemper hoſtem ſpectare debet; Secundum locum habent, quæ in plano conſtituuntur: tertium, quæ in colle; quartum, quæ in monte: quintum, quæ in loco neceſſario, unde & caſtra neceſſaria dicuntur.* Id certe Romanis peculiare fuit, quod eadem ſemper & ubique forma caſtrorum, eademque metatione uteretur: Græci enim ut plurimum loca ſectabantur munita, non admodum de forma exteriori, aut compoſitione interiori ſolliciti, dum in tuto metarentur: longa, an lata; rotunda an ſemirotunda conſtituerentur, parum referre rati. De Romanis *Polybius*: Ἐνος ὑπαρχοντος παρ' αὐτοις θεορημτος ἁπλου περι τας παρεμβολας, ὡ χρωνται προς παντα καιρον και τοπον: *Eſt autem apud illos una & ſimplex*

ſimplex caſtra metandi ratio, qua omni tempore & loco utuntur. Ita factum, ut ingreſſus in caſtra miles non ſecus ac ſi patrias ad ſedes, ſuamque in urbem perveniſſet, omnia cognita haberet ſtatim & perſpecta: non illum fugiebat, qua parte, qua ſtriga, quo tabernaculo tenderet, non quem locum in tumultu tueretur, quo auxilio adcurreret, quo in hoſtem educeretur. Loco ad caſtra ponenda delecto Prætorii ſedem vexillo deſignabant: *Polybius* in hanc rem: Τὲ κριθεντος ἀει τοπε προς ςρατοπεδειαν, τοτε τον ἐπιτηδειοτατον εἰς συνοψιν ἁμα και παραγγελιαν, ἡ τε ςρατηγου σκηνη καταλαμβανει, &c. *Quoties locus caſtris captus eſt, partem illam, quæ ad proſpiciendum & dandum mandata fuerit commodiſſima, Prætorium occupat. Vexillo autem poſito, ubi id defixuri ſunt, ſpatium quadratum circa id vexillum menſura ita definitur, ut ab eo latera omnia C. diſtent pedes; totaque area fiat jugerum IV.* Id quoque obſervabant, ut in loco, in quo ponere caſtra vellent, vivæ aquæ non eſſet penuria: præcipit *Hyginus de Caſtramet.* *Cæterum quocunque latere flumen ſive fontem habere debent in qualicunque poſitione.* Et *Polybius:* Τοτε δε τε χηματος ἀει παρα μιαν ἐπιφανειαν και πλευραν, ἡτις ἀν ἐπιτηδεισ-

τηδειοτατη φανη προς τε τας ὑδρειας και προγαμος, παραβαλλεται τα Ρωμαικα Στρατοπεδα τον τροπον τουτον. *Ad unum ſemper figuræ hujus adſpectum ac latus, quod aquationibus & pabulationibus opportuniſſimum viſum fuerit, Romanæ Legiones iſto modo collocantur.* Optime iſta omnia in locum illum, ubi monumenta hæc eruta ſunt, conſpirant: nimirum ſpatioſiſſimus eſt campus, paululum ex planitie editus; ad cujus plagam orientalem loco ejus celſiſſimo atque leviter faſtigiato pavimentum teſſellatum ſtratum erat: ibi quoque perennes fontium ſcaturigines e ſtagno quaſi ebulliunt.

§. XXIII.

Quis proin dubitet, Prætorium iſto pavimento ſtratum fuiſſe? Prætorium ſeu tabernaculum του στρατηγου inter cetera eminebat, ut in urbe Templum; id enim ad majeſtatem aliquam & vim Imperii faciebat. Teſte *Joſepho Lib. III. Excid.* Το στρατηγιον τω ναω παραπλησιον: *Prætorium templo ſimile.* ex mente *Lipſii* de *Milit. Rom. Lib. V. p. 244.* forma ejus ſuperior erat rotunda, quod colligit ex *Varrone Lib. IV. de L. L. In cavædio ſi locus nullus relictus, ſub divo qui eſſet, teſtudo dicebatur, a teſtu-*

a teſtudinis ſimilitudine, ut eſt in PRAETORIO in caſtris. Significat, inquit Lipſius, teſtudinea forma id fuiſſe, curvatum in cameram rotundiorem. Memorat præterea *Hyginus: Aris inſtitutis in formam imæ; Auguratorium parte dextra prætorii ad viam principalem adponimus, ut dux in eo augurium recte capere poſſit: parte læva tribunal ſtatuitur, ut augurio accepto, inſuper aſcendat, & exercitum felici auſpicio adloquatur.* Tribunal Prætorio ſemper junctum, quin Lithoſtrotis ſæpe exornatum: Teſtis *Appianus* de *Bell. Civ. Lib. III. pag. 173.* agens de capite Trebonii, ad Dolabellam tunc Aſiæ præſidem delato: Δολαβελλας, ait, μεν αὐτην προσεταξεν, ἐπι του ϛρατηγικου βηματος, ἐνθα ὁ Τρεβωνιος ἐχρηματιζε, προτεθηναι: *Dolabella quidem ipſum* (ſc. Trebonii caput) *juſſit ſuper Proconſulari Tribunali, ubi Trebonius jus dixerat, proponi,* & paulo poſt de militibus ſubdit Trebonio iratis ob necem Cæſaris: Την κεφαλην (τρεβωνιε) οἱα σφαιραν ἐν ΛΙΘΟΣΤΩΤΩ διαβαλλοντες: *Caput Trebonii velut globum per Lithoſtrotum jactaſſe. Suetonius* etiam de Cæſare ſcribit, *in expeditionibus eum teſſellata & ſectilia pavimenta circumtuliſſe:* ſcilicet ut ſolum, cui το βημα ſuperſtruendum erat, illis ſterneret. Quid vero

vero obſtat quominùs noſtrum iſtud pavimentum ad eundem olim uſum finemque fuiſſe ſtructum aſſeramus? Verum & ex altera parte prætorio junctum erat Sacrarium & Auguratorium, de quo dubitare non licet, confirmantibus id paſſim antiquis Auctoribus: *Dionyſ. Lib. IX.* Τε ἑτερε των ὑπατων Γαιε Μαλλιε κεραυνος εἰς το ϛρατηγιον ἐμπεσων, την τε σκηνην διεσπασε, και την ἑϛιαν ἀνετρεψε: *in alterius COSS. C. Manlii Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disjecit, & focum ſive aram evertit. Tacitus. Illic aquilam & ſigna amplexus, religione ſeſe tutabatur, ac ni Aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, Legatus P. R. Romanis in caſtris, ſanguine uo altaria Deûm commaculaviſſet. Livius. Sacrificio rite peracto, concilium advocat.* Et *Cæſar* quoque: *Poſtero die, re divina facta, concione advocata, in conſpectu oppidanorum milites collaudat.* Quinimo *Herodianus* claris verbis Templi caſtrorum meminit *Lib. IV. 4.* Ὡς δε ἐσεπεσεν εἰς το ϛρατοπεδον, ἐς τε τον νεων ἐνθα τα σημεια και τα ἀγαλματα τε ϛρατοπεδε προσκυνειται, ῥιψας ἑαυτον εἰς γην, ὡμολογει τε χαριϛηρια ἐθυε τε σωτηρια: *Ut autem caſtra adtigit* (de Antonino loquitur) *ædiculamque eam, intra quam ſigna ac ſimulacra exercitus adorantur,*

rantur, procidens humi, gratias agebat votis quasi pro salute susceptis. Itidem *Lib. V. 8.* Ὡς δὲ ἀνοιξαντες τας πυλας ἐδεξαντο αὐτες, ἐς τε τον νεων τε στρατοπεδε ἠγαγον, &c. *Ceterum portis reseratis accepere utrumque milites, atque in Templum castrorum deduxerunt.* Nimirum & inter monumenta nostra Clotensia ara ad dextram Prætorii partem comparet, ad cujus pedem crematorum cineres atque sacra illa instrumenta detecta sunt.

§. XXIV.

Præterea Romani in castris suis habuere omnis generis officinas, ad fabricandum cudendumque arma varia instrumentaque. De ferrariis officinis *Vegetius*, sub *fin. Lib. II. Habet*, inquit, *ferreos harpagones, quos lupos vocant, & falces ferreas confixas largissimis contis: Item ad fossarum opera facienda bidentes, ligones, palos, rastra, alveos, cophinos, quibus terra portetur. Habet quoque dolabras, secures, ascias, serras, quibus materia ac pali dolantur atque secantur. Habet præterea artifices cum omnibus ferramentis, qui ad expugnandas hostium civitates, testudines, arietes, musculos, vineas, ut appellant, turres etiam ambulatorias faciant.*

vide

vide quoque *Lib. II. cap. 11.* Ad ferrarias has officinas refero incudem illam, quæ hoc ipſo in loco circa pavimentum eſt eruta, quales etiam apud Auguſtam Rauracorum inventas eſſe, me docuit ſupra laudatus Celeberrimus ISELIVS. Erant præterea in Romanorum caſtris & ad ea varia ædificia: Armamentarium, Valetudinarium, Procaſtria &c. de quibus *Tacitus IV. Hiſt. Subverſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii exſtructa.* Imo revera inſtar opidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus Imperii, & ubi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem: hæc origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum: quanquam hæc in ſtativa magis caſtra, quam vero in manſiones quadrent, nos tamen conjicimus & noſtra illa caſtra Clotenſia Valetudinario inſtructa fuiſſe, uti fidem faciunt inſignes ruinæ ædium ampliſſimarum, quas inter ſudarii iſte focus eſt erutus: fortaſſis ſub eodem tecto erant armamentarium atque fabrûm officinæ.

§. XXV.

Quinimo in ea, quam hactenus aſtruxi, opinione magis confirmor, cum ipſum

loci, unde hæc monumenta effossa sunt, situm cogito. *Antoninus Aug.* in *Itin. Provinc. pag. 142. hæc habet:*

ARBORE FELICE. M. P. XX.
FINIBVS. M. P. XX.
V TODVRO. M. P. XXII.
VINDONISSA. M. P. XXIII.
RAVRACIS. M. P. XXVII.

Nimirum hæc erat regia illa & militaris via per Helvetiam, Romanis castris, quæ ipse Antoninus enumerat, munita. Medius Vitodurum inter & Vindonissam est Pagus Clotensis Castri, ut opinamur Romani sedes: Quid ergo obest, quonimus incedentes Legiones hoc in loco quietem interponere fuisse solitas affirmemus? Siquidem hodie adhuc via regia Vitoduro ad Aquas Helvetiorum euntes ducit per *Kloten.* Hoc suadere videntur, Lapides illi Litterati atque monumenta, quæ hactenus inlustravimus, omnia.

§. XXVI.

Verum diffitendum non est, esse multos in ea opinione, quasi isto in loco Thermæ, Balneave publica fuerint posita: in quo tamen suffragium meum non obtinent

nent. Quippe militibus, quos hunc locum frequentaſſe abunde teſtantur Inſcriptiones, ex diſciplina Rom. interdicta erant balnea atque lavacra. *Polyænus* de Scipione corruptam diſciplinam in exercitu ſuo corrigente XVI. 2. Ἀργυρεν δε ἐκπωμα μη ἐχειν, και λεεσθαι μηδενα. *Dio* de Antonino Caracalla, qui gregarii militis more modoque vitam agebat: Και γαρ συνεβαδιζε τοις στρατιωταις και συνετρεχε, μη λετρω χρομενος, μη την ἑσθητα ἀλλασσων, ἀλλα και παν ἐργον συνεργαζομενος, και πασαν τροφην αὐτην ἐκεινοις αἱρεμενος. *Chryſoſtomus in I. ad Timoth.* Στρατιωτης λετροις και θεατροις προσανεχων και πραγμαλειας ὡς λιποτακτης κρινεται. Ita quoque *Æl. Spartianus* de Alexandro Severo: *Cum Antiochiam veniſſet, ac milites lavacris mulieribus & deliciis vacarent, eique nuntiatum eſſet, omnes eos comprehendi juſſit, & in vincula conjici, quod ubi compertum eſt, mota ſeditio eſt a legione cujus ſocii erant in vincula conjecti. Tum ille Tribunal aſcendit, vinctisque omnibus ad tribunal adductis, circumſtantibus etiam militibus, & quidem armatis, ita cæpit: Commilitones, ſi tamen iſta vobis, quæ a veſtris facta ſunt, diſplicent, diſciplina majorum Remp. tenet; quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & Imperium amittemus. Neque*

enim ſub nobis iſta facienda ſunt, quæ ſub impura illa beſtia nuper facta ſunt. Milites Romani, veſtri ſocii, mei contubernales & commilitones, amant, potant, lavant. Græcorum more etiam quidam ſe inſtituunt: hoc ego diutius feram? & non eos capitali dedam ſupplicio? Equidem balnea non prorſus deerant Caſtris Rom. ſed deſtinabantur tantum uſui ægrorum: teſtis omnium loco *Vell. Paterculus Lib. II. cap. 114. Per omne belli Germanici Panonicique tempus, nemo e nobis, gradumve noſtrum aut præcedentibus aut ſequentibus, imbecillus fuit, cujus ſalus ac valetudo non ita ſuſtentaretur Cæſaris cura, tamquam diſtractiſſimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus: Erat deſiderantibus paratum junctum vehiculum, lectica ejus publicata, cujus uſum cum alii, tum ego ſenſi. Jam medici, jam apparatus cibi, jam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei, nullius non ſuccurrit valetudini.* Inde colligimus balnea noſtra Clotenſia Valetudinario juncta olim fuiſſe in uſum ægrorum. Qui vero publica ad iſtum locum balnea ſibi fingunt, velim mihi explicent, quo militares illas Inſcriptiones referant quæ Legionum integrarum cum balneis cognatio? Certe ſi militibus balneorum uſus fuiſſet conceſſus,

ceſſus, celeberrimas illas Thermas Aquenſes, natura calidas, atque hibernis vicinas, Clotenſibus balneis longe antetuliſſent, & hæc omnino præ illis fuiſſent deſolata. Ut taceam ruinas noſtras Balneorum publicorum magnificentiam luxumque non redolere.

§. XXVII.

Reſtat ut in Clotenſium Caſtrorum ætatem inquiramus, ne quid intentatum relinquatur. Sedeamus ergo ad calculum, ut rite ſubducere poſſimus rationes. Quod ſi litterata, quæ hactenus expoſuimus monumenta, conſulimus, nobis liquido conſtat, ad tertii a Chriſto nato ſeculi initium, atque adeo ad Septimii Severi, Caracallæ & Elagabali ætatem hæc monumenta eſſe referenda, id quod vel ſoli docent litterati lapides, qui Legionem XXI. Septimii Severi agnomine inſigniunt, quin & ipſi Litterarum ductus formæque: adeoque manifeſtum eſt, hallucinari illos, qui ad Galbæ, Othonis & Vitellii tempora eorum antiquitatem extollunt, atque imprimis huc referunt funeſtam illam Cæcinnæ cum Helvetiis cladem, de qua *Tacitus Hiſt. Lib. I. cap. 67. Irritaverant turbidum ingenium Helvetii,*

Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellii Imperium abnuentes. Initium bello fuit avaritia ac festinatio una & vicesimæ Legionis: rapuerant pecuniam missam in stipendium Castelli, quod olim Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur: ægre id passi Helvetii, interceptis Epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas Legiones ferebantur; centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcinna belli avidus, proximam quamque culpam, antequam pœniteret, ultum ibat; mota propere castra, vastati agri, direptus longa pace in modum municipii extructus locus, amœno salubrium aquarum usu frequens locus: missi ad Rhætica auxilia nuntii, ut versos in Legionem Helvetios a tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pavidi, quanquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere, exitiosum adversus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus, hinc Cæcinna cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteisque, & ipsorum juventus sueta armis & more militiæ exercita: undique populatio & cædes, ipsi in medio vagi, abjectis armis, magna pars

saucii

ſaucii aut palantes, in montem Vocetium (Bötzberg) perfugere. Ac ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhœtisque per ſylvas atque in ipſis latebris trucidati: multa hominum millia cœſa, multa ſub corona vendita. Cumque direptis omnibus, Aventicum gentis caput juſto agmine peteretur, miſſi qui dederent civitatem, & deditio accepta, &c. &c. Memorat hic quidem Tacitus XXI. Legionem, ſed eam ſolam: Septimiam vero tunc temporis fuiſſe nuncupatam, nemo cui ſanum ſinciput affirmaverit: & quid clades iſthæc caſtra Clotenſia adtinet? Refert Tacitus Cæcinnam cum exercitu fugientes Helvetios per ſilvas inſecutum, atque rebus omnibus confectis Aventicum ultro petentem: quinimo expreſſis verbis addit. *cap. 70. Cæcinna paucos in Helvetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellii certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lœtum ex Italia nuntium accipit, &c.* Quis vero Helvetiæ ſtatus fuerit, ſub Severi, Caracallæ, Alagabali etiam Imperio, docuerunt ante nos ad fidem monumentorum hiſtoricorum Viri Eruditiſſimi, *Guillimannus de Reb. Helv. Lib. II. Cap. 3. Plantinus in Hiſt. Helv.* alii paſſim: quos exſcribere ſuperſedeo, cum præter gene-

ralia quædam, tacentibus qui vitas horum Impp. ſcripſere, priſcis auctoribus, afferant nihil, quod ad pleniorem monumentorum noſtrum illuſtrationem faciat: Qui volet eos adeat, atque ſibi conſulat. Cæterum nullus dubito, caſtra iſthæc noſtra Clotenſia vel ipſius Galbæ, Othonis, Vitellii, Trajani, Antoninorum temporibus jam fuiſſe & poſita & frequentata, id quod nummi ſuadere videntur; quorum Imperatorum auctoritate Legiones etiam in Helvetia moratas ex aliis paſſim monumentis diſcimus. Forte jam ab ipſo Auguſto locus iſte in caſtri formam inſtructus eſt, ejus enim auſpicio militares viæ, per univerſum, qua late patuit, Rom. Imperium ſtratæ ſunt, quarum & nos hoc adhuc tempore hinc inde manifeſta ſatis indicia atque veſtigia deprehendimus: ut præſertim in via illa, quæ a *Gynopedio* ducit per *Vitodurum*, *Steig*, *Baſſerſtorff*, & inde ad caſtra noſtra Clotenſia; opus Romanum id eſſe, argumento nobis ſunt ſilices, glarea, arenaque mira arte conſtructa, per terram illam mollem & uliginoſam; imprimis vera via illa montem ſecans, atque noſtris *Steig* dicta, a ſcandendo, *vom ſteigen.*

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Tigurinæ gentis quidem frequens, urbis vero nulla fit mentio in antiquis monumentis : multi multa de ejus fabulantur antiquitate atque origine, quæ nos non curamus, ſed iis relinquimus, qui umbram pro Junone amplectuntur, & quid diſtent æra lupinis neſciunt. Rara ſunt, non diffiteor, antiquitatis in illuſtri hac urbe monumenta; præter nummos quosdam & Deorum ſtatuas hactenus erutum nil eſt, quod magnitudinem Rom. operum prodat: Id tamen mihi non videtur mirum; ſuppetunt hujus rei rationes ſatis graves: Tigurum enim, antiquiſſimum licet, a Romanis præſidiis longo temporis tractu immune fuiſſe, cenſemus, utpote in mediterraneo ſitum: procul Rheni limites, quos juxta Hiſtoriæ fidem præ cæteris locis, præſidiis ſuis atque Legionibus firmabant Romani adverſus Germanorum inſultus: Hinc paſſim ad loca illa limitanea monumentorum Romanorum magna ſeges eſt. Hinc & *Antonino*, qui in *Itinerario* ſuo ea tantum oppida atque caſtra, quæ ad militarem viam ſtructa erant, recenſet, nulla Tigurinæ Urbis mentio. Celtæ vero genuini

nuini Urbis hujus incolæ parci erant & in Deûm cultu, & in reliquis muniis publicis obeundis; ut docent nos quæ, (raro id tamen) eruuntur monumenta: quorum in cenſum refero ſtatuam æneam artificii rudis, quæ in Cimeliarchio noſtro publico aſſervatur, & in hac urbe noſtra inventa eſt: refert illa, ut conjicio, Celtarum aliquem Deum barbatum, arctiſſima toga indutum, brachiis extenſis, mancis tamen mutilisque manibus, nudoque capite, cui etiam pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extat. Quicquid vero de hoc ſit, licet urbis noſtræ Antiquitas aliis multis iisque haut levibus nitatur argumentis: gratulamur tamen nobis de nuper invento pretioſo hoc theſauro, qui nobis ſuppeditat pro aſſerenda ejus antiquitate argumentum, quo reliqua illa non tantum confirmantur, ſed etiam vi atque pondere vincuntur, quodque omnem vitilitigandi anſam præſcindit, & Cavillatores ad ἐχεμυθίαν redigit.

TANTVM.

II. DIS-

II.

DISSERTATIO HISTORICO-LITTERARIA DE LIBRIS COMBUSTIS. (a)

§. I.

LIbri licet monumenta esse videantur duro marmore & ære perenniora

quæ nec Jovis ira, nec ignes,
Nec possit ferrum, nec edax abolere vetustas,

Haud

(a) Jo. Schmidii & Fr. Guil. Schützii Dissertationes de combustione librorum varii generis & in specie hæreticorum, Lipsiæ A. 1696. & 1697. editas laudat Mich. Lilienthalius de Machiavellismo literario p. 127. eas vero inspicere hactenus mihi non licuit. Celeb. autem Andreæ Westphali Dissertationem, Gryphiswaldiæ A. 1713. habitam, qua centuriam librorum publica auctoritate combustorum erudite recensuit, vix tandem amici ope ex ipsa Pomerania nactus sum. In Michael. Piccarti Observat. historico-polit. Part. II. p. 59. sqq. peculiare extat caput hoc insignitum titulo *librorum mors ignis.* Huc quoque pertinet Jac. Gretseri liber inferius citandus.

Haud raro tamen diram fatorum atrocitatem experti ac tristissimas clades stragesque passi sunt, suo quoque exemplo testatum facientes, nihil esse in rebus humanis, destrui atque absumi nescium. Innumeros tempus cuncta vorans absorpsit, hominum ignavia blattis ac tineis misere lancinandos tradidit, spumantis undæ *(b)* pelagi rapuere, atque horridus Musis-

(b) Non minus enim Neptunus, quam Bellona & Mulciber, infensum se quandoque Musis præbuit. Pauculis id in transcursu demonstratum dabimus exemplis. Notatu digna sunt, quæ de GUARINO Veronensi Ponticus Virunius in vita Chrysoloræ, ejus Erotematibus, Ferrariæ A. 1509. in 8. excusis, præmissa tradit: *Guarinus Verona oriundus, concivis Catullo, ex nobili familia Guarina ortus, ætate jam grandiore, a nobili Veneto Byzantium conductus, cœpit ibi Chrysoloram Græce per quinquennium audire. Reversurus in Italiam capsas duas librorum, quorum exempla non erant, duabus navibus locavit: cum altera venit, sed demersam alteram, perditis tantis thesauris librorum, audiens, nocte una canus totus factus præ dolore intolerabili.* vid. Menagian. Tom. I. p. 48. edit. recentiss. Paris. Tristissima Bibliothecæ VINCENTII PINELLI fata non sine gemitibus enarrat Paulus Gualdus in ejus vita p. 372. sq. collectionis Batesianæ, Gryphianæ vero p. 420. sqq. unde nonnulla delibabimus. *Bibliothecam Venetias devehendam curaveramus, ut inde mari Neapolim impendio minori appelleret: at ne qua vis major, ut in navigatione solet, pessundaret universam, placuit in tria navigia capsas conjici, — — Navium harum altera cum trium & triginta capsarum sarcina in piratas Turcas incidit, qui prædæ opulentæ inhiantes*

Muſisque inimicus bellorum furor, omnia proſternens, perdidit. Nec paucos violenta invidiæ rabies nobis abſtulit, idemque fatum ſubire coëgit, quo intercidiſſe teſtis eſt Joannes Pierius Valeria-

---

inhiantes, cum chartas & libros inveniſſent, gaudio in iracundiam verſo, inutiles ſibi merces abjicere cœperunt in mare, quouſque captivi navarchi monitu deliniti, & tot exhauriendarum chartarum tædio fatigati, ab impotenti cœpto deſtiterunt. Ita navigium exarmatum, nautæ in vincula conjecti, merces reliquæ in triremem comportatæ, & libri (ut ille monuerat) relicti beneficio alicujus, qui cum navigio in littus ejectos colligeret aſportaretque. Ita plane factum: cum enim fluctus maris navim deſtitutam ejeciſſet in littus, e regione Firmanæ coloniæ, convolarunt ad expoſitam prædam piſcatores, aliique, quorum nonnulli libros domum aſportare, quidam papyros in fruſta diſſectas ad rimas navigiorum cum glutine adhibere, non pauci, ſpecularium vice, tuguriorum feneſtris aptare. Et profecto memini audire me a quopiam, per tractum ſane quam patentem litoris illius aliud tum omnino haud comparuiſſe, quam laceras ſchedas, qua projectas in litus, qua in ſalo fluctuantes &c. Naufragii Bibliorum Suecicorum, nec non Polyglottorum Antwerpienſium mentionem feci Tom. II. p. 397. ſq. Magnam MSS. congeriem, quam CHRISTINA, REGINA SUECIÆ, è Germania in Sueciam abſportare conſtituerat, undis marinis abſorptam fuiſſe, didici ex *Herm. von der Hardt*, Proleg. Hiſt. Conc. Conſt. cap. X. De adverſis librorum variorum fatis quædam obſervavit B. Theoph. Spizelius in Commentat. de vitiis litteratorum p. 990. ſqq.

lerianus *(c)* Petri Martelli Florentini, Viri inter ætatis suæ litteratos non ultimo loco habiti, quatuor libros exactissimæ interpretationis in mathematicas disciplinas, a Petro Alcyonio ita suppressos, ut nusquam amplius apparuerint *(d)*. Plurimos funestus in cineres redegit ignis, de quibus in præsentia commentari constitutum mihi est. Animus erat primum, ea quæ de libris incendio absumtis generatim observaveram, procœmii loco præmittere commentationi, a me pridem promissæ, de libris publica auctoritate combustis, sed perspiciens, justæ præfationis limites me sic supergressurum esse, mutavi consilium, atque illa heic, quum notatu non prorsus indigna videantur, seorsim exhibere decrevi, reliquis proxime secuturo hujus opellæ tomo reservatis.

§. II.

Primo igitur loco enarrandæ atque lacrymis nostris irrigandæ forent celebriores

(c) Lib. II. de litteratorum infelicitate. p. 362. edit. Lipsi.

(d) De alio libro ab Alcyonio suppresso vid. Tom. II. p. 381.

res Bibliothecæ, in cineres infelici fato redactæ, niſi otium nobis feciſſent Viri Doctiſſimi, Mich. Neander *(e)*, Jo. Lomajerus *(f)*, Thomas Bartholinus *(g)*, Andr. Weſtphalus *(h)* aliique. Ne tamen prorſus ἀσυμβολοι recedamus, pauculas & nos memorabimus. Anno MDLXI. in bellis Galliæ civilibus feralis flamma FLORIACENSE Ordinis Benedictini Monaſterium una cum Bibliotheca inſtructiſſima abſorpſit, quæ qualis fuerit, ex his Raynaudi *(i)* verbis facile augurandum: *Scholæ in monaſterio Flo-*

(e) In erudita de Bibliothecis deperditis ac noviter inſtructis præfatione Erotematibus Græcæ Linguæ ed. Baſil. 1569. præfixa, & poſtmodum ob raritatem & præſtantiam inſerta Collectioni I. Comment. de Bibliothecis Madero-Schmidianæ, p. 37. ſqq.

(f) In Lib. de Bibliothecis paſſim.

(g) In Diſſ. de Bibliothecæ incendio ad filios.

(h) Qui Jenæ A. 1709. Luci reſtituit Barthol. Diſſert. & in præfat. recentiora Bibliothecarum combuſtarum exempla exhibuit, qualia etiam dedit in præf. Diſſ. de libris publica auctoritate combuſtis p. 3. ſqq. Niſi memoria me fallit, vidi etiam aliquando Clar. Bolzii Regiomontani Diſſ. de Bibliothecarum incendio.

(i) Qui hæc ex Aimoini Vita S. Abbonis Floriacenſis hauſit, cit. Arſen. Sulger. in Annalibus Imper. Monaſt. Zwifaltenſis Part. II. p. 145. de Schola quoque Floriacenſi conferri poteſt Jo. Launojus de Scholis

Floriacensi fuere celeberrimæ, ita ut adolescentum & studiosorum ultra quinque millia numeraret, a quorum singulis pro muneribus scholastico dabatur Monacho Præceptori duplex volumen manuscriptum, haud quaquam exile minerval certe, typographia tunc nondum per orbem propagata. Unde de immensitate voluminum, quæ isto incendio irreparabili damno periere, judicium haud difficulter ferri potest. Ita quoque A. MDLXXVIII. Vulcanus vastator in Suevia nostra WEINGARTENSE ejusdem Ordinis Cœnobium cum Bibliotheca devoravit. Audiamus ea de re Gabrielem Bucelinum *(k)*: A. 1578. *luctuosissimo toti posteritati incendio vastatur Imperiale Monasterium Weingartense, splendidissimo & amplissimo, quod paulo ante Johannes Gerwici successor extruxerat, palatio, cum ignibus, tum consequente inde concameratarum ædificiorum ruina absumpto, in quod paulo ante locupletissima magni momenti veterum Manuscriptorum & incomparabilis raritatis monumentorum Bibliotheca translata*

lis celebrioribus seu a Carolo M. seu post eundem Carolum per Occidentem instauratis Cap. XXIII. p. 85. sqq. & Cap. XVI. p. 104. sq. edit. Hamburg.

(k) In Constantia Rhenana p. 358.

lata eſt, paucis e pergameno libris, ipſo flammarum impetu per longa aëris ſpatia in patentes campos ejectis & poſteritati conſervatis. Superbit tamen hodienum hocce Monaſterium (cui nuper moderni Abbatis magnificentia novum templum ſplendidiſſimum, veteri diruto, acceſſit, pauciſſima fortaſſis in Germania habens paria) Bibliotheca codicibus manu exaratis, & maximam quidem partem membranaceis inſtructiſſima, laudata etiam a Jo. Mabillonio *(l)*. Nec deſunt rariores typis excuſi, e quibus nomino Ciceronis officia & Paradoxa Moguntiæ per Jo. Fuſt. & Petr. Schoeffer A. 1465. membranis impreſſa, ac Clementis V. P. M. Conſtitutiones, ab iisdem in fol. A. 1460. vulgatas, cujus rariſſimæ editionis cum Cel. Maittaire in Annalibus typographicis haud meminerit, ea, quæ ad ejus calcem notata ſunt, huc transferre operæ videtur eſſe pretium. *Preſens Clementis Pape quinti Conſtitutionum Codex una cum apparatu Dn. Joh. An. ſuis rubricationibus ſufficienter diſtinctus artificioſa adinventione imprimendi & cha-*

(l) In Itin. German. p. 43. ſq. edit. Hamburg.

racterizandi absque ulla calami exaratione sic effigiatus & ad Eusebiam Dei industrie est consumatus. Per Joannem Fust. civem Moguntinum & Petrum Schoiffher de Gernsheim clericum diœces. ejusdem. Anno Dn. MCCCC. sexagesimo. XXV. die mens. Junj. Exemplar hoc itidem est membranaceum, Bibliothecæ cimeliis jure accensendum.

§. III.

Incendio quoque A. MDCXXIII. periit egregia Bibliotheca WALLENRODIANA, ita, ut ne pagina quidem relicta sit, atque simul interciderit desideratissima Joannis a Wallenrod Concilii Constantiensis historia, a Theodorico Vrie laudata, cui epicedium scripsit Cel. *Hermannus von der Hardt (m)*. Pariter A. MDCXCVII. funestæ flammæ injurias expertum est Cœnobium SALEMITANUM

(*m*) In præf. Tom. I. Part. II. Historiæ Concil. Constant. collegit vero postea ejus Possessor magnis sumtibus aliam insignem Bibliothecam, quam Illustrissimus illius Filius publicis dicavit usibus. Ejus notitiam dedit Clar. Volbrechtus, qui hodie ipsi præfectus est, *in erläutertem Preussen*, Fasc. XXXIII.

NUM Ordinis Ciſtercienſis (Salmansweiler), una cum Bibliotheca ampliſſima igne abſumptum. Quædam ejus MSSta enarravit Mabillonius *(n)*, ac inter ea Acta Concilii Conſtantienſis in maximo folio cum egregiis figuris & ſymbolis gentilitiis eorum omnium, qui Concilio interfuerunt, quantivis pretii opus, cujus jacturam laudatus Hardtius *(o)* deplorat. Eodem etiam fato ſuperiori ſeculo interiiſſe novi ROTHENSE Ordinis Præmonſtratenſis Monaſterium, nobis vicinum, cum apparatu librario non contemnendo. Anno autem præterlapſo 1726. d. 13. Jan. Pariſiis eximia Bibliotheca VALINCURTIANA cum pretioſa ſupellectili & multis rarioribus picturis in ignes conſedit *(p)*. In incendio item nupero FRANCOFURTANO Vulcanum deſtructorem nec peperciſſe tabernis librariis, atque ſic operibus *(q)* nonnullis raritatem induxiſſe, nunciarunt publicæ novorum litterariorum tabulæ. Et quot, ſodes, omni ævo

(n) In Itin. German. p. 89. ſq.

(o) In prolegomenis Hiſtor. Concil. Conſt. Cap. X.

(p) Vid. *Neue Zeit. von gelehrten Sachen* p. 89.

(q) Inter quæ præſertim Reuberi Scriptores rerum Germanicarum, ſtudio Celeb. Joannis non ſine inſigni acceſſione iterato paulo ante editi. vid. l. c. p. 533.

cum integris urbibus in favillas abiere Bibliothecæ opulentissimæ, quarum jam ne memoria quidem supereſt?

§. IV.

Haud raro etiam contigit, ut ingens librorum copia imperantium aliorumve cura infelicibus flammis ustulanda traderetur. Augustus, quicquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis vel parum idoneis auctoribus ferebatur, supra duo millia contractaque undique cremavit, ac solos retinuit Sibyllinos *(r)*. Ephesiorum, τῶν τὰ περιεργα πραξάντων, multos, ad Christum conversos, libros impios publice exussisse, refert & calculo suo probat S. Lucas *(s)*. Pios vero Christianorum libros è medio tollendos, inque cineres vertendos curasse Diocletianum, Antiochi Epiphanis crudelitatem *(t)* æmulantem, testis est Eusebius *(u)*. Arianos sacros Libros, quoscunque in Eccle-

(r) Sueton. in Augusto. Cap. XXXI. Hac vice tantum agemus de multis libris simul imperantium jussu crematis, de singularibus vero ejus generis libris Tomo VIII. differemus.

(s) In Act. Apost. Cap. XIX, 19.

(t) 1. Maccab. I, 59. 60.

(u) Histor. Eccl. L. VIII. c. 2. 3.

Eccleſiis reperiebant, flammis abſumſiſſe conqueritur Athanaſius (*x*): contra Conſtantinum M. eorum libros igni addixiſſe memorat præter alios Sozomenus (*y*). Libros Eunomianos comburi juſſit Theodoſius

F 3

(*x*) In epiſtol. ad orthodoxos de perſecut. excit.

(*y*) Hiſt. Eccl. L. I. c. 20. Narratur ibi, Conſtantinum decreviſſe, ut, ſi quis aliquem librum Arianum occultare deprehenderetur, ac non illico in publicum productum incenderet, capitis mulctaretur ſupplicio. Mirum vero, tanta ſeveritate Imperatorem in eos, qui Ariana ſcripta igne non perderent, ſed occultarent, uti voluiſſe, cum ipſum contra Arium exilio tantum mulctaverit. Parum igitur abeſt, quin pollicem premam Mino Celſo Senenſi, ita de ea re judicanti in Diſputatione: *In Hæreticis coercendis quatenus progredi liceat, ubi nominatim eos ultimo ſupplicio affici non debere aperte demonſtratur:* edit. Chriſtling. A. MDLXXVII. p. 133. ſq. *Arrius hæreſiarcha a Conſtantino haud comburitur, ſed tantum in exilium ablegatur, & in ejus libros non comburentes capitale ſupplicium decernitur. Hæreticus inultus dimittitur, in libros autem ſævitur. Nec tamen usquam legitur, in hujusmodi libros retinentes hac lege animadverſum eſſe. Ex quo luce clarius colligitur, Cæſaris decretum in Arrii libros apud ſe habentes ad terrorem conditum eſſe, ut ejus dogmatis ſectatores ab eo deterrerentur, itaque extinctum iret hæreſis illa: non autem ſanguinario animo hæreticos trucidandi: cujus rei illuſtre poterat exemplum edere, inſignem hunc hæreticum necando, ſi ſic decere cenſuiſſet. Nam alioqui in ſapientiſſimo*

ac

ac prudentissimo Principe tantam fuisse stupiditatem mente concipi non potest, ut hæreticos necandos sentiens, hæreticum a celeberrimo Concilio damnatum impunem dimisisset, libros autem ejus eosque retinentes comburendos imperasset. Hac occasione quædam de hujus libri auctore, de quo inter eruditos disputatur, monere lubet: Sunt, qui sub Mini Celsi nomine Sebastianum Castalionem latere volunt: Celeb. vero Heumannus in Schediasmate de libris Anonymis ac Pseudonymis p. 144. sq. post Sandium, Bailletum, Placcium & Goth. Arnoldum hanc personam induisse Lælium Socinum existimat. Sed liceat mihi, salva, quæ mihi cum Viro Optimo verique amantissimo intercedit, amicitia, in hoc ab eo modeste dissentire. Ego Mini Celsi nomen haud adscititium, sed auctoris proprium esse arbitror. Extant enim inter Epistolas Claudii Tolomei, itidem Senensis, Italicas, Venetiis A. 1566. in 8. hoc titulo editas: *De le Lettere di M. Claudio Tolomei Libri Sette, con nuova aggiunta ristampate, & con somma diligenza ricorrette*, p. 288. sqq. Fabii Benuoglienti litteræ ad Minum Celsum Venetiis d. 15. Sept. A. 1548. scriptæ, e quibus ista ætate Virum eruditum, eo nomine insignitum, vixisse patet. Illum autem librum primo Italico sermone conscriptum fuisse, ipse nos auctor edocet, p. 117. his usus verbis: *Reliqui nobis sunt ex neotericis Caspar Hedius, Johannes Agricola Islebius, Jacobus Scheuchus & Christophorus Hofmannus, quorum Latine scripta, quamprimum has nostras disputationes Hetrusce scripsimus, commodum habuimus: eorumque dicta ex Latina in nostram linguam vertimus; nunc autem cum eo locorum venerimus, ubi eorum libri, etsi diligenter inquisiti, ad manum nobis non fuerint, ex nostra in Latinam linguam eorum locos fideliſſime vertimus, eorum sensu nulla ex minima parte immutato.* Habemus & alium ejus argumenti librum cum præfatione Martini Bellii (non Prelli, uti perperam a Gothofr. Arnoldo in Histor. Eccl. & Hæret. P. II. p. 407. voca-

doſius M. *(z)*. Eutychianos & Apollinarianos Imperatores Valentinianus & Marcianus, Manichæos Leo M. & Symmachus I. PP. MM. nec non Cabades Perſarum Rex, Magicos & judiciarios Valens Imperator, ſed intermixtis plurimis optimi generis operibus *(a)*, & alii, Monothelitarum libros, Synodus ſexta, Thalmudicos & Judaicos alios *(b)* Gregorius IX. Julius III. Paulus IV. Clemens VIII. *(c)* PP. MM. Mahometanos Franciſcus Ximenius Archiepiſcopus Toletanus. De quibus omnibus brevis ſum, cum plenius jam de iis differuerit Jacobus Gretſerus *(d)*.

vocatur) quem recenſuit & Argent. A. 1610. recudi curavit Joach. Cluten.

(z) Lib. XVI. Cod. Theodoſ.

(a) Vid. Ammian. Marcell. Lib. XXIX.

(b) De fatis Thalmudis & librorum Judaicorum vid Celeb. J. C. Wolfii Bibliothec. Hebr. Part. II. p. 930. ſqq.

(c) De Clemente VIII. Paulus Piaſecius Epiſcopus Præmislienſis in Chronic. geſtorum in Europa ſingularium f. 112. *Eodem tempore Pontifex legem ſancivit, ne Judei Talmud ſuum & alios in Indice expreſſos ac prohibitos libros legerent, & omnes tales libros ab officio inquiſitionis conquiſitos cremari juſſit; in ſola civitate Bergomenſi fere 10000. hujusmodi librorum fuerunt collecta & igne abſumta.*

(d) Lib. I. De Jure & more prohibendi, expurgandi

§. V.

Apud SINENSES licet a longo tempore litterarum studia non mediocriter floruerint, aliquando tamen diris ea novercantis fortunæ insultibus petita, ab extrema pernicie prope abfuere. Jussu enim atque auspiciis Imperatoris Chingi seu Xii, antecessorum suorum sic extincturi memoriam, suamque solius famam nefario ausu apud posteros servaturi, cuncta fere Philosophorum monumenta perdita atque cremata sunt, furorem ejus in comitiis hac oratione acuente Lisuo, pessimæ notæ Philosopho: *Olim cum in plures divisa dominos essent regna, non abnuerim necessarium fuisse literarum studium, ut, quæ ad cujuscunque regni gubernationem pertinerent, e libris promerentur. Nunc eviluit hæc ratio, cum sub unius imperio totus quiescit orbis, omnes unius nutum intuentur, unus ordo, una lex servanda, cui rei quid plura scire sit opus ego quidem nescio, at obesse potius, hoc scio. Quid enim? Otiosis*

gandi & abolendi libros hæreticos & noxios, de quo opere videsis judicium Guilielmi Gave in prolegomenis historiæ literariæ scriptorum ecclesiasticorum f. 14. sq.

Otioſis litigioſisque literatoribus regnum cur oppleamus? Quo impenſius Imperatori vigilandum, ne quis libros habeat domi vel ſuæ vel alienæ, neve abſcondat, ſed quamprimum addicat flammis, etiam ſub mortis pœna denunciandum, ſalvis tamen illis, qui de agricultura, medicina & divinatione agunt. Periere igitur tum omnes propemodum Sinicorum Philoſophorum libri, ſi Confutii ac Mentii ſcripta exceperis, quæ mulier quædam laudabili conſilio paginis diviſis ad domus parietes agglutinatis feliciter exitio eripuit *(e)*.

§. VI.

Eximia ARABUM in litteras merita neminem paulo humaniorem fugiunt: at inter eos etiam in libros optimos flammis nonnunquam atrociſſime ſævitum fuit. Accipe ejus crudelitatis exemplum. Amrus, exercitus Arabici dux, Alexandria Ægypti urbe capta rogatus a Joanne Philo-

(e) Vid. Martinium in Hiſtor. Sin. Lib. VI. p. 110. ſq. & Theophilum Spizelium in commentario de re litteraria Sinenſium Sect. III. p. 42. quem inter reculas meas ſervo multis obſervationibus haud aſpernandis ipſius beati Auctoris manu ornatum.

pono Grammatico, quem favore complectebatur, ut libros philosophicos, quorum magnam vim bibliotheca regia possidebat, ipsius concederet usibus, ab Omaro Chalifa ejus rei veniam impetrare contendit. Ab eo autem hoc tulit responsum: *Utique libros istos vel cum Alkorano convenire, atque ita opus iis non esse, sufficere enim Alkoranum: vel illi contrarium aliquid continere, atque eo nomine penitus tollendos.* Quo audito Amrus illos ad calefacienda balnea, quorum quatuor millia isto tempore Alexandriæ fuerunt, adhiberi jussit: tanta autem eorum fuit copia, ut omnes semestri demum spatio hac ratione consumti sint, si fides Abulpharagio id narranti *(f)* habenda. De iisdem Leo Africanus apud Hermannum Conringium *(g)* hæc commemorat: *Eo tempore quo a Bagadadi*

(f) In historia Dynastiarum, ab Eduardo Pocockio Arabice & Latine Oxoniæ A. 1663. publicata, p. 181. add. Pocock. Specim. Histor. Arab. p. 165. & Hottingeri Analecta Historico-Theolog. p. 247. sq. De fatis studiorum apud Arabes egregia extat Dissert. Clar. J. G. Lakemacheri, sub præsidio D. C. D. Kochii Helmstadii A. 1719. habita.

(g) In Supplementis Dissertationum de Antiquitatibus Academicis p. 242.

gadadi Pontifice deficientes rerum in Africa potiebantur Arabes, omnes Afrorum libros igni committi juſſerunt. Sic enim perſuaſum habebant, quamdiu penes Africæ incolas eſſet aliqua naturalis ſcientiæ aut bonarum diſciplinarum cognitio, fore, ut ſuperbia eos indies ad tumultum atque ad Mahumethicæ legis contemtum magis ac magis provocaret. — Nonne idem & Perſis, dum adhuc ſtaret Arabum imperium, accidiſſe legitur? Certiſſime conſtat, hos quoque literas, quas ſibi peculiares habent, amiſiſſe, omnesque illorum libros Pontificum Mahumedanorum juſſu igne conſumptos, ne quid rerum phyſicarum cognitio aut idolorum leges Mahumedicæ detraberent dignitati. Addo, quæ de iis Joannes Spencerus *(b)* habet: *Primi poſt Muha-*

(b) De Legibus Hebræorum ritualibus & earum rationibus Lib. II. Cap. I. p. 360. edit. Lipſ. 1705. Ἐν παροδῷ heic notare placet, Arabes non magnam duntaxat librorum vim combuſſiſſe, verum etiam undis immerſiſſe. De Mujavia enim, Sarracenorum Duce bellicoſiſſimo Cœlius Auguſtinus Curio Lib. I. Sarracenicæ Hiſtoriæ (quæ cum Wolffgang. Drechsleri Turcicarum rerum Chronico, & ejusdem Curionis deſcriptione Marochenſis regni, nec non Cœlii ſecundi Curionis belli Melitenſis hiſtoria Baſileæ A. 1568. in 8. ex officina Oporiniana prodiit) p. 54. ſq. hæc memoriæ prodidit: *Concilium ſuæ ſectæ indixit, ad quod edicto promulgato doctos omnes, quive*

Muhamedem Duces libros ubique locorum incendio tradiderunt, & ita se gesserunt, quasi bellum non minus humanitati, quam hominibus indixissent. Quin & sæculi sequentis Arabes artium & literarum omnium adeo rudes erant, ut id inprimis curasse putentur, ne Prophetam suum illiteratum (uti vulgo audiit Mahometes) scientia superarent. Inde venit, quod scriptorum Arabicorum hodie vix quispiam annis octingentis antiquior inveniatur.

§. VII.

Ab Arabibus ad GRÆCOS, omnis olim eruditionis antistites, migrabimus, quibus tot præstantia antiquitatis monumenta orbis cultior debet. Desiderantur hodie multorum quondam inter istos celebrium poëtarum opera, quibus internecionem ignis, ab iis excitatus, jurene an injuria nescio, intulit. Testem produco

quive aliquod Muamedis aut superiorum pontificum haberent, suum agnoscentes imperium, venire, & scripta secum adferre jussit. Celebratus hic conventus exitiabilis fuit Damasci: cumque ibi ob sententiarum pugnantium varietatem nihil statui posset, sex omnium sapientissimos ex eo numero communi consensu eligi jussit: & sic delecti fuere Mulcinus, Boarius, Buora, Anoecius, Abermindus, & David. His in unam domum cum omnibus scriptis, quæ allata fuerant, inclusis, ut singuli

ex

duco Petrum Alcyonium *(i)*: *Audiebam puer ex Demetrio Chalcondyla, Græcarum rerum peritiſſimo, ſacerdotes Græcos tanta floruiſſe auctoritate apud Cæſares Byzantinos, ut integra (illorum gratia) complura de veteribus poëmata combuſſerint, inprimisque ea, ubi amores, turpes luſus & nequitiæ amantium continebantur, atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis fabellas, & Sapphus, Erinnæ, Anacreontis, Mimnermi, Dionis, Alcmanis, Alcæi carmina intercidiſſe: tum pro his ſubſtituta Nazianzeni noſtri poëmata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ elegantiam edocent. Iurpiter quidem*

ex illis ſcriptis omnia Muamedis facta & dicta, quæ verisimilia viderentur in unum volumen colligerent, injunxit. Cumque illi ſex volumina feciſſent, reliqua omnia ſcripta in flumen projici curavit, quæ tot fuerunt, ut illis ducenti cameli fuerint onerati. Deinde lege lata gravem eis pœnam propoſuit, qui ſecus crederent, facerent, dicerentve, quam in iis ſex Alcoranis præſcriptum eſſet. Cæterum hodienum omnia exemplaria librorum Muhammedanorum, a Chriſtianis typis excuſorum Turcis haberi profana, & vel ideo igne abolenda memorat D. J. M. Langius in Diſſ. de Alcorani prima editione p. 28.

(i) In Medice legato priori p. 69. Analectorum Illuſtr. Menkenii de calamitate literatorum.

dem sacerdotes isti in veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & religionis maximum dederè testimonium. Fateor autem, me vereri valde, ne ab illis sacerdotibus cum malis & noxiis libris stragem etiam senserint codices, immortalitate dignissimi.

§. VIII.

Pedem e Græcia ad SUEO-GOTHOS longe dissitos promovebimus, quorum poëtæ, antiquis temporibus Scaldi nominati, res a majoribus atque sibi coævis heroibus strenue gestas certatim carminibus celebrarunt, magno ab ipsis olim Regibus habiti in pretio. Supersunt hodienum nonnulla eorum poëmata, vel poëmatum fragmenta; sed plura supereſſent, nisi Olaus Skautkonung præpostero zelo abreptus, & instinctu præsertim Papæ Sylvestri II. item Sigfridi, Eschilli, Davidis & reliquorum Monachorum carmina ejusmodi Runica, utpote magiæ suspecta, & undique studiose comportata, Vulcano consecrasset *(k)*.

§. IX.

(k) Vid. Jo. Aluandri Historiolam artis typographicæ in Suecia p. 3. & auctores ibi allegatos.

§. IX.

Propius tandem ad noſtra accedamus tempora. Nunquam credo flammæ violentiam in bonos libros adeo graſſatam eſſe, quam ab ea ætate,

Primus inacceſſum qua per tot ſecula verum,
Eruit e tetris longæ caliginis umbris.

B. Lutherus divina fultus gratia. Non ejus ſolum, ſed & συνεργων opera magno numero in Germania, Anglia, Italia, Gallia, Hiſpania alibique ferali rogo fuiſſe impoſita nemo ignorat, niſi qui nihil novit. Haud publice duntaxat, verum etiam privatim Lutherani libri flammis fuerunt injecti. Nec mirum id, cum præter alia ſeveriſſimum proſtet CAROLI V. edictum, Bruxellis A. MDXL. publicatum *(l)*, in quo hæc præcipiuntur: *So jemand die vorgeſchriebene Bücher Lutheri &c. bey ſich hätte, daß er die bald verbrenne,*

(l) Vid. Bibliotheca Cyprianica p. 397. de libris Lutheri paſſim publice combuſtis hujus loci non eſt, pluribus agere; conferendus eſt de iis Seckendorfius, Sleidanus, Weſtphalus l. c. p. 30. aliique.

brenne, bey peen verklärt und vollstreckt zu werden, nemlich die Manns-Person mit dem Schwerdt, und die Weiber lebendig zu vergraben, so sie anderst ihre Irrthum nicht dulten oder beschützen wollen. Wenn sie aber in ihren Irrthümern der Ketzerey verharren wollten, so sollen sie mit dem Feuer zum Tode gebracht werden, und alle ihre Güter genommen, und gewendt zu unserm Nutz. PHILIPPUS II. Hispaniarum Rex, ejus filius, pro illo fervore, quo in pontificiam religionem tuendam ac provehendam ferebatur, in suis ditionibus, Belgicis præsertim, omnes libros, quos hæreticos vocant, sedulo conquiri atque exuri, alios vero, purgationem admittentes, castrari jussit. Ipse id de se testatur in diplomate, A. 1571. ultimo Julii Bruxellis dato, & Indici expurgatorio præmisso: *Quandoquidem ad orthodoxæ religionis incrementum tam in his provinciis citerioribus, quam in aliis, quo hinc libri transvehuntur, Nos* A. cIↃ IↃ LXIX. *elapso, duobus indicibus super librorum probibitorum censura evulgatis bibliothecas omnes publicas privatasque a libris ut tum, sic etiam in hoc tempore periculi & scandali nomine damnatis, perpurgavimus: hac in re divinam legitimamque constitutionem*

sequuti,

ſequuti, quæque in ſacroſancto Concilio Tridentino & catalogis decretisque ejus ſtatuta & declarata ſunt. Et quoniam inter præſcriptos libros permulti in omni facultate ſcientiaque comperti ſunt, qui alias caſtigati, & a zizaniis impuræ doctrinæ opinionumque emendati, deinceps bona ſui parte & cum fructu legi poſſint: & nolentes perire tantam pecuniæ vim, quam æſtimatio ejusmodi librorum producere queat, non ſine magna mercatorum jactura, & ſtudioſorum damno, mandavimus hæreſiarcharum ut principum hæreticorum ſcripta eaque plane exitioſa incendio aboleri, quæ in prædictis provinciis noſtris citerioribus inventa ſunt, quorum quidem Dei gratia rara exemplaria exſtiterunt; quæcunque vero alia purgationem facilem admiſſura videbantur, ea univerſa in urbibus & municipiis prædictarum provinciarum collecta conſervari cavimus &c. BUDENSES in Hungaria A. 1524. Georgium quendam Bibliopolam una cum libris evangelicis exuſſiſſe, Abrahamus Scultetus *(m)* ſcribit. LUTETIÆ quoque librarius quidam, una cum plurimis libris A. 1559. vivus uſtulatus fuit *(n)*.

(m) In Annal. Evang. p. 61. edit. *Herm. von der Hardt.*

(n) Vid. J. H. Hottingeri Hiſtor. Eccleſ. N. T. Tom. IX. p. 408.

§. X.

ROMÆ præsertim cum alias, tum potissimum ab ætate PAULI IV. P. M. qui primus catalogum hæreticorum & librorum damnatorum typis vulgari curavit, plurimos flamma hausit libros, Pontificis in concremandis eruditorum, qui a Romano cœtu secesserant, lucubrationibus privatis etiam imitantibus. Hinc Theodorus Zwingerus *(o)*: *Quantam stragem sub Paulo IV. Pont. max. A. 1559. Germaniæ clarissimorum virorum scripta religionis nomine publice passa sint, testes esse possunt, qui eo tempore in Italia fuerunt. Vidimus nos privatim Philippi Melanchthonis grammaticam exuri, cumque causam rogaremus, id unum afferebatur, sanctorum hominum consiliis parere sanctum esse & pium. Erat autem id consilium Confessoris privati, magno cum applausu in Patavino Gymnasio theologiam profitentis.* De hujus incendii auctore ita cecinit Sudarnocus Surensegus *(p)*, primariam ejus causam indicans:

Ineptus

(o) In Theatro Vitæ humanæ Vol. XVIII. Lib. VIII. f. 3103. conf. Jo. Henr. Hottingeri Histor. Eccles. Novi Test. Tom. IX. p. 408.

(p) Vel potius literis retro lectis & utrinque terminatione *us* abjecta Conradus Gesnerus, Polyhistor.

Tigu.

Ineptus olim & conſcius pictor ſibi,
Galli figuram venditurus alitis,
Puerum jubebat, forte gallinaceus
Ne vivus ullus ales eo procederet,
Cavere. Idem hodie nonne facit ter maximus
Pictor? licere qui ſibi putat omnia,
Quæcunque pingit atque comminiſcitur:
Quæcunque fingit atque mentitur: jubet
Illis haberi ſimpliciter ab omnibus
Fidem. Et quia nuper improbari cœperant
Commenta, quæ obtrudit miſeris mortalibus,
Nunc veritatem e finibus juſſit ſuis
Faceſſere, exulare, cum omnibus bonis
Sanctisque libris: in quibus veri alites,
Ad ætherem alis evolantes limpidum,
Teſtantur alta voce cœleſtem Dei
Inſtare lucem, filium per unicum:
Ad hanc relictis & tenebris ſe præparent,
Surgantque mortales, monent graviſſime.

Indices certe prohibitorum librorum eum finem ſibi propoſitum habere videntur, ut illa,

Tigurinus. Hoc vero carmen cum aliis eandem rem concernentibus annexum eſt Thomæ Naogeorgi Regno Papiſtico, ed. 1559. p. 309.

illa, quæ prorsus in istis damnantur, opera, non hominum tantum manibus excutiantur, verum etiam penitus aboleantur. Unde ei, qui auspiciis CLEMENTIS XI. A. 1711. e typographia Cameræ, quam vocant, Apostolicæ in forma octuplici prodiit, præfixa est figura, sistens DD. Apostolos Petrum & Paulum, in quorum pectora Spiritus S. ignem & radios suos cœlitus immittit, ita quidem, ut inde rursus exsiliant in libros subjectos, eosque ingenti flamma excitata absorbeant. Hac autem injuria affici plurima monumenta eximia atque dignissima, quæ per seræ posteritatis manus eant, omnes norunt, quibus truculentos istiusmodi indices evolvere licet. Multis igitur libris carendum est literatis Romæ & alibi, ubi idem rigor obtinet, degentibus: de quo Gabriel Naudæus *(q)* in literis ad Petrum Gassen-

(q) Vid. ejus Epistolas, Genevæ A. 1667. in 12. editas, p. 232. sq. Aliud etiam Naudæo Romæ tum tædio fuit, studiisque ejus remoram injecit, de quo ita L. 1. p. 213. sq. in literis ibidem A. eod. d. 25. Febr. ab D. Du Pré Caussinii Dominum datis: *Accessit longe permolestum ac tædiosum onus functionis aulicæ, quæ in eo tota versatur, ut Eminentissimi Cardinales anteambulonum aulicorum frequentiori numero stipati incedant, dum mutuis inter se certant officiis & honoris ac salutis impertienda*

Gaſſendum Romæ d. 6. Mart. A. 1632. exaratis conqueritur: *Commodum mihi traditur ab Eminentiſſimo Cardinali meo Nundinarum Francofurtenſium Catalogus, in quo Philoſophiæ & Alchymiæ Fluddanæ clavem inveni, ſive Roberti Fluddi Armigeri & Medicinæ Doctoris ad epiſtolicam tuam pro R. Patre Marino Merſenno Exercitationem reſponſum. Verius tamen ego dixerim reſponſionis titulum: nobis enim, qui Romæ vivimus, non licet eſſe tam beatis, ut libros omnes absque metu & delectu penes nos habere poſſimus; ſed nec mercatoribus ipſis Bibliopolis quidquam huc advehere conceſſum eſt, quod examen ignis perhorreſcat, non modo Lutheranis, ſed etiam Paracelſiſtis ob blaſphemias utrisque communes ſæpe ſæpius intentatum. Quare cum hoc illo nomine atque inſuper vaſto ipſarum pondere Fluddanæ compoſitiones, quibus nunc deferendis vix onerariæ ſufficerent, commu-*

tiendæ cauſa ſibi invicem ultro citroque occurrunt, vel ad palatium aut congregationes proficiſcuntur, tanto quidem æmulationis ſtudio ac faſtuoſo vanæ contentionis ambitu, ut plerumque videas unius homuncionis muricem trahere poſt ſe florem delibatum Italicæ nobilitatis, & populo, qui rerum quondam potitus eſt, orbem dum totum victor Romanus habebat, turpiſſimæ ſervitutis jugum imponere.

ni ad nos aditu prohibeantur, fac &c. Hanc vero cumprimis ob causam in urbe, quæ

tantum alias inter caput extulit urbes,
quantum lenta solent inter viburna cupressi,

hodienum bibliopolia adeo sterilia atque bonis libris destituta esse existimo, quod nuper retulit testis ἀνλοπλης Consultissimus atque Clarissimus Joach. Christoph. Nemeitz *(r)*. Misere autem isthic locorum agitur cum litteris, ubi eruditorum oculi, mentes manusque onerosa illa gravantur servitute, ut nec legere illis liceat, quæ velint (de probis, non de obscœnis, seditiosis & blasphemis loquor libris), nec scribere, quæ sentiant, etsi sint optima. Merentur & heic repeti Viri ingenui ex ipso Pontificiorum cœtu, Lamindi Pritanii *(s)*, querelæ: *Novimus, qui ne sibi confligendum foret cum indocili quorundam Censorum inscitia atque impotentia, dimissis*

(r) In Spicilegio memorabilium Italiæ, Germanico idiomate edito, Part. I. p. 221.

(s) Lib. II. de ingeniorum moderatione in religionis negotio Cap. 5. p. 266. cit. Celeb. Heumann. in Conspectu Reip. litter. p. 108. edit. recentiss. conf. hujus opellæ Tom. V. p. 28. sq.

miſſis theologicis ac philoſophicis ſtudiis, ſe totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde ſi non æqua laus, certe minus periculi, & plus quietis expectandum fuerat. Non ergo privatis tantum ſtudiis officitur ab hisce Cenſoribus, ſed publicæ etiam utilitati & Eccleſiæ, quæ ſcriptoribus theologisque indiget non aſſentatoribus, dum ſcribunt, neque Zelo immoderato ferventibus, dum judicant, ſed ſolida eruditione refertis, & omni ſuperſtitione & affectu vacuis.

§. XI.

Sed e diverticulo in viam redeundum eſt. Pontificum in perſequendis & pellendis Proteſtantibus, librisque eorum igni addicendis ardorem ſecuti ſunt certatim alii Principes & Epiſcopi. Prolixum foret, cuncta ſolennia librorum incendia hinc exorta enumerare. Paucula ſpeciminis loco ſufficiant. Martinus Epiſcopus Seccoviæ de eradicata in STYRIA ET CARINTHIA religione Evangelica ad illuſtrem quendam Auguſtanum hæc inter cætera A. 1600. perſcripſit *(t)*: *Eodem plane modo, ſicut & Styria, Carin-*

(t) Has litteras D. Daniel Cramerus vulgavit cum Petri Schargæ Soc. Jeſ. concione de quæſtione: An hæretico ſit fides ſervanda? A. 1602. in 4.

thia a nobis reformata est: inprimis hæretica templa cum cœmeteriis sectariorumque prædicantium ædibus ubique partim arietibus, partim pulvere tormentario sunt eversa. Prædicantes ubique ex provincia expulsi, uxores putativæ & concubinæ ab eorum consortio abactæ, illisque reditus ex omnibus provinciis interdictus. — — — *Multa millia librorum hæreticorum publice in variis locis combusta.* Christianis Lectoribus dijudicandum permitto, num fumosa isthæc & Vulcania reformandi ratio mitissimæ respondeat Jesu Christi, Servatoris nostri optimi, indoli, qui non ferro & flamma, sed Evangelii fulgure, sed beneficiorum cumulis, sed inculpatæ atque integerrimæ vitæ exemplo homines ad frugem perduxit, ipse cum suis dirissimas calamitates, horrenda opprobria, & atrocissimam mortem infracto animo miraque patientia tolerans, nequaquam renitentibus inferens. Idem fere quod in Styria & Carinthia tum in CARNIOLA factum esse, edocemur ab Ill. Jo. Weichard Valvasore *(u)*. Novimus quo-

(*u*) In topographico-historica descriptione Ducatus Carnioliæ (*Ehre des Hertzogthums Crain*) Tom. I. f. 432. & 467. sq.

quoque A. 1624. in AUSTRIA ſuperiore magnam evangelicorum librorum vim flammis addictam fuiſſe. Non vero tantum Romani cœtus affeclæ iſthoc libros ſupplicio affecerunt, ſed interdum & alii. En exemplum! Joannes Matthæus, Anabaptiſtarum Pſeudopropheta, A. 1535. Monaſteriis mandavit, ne quis ullum deinceps librum haberet aut ſibi ſervaret, præter ſacra Biblia, reliquos omnes in publicum deferri, flammisque aboleri jubens *(x)*.

§. XII.

Præterea haud paucos libros privata quorundam induſtria, male ſedula, ac publicæ æmula, ignibus dedit. Quis enim dubitet, JOANNEM COCHLÆUM, verbi gratia, complures lucubrationes Melanchthonianas ejusque generis alias in cineres redegiſſe, præpoſtero Zelo abreptum, qui ita Philippum, communem olim Germaniæ præceptorem, publice affari veritus non eſt *(y)*: *Vidi heri, quos jam edidiſti, Locos communes, ſeu Hypoty-*

(*x*) Vid. Sleidan. Comment. Lib. X. p. m. 271.

(*y*) In Confutatione abbreviata adverſus Didymum Faventinum Phil. Melanchthonis, ſcripta jam A. 1521. ſed A. 1534. demum Lipſiæ in 4. edita, pag. ultima.

poses theologicas, novum plane Alchoranum (z). Qui tanto perniciosior erit Babylone Lutheri, si non statim deleatur de terra viventium, quanto est tibi quam illi & stilus suavior & ingenium nobilius, ac major cautiorque ad fallendum citatione scripturarum dexteritas & solertia. Heu infelicem hoc novo partu Germaniam, nisi mox eum velut monstrum nocentissimum perniciosissimamque Syrenem de medio sustulerit. De quo verissime dixerim: Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. Utinam & animæ tuæ & universæ patriæ nostræ consuluisses melius! Hoc autem factum esset, si librum istum non publicasses, nisi legitime prius examinatum. Nunc priusquam paretur antitodum, serpet hoc per omnia membra venenum. Ego Alchoranum istum tuum vidi solum apud alium, non habeo ipse: utinam eum haberet nemo, nisi ego solus! pro summa certe gloria habitaturus essem, ipsum non edidisse, sed mox Vulcano tradidisse, ut hac

(z) Primam ejus libri editionem ob insignem raritatem & præstantiam Cel. *Herm. von der Hardt* recudi curavit in Historia litteraria Reformat. Part. IV. f. 30. sqq. præmissa præfatione, in qua summa elogia, quibus Viri doctissimi istud opusculum ornarunt, enarravit.

hac peſte terras, imo animas hominum levarem (a). Lepida ſunt, quæ Romæ circa

(*a*) Præſtantiora forſitan, ſi credere fas eſt, ſunt Cochlæi ſcripta, iſtud præſertim, quod de B. Lutheri vita & rebus geſtis ex meris fere mendaciis conflatum eſt & compoſitum. Extat Pauli III. P. M. Bulla de iis, a quodam Anonymo ſatyrice efficta, & A. 1544. in 8. h. t. excuſa: *Impreſſura Auſcultationis, Protocolli, Bullæ, Papæ, Canoniſationis, Librorum, Cochlei, Chori, S. Bilibaldi, Canonici, cum una grandipenſa epiſtola de modo exponendi ſcripturas.* Nonnulla animi gratia inde in librorum Cochlæi commendationem excerpere juvat. Ita autem Sanctiſſimus Pater ad illum præter cætera: *Nos pietate tua moti duximus, in ſolatium & recompenſam laboris tui tam pii & frugiferi, dictos libros tuos in numerum Canonicorum librorum ponere, &, ſicut digni ſunt, canoniſare. Quos & præſentium tenore approbamus & canoniſamus. Et ne in poſterum ulli dubium relinquatur, quo honore habendi ſint, volumus, decernimus & declaramus per præſentes, ut proxime poſt libros Decretalium & Extravagantes Romanorum Pontificum ponantur, hoc eſt, ſupra decretum Gratiani, qui eſt liber nondum approbatus & canoniſatus. Deinde ſupra omnes libros quatuor Doctorum Eccleſiæ & aliorum Doctorum & ſanctorum Patrum, qualitercunque & quandocunque approbatorum & canoniſatorum. Et ex proprio motu & certa ſcientia ac de plenitudine poteſtatis ſtatuimus, ordinamus & mandamus diſtricte præcipientes in virtute ſanctæ obedientiæ omnibus Epiſcopis, Canonicis, Presbyteris, & quicunque horas canonicas legere tenentur, ut ſen el in menſe, omiſſis horis canonicis, iſtos libros cum debita attentione legant, etiamſi fittali*

tali lectioni integra hebdomada vel plus impendenda. Absolventes virtute clavium tam ordinis quam jurisdictionis omnes ab horis canonicis, pro hac vice duntaxat. Laicis vero Latinum scientibus, ut semel in anno legant, omissis Psalmis, oratione Dominica, toto hortulo animæ, & omnibus devotionibus, & si opus sit, etiam Missis audiendis, exceptis tamen Offertoriis & aliis accidentalibus, quæ solent pro Missis & Vigiliis per annum offerri. Quæ omnino volumus ubique & semper strictissime persolvi, non obstante, quod interim officia cessent, propter istos libros sanctissimos Cochlei legendos, ut discant & sciant omnes Romanam Curiam & Ecclesiam defendere, & hæreticos extirpare. Et quo devotius omnes legant hos libros, dum senserint sese spiritualibus bonis largius refectos, Nos de plenitudine potestatis, qua fungimur de benignitate sanctorum Apostolorum confisi, omnibus contritis, etiam attritis tantum & confessis, quando legerint hos libros, toties, quoties, concedimus plenariam remissionem omnium peccatorum a pœna & a culpa, etiam a casibus in Bulla Cœnæ Domini reservatis: nec non easdem indulgentias & gratias, quas merentur illi, qui orationes S. Brigittæ orare per annum solent, remittendo etiam pœnas purgatorii in quantum se claves sanctæ Matris Ecclesiæ extendunt. Et ut majore reverentia legantur, nullus sedendo, aut operto capite, sed stando vel genuflectendo, vel ambulando, nudo capite, legat, caveatque, ne dissolutam aut levitatis aliquid eodem faciat tempore, ne scilicet tussiat, vel rideat, vel colloquatur. Si vero riserit, vel tussierit, tundat pectus ter cum devotione. Reliqua adscribere pudor vetat. Cæterum ipse Cochlæus A. 1548. in 8. per Franciscum Behem apud S. Victorem prope Moguntiam typographum suorum operum edidit catalogum, quorum pleraque ita sunt comparata, ut orbem potius iis onerasse, quam ornasse videatur. Inprimis ejus Commentario de vita Lutheri, per modum annalium digesto, merito accommodari posset illud Catullianum:

At

ca huncce librum contigiſſe e Scaligeranis refert Wagenſeilius *(b)*, heic quoque legi digna: *Impreſſi erant Loci communes Philippi Melanchthonis Venetiis cum hoc titulo: per Meſſer Philippo di Terra nera. Et illi Loci Communes miſſi Romam, per annum integrum emebantur, & legebantur cum magno applauſu, & jam non amplius reperiebantur, ita, ut oportuerit iterum petere Venetiis. Tandem Franciſcanus quidam agnovit librum, & dixit, ſe habere, eosdem Locos Lutheranos eſſe Melanchthonis. Volebant mulctare typographum, qui non legerat fortaſſe. Ipſi eſt remiſſum, & exemplaria combuſta & ſuppreſſa. Ita ſpectatur, non quid, ſed quis dicat.* Neminem vero novi, qui eum librum, iſtud nominis in fronte gerentem, ſe unquam vidiſſe profeſſus fuerit: hoc autem ſcio, in Indice librorum prohibitorum nigro theta notari damnatisque accenſeri Hippophili Melangæi Theologiæ compendium, quo Melanchthonis Locos communes indigitari ſuſpicor.

§. XIII.

At vos interea venite in ignem
Pleni ruris & inficetiarum
Annales Voluſi &c.

(b) In Synopſ. Hiſtor. Univerſ. Part. II. p. 590.

§. XIII.

Eandem fortunam sæpius Magni ERASMI ROTERODAMI, quem Bellarminus inter semichristianos retulit, ac Fororus dignum censuit, qui ex omnium hominum memoria erasus esset *(c)*, libros fuisse expertos, haud abs re conjicio. Acriter scilicet Vir summus insciti am Monachorum sui ævi, intolerabili junctam fastui, in scriptis suis passim pupugerat, atque ita implacabile in se eorum converterat odium, quod ab illis in posteros etiam, licet multo meliores, propagatum est. En unicum ex recentioribus testem, Arsenium Sulger, Ordinis Benedictini monachum *(d)*: *Mortuus est Basileæ 2. Julii* (A. 1536.) *Desiderius Erasmus Roterodamus, vineæ Dei callida devastatrix vulpecula, alter Lucianus, cui & merito potuisset pro epitaphio inscribi. (e) ERASMUS. Nec scio, uter Catholicæ pietati plus*

(c) Vid. Wagenseil. l. c. p. 592.

(d) In Annalibus Imperialis Monasterii Zwifaltensis Part. II. p. 128. sq.

(e) Poterat hic Sulgerus meminisse inepti & claudicantis ejusmodi Epitaphii, Erasmo scripti:

Hic jacet Erasmus, qui quondam bonus erat mus,
Rodere qui solitus, roditur a vermibus.

Vid.

plus damni dederit Lutherus, an ejus prodromus Eraſmus, ille palam inſamiendo, iſte clam virus evulgando: certe ſola ejus colloquia plus quam Chaldaicis flammis digna pronuncio, quæ quo demulcent blandius, perimunt inopinatius, & dulce venenum tam diſſimulanter inſtillant, ut non citius te perire ſentias, quam periiſti; fuit olim Eremita Auguſtinianus, & teſte Brietio Monachorum

---

Vid. Menagian. Tom. III. p. 374. edit. Pariſ. 1715. Sed præſtantiori epicedio digniſſimum cenſuit eum ex ipſo Pontificiorum cœtu Georgius Wicelius, qui in appendice conqueſtionis de calamitoſo in præſens rerum Chriſtianarum ſtatu, Lipſiæ A. 1538. in 4. editæ, ejus honori litavit, adjectis nonnullis epitaphiis, quæ partim ipſum partim alios auctores agnoſcunt. In præfatione graviter invehitur in eos, *qui virum, quo nullus unquam mortalium* (ipſa ejus verba legis) *melius de humano genere mereri poteſt, vituperant, haud aliter, ac ſi inferior etiam fuiſſet Lombardis, Thomis, Albertis, Scotis, Hugonibus, & his ſimilibus Ariſtotelicæ theologiæ authoribus.* Plura in ejus laudem ſcripta carmina exhibet Nicolaus Reuſnerus in Imaginibus virorum literis illuſtrium, Argentor. A. 1590. vulgatis, p. 70. ſqq. e quibus præſertim placet iſtud, quod iconi ejus ſubjecit Theodorus Beza:

Ingens ingentem quem perſonat orbis Eraſmum;
Hæc tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum? mirari deſine Lector:
Integra nam tantum terra nec ipſa capit.

Confer, ſi lubet, quæ in honorem Viri laudatiſſimi diximus Tom. I. p. 223. ſqq.

rum hostis acerrimus. Fertur quoque exspectatione Cardinalitiæ dignitatis, ad quam illum Paulus III. evehere cogitaverit, retentus ab aperta fidei Catholicæ ejuratione; adeo etiam honores malos exterius in officio continere quandoque possunt, ne appareant saltem pessimi. Neque vero mirandum, tam exosas esse Monachis Erasmi lucubrationes, cum eas ipse Vaticanus Præsul, Paulus IV. rogo publice injiciendas Romæ curaverit: de quo alio tempore plura *(f)*.

§. XIV.

Quo animo in libros, sanctissima purioris religionis dogmata complectentes, fuerit JOANN. JOACH. SCHOBERUS, ex Franciscanæ familiæ Monacho Evangelii Minister Palæo-Dresdensis, sed deinde relapsus & ad pristinos errores reversus, hæc ejus venenata & ex ipsis orci faucibus petita verba *(g)* nos edocent: *Gibet der barmherzige Seelen-Hirte Christus*

(f) Vid. interim J. H. Hottingeri Histor. Eccles. N. T. Tom. IX. p. 408.

(g) In litteris Romæ A. 1655. d. 12. Aug. datis, quæ cum aliis & animadversionibus A. 1658. in 12. typis exscriptæ sunt sub titulo: BARNABAS (hoc enim

ſtus dieſem unſerm jetzigen heiligen Vatter Alexandro, Römiſchen Pabſt, und wahren ſichtbarlichen Hirten der glaubigen Herde Gottes das Leben: ſo verhoffe ich noch manche Predigt (wann ich anderſt von Gott das Leben habe) auf etlichen Cantzeln, auf welchen die Lutheriſchen Lügenmeiſter (Prædicanten) *jezt ſchreyen, und die armen Seelen durch ihre Lügen-Predigten verführen, und zum Teuffel ſchicken, auf gut Römiſch-Catholiſch zu thun, und alſo noch manches Lutheriſches Buch nicht allein zu zerreiſſen, ſondern auch öffentlich zu verbrennen. Denn es iſt einmal wahr, und der allgemeine jüngſte Tag wird es offenbaren, daß nicht allein Luther und ſeine Bücher, ſondern auch alle, die deß Luthers Ketzerey anhangen, und darinnen verſtockt verharren, dem ewigen Feuer zur Speiſe verordnet ſeyn.* Bona verba, quæſo, Schobere!

enim nominis ante ſuum ad nos ſeceſſum geſſerat Schoberus) FUGITIVUS. Concio contra ejus revocatoria Wittebergæ A. 1652. d. 11. Jan. habita hunc gerit titulum: BARNABAS SEGREGATUS. In ea vero Romani cœtus antiſtites tot nefandorum & atrociſſimorum flagitiorum inſimulavit, ad propiam ſæpe experientiam provocans, ut valde mirer, eum ad ſuos redire auſum eſſe.

Credo equidem, ingenti tactus veroque dolore,
Irrueres in nos ipsos, ignique libenter
Corpora nostra dares: quoniam vero ista facultas
Non datur, admittunt tantum nec fata furorem,
Irruis in libros, istos lacerasque cremasque:
Ut lapidem jactum mordet canis improba, quando
Non potis est rapido jacientem lædere dente.

§. XV.

SOCIETATIS præsertim IGNATIANÆ sodales in librorum exustione se egregios esse artifices, pluribus sat luculentis speciminibus, cum alibi sæpius, tum non ita pridem Thorunii editis, ostenderunt. *(b)* Neque dissimulant, id curæ

(b) Plura fortassis huc pertinentia habentur in libro, cujus hic titulus in Bibliothecæ Krysianæ Catalogo, Part. II. p. 64. & 80. exhibetur: *Les Enluminures du Fameux Almanach des Jesuites, intitulé la deroute & la confusion des Jansenistes, ou triomphe de Molina sur S. Augustin avec l'Onguant pour la Brulure, & le secret d'empecher aux Jesuites de Bruler des Livres. Liege* 1683. in 8.

curæ ſibi cordique eſſe, ut hæreticos, quos nuncupant, libros aboleant, ac in favillas vertant, ſingularem inde captantes gloriam. Hinc Franciſcus Montanus in Apologia pro iis edita *(i)*, *ſolent*, ait, *Jeſuitæ diligenter in id incumbere, ut libri impii & ab hæreticis ſcripti flammis abſumantur.* Et Jacobus Gretſerus in ſuo de jure & more prohibendi, expurgandi & abolendi libros hæreticos & noxios opere ex inſtituto iſtud comburendi ſtudium defendere & majorem in modum commendare anniſus eſt, inter reliqua truci hoc claſſico omnes in certamina contra libros innocuos *(k)* vocans: *Quivis exiſtimet, jam ſibi dictum eſſe: colligite Zizania (hæreticorum volumina) & alligate ea in faſciculos ad comburendum. Inſanient quidem zizaniorum ſatores & fautores, cum hoc incendium viderint; ſed non tam inſanientium, quam aliorum, ne pariter inſaniant, habenda eſt ratio. Habebitur autem vel maxime, ſi pernicioſi libri in cineres vertantur, ut factum olim, noſtroque tempore, & nuper adeo pulſis hæreticorum*

(i) Apud Heilbrunner. in Rel. Poſt-Goll. Ratisb. Præf. p. 24.

(k) Lib. II. C. XIII. p. 376. & 379.

magistris ex Stiria & Carinthia &c. — — — — Cum D. Augustinus in maxima carnis & spiritus lucta versaretur, nec sciret, quo se verteret, vox ad aures ejus accidit: tolle, lege: tolle lege. Tu quisquis salutem tuam amas, hanc vocem auribus tuis hanc admonitionem accinere cogita: TOLLE, URE, TOLLE, URE. Quilibet liber hæreticus similis est mulieri illi ornatu meretricio præparatæ ad decipiendas animas &c. Nempe vestigiis Ignatii sui, Ordinis conditoris, insistunt, quem Nicolaus Orlandinus *(l)* luculentam librorum hæreticorum copiam, ad decipiendos quosdam Jesuitas honesto eleemosynæ nomine Romam ab hæreticis missam, flammis mandari jussisse memorat, de Possevino quoque narrans *(m)*, eum, postquam Lugdunum venisset, primum omnium egisse effecisseque, ut pestilentium farrago voluminum, Geneva comportatorum, & non per Galliam modo ferendorum, verum

(l) In Histor. Societ. Jes. P. I. L. II. n. 8. p. 338. cit. Dan. Franco in Disquisitione de Papistarum Judicibus librorum prohibitorum & expurgandorum Cap. II. p. 25.

(m) Ibid. P. II. l. 6. n. 44. p. 314: cæterum confer, si placet, quæ dixi Tomo II. hujus opellæ p. 379. sq.

rum etiam Conſtantinopolim ad orientem verſus mittendorum, flammis aboleretur. Hinc fortaſſis Jacobus Cujacius, ICtorum facile princeps, teſtamento ſuo moriturus cavit, ne quis librorum ſuorum Jeſuitis vel pretio, vel gratis manciparetur *(n)*.

§. XVI.

Propemodum neglexeram, ſuum, quem meretur, inter librorum incenſores concedere locum FRANCISCI PETRARCHÆ parenti, is animadvertens, filium, quem juris ſtudio, utpote lucroſiori & faciliorem ad ſummos honores viam pandenti, addixerat, omni animi impetu in litteras, quas vocant, elegantiores ferri, manuque diligentiore Ciceronem, Virgilium & ejus commatis alios, quam Juſtiniani codicem verſare, indignatus ad filium Bononiæ agentem contendit, illoque diris verbis increpato ignem accendi juſſit, ut quotquot is haberet libros Ciceronis & poëtarum omnes

(n) Vid. Franc. l. c. In ſuis Bibliothecis Jeſuitas hæreticorum libros non inter alios, ſed ad ſiniſtram collocare, & quidem atris pellibus, atris membranis *ligatos*, & atro colore deſuper tinctos, refert Hoſpin. in Hiſt. Jeſuit. p. 209. Sunt, qui eum locum *ab illis* INFERNI titulo inſigniri dicant.

combureret, & cum jam aliquos accensus ira igni mandasset, cum Rhetoricam Ciceronis & Virgilii opus manu teneret, non amplius ferre potuit egregius juvenis innocuos talem injuriam pati, genubus flexis, lacrymisque precibus admixtis, ut tantum nefas ne faceret, & a tam indigna re abstineret, & si quid esset peccati, a se, non ab illis claris viris pœnas exigeret, exorat, obtestatur, adjurat, & patrem amplectitur, osculatur, pollicendo non amplius illos legere. Atque ita Ciceronem & Virgilium, pene jam incendio adustos, vix servavit eximiæ indolis, ac indulgentiore parente dignus adolescens *(o)*. Memorabile denique sed æquiori animo, quam modo dictum, ferendum est librorum incendium, cujus notitiam Clar. Dan. Franco *(p)* debeo, qui illud e paucorum

(o) Vid. Hieron. Squarzafichi Vitam Petrarchæ, a Clar. Ackero luci restitutam, nobisque illustratam p. 32. sqq. Cæterum quam gratiam ipsi rependerit Cicero, ei ab ineunte ætate tam charus semper & tam cultus, vel potius volumen epistolarum ejus ingens, lævo cruri vulnus non sine sequenti cruciatu & periculo infligens, ex ipso Petrarcha Epist. Famil. Lib. XII. p. 440. edit. Lugd. A. 1601. discere haud injucundum erit.

(p) l. c. Cap. III. p. 33.

corum foliorum libello (*q*) ita deſcriptum dedit: *Dominicaſtri Lovanienſes curaverunt ſuis pecuniis, ut opera Lutheri incinerarentur. Concurſus factus eſt, plures apportarunt libros, ſed non Martini. Studentes itaque & plerique alii parato jam igne libros comportant, ille ſermones Diſcipuli, alter Tartaretum, hic Dormi ſecure, Paratum, & alios id genus; ut plures ex illorum autoribus combuſti ſint, quam ex operibus Martini Lutheri. Venit poſtremo Carmelita nequiſſimus, & poſtpoſita verecundia, quo animum ſuum iniquiſſimum cunctis patefaceret, in ignem publice & cineres urinam projecit, videns hoc Braſſicanus junior, qui tam nefario ſpectaculo aderat, fratrem obſervat redeuntem ad monaſterium, qui cum vellet intrare, apprehenſo pallio fratris, & gladiolo extracto, huc huc mecum perge frater, calcans, percutiens, & ſemivivum reliquens abiit.*

(*q*) A. 1521. absque mentione loci & typographi impreſſo h. t. *Deſ. Eraſmi Axiomata pro Luthero. Oecolampadii judicium de Doctore Martino Luthero. Quidam Aphoriſmi Lutheri rem continentes &c.*

§. XVII.

Singulares jam enarrare animus est libros, qui vel hominum vel fatorum atrocitate Vulcano destructori in prædam cesserunt *(r)*. Roma, triumphati orbis domina, quum A. MDXXVII. a Caroli V. exercitu duce Borbonio capta diriperetur, irreparabilem quoque fecit res literaria jacturam. Neque enim tum ingeniorum monumentis, æternitate dignis, pepercit furibunda militum immanitas, sed non in Vaticanam duntaxat Bibliothecam, copiosissimam & incredibili sumtu studioque a Nicolao V. potissimum & Sixto IV. PP. MM. congestam, teterrime sæviit *(s)*, verum etiam in alias plurimas. Quis

(r) Alios ejus generis recensuit Celeb. Andreas Westphalus in præf. Diss. de libris publica auctoritate combustis pag. 5. sqq. conf. si placet, quæ dixi Tom. II. p. 382. sq. & 394. sqq. FRANCISCUM PHILELPHUM Ciceronis librum, qui deperditis accensendus est, de Gloria a se inventum combussisse, ne plagium ejus detegeretur, post Varillasium tradidit Æg. Menagius. Sed fabellam hanc refutavit Bælius in Diction. art. ALCYONIUS, vid. Menagianorum Tom. III. p. 163. sqq. edit. Paris. A. 1715.

(s) Bibliotheca in Vaticano, *die grosse Liberey, welche Nicolaus V. angefangen, und Bapst Sixtus mit alten Griechischen und Lateinischen Büchern gezieret hat*,

Quis vero dubitet, ea tempeſtate numerum interiiſſe operum, ab eruditis publicæ luci deſtinatorum, inexputabilem? Unicum ſiſtere tibi libet ob oculos exemplum, idque verbis Jo. Pierii Valeriani *(t)*: *Non minus crudeliter occubuit AUGUSTUS VALDUS, Patavinus civis, qui Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, ſudoribus & peregrinationibus acquiſitas profeſſus erat, qui non ſolum voce, verum etiam ſcriptis eruditionem omnifariam ab interitu vindicabat: quam autem miſerabili mortis genere vitam finiit? Incidit enim in Romanam cladem Hiſpano-*

hat, iſt gar verwüſt, und alle Bäpſtliche Bullen und Brieff verbrennt, zerriſſen und zu nichten gemacht, daſs alle Gaſſen voll Bullen, Brieff und Bücher lagen, den Roſſen in S. Peters und andern Tempeln untergeſtreuet worden, und iſt alles, was man für heilig hielte, zu Schanden worden. Es iſt auch ſo gar nichts gantz blieben, daſs auch das alte Bild Lacoontis, welches Kayſer Titus in ſeinem Hauſs gehabt, auſs einem gantzen Marmorſtein kunſtreich gehauen, und in ſo vielfältiger Römiſcher Zerſtörung biſsher hinkommen, ſo Bapſt Julius mit groſſem Geld kaufft, und in ſeinem Luſt-Garten, Belvidere genannt, geſezt hat, jezt zerbrochen worden. Verba ſunt teſtis αὐτόπτου Adami Reiſneri in Hiſtoria Georgii & Caſp. Frundsbergiorum, edit. Francof. 1568. f. 113.

(t) Lib. I. de litteratorum infelicitate pag. 286. edit. Lipſ. 1707.

rum illam & Germanorum prædonum sævitiam acerbissimam, cujus ante oculos direpta domo, ipse in vinculis habitus, pretiosissimam librorum suppellectilem, laboresque illos suos, quos præsertim in Plinium elucubrabat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mœrore omnibus aliis incommotis conflictatus propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modicæ fortunæ vir insatiabilem barbarorum sitim tributis explere nequit, qui omne senectutis suæ viaticum jam excusserant e loculis, post cruciatus varios fame demum consumtus perhibetur. Idem Pierius *(u)* ANTONII MAROSTICI, a sui ævi eruditis in deliciis habiti, miseranda deplorat fata; eumque repentina epidemiæ contagione extinctum eo afflictiore conditione fuisse commemorat, quod pleraque ejus scripta, quæ vitam illi dubio procul reparare potuissent, una cum reliquo instrumento, ut moris est, ad expurgandam morbi ejus contagionem concremata sint.

§. XVIII.

(*u*) l. c. p. 277.

§. XVIII.

Per deformem Vulcanum ſi ſtetiſſet, careremus hodie inſigni monumento hiſtorico, Annalibus ſcilicet Hirſaugienſibus JOANNIS TRITHEMII, Viri tot nominibus de Orbe literato bene meriti. Eorum enim autographum poſt longos in exilio errores, hoſpitium peregrinis quærens in oris, tandem flammis miſere ſuccubuit. Magnas vero ab omnibus bonis iniere gratiam Monaſterii Sangallenſis inquilini, quorum ſedulitas a multis retro ſeculis celebrata rediviva hodie eſt in Rev. P. Bernhardo Franco, ejus Monaſterii Capitulari, Theol. Profeſſore & Bibliothecario doctiſſimo, qui nuper cum aliis, tum præſertim peregregia diſſertatione hiſtorico-critica de auctore translationis & paraphraſeos Theotiſcæ Pſalterii Schilterianum Antiquitatum Teutonicarum Theſaurum exornavit. Ii namque bono auſpicio opus, antequam in cineres laberetur, a ſe deſcriptum, ſui Monaſterii typis, laudabili certe conſilio, A. MDCXC. in folio excudi curaverunt. Repetere heic ex præfatione juvat hiſtoriam libri, ætatem ferre digni: *Frementibus Proteſtantium & poſtea Suecorum armis, verus*

verus & unus hic unio pulsos Hirsaugia Monachos & Abbatem Wunibaldum comitatus est ad Vineas (Weingartense Monasterium) tanquam ad sinum & concham, sed cum grassante indies jamjam in Sueviæ viscera bello inter manubias Martis rapi formidaret, securitatis ergo in Helvetiam ad nostrum D. Galli Asceterium ex tot procellis elapsus appulit, ex quo dein sagaci industria apographum nostrum exemplar descripsimus, eundemque jam alteri ruinæ, quam dicemus, imminentem ab interitu vindicavimus. Eo adhuc madido & vix completo, avocatur rursus, & alio portu quæsito naufragium reperit. Ut enim tutius lateret, Blumeneggæ castro in Walgoja sito una cum ultimo Hirsaugiensi Abbate Wunibaldo immigrat. Invida & infida fors! Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Declinato feliciter Marte, Vulcano spolium infeliciter cessit Trithemii Chronicon, post tot pericula & sortis insidias quiete incassum quæsita: repentino etenim exorto incendio cum universis aliis Hirsaugiensium documentis, priusquam in lucem prodiit, in flammam & cineres abiit, Wunibaldo vix illæso, & paulo post animam doloris acerbitate victam efflante. Audio quidem, jam antequam castrum flammis absumeretur, jussu & impen-

sis

ſis Sereniſſimi Ducis Bavariæ & Electoris Maximiliani pleraque ex documentis deſcripta, Monachiumque deportata fuiſſe, quæ nunc ævi fortaſſis in Electoris Bibliotheca Monacenſi reperire liceat. Quievit hactenus ſub umbra Bibliothecæ noſtræ Sangallenſis Trithemii Chronicon, ſurgit nunc tanquam e cineribus (autographum enim, ut diximus, in cineribus Blumeneggianis ſepultum) redivivum, animante editionem ejus R. & Clariſſ. P. Jo. Mabillono Monacho S. Germani Pariſ. quem lares vel potius tutelares noſtros inviſentem in S. Gallo vidimus, nec ſine ſenſu ſuavitatis recordamur. Viſo is apographo noſtro Chronici Hirſaugienſis, quaſi reperto theſauro exultans, mox editionem ejus impenſe ſuaſit & perſuaſit, quem Ἐργοδιωκλην *hujus lucubrationis nuncupari non gravate fero, ſed potius in acceptis habeo.* Ejusdem quoque Trithemii Steganographiæ *αὐτογραφον* flamma hauſit, quippe quod, ab ipſo olim auctore Philippo Electori Palatino oblatum, tanquam magica refertum *δαιμονομανιᾳ*. Franciſcus Junius, Vir cæteroquin doctiſſimus, cum bibliothecam Heidelbergenſem curaret, immerito combuſſit *(x)*. Dudum enim magicæ Impietatis

(x) Vid. Conring. Epiſt. ad Boineb. de Biblioth. Auguſta p. 244. Goll. Schmid.

pietatis maculam feliciter ab eo abstersit Principum omnis ævi eruditissimus, Augustus, Sereniſſimus quondam Brunſvicenſium & Luneburg. Dux, in Cryptographiæ Syſtemate, & poſt eum Jo. Caramuel Lobkowitzius, aliique. Ipſius vero Trithemii apologiam pro ſemet ſcriptam non ita pridem Cel. Colerus in Anthologiæ ſuæ Tom. I. Faſc. I. p. 41. ſqq. exhibuit.

§. XIX.

Quos R. SCEMUEL BEN MEIR, per literarum compendium רש"בם vocari ſolitus, nepos Raſchii, in Gemaram ſcripſit Commentarios, ſuperſtite adhuc avo ſuo, hic ob eorum prolixitatem ira correptus in illius conſpectu combuſſiſſe fertur, quod tamen alii factum eſſe negant (*y*). GERSONEM quendam literis Rabbinicis ſed lingua Germanica librum de finibus ſive regionibus terræ Iſraëliticæ ſcripſiſſe, ineunte ſeculo XVII. a duobus Judæis Polonis, varias Orbis partes pervagatis, Lublinum delatum typisque excuſum, ſed conſilio ſapientum flammis deletum, teſtatur Menaſſes ben Iſrael

(*y*) Vid. Cel. J. C. Wolffii Bibliotheca Hebræa, Part. I. p. 109.

Iſrael *(z)*. Putidiſſimis & anilibus fabulis refertus eſſe dicitur liber iſte, quarum vel ipſos Judæos puduit, niſi, quod Summe Rever. Wolfio *(a)* probabilius videtur, ideo Rabbini Poloni animum ab eo alienum teſtati fuerint, ne Chriſtianorum odium illo libello arrogantiam faſtumque ſpirante ſibi conciliarent. Recuſus tamen eſt in vico Furthenſi A. MDCXCI.

§. XX.

SAMUELIS PRZIPCOVII de Przypcowice, Equitis Poloni, Hiſtoriam Eccleſiarum Unitariarum Regni Poloniæ MS. incendio periiſſe in exilio ipſius, in quod religionis ergo, perſecutione ingruente, abire coactus eſt, obſervat Chriſtophorus Sandius *(b)*, ſimul, ejus perſecutionis tempore haud parvam & aliorum illum eſſe paſſum jacturam, notans. Idem Joannis Ludovici WOLZOGENII, Auſtriaci, Liberi Baronis in Tarenfelt &c. Commentarios in quatuor Evangeliſtas & Epiſtolas Paulinas, Germanice ſcriptos, a quibusdam qui proprium potius quàm publi-

(z) In Spe Iſraëlis Cap. X. p. 40.
(a) l. c. p. 284.
(b) In Bibliotheca Anti-Trinitariorum p. 116.

TINUS quidam SMETIUS Brugenſis, ſexennio integro totam Italiam pervagando, Inſcriptiones tales collegiſſet, & Doctorum aliquot auctorum auctariis locupletatas in ordinem ſumma diligentia redegiſſet, inopinatum incendium opus illud illuſtre conſumpſit, atque univerſum fere Smetii laborem caſſum reddidit, remanentibus ſolummodo uno & quinquaginta foliis, in ſcrinio quopiam ſeorſim cuſtoditis. Mox cum de integro illud periculoſæ adeo aleæ plenum opus Smetius eſſet aggreſſus, reſtitutumque ſecum avehere conſtituiſſet, inter vias ab Anglis militibus, qui Oſtendæ præſidium agebant, nefarie eſt abreptum, ipſo Smetio ad Bruxellas, quod reformatæ religionis ageret concinatorem, a furibundis militibus crudeliſſime ſuſpenſo. Periiſſet cum ipſo opus inſigne, ni Janus Douſa, Legatus ab Ordinibus Belgii in Angliam miſſus, forte fortuna in Anglum militem operis venditorem incidiſſet, emtumque illud & in patriam transportatum Grutero conceſſiſſet divulgandum. Parum abfuit, quin ſilentio præteriiſſem JULII CÆSARIS SCALIGERI *(g)* oratio-

(g) Ediderat is antea orationem pro Cicerone contra Ciceronianum Eraſmi, qui illam refutans, ejus auctorem

nem de optimo dicendi genere pro Cicerone contra Erasmum scriptam, atque Lutetiæ apud Vidoveum cum epistola quadam Erasmi editam, cujus exemplaria omnia per emissarios & ὠλανεχας suos magnis sumtibus conquisita flammis aboleri curavisse Erasmum testis est Josephus Scaliger, qui unum se duntaxat exemplar Aginni reliquisse, neque ullum præter illud nanciscì aut videre potuisse tradit *(b)*. Ad extremum nec reticendus est liber, per miraculum, si Diis placet, crematus, nonneminis scilicet professio fidei, quam Constantinus Pont. Max. Romæ in templo S. Petri in Vaticano ad eum locum, ubi pars corporum DD. Petri & Pauli sepulta perhibetur, examinis veluti causa, deposuit, sed rediens deinde combustam reperit, quod ab auctore invito & aliud sentiente edita atque conscripta esset *(i)*.

§. XXII.

---

auctorem Scaligerum fuisse negare ausus est, quia monitus erat, eum fere semper militasse. Quod coëgit Julium aliam, de qua heic loci nobis sermo est, orationem scribere, qua se prioris auctorem asseruit.

(b) In Confutat. fabulæ Burdonum p. 263. sq. edit. Lugd. Bat. A. 1608. in 12.

(i) Traduntur hæc in libello, fabellarum hujusce furfuris plenissimo, Germanico sermone sed litteris latinis

§. XXII.

Ad eos tandem progredior, qui variis ducti rationibus ipſi ſuas lucubrationes in rapidos abire fumos juſſerunt. In hanc

nis Romæ tertia vice in officina Franciſci Cavalli A. 1628. in 8. impreſſo h. t. *Wegzeiger zu den wunderbarlichen Sachen der Heidniſchen etwan, nun aber der Chriſtlichen Stat Rom &c. durch Hermannum Bavinck Metelenſem des Biſtums Münſter in Weſtphalen Prieſter der Kirchen S. Mariæ de anima.* Quæ retuli, habentur p. 26. ubi & inter alia narratur, Leonem I. Pont. Max. illa, quæ contra hæreticos ſcripſerat, atque eodem loco S. Petro corrigenda obtulerat, emendata inde deportaſſe. Speciminis loco ex tot commentis, inibi traditis, unius tantum adhuc meminiſſe juvat. Pag. 116. ſq. auctor aſſeverare haud dubitat, Romæ ultra ſexaginta templa cuſtodire genuina crucis Chriſti fragmenta: alia præterea Florentiæ, Venetiis, Neapoli, Genuæ, Mediolani, plura denique in Hiſpania, Gallia, Bohemia, Hungaria, Polonia, Anglia & Germania adſervari: quod ſcilicet ſanctiſſima iſta crux per prodigium, ſicuti quinque panes hordeacei, creſcat & augmenta capiat. *Iſt wol zu glauben, das daſſelb heiligſte Creutz ſich mehre und wachſe wie die fünff Gerſten-Brodt, es wär ſonſt nicht möglich, das von ihm allenthalben gefunden würde, dann es iſt, wie jener ſchreibt, nicht länger geweſen, als fünffzehen Fuſs und acht ſeine Breite.* Meum exemplar religioſus aliquis peregrinator Romæ eleemoſynæ loco accepiſſe videtur. Hæc enim in averſa tituli facie leguntur manu exarata: *Ill.mi Card. Burgheſii* (Scipionis ſcil. Germaniæ tum protectoris) *Eleemo-*

classem Cel. Westphalus *(k)* retulit Jo. Picum, Laurentium Gambaram, Benedictum Patina, Jo. Bodinum, Waltherum Raleighium, Claudium Salmasium, Christianum ab Hofmannswaldau, Benedictum Spinozam, Andream Mullerum, Casimirum Oudinum, Du Clos, Rossi, & Wilh. Ern. Tenzelium. Missos itaque hos faciens, tribus tantum exceptis, de quibus notabilia quædam per spicilegium adjicienda in promtu sunt, alios enumerabo. Fuere videlicet, qui poëmata juvenilia, amoribus suis destinata, tandem pœnitudine ducti flammas abolenda censuerunt. Agmen eorum jure quodam suo ducat PLATO, Philosophorum prisci ævi facile coryphæus. Is carmina, a se juvene amoribus dedito licentiore calamo effusa, maturior & gravioribus studiis incumbens, igne obliterasse traditur; quanquam Plutarchus hoc eum propterea feciſſe scribat, quod Homeri elegantiam & majestatem assequi se haud posse animadverterit. Pariter AVERROES, Arabum fami-

Eleemosynarius adm. R. D. Ludovicus Fattorinus S. Marci Canon. &c. me simul cum argenteis d. d.

(k) l. c. p. 9. seqq.

famigeratissimus, poëmata, quæ adolescenti cœci Cupidinis ignes extruserant, calidis focis torrenda, ne post fata ideo vel laudaretur vel reprehenderetur, dedit, (*l*) atque ita *sævis compescuit ignibus ignes* (*m*). Nescio, an huc quoque referendus sit METROCLES, qui libros suos itidem rogo ipse injecit, hoc iis epicedio parentans:

Τα δ' ἐς' ὀνειρων νερτέρων φαντασματα.

Hæc somniorum sunt phantasmata.

§. XXIII.

Platonis exemplum imitatus est JOANNES PICUS, Comes Mirandulanus, ob rarissimas dotes & omnigenæ eruditionis copiam sui seculi Phœnix cognominari meritus. Eum præter exquisitam animi indolem concinna quoque corporis venustas & gratus in ore vigor roseumque faciei decus præclare ornaverat, quæ egregiæ blandimenta formæ plures fœ-

(*l*) Vid. *Historie der Gelehrsamkeit unserer Zeiten*, Part. I. pag. 24. ubi de ejus vita scriptisque disseritur.

(*m*) Ita Ovidius Metam. II. v. 313. de Jove Phaëtontem fulmine percutiente.

minas flagrantissimo in eum amore inflammarunt: Iis vero non semper ita restitit adolescens, ut æstuantis vicissim pectoris incendia strenue compesceret, ac dulces istarum generoso contemtu vindicaret illecebras; sed victas interdum manus Veneri dedit, totus alias a teneris Musarum oestro percitus. Verum obtrectatorum invidia per nongentas de dialecticis & mathematicis, de naturalibus divinisque rebus quæstiones ab ipso viginti annorum juvene Romæ publicæ ventilationi propositas ei conflata, ad meliorem frugem redactus, alium prorsus induit animum. Testatur id ejus patruelis Jo. Franciscus Picus hisce verbis: *(n) Prius & gloriæ cupidus, & amore vano succensus, muliebribusque illecebris commotus fuerat: fœminarum quippe plurimæ ob venustatem corporis orisque gratiam, cui doctrina amplæque divitiæ & generis nobilitas accedebant, in ejus amorem exarserunt, ab quarum studio non abhorrens, parumper via vitæ posthabita, in delicias defluxerat: verum simultate illa experrectus, diffluentem luxu animum retudit, & convertit ad Chri-*

(n) In illius vita, selectorum aliquot Virorum Vitis a Guil. Bateso inserta, p. 93.

Chriſtum, atque fœminea blandimenta in ſupernæ patriæ gaudia commutavit, neglectaque aura gloriæ, quam affectaverat, Dei gloriam & Eccleſiæ utilitatem tota cœpit mente perquirere, adeoque mores componere, ut poſthac vel inimico judice conprobari poſſet. Jacobus Gaffarellus in Codice quodam manu exarato & coævo Margaritam quandam, quæ Picum deperierit, nominari obſervavit *(o)*. Carmina igitur, quibus de amoribus ſuis jocatus fuerat, in quinque libros digeſta, in lucem editurus, Angeli Politiani judicio ſubmiſit, ſed ea deinceps, licet miris ab iſto laudibus prædicata, pœnitentia ductus, religionis cauſa ignibus tradidit, multos itidem ejus genii rhythmos Hetruſcos *(p)*. Quo intellecto Politianus eorum manes hocce leſſu proſecutus eſt *(q)*: *Audio te verſiculos amatorios, quos olim ſcripſeras, combuſſiſſe, veritum fortaſſe, ne vel tuo jam nomini, vel aliorum moribus officerent: non enim puto, quoniam minus exierint apte,*

(o) In Codicum Cabbaliſticorum MSS. quibus eſt uſus Joannes Picus, Indice, a Cel. Wolfio Bibliothecæ Hebrææ Parti I. annexo, p. 6.

(p) Vid. Jo. Franc. Pic. l. c. p. 94.

(q) Epiſtol. Lib. I. p. 14. edit. Baſil. A. 1542.

sicuti Plato suos dicitur. Nam quantum repeto memoria, nihil illis tersius, dulcius, ornatius. Quos quia vocabas amores tuos, placuit mihi nuper velut in amores ipsos abs te crematos ita ludere Græcis versibus:

Πολλακι, τοξευθεις, φλεχθεις θ' ὑπο Πικος Ἐρωτων,
Ὀυκ ἐλτη προτερω, παντα δ' ἀφειλεθ' ὁπλα,
Τοξα, βελη, φαρετρας, και νικησας τα γε παντα
Ηψεν ὁμȣ σωρον λαμπασι ληιδιοις.
Συν δ' ἀυτȣς μαρψας, ἀμενηνα χερυδρια δησεν
Ταις νευραις, μεσση δ' ἐμβαλε πυρκαϊη,
Και πυρι φλεξε το πυρ. Τι δ' ὠ ἀφρονες ἀυτον Ἐρωτες
Τον Πικον, μȣσων εἰσεποτασθε προμον;

Quod elegans epigramma, in Angeli Politiani Operum editione, Lugduni per Sebast. Gryphium A. 1533. in 8. curata *(r)*, ita Latine ad verbum redditum legitur:

Sæpe sagittatus, incensusque Picus ab amoribus
Non pridem toleravit, sed omnia abstulit arma,
Arcus,

(r) Tom. III. p. 370.

Arcus, ſagittas, pharetras, & congregans
hæc omnia
Accendit ſimul acervum flammis edaci-
bus.
At ipſos comprehendens, debiles manus
ligavit
Nervis, medio vero injecit igni.
Et igne combuſſit ignem. Quid autem o
ſtulti ipſum amores
Ad Picum muſarum volaſtis principem?

§. XXIV.

PETRUS quoque PASCHALIUS, Vir diſertiſſimus, poëmata ſua juvenilia, iisdem forte cauſis motus, ſi non cremata, perpetuis tamen tenebris tecta voluit. Egerat is cauſam amici ſui, Joannis Maulii, proſapia Aquitaniæ nobiliſſima *(s)* editi, a Stephano Rogerio, cum in Academia Patavina literarum ſtudiis operam navaret, latronum ritu crudeliſſime in ipſo muſeo ſuo necati, oratione facundiſſima, ſed pro ſceleris enormitate ſatis dentata coram Senatu Veneto habi-

(s) Quam ex præclara olim apud Romanos MANLIORUM familia derivare Paſchalius non dubitat, penes quem ejus rei fides ſit.

ta (*t*), e qua, non adeo obvia, nefandi illius parricidii historiam recitare non piget:

(*t*) Edita est ea Venetiis A. 1548. in 8. per Aldi filios, cum ejusdem Gallia per prosopopœiam inducta ad Venetam Remp. & oratione de legibus Romæ habita, cum juris insignia caperet, nec non epistolis in Italica peregrinatione exaratis. Ex iis, utpote rarioribus, hac occasione bina loca decerpam, e quibus apparet, quid Paschalius, ipse pontificius, de sui ævi Roma senserit. Scilicet p. 87. ita ad Durbanum suum scribit: „Movet me, angitque vehementer, dum, „qualis fuerit olim Roma, & quæ nunc sit cogito. „Nam ut omittam urbem dirutam atque desertam, „Vias Appias & Aurelias incultas, frondibusque & „virgultis jam diu intercluſas, columnas, templa, „porticus, signa ænea & marmorea fracta & com„minuta: qua me molestia affici putas, cum video „istorum hominum animos, qui ut quemadmodum „sunt, sic etiam divini & immortales putantur, ita „tamen a majoribus suis degenerasse, ut ex illis nun„quam orti, & ex se nati prorsus esse videantur? „Illud, illud est, quod me torquet. Nam si Romæ „L. Manlios, C. Gracchos, M. Scauros, C. Marios, „Q. Mettellos, D. Brutos, T. Ciceriones, P. Lentu„los desiderares, ab inferis, mihi crede, omnes „evocandi essent. Quotus enim quisque Romanus „Romæ invenitur, qui virtutem, qui humanitatem, „qui literas colat? omnino cum a Gabellis & ab ad„modum præterea paucis discesseris, reliquos bona„rum omnium literarum rudes & pene barbaros re„peries. Quod cum egomet mecum considero, ur„bemque circumcirca ex loco quodam excelso pro„spicio, facere non possum, quin valde doleam, at„que hoc mecum non sine suspirio dicam: Hem ubi „Roma illa, quæ quodam tempore fuit florentissi„ma?

get: *Ad III. Calend. Sextil.* (A. MDXLVII.) *tertia fere noctis vigilia Stephanus Rogerius*

ma? ubi Senatus ille, qui aliquando florens non „ urbi, ſed orbi terrarum præſidebat? ubi illi cives „ egregii, ubi artes, ubi liberales doctrinæ, ac in- „ genuæ? quarum niſi ſcientiam habuiſſent, idem „ certe ille tumulus, qui corpus obruit, nomen „ etiam eorum obruiſſet. Sed profecto & claret, & „ quamdiu ſol, clarebit. Illis enim ipſis artibus (hoc „ eſt, monumento ſempiterno) mors eorum eſt or- „ nata. At ſunt Romæ Poëtæ, Philoſophi atque Ora- „ tores. Certe, ſed quos audire aut omnino videre „ nolis. Poëtas vocant Mimos, Hiſtriones, Comœ- „ dos, qui vicatim poti vulgaria quædam carmina „ bacchantur, quæ nihil habent præter muliebres ri- „ ſus, laſciviamque numeris quibusdam & rithmis „ involutam. Philoſophi hujus ſunt generis, ut „ omnia voluptate metiantur, ut nihil naturæ non „ tribuant, ut omnia aërem & litus: noſti cætera. „ Habes Poëtas & Philoſophos: audi nunc Orato- „ res. Ij medius fidius oratores plenos ſe profiten- „ tur, qui publice unam aut alteram cauſam jejune „ illi quidem & exiliter egerint, qui vix Ciceronem, „ nunquam Demoſthenem legerint. Breviter tanta „ eſt in urbem infuſa barbaria, peregrinitas tanta, ut „ jamdiu malis Poëtis, vitioſiſſimisque Oratoribus „ locum dederit. „ Pag. 100. ad Jo. Maſſancalum Senatus Toloſ. primum Præſidem: „ Ego habeo in animo „ in Siciliam veris initio navigare: nam ut me ſum- „ mum illius veteris Romæ ſtudium, ſic hujus novæ „ odium jam tenet. Aliquot enim ſecula jure flo- „ ruit populi Romani nomen, jure imperii hujus au- „ toritas gravis, civitatisque majeſtas habebatur. Nunc „ vero omnibus voluptatis illecebris delinita, virtuti „ nuntium conſtanter remiſit, nec ullum veteris di- „ gnitatis veſtigium reliquum ſibi eſſe voluit. „

rius homo temerarius & ad omnia nefaria scelera audacissimus, manu amentium & perditorum facta, ad eam domum, in qua hic integerrimus adolescens diversabatur, proficiscitur. Cædunt januam, instant ferro, intro irrumpunt. Hoc tam subito & inopinato terrore, mens omnium & consilium est ereptum: vix se ex tanto timore colligunt, resistere præcipiti furori tamque impio sceleri non possunt. In intimas ædes se recipiunt: pertinaciter alii atque acriter illos persequuntur. Maulius dum illorum impetum & ferociam perferre non potest, salutem ab iis petivit; eodem modo Pausaderius & Villarius (Maulii comites & ministri, literis itidem addicti) *passis palmis projecti ad terram, flentes, fecerunt. Qui cum istos injuriæ facienda fortius perseverare vident, cum ullis precibus eorum impetum reprimere, ardoremque restinguere non possunt, vel amore, vel misericordia, vel utroque incensi, suæ propriæ salutis obliti nudis manibus, latere, jugulo, capite, toto denique corpore herum, quantum potuerunt ferre, obtexerunt. — — Ad heri pedes multis & mortiferis plagis confecti tandem ceciderunt. Quem postea inermem & pene nudum tam crebris gravibusque vulneribus consauciarunt, ut ipse super suorum*

jacentia

jacentia & conciſa corpora extremo pene ſpiritu exanguis corruerit. Et ne plaga illa extrema deeſſet, vix ſumma defatigatione cædere deſtiterunt: ut inſatiabilem crudelitatem magis in mortuis, quam in vivis exercuiſſe videantur (u). Libera vero hac oratione Paſchalius ita adverſariorum ſuorum animos exacerbavit, ut nihil habuerint deliberatius, quam eum quacunque ratione poſſent opprimere. Illorum ergo inſidias & truculentiam veritus, deque incolumi in patriam reditu valde dubitans, propter incertos caſus ſibi imminentes amiciſſimum ſuum Patrum Maulium Durbanum literis Romæ A. MDXLVIII. pridie Cal. Jun. ſcriptis de ſuprema ſua voluntate certiorem fecit, inter cætera eum ſic compellans *(x)*: *Illud velim diligenter videas, (quod ego, mi Durbane, tui in me amoris ſupremum teſtimonium eſſe cupio) ne ea, quæ a me juveniliter ſunt ſcripta, quæque potius animos hominum effœminare, quam aliquid ad communem fructum afferre poſſe videbuntur, emittas,*

(u) Huic ſævitiæ anſam præbuit, quod, cum eo tempore Patavii de eligendo novo Univerſitatis Rectore controverſia eſſet, aliis in hac re Galli nonnulli eſſent adverſarii.

(x) l. c. p. 161.

tas, sed ita comprimas, ut nunquam e tuis manibus emanent. Quæ mecum habeo, a quodam cœli filio fortasse adservabuntur.

§. XXV.

Huc etiam pertinet JO. PETRUS CATALONUS, Romanus, Vaticanæ Basilicæ Canonicus, A. 1673. fatis functus, de quo Prosper Mandosius *(y)* sequentia habet: *Multa scripsit summo studio, jugique diligentia: at die immediate ipsius mortem præcedente proprias omnes lucubrationes ante se ferri jussit, igneque combustas vidit; totus etenim divino accensus amore, cum inter illos multa carmina amatoria miscerentur, de vita immortali animæ cogitans, hæc caduca ac vana eximia animi fortitudine sprevit.*

§. XXVI.

Alii contra ob siniſtros casus tædio & ira compulsi, doloriſque impatientes, fœtus suos literarios voracibus flammis immisere, atque ita in propria velut sævierunt viscera. Primo hic in scenam producendus nobis est ingenioſus ille amorum

(y) In Bibliotheca Romana Part. I. Cent. V. p. 285.

rum luſor, P. OVIDIUS NASO: qui cum ab Auguſto in exilium ejiceretur, nec alia ipſi vindictæ facultas eſſet, ultrices manus libris metamorphoſeon, multa induſtria conſcriptis, ſed ultimam nondum limam paſſis, intulit, eisque & aliis lucubrationibus ignem ſuppoſuit. Verum, haud paucis exemplis antea jam fuga elapſis, hodienum ea excellentis ingenii documenta ſuperſunt. Ipſum de illa re audire juvat poëtam (z):

Carmina major imago
Sunt mea, quæ mando qualiacunque legas:
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus,
Hoc ego diſcedens ſicut bona multa meorum
Ipſe mea poſui mœſtus in igne manu.
Utque cremaſſe ſuum fertur ſub ſtipite natum
Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror:
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Impoſui rapidis viſcera noſtra rogis.
Vel quod eram muſas, ut crimina noſtra, perоſus,
Vel quod adhuc creſcens & rude carmen erat.

Quæ

(z) Triſt. Lib. I. Eleg. VI.

Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed extant:
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor, ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei.
Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit & scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi lector ero &c.

Huic comitem dabimus THEODORUM GAZAM, Græcorum exulum, quorum potissimum opera seculo XV. litteræ fere extinctæ in Italia renasci divina virgula cœperunt, facile doctissimum; qui nonnulla Aristotelis scripta, Latina a se improbo labore conversa, inque membranis nitide exarata Sixto IV. P. M. dicavit; quum vero præmii loco duodecim tantum aureos (*a*) recepisset, rei indignitate motus, eos

(*a*) Jo. Pierius Valerianus Lib. II. de Litteratorum infelicitate aureos quinquaginta a Pontifice, a quo se totum inauratum iri speraverat, retulisse, ac Saturnina quadam iniquitate bonam suorum fœtuum partem absumsisse, hujusque rei indignitate exulceratum insolabili contabuisse ægritudine narrat.

eos in Tiberim projecit, & ultimam de iisdem partem igni adjudicavit *(b)*. Alii vero cum nummis reliquas lucubrationes fluctibus tradidiſſe devorandas volunt, his additis verbis: *effugere hinc libet, poſtquam optimæ ſegetis in olfactu pinguibus aſinis ſordeſcunt (c)*. Sed Lomejerus ex Jovio de eodem quoque perhibet, tanti candoris eum fuiſſe, ut multa ex Ariſtotele verſa Vulcano tradiderit, ne creſcenti famæ hominis amiciſſimi Argyropili, qui eadem generoſe verterat, officerent *(d)*.

§. XXVII.

Ex noſtro ævo referendus huc eſt Philologus Academiæ Helmſtadienſis celeberrimus, HERMANNUS VON DER HARDT, qui ſiniſtris opuſculorum ſuorum uno majoris formæ volumine ſub titulo Ænigmatum priſci orbis comprehenſorum fatis irritatus, Collectaneorum ſuorum Volumina VIII. in folio igne abſumſiſſe fertur, iis propterea eruditis ac-

(b) Vid. Jo. Wolffii Lectionum memorabilium & reconditarum Genten. XV. f. 884.

(c) Vid. Jo. Lomej. de Bibliothecis C. VIII. p. 127. edit. Schmid.

(d) l. c. Cap. IX. p. 177.

censeri dignus, quos forsitan non incommode Ἐμβρυοσφαλῆς nuncupare posses. In eum itaque elegantissimi ingenii & omnigenæ eruditionis Vir, Theodorus Hasæus *(e)*, Augusti de ultima Virgilii voluntate versus παρωδιᾳ, imitatus non abs re ita lusit:

Ergone tam rigidis potuit vox percita verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur MUSA DURANDI?
Non velit hoc data lex a Principe; si velit, ipsa
Frangatur potius legis veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauriat una dies, & funere mergat acerbo.

§. XXVIII.

Quidam præterea eruditi, nimis rigidi suarum lucubrationum censores, eas, cum doctorum oculos ferre haud posse vide-

(e) In Bibliotheca Historico - Philologico - Theologica Brem. Class. VII. p. 743.

viderentur, Vulcano corrigendas dare voluere. Primum hic locum occupet P. VIRGILIUS MARO,

Omnes qui cantu vocat in certamina Vates.

Is (uti narratur in ejus vita, quæ communiter Ælio Donato tribuitur) cum gravari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſæpe & magna inſtantia petivit crematurus Æneida: quibus negatis teſtamento comburi juſſit, ut rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca & Varrus monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Varro ac ſimul Tuccæ ſcripta ſub ea conditione legavit, ne quid ederent, quod a ſe editum non eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Bene vero factum, quod nullius omnino, ſententia crematu Æneis digna viſa fuerit. De qua re Sulpitii Carthaginienſis extat epigramma:

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Vergilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Varrusque ſimul: tu maxime Cæſar
Non ſinis, & Latiæ conſulis hiſtoriæ.

Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
Et pene est alio Troja cremata rogo.

Habentur & ibidem ipsius Augusti eam in rem versus plane egregii (*f*).

§. XXIX.

Hujus lateri adhæreat studii consors FRANC. PETRARCHA, de quo Jacobus Philippus Tomasinus (*g*) hæc commemorat: *Illud a fide dignis auctoribus accepimus, quod cum ad eum visendum processissent multi Veronæ, atque gratificandi studio Africa ipsius palam recitaretur, ipsum fusis lacrymis rogasse, ne ulterius progrederentur. Causam vero sciscitantibus respondisse; utinam opus illud abolere possem, nulla mihi profecto res gratior aut jucundior foret. Sunt, qui putant, id ab ipso fuisse prolatum, quod fœtus ille adhuc fuisset immatu-*

(*f*) Extat quoque de Virgilii Æneide ad Augustum Cæsarem Cornelii Galli carmen.

(*g*) In Petrarcha Redivivo. p. 26. sq. cf. Squarzafichi vitam Petrarchæ. p. 62. confer ipsius Petrarchæ in epistolas familiarium rerum ad Socratem suum præfationem. Referendus in hanc classem quoque videtur JOANNES BOCCACIUS, Petrarchæ συγχρονος, de quo vid. Bælius in Diction. art. BOCCACE.

maturior. At modeſtum nimis de ſemetipſo vatis judicium, quod licet voce fuerit proditum, a mente ipſius nihilominus diverſum fuit. Sic enim de hac ipſa Poëtæ Africa in vita ejus MS. Bibliothecæ Canonicorum Regularium S. Jo. in Viridario Patavii Paulus Vergerius: In ea quidem ad marginem, nam dudum illius manum notiſſimam habeo, ita ſcribit: Raro unquam pater aliquis tam mœſtus filium unicum in rogum miſit, quanto id fecerim dolore, ut ſi omnes labores meos eo in opere perditos acriter tecum volvas, vix ipſe lacrymas contineas. — — Præter hæc plurima alia e pluteis deprompta prudens noſtræ memoriæ ſubduxit. Sic enim ipſe in quadam ad Socratem epiſtola: Quid multa? Incredibilem forte rem audies, veram tamen: mille vel eo amplius ſeu omnis generis ſparſa poëmata, ſeu familiares epiſtolas, non quia nihil in eis placuiſſet, ſed quia plus negotii quam voluptatis inerat, Vulcano corrigendas tradidi non ſine ſuſpiriis.

§. XXX.

Præſtantes hosce poëtas excipiat ANDREAS NAUGERIUS, Poëta itidem non e vulgo, ſummus ſuæ ætatis, Jo. Pierio

Valeriano *(b)* judice, ingenio, optimaque doctrina & incomparabili eloquentia Vir, sed mea quidem sententia in fœtus suos literarios, si quis alius, maxime injurius. Is non contentus, quotannis stato die aliquot Martialis, cui inimicissimus erat, codices incendio devovisse, in sua etiam poëmata, quod Statianum characterem referre videbantur, igne grassatus est, solius fere Virgilii æstimator superstitiosissimus, cui nihil placebat, nisi quod Maronis majestatem saperet. Rem verbis non meis, sed Famiani Stradæ *(i)* plenius exponere lubet: *Andreas Naugerius Valerio Martiali acriter infensus, solemne habebat in illum aliquanto petulantius jocari. Etenim natali suo accitis ad geniale epulum amicis, postquam prolixe de poëticæ laudibus super mensam disputaverat, ostensurum se ajebat a cœna, quo tandem modo laudari poësin deceret, mox afferri jubebat Martialis volumen (hæc erat mensæ appendix) atque igni propior factus, illustri conflagratione absumendum flammis imponebat*

(b) Lib. II. de litterat. infelicitate p. 326. edit. Lipsi.

(i) In Eloquentia. Lib. II. Prolus. V. p. 332. sq. edit. Colon. 1655.

bat (k): addebatque eo incendio litare ſe Muſis manibusque Virgilii, cujus imitatorem cultoremque præſtare ſe melius haud poſſet, quam ſi vilia poëtarum capita per undas inſecutus ac flammas perpetuo perdidiſſet. Nec ſe eo loco tenuit, ſed cum Sylvas aliquot ab ſe conſcriptas legiſſet, ut ſolebat, in concilio Poëtarum, audiſſetque Statiano charakteri ſimiles videri, iratus ſibi, quod a Martiale fugiens alio declinaſſet a Virgilio, cum primum ſe recepit domum, protinus in Sylvas conjecit ignem, ejusque calore ſuccenſus verſiculos prope extemporarios fudit, quos in eodem conventu, qui proxime coactus eſt, ſub ruſtici Acmonis perſona recitavit in hunc modum:

Has Vulcane dicat ſylvas tibi villicus Acmon,
Tu ſacris illas ignibus ure Pater.
Creſcebant ducta e Stati propagine Sylvis,
Jamque erat ipſa bonis frugibus umbra nocens.
Ure ſimul Sylvas, terra ſimul igne ſoluta,
Fertilior largo fœnore meſſis eat.

(k) Paulus Jovius in Elog. Vir. Ill. eum quotannis multa Martialis volumina tanquam impura cum execuratione Vulcano dicaſſe tradit.

Ure istas, Phrygio nuper mihi consita colle
Fac pater à flammis tuta sit illa tuis.

Neque hic substitit severioris, quam par erat, suarum lucubrationum judicis austeritas, sed ulterius progressa est. En, quæ Fracastorius *(l)* apud P. Bælium *(m)* de eo memoriæ prodidit: *Vir summi ingenii, summique etiam spiritus, assiduis patriæ occupationibus distentus, ut nullum fere spatium litterarum studiis supereſſet, ut qui se ipsum probe nosceret, quæ fecisset, tum non esse hujusmodi putaret, ut in vulgari citra sui nominis jacturam possent, dum tantæ existimationi, quanta jam ipse apud omnes eruditos omnium fere nationum agebat, utpote nec polita satis, nec unquam recognita, non usque quaque responderent, quæcumque apud se habuit, paulo ante mortem igne delevit. Quare ejus libri de venatione duo pulcherrimi, in Bartholomæi Liviani gratiam heroico carmine eleganter scripti, & unus de situ orbis eodem stylo confectus, quos alias legimus, periere: atque ut omittam lauda-*

(*l*) De morbis contagiosis. p. 157.

(*m*) In Diction. Tom. IV. edit. III. f. 3053. art. NAVAGIERO. not. (B). cf. etiam Tom. I. art. BEMBUS, not. (M).

laudationem illam, quam in funere Catharinæ Cypriæ Reginæ, Marci Cornelii Senatoris ampliſſimi filiæ, de Veneta Corneliorum gente nobiliſſima, ad Leonardum Lauredanum Venetiarum Principem & Senatum publice habuit, & alia multa, quæ eodem igne concremata ſunt, quo piaculo dixerim luculentiſſimam hiſtoriam ab ingreſſu Caroli VIII. Gallorum Regis in Italiam ad ea uſque tempora tot vigiliis tantoque labore ampliſſimorum Decemvirum juſſu deductam concidiſſe. Duæ igitur duntaxat orationes funebres, ab eo habitæ, & quædam poëmata ab interitu vindicata ſunt. Cæterorum jactura eo gravius dolenda eſt, quo pluribus Naugerii eruditionem & elegantiam Viri ejus ætatis doctiſſimi certatim elogiis cumularunt, e quibus Aldus Pius Manutius, idoneus, ſi quis alius, judex eum adhuc juvenem in dedicatione Librorum Ciceronis de arte Rhetorica A. 1514. in 4. editorum ita affari haud dubitavit! *Cum adeo juvenis tantus & proſa & carmine evaſeris, ut te vel antiquis, qui utroque in genere ſumma cum laude elaborarunt, fere æquaveris; non dubito, quin futurus ſis maximum decus & gloria noſtrorum temporum, & una cum Bembo noſtro magnæ ſpes altera Romæ.*

§. XXXI.

Succedat his THOMAS MEZLERUS, Ordinis Benedictini Monachus, A. 1655. in Monasterio Zwifaltensi denatus, Vir Arsenii Sulgeri judicio consummatæ literaturæ, Poëta, Orator, Philosophus, Philologus, Theologus, non paucis ingenii monumentis clarus, de quo idem hæc *(n)* refert: *Quadam vice, nescio, qua tædii impetigine actus, libros duodecim Carolidos, quos magno studio & temporis impendio ad Virgilianæ Æneidos similitudinem de Caroli V. Imperatoris vita rebusque gestis heroico carmine absolverat, subitariis ignibus combussit, cujus egregiæ lucubrationis præter unum quaternionem ab alio descriptum nihil dum, quod restet, potui comperire.* Nominari heic quoque meretur GREGORIUS LETI, si quis alius, inter recentioris ævi polygraphos suo jure ponendus, quippe qui iconi suæ hoc subjicere poterat distichon:

Hæc Læti facies, quot sæclum continet annos,
Quem solum dicas tot peperisse libros.

Plura

(*n*) In Annalibus Monast. Zwifaltens. Part. II. p. 272.

Plura tamen ſcripſiſſe, quam edidiſſe teſtatur catalogus operum anno, antequam ex illius manibus calamum mors extorqueret, ab ipſo confectus, in quo lucubrationes ſuas in tres diſpeſcit claſſes, quarum prima continet eas, quæ ad annum MDCC. typis jam excuſæ erant, ſecunda ad prælum tum paratas, tertia vero poſt obitum demum Imprimendas, vel etiam Vulcano conſecrandas *(o)*. Horum agmen claudat BENEDICTUS SPINOZA, qui maximam Veteris Teſtamenti partem ex Hebræo in Belgicum ſermonem a ſe converſam paucis ante ſuprema fata diebus, forte non immerito, (vix enim dubitandum eſt, eum illam translationem ſuo infeciſſe veneno) in favillas redegit, notante id Jacobo le Long in Bibliotheca S. Part. I. f. 414. edit. recentiſſ. Pariſ.

§. XXXII.

Alii inſuper ſcripta ſua combuſta voluere, pœnitentia eorum ducti, quæ in illis tradiderant. Sic CLEMENS V. P. M. moribundus Conſtitutiones, ab ipſo Clementinas

(o) Vid. Hamburg. Biblioth. Hiſtoric. Centur. VI. p. 141.

mentinas nuncupatas, rejeciſſe, crematisque juſſiſſe dicitur *(p)* nihil in iis quam laqueos & retia contineri profeſſus, quas tamen Joannes XXII. ejus ſucceſſor firmas ac ratas haberi mandavit. BONIFACIUS quoque II. cum Clerum adegiſſet, ut ſe adhuc vivente Vigilium Diaconum ſibi ſucceſſorem daret, conſcripta in eum finem conſtitutione, ſingulorumque chirographo munita, tandem, quod hæc canonibus adverſari videret, animum mutans, ipſam in præſentia omnium ſacerdotum & ſenatus incendio, conſumſit *(q)*, egregio ſcilicet pontificiæ infallibilitatis, quam tantopere jactant, documento.

§. XXXIII.

NONNUS PANOPOLITANUS Dionyſiacorum libros, a ſe adhuc gentili, ut Guil. Cave videtur *(r)*, ſcriptos, ipſe damnavit, & quotquot eorum exempla nanciſci potuit, fecit favillas, ſtudiumque deinde ſuum ad divina convertens, Joannis Evan-

(p) Vid. Jo. Nauclerus in Chron. Part. II. f. 246.
(q) Vid. Jac. Gretſer. de jure & more prohibendi libros malos. Lib. I. Cap. XIV. p. 79.
(r) In Hiſtor. Litt. Script. Eccleſ. Part. I. f. 213.

Evangelium metrica paraphraſi illuſtravit *(s)* B. etiam LUTHERUM noſtrum, ut ſuorum quædam flammis perirent, in votis habuiſſe, ex ipſis ejus verbis *(t)* compertum habeo, quæ heic recitare non piget; *Velim, nolem, cogor indies eruditior fieri, tot tantisque magiſtris certatim me urgentibus & exercentibus. De indulgentiis ante duos annos ſcripſi, ſed ſic ut me nunc mirum in modum pœniteat editi libelli. Hærebam enim id temporis magna quadam ſuperſtitione Rom. tyrannidis, unde & indulgentias non penitus rejiciendas eſſe cenſebam, quas tanto hominum conſenſu cernebam comprobari, nec mirum, quia ſolus tum volvebam hoc ſaxum. At poſtea beneficio Sylveſtri & fratrum adjutus, qui ſtrenue illas tutati ſunt, intellexi eas aliud non eſſe, quam meras adulatorum Romanorum impoſturas, quibus & fidem Dei & pecunias hominum perderent. Atque utinam a Bibliopolis queam impetrare, ut univerſos libellos meos de indulgentiis exurant, & pro omnibus quæ de eis ſcripſi hanc propoſitionem apprehendant:* Indul-

(s) Vid. Theoph. Spizel. de vitiis litteratorum. p. 729. ſq. Huc pertinet etiam MARSILIUS FICINUS, de quo vide, ſi placet, quæ obſervavimus Tom. I. p. 36. ſq.

(t) De Captivit. Babylon.

Indulgentiæ sunt adulatorum Romanorum nequitiæ. Idem paulo post votum de iis repetit Lutherus, quæ antea nimis leniter de papatu scripserat.

§. XXXIV.

Meminisse quoque heic decet CLAUDII SALMASII, cujus uti celebratissima est in omni doctrinæ genere eruditio, ita & mordacitas, rixandi libido, ac summa in alios invehendi licentia nemini ignota esse potest. Tot certe sarcasmis & cavillationibus scripta sua cæteroquin doctissima, conspurcavit, ut vel maledicentissimos hominum longissimo post se intervallo reliquisse videatur. Idem vero morti vicinus, perspiciens haud dubie, quam indignus sit homine Christiano iste convinciandi & detrahendi pruritus, uxori mandavit, ut scripta sua, adversus maximos viros pridem prælo parata, flammis absorbenda traderet, ne si forte in aliorum manus devenirent, erumperent in publicum, & magnorum virorum perderent famam, cum iis gravissimos eorum errores confutasset *(u)*: & procul dubio ita quidem, ut

(u) Vid. Ant. Clementii vitam Salmasii, Lib. I. Epist. ejus præmissam, coll. Spizel. l. c. p. 688. & 729.

ut ſimul illos atrociſſimorum ſcommatum cumulis pro more ſuo obruerit.

§. XXXV.

Ultimo tandem loco eorum habenda eſt mentio, qui ab aliis coacti, ſua ipſi ſcripta in cineres verterunt. Huc refero BERENGARIUM, Archidiaconum Andegavenſem, qui undecimo a Chriſti nativitate ſeculo panem & vinum in Euchariſtia non vere & eſſentialiter, ſed figurate tantum in corpus & ſanguinem Chriſti converti ſtatuit, ob eam ſententiam in conciliis Romano V. Brionenſi, Vercellenſi, & Pariſienſi I. aliisque hæreſeos damnatus: tandem vero minis territus, & metu mortis inductus, in Synodo Turonenſi I. dogma ſuum ejuravit, ac palinodiam cecinit. Sed poſtmodum ad priorem ſententiam rediens, in Concilio Romano IX. eam denuo recantare coactus eſt. Videtur & deinceps aliquoties mutaſſe animum; ſiquidem illum e variis ſcriptoribus errorem ſuum de Sacramento quinquies abjuraſſe, librosque ſuos in ignem conjeciſſe memorat Jo. Wolfius (*x*). Parem cum iſto fortunam expertus

(*x*) Lectionum memorabil. & reconditarum Centen. XI. f. 288. conf. Guil. Cave Hiſt. Litt. Script. Eccl. Tom. I. f. 420. & Tom. II. f. 208. ſq.

tus est PETRUS ABÆLARDUS, acutissimus sui ævi philosophus, qui in Synodo Suessionensi II. ob malesanam circa personas SS. Trinitatis sententiam damnatus, & librum suum propriis manibus igni tradere ab Episcopis coactus, inque monasterium detrusus fuit, uti in Epistola historica de propriis calamitatibus ipse fusius exponit notante id Guil. Cave *(y)*.

§. XXXVI.

His tertius accedat PAULUS quidam, Sacellanus ad D. Petri Lovanii, qui ob veritatis evangelicæ professionem Anno MDXLIII. cum aliis piis Deoque dilectis captus, inque vinculis miserrime habitus, ac ob sequentia dogmata hæreseos damnatus est, quod nimirum statuerit, solam fidem salvare, ad salutem consequendam sufficere, ut remissionem peccatorum credamus, & Dei misericordiam, in Evangelio oblatam, complectamur, humanas traditiones conscientiam non obligare; quod præterea liberum arbitrium, purgatorium, & Mariæ sanctorumque invoca-

(y) l. c. Tom. II. f. 237. conf. Vitam Abelardi in Illustr. Christ. Thomasii Historia Sapientiæ & Stultitiæ, Tom. I. p. 81.

vocationem impugnaverit. Is tandem a teterrimis divinæ veritatis perſecutoribus cum blandimentis & vanis promiſſionibus, tum diriſſimis comminationibus & horrendæ mortis, ſibi certiſſime imminentis, metu eo compulſus fuit, ut purioris religionis dogmata rejecerit, libros-que ſuos tam typis excuſos quam manu exaratos calidis focis cremandos ipſe dederit, nihilominus poſtea perpetuis tenebris & æterno carceri incluſus, ac pane duntaxat & aqua ad mortem uſque paſtus atque potatus: quam rem omnem prolixius enarrat D. Ludovicus Rabus noſtras, magni olim nominis & multorum in Dei Eccleſiam meritorum Theologus *(z)*.

§. XXXVII.

Miſeranda M. T. CICERONIS, Romanæ eloquentiæ parentis, fata vel trivialibus pueris cognitiſſima ſunt. Eum M. Annæus Seneca Rhetor *(a)* inducit deliberantem, an ſcripta ſua comburat, promittente Antonio incolumitatem, ſi fe-

(z) In Martyrologio ſuo, vernaculo ſermone Argentor. A. 1572. vulgato, Tom. II. f. 623. ſqq.

(a) In Suaſoria VII.

ciſſet, in medium conſulentibus Q. Haterio, Ceſtio Pio, P. Aſprenato, Pompejo Silone, Triario, Argentario, Aurelioque Fuſco, ſed omnibus & ſingulis uno animo, diverſis autem rationibus exuſtionem maxime diſſuadentibus. E quibus Háterius Tullium inter cætera ſic alloquitur: *Crudelior eſt pactio Antonii, quam proſcriptio. Ingenium erat, in quod nihil juris haberent triumviralia arma. Commentus eſt Antonius, quemadmodum, quod non poterat cum Cicerone proſcribere, tolleret per Ciceronem. Hortarer te, Cicero, ut vitam magni æſtimares, ſi libertas ſuum in civitate haberet locum, ſi ſuum in libertate eloquentia, ſi non civium cervicibus luderetur &c.* Ceſtius vero Pius: *Nunquid opinio me fefellit? intellexit Antonius, ſalvis eloquentiæ monumentis non poſſe Ciceronem mori. Ad pactionem vocaris: qua pactione melior in te pars tui petitur &c.* P. Aſprenatus: *Permitte te populo Romano contra Antonium. Si ſcripta combuſſeris, Antonius paucos annos tibi promittit; at ſi non combuſſeris, populus Romanus omnes.* Argentarius: *Ut corpus, quod fragile & caducum eſt, ſervetur, pereat ingenium, quod æternum eſt? Ego mirabar, ſi non ſupplicio crudelior eſſet Antonii venia. — Qualis eſt*

pactio

pactio? Aufertur Ciceroni ingenium ſine vita: promittuntur oblivione nominis tui pauci ſervitutis anni. Non ille vivere vult, ſed facere ingenii tui ſuperſtitem. — Pati poteris, ut, quod in te optimum habes, ante te efferas? ſine durare poſt te ingenium tuum, perpetuam Antonii proſcriptionem. Aurelius denique Fuſcus: *Quoad humanum genus incolume manſerit, quamdiu uſus litteris, honor ſummæ eloquentiæ pretium erit: quamdiu Reip. noſtræ aut fortuna ſteterit, aut memoria duraverit, admirabile poſteris vigebit ingenium, & uno proſcriptus ſæculo proſcribes Antonium omnibus. Crede mihi, viliſſima pars tui eſt, quæ tibi vel eripi, vel donari poteſt. Ille verus eſt Cicero, quem proſcribi Antonius non putat niſi a Cicerone poſſe &c.*

§. XXXVIII.

Poſtremo de HELIODORO Triccæ Theſſaliæ oppidi quondam Epiſcopo, nonnihil dicendum reſtat, cujus Æthiopicorum libros decem, caſtiſſimos Theagenis & Charicleæ amores deſcribentes, eloquentia copioſa, eleganti, dulci atque miranda refertos hodienum habemus. De quo opere provincialis olim

Synodus, si Nicephoro Calliſto *(b)* fides habenda, nimis ſevere decrevit, ut illud auctor aut igne aboleret ipſe, quod juvenis compoſuerat, aut epiſcopatu abiret, quod & maluiſſe fertur Heliodorus, quam flammis in perennaturum excellentis ſui ingenii monumentum ſævire. Sed non deſunt, qui iſtud decretum in dubium vocant, atque Nicephori credulitati adſcribunt, a quorum partibus ſtare haud veritus eſt Illuſtr. Petrus Daniel Huetius, Galliæ ſuæ, dum viveret, ornamentum, cujus verba *(c)* huc transferre liceat: *Heliodorus in operis diſpoſitione, ut in cæteris Jamblichum longe ſuperavit. Nihil hactenus tam perfectum ingenio, tam elaboratum induſtria in arte Romanenſi, quam Theagenis & Charicleæ caſus quisquam unquam viderat. Nihil eorum amoribus caſtius eſt. Qua in re præter religionem Chriſtianam, quam autor profitebatur, ſua ipſi virtus hoc honeſtatis, quæ in toto elucet, opere, lumen afflaſſe*

(b) Lib. XII. Hiſtor. Eccleſ. Hiſtor. 34.

(c) Ex Libro de origine fabularum Romanenſium, à Guil. Pyrrhone Latine converſo, p. 36. edit. Lipſ. A. 1683. Legi etiam omnino meretur Mart. Cruſii judicium de Heliodoro, cum aliis editioni Æthiopicorum Francof. a Dan. Pareo A. 1631. in 8. curatæ præmiſſum.

afflaſſe videtur. In quo ſane non ſolum Jamblichi, ſed omnes fere antiqui, quorum fabulæ Romanenſes ad nos venere, debent ipſi cedere principatum. Itaque ad Epiſcopi dignitatem ſuæ virtutis gradibus evectus fuiſſe memoratur. Tricca Theſſaliæ urbs eſt, cujus ille creatus Antiſtes, hanc, uti refert Socrates, introduxit conſuetudinem, ut viri eccleſiaſtici, qui non abſtinebant a mulieribus, quas, antequam rei ſacræ miniſteriis admoverentur, duxerant, ſuis ſacerdotiis exuerentur. Quæ omnia eo me facile reducunt, ut diffidam iis maxime, quæ addit Nicephorus, ſcriptor credulus, ſapientiæ & fidei non ſatis ſpectatæ, Synodum ſcilicet provincialem cognito periculo, in quod lectio fabulæ hujus, cui autoris ſui dignitas tantum ponderis & autoritatis dabat, juvenes ſuapte natura ad id propenſos & quaſi nutantes impelleret, eam ipſi conditionem obtuliſſe, ut aut opus ſuum flammis aboleret, aut ſua dignitate cederet: eumque, quod ultimum erat, prætuliſſe &c.

§. XXXIX.

Dici heic quædam non incommode poſſent de libris in incendio *(d)* ſervatis,

(d) De hujus notæ Libris vid. *zufällige Relationen*

sed eam rem aliorum industriæ relinquere malo. Utatur per me de iis suo quilibet judicio: hoc mihi pro explorato est, divinam veritatem haud novorum indigere miraculorum testimonio, verum insita sua virtute, suo robore se fortiter tueri, tot jam olim miris, tot martyrum mortibus & sanguinum rivis abunde illustratam. Haud tamen prorsus negaverim, esse in iis nonnulla, penitiori attentione digna, ac omnipotentem & mirabilem providi Numinis manum specialius testantia, quanquam non omnia, quæ venditantur, eodem habenda sint loco. Sufficiat mihi, B. SPENERI modestum de suo Catechismo in flammis An. 1689. servato judicium *(e)* heic protulisse: *Literæ Misenensis præfecti de Catechismo e flammis Arnsdorffiensis incendii prosiliente & servato hic mihi etiam ostensæ sunt. Me quia res concernit, ab inquirenda ea manus magis abstineo, ne mentis alicui vanitati id tribuatur.*

nen von alten und neuen denckwürdigen Geschichten, Urkunden, Documenten, &c. die Kirchen, Policey- und Schul-Historie sonderlich in Ober-Teutschland betreffend. Part. VI. p. 535. sqq. add. Lomejer. de Bibliothecis C. XIII. p. 261. & Vener. Pregizeri *Gottgeheyligte Poësie auf* 1726. p. 424.

(e) In Consiliis & Responsis Latinis. Part. III. p. 679.

buatur. Miraculis vel ſi quid Deus noſtro etiam tempore ultra naturæ leges fieri jubeat, fidem derogare nolo, nec tamen etiam temere de iis, quæ venditantur, niſi extra omnem dubitationis aleam ſint poſita, pronunciare audeo. Si vero quid in hac etiam re contigerit extra communem ordinem, ſaltem non mihi ſed veritati in iſto libro comprehenſæ tribuendum fuerit. Circa Arndii ἐν ἁγίοις *libellum ter ſimile quid contigiſſe certum eſt. Nos vero celebremus Dominum in omnibus, in quibus aliqua ſuæ bonitatis vel potentiæ quocunque modo edit documenta, quod officii noſtri omnino eſt.*

§. XL.

Jam ad metam feſtinat hæc ſcriptiuncula, quam elegantiſſimi Ægidii Menagii *(f)* judicio obſignare non incongruum erit. Is ſi omnes veterum libri flammis forent immiſſi, nullum ſe lubentius avidiusque inde extracturum eſſe aſſeruit, quam Plutarchum. *Si tous les Livres des*

(f) Vid. Menagian. Tom. III. p. 1. Ita etiam Theodorum Gazam interrogatum, quemnam ex omnium ſcriptorum numero ſalvum vellet, ſi ceteris omnibus eſſet carendum? PLUTARCHUM, reſpondiſſe, Guil. Xylander in Vita Plutarchi Opp. ejus T. I. præfixa obſervat.

Anciens étoient dans le feu, il n'y en a gueres que j'en tirasse plus volontiers, que Plutarque. Il ne m'a jamais ennuié; & quoi que je le lise souvent, j'y trouve toujours de nouvelles beautés. Addo, quæ idem nonneminem de incondito cujusdam libro acute judicasse refert *(g)*: *Le même* (M. de Bautru Prieur des Matras) *pour se defaire d'un Auteur qui apportoit un Ouvrage fort ennuyeux, lui dit en lui montrant le feu, auprès duquel ils étoient tous deux: Monsieur, si vous me croyez vous mettrez cet ouvrage en lumiere, le public vous en sera obligé.* Quibus adjicit Bern. de la Monnoye: *C'est le sens de cette Epigramme d'Owen:*

Edidit indignos in lucem luce libellos
Baldinus, dignos attamen igne libros.

§. XLI.

Hac commentatione ad finem jam perducta & typographo tradita, peropportune adhuc recordatus sum HADRIANI BEVERLANDI, purissimæ impuritatis scriptoris *(h)*, inter eos, qui sua ipsi opera

(g) Vid. Menagian. Tom. II. 359. sq.
(h) Ita Petronii fragmenta purissimæ impuritatis dicun-

opera ad Vulcanum ablegaverunt, minime prætereundi. Suam is eruditionem inquinavit obſcœnis de ſtolatæ virginitatis jure ac peccato originis libris, quos non abs re iis annumeraveris, qui, judice Jeremia Drexelio *(i)*, nuſpiam tutiore ſunt loco, quam cum in flamma ſunt. Carcer, mulctæ irrogatio, variæ adverſitates, & ſalubres aliorum admonitiones hominem tandem ad ſaniorem redegere mentem, eoque perduxerunt, ut non ſolum, quæ laſcivius ſcripſerat, ſummopere deteſtatus in cineres verteret, ſed publice etiam palinodiam caneret, in lucem emiſſa de fornicatione cavenda admonitione ſive adhortatione ad pudicitiam & caſtitatem, cum hac præfatione: *Inimicis pacem. Cum libellum meum de P. O. poſt ſexdecim annos forte mihi monſtraret ac prælegeret Germanus, vix exprimere potui, qui fuerim conſternatus, quod ſcripturiens talibus tempeſtatibus olim jactatus eſſem. Damno calorem improvidæ illius ætatis. Deteſtor adulterinum ſtylum & ne-*

dicuntur juſto Lipſio in Commentar. ad Taciti Annal. Lib. XVI. p. 437. de quo judicio vid. Menagian. Tom. II. p. 299.

(i) In Niceta, ſive triumphata incontinentia L. I. C. V. §. 3. p. 36.

quiorem sensum. Gratias Deo, quod tandem velamen, quo misere cœcutiebam, ab oculis meis amoverit, nec siverit me diutius huic pertinaciæ patrocinia quærere absurdiora. Idem ille cordium scrutator Deus adeo mihi fuit propitius, eamque mihi mentem dedit, ut omnia, quæ de hoc argumento scripseram, combusserim, & libros de P. V. (Prostibulis veterum) *ad Rectorem M. Academiæ Lugduno-Batavæ transmiserim. Rogo omnes, qui clam, vi, vel precario aliquid a me possident MS. ut istud mihi remittant, ut & ipse quoque tradam Vulcano. Quod si quis negligat, illi omnes imprecor calamitates, quæ maligno & perfido solent contingere. Hoc vestra intereat non ignorare.* Præmissa est libello epistola ad Eduardum Bernardum A. MDCXC. Kal. Febr. data, e qua, hujus potissimum monitu illum resipuisse, apparet. In ejus vero calce hæc leguntur: *Hadrianus Beverlandus supplex orabat in arce Vindesoriensi A.* 1693. Recusus est in Germania A. MDCXCVIII. cum Joannis Brandii, Gratiani Torrisii, Soc. Jes. Detestatione nefandissimi sceleris Ononitici gravissima. Rem primo serio egisse existimabatur Beverlandus, sed parum abest,

quin

quin ad vomitum tandem rediiſſe videatur. Anno enim 1699. in Belgium opera quædam miſiſſe dicitur, digna aliis habita, quæ comburerentur. Ita namque de iis Jacobus Bernardus *(k)*: *M. Beverland fameux par des Ouvrages bien différens a envoyé en Hollande, pour être imprimez, ſes Otia Oxonienſia: Notæ in Martialem, Juvenalem, &c. Iter ſuum Anglicum. Ceux qui ſe plaiſent dans la littérature trouveront leur compte dans ces Ouvrages: ſi ceux qui les ont reçus ne les ont pas brûlez, comme quelques perſonnes me l'ont aſſuré.* Anno MDCCXII. Londino, in calamitoſo eum verſari ſtatu, nunciabatur, mente videlicet captum obviis quibusque prolixe narrare, vitæ ſuæ inſidias poni, ac ducentos homines conjurationem contra ipſum iniiſſe *(l)*.

Quod reliquum eſt, illis, qui ſua ipſi ſcripta, nondum ſatis limata, morti vicini ſubjecta exuſſerunt flamma, adjungimus

(k) Vid. ejus *Nouvelles de la Republique des Lettres.* A. 1699. M. Octobr. p. 468.

(l) Vid. *Neuer Bücher-Saal.* Vol. II. p. 141. de hoc viro conferri etiam meretur Henr. Lud. Benthem *in Holländiſchen Kirch- und Schulen-Staat.* Part. II. Cap. IV. p. 451. ſq. & Tenzel. *in Monatlichen Unterredungen.* A. 1698. p. 845. ſqq.

mus JO. BAPTISTAM URSATUM, Medicum & Philologum Patavinum, qui Anno MDCCXX. d. 11. Jan. denatus, paulo ante obitum dissertationem suam *de Patera antiquorum* igne absumpsit. Iis vero, qui ab aliis coacti, eo supplicii genere lucubrationes suas sustulerunt, adjicimus GOTTESCHALCUM, Fulgentii etiam nomine sæculo a C. N. nono celebrem, qui ob suam de Prædestinatione sententiam in Synodo Moguntina A. DCCCXLVIII. damnatus, atque A. DCCCXLIX. ex sententia Synodi Carisiacensis sacerdotali dignitate privatus, ac ne latius sua dogmata spargeret, apud Altivillarensis Cœnobii Monachos ergastulo inclusus, & juxta ordinis sui regulam durissimis verberibus eo usque castigatus fuit, donec librum, quem adversus Rabanum Maurum, Archiepiscopum Moguntinum, de Prædestinatione scripserat, ipse suis manibus flammis traderet *(m)*.

III.

(m) Vid. Guil. Cave Histor. litter. Scriptorum Ecclesiast. Part. I. f. 372.

III.

SCHEDIASMA HISTORICO-PHILOSOPHICUM DE CONVENIENTIA NUMERORUM PYTHAGORAE CUM IDEIS PLATONIS HARUMQUE EX ILLIS ORIGINE SUPPLEMENTO HISTORIAE DE IDEIS INSERVIENS AB EJUSDEM HISTORIAE AUCTORE CONSCRIPTUM.

PRÆ-

PRAEFATIO.

PAucis Te volumus, Lector Benevole, in brevis ſcriptionis limine multis non detinendum. Damus Tibi aliquam ad *Hiſtoriam philoſophicam doctrinæ de ideis* acceſſionem, eamque ad philoſophiæ Græcanicæ naturam atque partes pernoſcendas neceſſariam, prolixiorem ſcilicet explicationem eorum, quæ, origines doctrinæ de ideis ſcrutati, de veſtigiis ejus in Pythagorea philoſophia occurrentibus in initio fere (*a*) diximus. Quanquam enim Plato primus fuit, qui de ideis diſceptationem inſtituit, quippe nondum audita in explicatione principiorum naturalium iſta voce, quanquam primus paulo certius & luculentius iſtam tradidit doctrinam &

(*a*) Sect. I. §. 2. p. 8. ſqq.

& ex inſtituto de hac re fuit philoſophatus; recte tamen AVGVSTINVS (*b*): Jam monuit, *non ſi hoc nomen, antequam Plato inſtitueret, non erat, ideo res ipſas non fuiſſe, quas ideas vocavit, vel a nullo fuiſſe intellectas, ſed alio fortaſſe atque alio nomine ab aliis nuncupatas fuiſſe.* Id quod in primis de Pythagoreis dictum eſſe, olim jam monuimus (*c*). Penitius itaque ea, quæ de hac ſecta nobis ſuperſunt, monumenta rimati, potiora ibi, quæ Plato de ideis tradidit, deprehendimus, in hoc quoque argumenti genere edocti, Platonem ex ſectæ Italicæ fluentis ſua prata irrigaſſe. Quamvis & hoc quoque negandum non ſit, iſta quibus niti cogimur, monumenta a ſequioris ætatis hominibus potiorem partem eſſe

(*b*) Octog. tr. Qq. q. 46. Tom. III. opp. p. 388. Ed. Baſil.

(*c*) l. c. p. 11.

eſſe nobis relicta, nec poſſe ex ipſo Pythagora, ejusque genuinis diſcipulis, ut in Platonicæ philoſophiæ hiſtoria fecimus, hujus doctrinæ partes probari: in cujus cauſas accurate quoque inquiſivimus, & obſcuritatem ac difficultates in hac hiſtoriæ philoſophicæ parte planas fecimus, noſtra intereſſe rati, ut, quantum fidei & certitudinis vel probabilitatis hiſtoria philoſophiæ Pythagoreæ habeat, innoteſcat. Nondum igitur nos pœnitet, a Platone certam doctrinæ de ideis hiſtoriæ originem duxiſſe; noſcenda tamen & Pythagorea ſunt, ut primas quoque origines & radices inveſtigemus, & quantum nobis licet, hujus philoſophiæ genium pernoſcamus; novo ſimul, quem ſuſcepti laboris noſtri fructum ſperamus nec malevolis contemnendum, ſpecimine docendi, quantum

ſit

sit in humanis ingeniis, etiam maximis & ad divinitatem relatis, inane, & quam vere pariter atque pie olim ANTONIVS (*d*) cecinerit:

Percurri, fateor, sectas, Antonius, omnes
Plurima quæsivi, per singula quæque cucurri
Nec tamen inveni melius, quam credere CHRISTO.

Scr. Quárt. Cal. Februar. A. S. R. cIↃ IↃ cc xxvii.

ARGVMENTUM.

§. I. *Plato multa a veteribus hausit, maxime ex secta Italica. Aristoteles, Porphyrius, Apulejus testes adducti. Adiit Plato Italiam; quos philosophos audiverit? Ciceronis luculentus locus.* §. II. *Plato doctrinam de ideis hausit a Pythagora; id monitum in historia de ideis; idem sentientes Cudworthus, Wolfius, Morhofius, Claubergius, Burnetus, & ex veteribus Tertullianus. Calanna notatus.* §. III. *Doctrina Pythagoræ de numeris obscurissima. Egregia de eo observatio Burneti. Nihil auxilii apud eos, a quibus didicit Arithmeticam. Phœnices Pythagoræ magistri in Arithmeticis; Porphyrii, Apuleji, Josephi testimonia. Fuit tantum arithmetica vulgaris. Phœnicibus philosophi paucissimi; Moschus, perperam idem cum*

(*d*) In V. C. LVD. ANT. MVRATORII *Anecdot. Tom. I. Mediol.* 1697. 4. *edito.*

Moſe Huetio. Aegyptiorum philoſophia impoſtura Arithmetica, philoſophica Pythagoræ inventum. Stobæus laudatus, Schefferus notatus. Ex Pythagora & diſcipulis potiora haurienda. §. IV. Circa Pythagoreæ philoſophiæ hiſtoriam obſcuritas & difficultates maximæ & vix ſuperandæ. Prima, quia Pythagoræ & vetuſtiſſimorum Pythagoreorum ſcripta non dantur. Pythagoras an aliquid ſcripſerit? Affirmantes Laërtius, Plinius, Suidas, Proclus; Hieronymus incertus. Ex recentioribus Aldobrandinus, Schefferus. Negantes Plutarchus, Joſephus, Lucianus, Ariſtides, Auguſtinus, Porphyrius, Claudius Mamertus; ex recentioribus Beſſario, Lipſius, Tennulius, Menagius, Burnetus, Bælius. In horum ſententiam deceditur. Conſenſus veterum & naturæ Philoſophiæ Italicæ in hac re. Plures Pythagoræ inter ſe confuſi. Occaſio prima conſcribendæ Pythagoricæ philoſophiæ. Cauſa cur Pythagoræ libri adſcripti. Diſcipuli magiſtri nomen libris præfigentes, Jamblichus illuſtratus & vindicatus. Plinius in caſſum diſſentiens. §. V. A Pythagoræ diſcipulis meliora non expectanda. Libros non ſcribebant, ſed ex memoria docebant. Plutarchus, Jamblichus, Porphyrius teſtes laudati. Interdum ſcripta ſuis tantum hominibus tradita. Porphyrii & Clementis Alexandrini de hac re obſervationes. Plato librum Pythagoricum nactus. Non initiati pervertentes philoſophiam Pythagoream, Porphyrio auctore. Cauſa cur tam pauca Pythagoreorum ſcripta reliqua. Recentiores Pythagoram ſæpe non aſſecuti. §. VI. Philoſophiæ Italicæ habitus & natura nihil certi promittit. Methodus arcani, & ſacrum ſilentium Pythagoreorum. Symbolis pleraque propoſita, ea loco fabularum non feliciori ſucceſſu adhibita: eorum incertæ explicationes. Numeri mera ænigmata. Initiatis gradus quatuor. Acroamaticam explicationem pollicentibus non fidendum. Inventa media inter methodum exſotericam & eſotericam. §. VII. Dialectus Dorica a Pythagoreis amata. De cauſa ejus variæ ſententiæ. Dorica dialectus antiquiſſima & numeroſiſſima; eadem obſcurior quoque. Zenonis cujusdam ad Tiberium vox. Dialectus fuit Pythagoræ vernacula, quam deamarunt Pythagorei. Res ipſa verbis obſcurior. Numeri

meri ad rerum principia exponenda inepti. Ariſtotelis ſententia & Burneti. Pythagoras & Plato phyſicas rationes in mathematicas convertentes. §. *VIII. In explicandis numeris Pythagoricis plerique ad nugas delapſi. Oſii Kircheri & Bungi conatus. Concluſio infertur, nihil in philoſophiæ Pythagoreæ hiſtoria certi afferri poſſe, pleraque ad conjecturas redire.* §. *IX. Plato in Pythagoræ caſtris militaſſe dicendus. Vterque ad enthuſiaſmum philoſophicum pronior. Veteres philoſophi ad emanationem rerum ſpiritualium ex Deo quomodo delapſi.* §. *X. Convenientiæ numerorum Pythagoricorum & idearum Platonicarum argumenta. I. Idem utriusque doctrinæ ut totius philoſophiæ apud utrumque fundamentum,* κοσμογονία *in* ψυχογονίαν *converſa. Burneti obſervatio. Deus Pythagoræ quid? quid numeri? Plutarchi teſtimonium. Quid unum & diverſum apud Pythagoram? Porphyrius notatus. Binarius numerus materia eſſe non poteſt. Philoſophum. Origenis verba expoſita. Dyas cum numerus ſit, cur caligo dicatur? Aliena luce fulgurat; Oracula adducta.* §. *XI. Definit II. Pythagoras numerum, ut Plato ideam. Numeri definitio apud Nicomachum, & Jamblicum, Hippaſi ſectatores, Philolaum Alexandrum Aphrodiſæum, Porphyrium. Simplicius & Auctor Theologum, in partes vocati. III. Diſtinguit Pythagoras numeros, ut Plato ideas. Numeri diviſi in intellectuales & ſcientificos. Quid numerus intellectualis? quid ſcientificus vel mathematicus? Quomodo differant unus & unum? Moderatus & Anonymus apud Photium in diverſa abeuntes.* §. *XII. Origo IV. numerorum & idearum eadem, mens divina. Vnitas fons numerorum. Oraculorum effatum. Galei emendatio hujus loci: Syneſius impie pythagorizans. Monas cur* ὕλη *dicatur? Vnitas Pythagoræ ſuo modo materialis, ignis ſcilicet ſubtiliſſimus; materiæ tamen craſſiori oppoſita, & ideo ſpiritualis dicta. Teſtimonia veterum Hermiæ, Macrobii. Vnitatis nomina. Cur unitas dicta* ἀρρενόθηλυς? *Connubium unitatis & dualitatis. Deus cur gentilibus mas & fœmina? Emanatio ſubſtantiarum ſpiritualium ex Deo. Duplex coæternum principium hic fruſtra allegatum. V. Numerorum dignitas eadem, quæ idearum. Sunt princi-*

pia rerum ſenſibilium. Sextus Empiricus, Photius, Simplicius & Philoſophumena Origenis de hac re. Divinæ naturæ ſunt. Jamblichi verba. §. XIII. Numeri ratione hominis cum ideis conveniunt. Nam VI. Anima vel mens potius Pythagoræ & Platone ex eodem fonte derivata: Is Dei eſſentia. Quid anima Pythagoræ? Plutarchi, Laërtii, Ciceronis relationes. Mens & anima ſideralis non confundendæ. Mentes quaternione conſtant. Variant Pythagorei, placita ſua ipſi non ſatis intelligentes. VII. Corpus carcer mentis utrique philoſopho. Animæ e cœlo delapſæ & corpori incluſæ. Laërtius illuſtratus. Hinc VIII. philoſophiæ finis idem utrique liberatio a vinculis corporis. Mors philoſophica quid? Jamblichi & Hieroclis explicatio. Finis liberationis cognitio intellectualium, id eſt, numerorum. Porphyrii teſtimonium. §. XIV. Objectum philoſophiæ IX. a Pythagora conſtitutum numeri, ut a Platone ideæ. Porphyrius iterum adductus & expoſitus. Numeri pabulum mentium philoſophicarum, ut ideæ. Numeri ſcientifici ad hunc finem conſequendum adhibiti: Moderatus Gaditanus de ea re. Theologia in numeris. Mathefis Pythagoræ reminiſcentia, ut Platoni Dialectica. Mens numeros in ſe habet. Mens omnia videt & audit. §. XV. Finis philoſophiæ ultimus X. de numeris & ideis par utrique Philoſopho: Deo fieri ſimilem, immo ipſum Deum. Carmen aureum in hanc rem & Hierocles. Empedoclis vox. Sextus Empiricus illuſtratus. XI. Media eluctandi Pythagoræ & Platoni eadem. Exacta numerorum cognitio Pythagoræ ſumma ſapientia. Laertii, Aeliani, Stobæi, Theodoreti loca. §. XVI. Epilogus. Plato ideas a numeris Pythagoræ didicit. Multa in doctrina de numeris obſcura nec ſatis intellecta, clariora expectanda ab aliis.

DE

DE CONVENIENTIA NUMERORUM PYTHAGORAE CUM IDEIS PLATONIS.

§. I.

QUod in veterum doctrinarum historia attendentibus sæpius observatur, multa dogmata, quæ novitatis speciem præ se ferunt, antiquioribus deberi magistris, radicesque ante ista, quibus tanquam recens nata venduntur, tempora egisse; id de Platone quoque ejusque hypothesibus dicendum est. Etsi enim multa, immo plurima sua esse persuasit discipulis, ex vetustiorum tamen philosophorum scholis hausit pleraque. Imprimis vero sectæ Italicæ scrinia expilavit sedulus, potioremque disciplinæ suæ partem Pythagoricis ornavit spoliis. Quod ut ex ipsa utriusque sectæ doctrinarum collatione & comparatione satis constat, ita nec discipulos Platonis atque assecias latuit, potuitve negari. Ipse enim ARISTOTELES *Metaphys. l. I. c. 6.* monet Platonem coluisse φιλοσοφίαν τὰ πολλὰ τοῖς Πυθαγο-

θαγορείοις ἀνακολουθούσαν, *Philoſophiam in multis Pythagoreos ſequentem.* Nec minus luculenter PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 36.* edit. Rom. *num. 59. pag. 49.* edit. Bat. πρὸς δὲ τούτοις τὸν Πλάτωνα, καὶ Ἀριστοτέλη, Σπεύσιππόν τε καὶ Ἀριστόξενον καὶ Ξενοκράτην ὡς φάσιν οἱ Πυθαγόρειοι, τὰ μὲν κάρπιμα σφετερίσασθαι διὰ βραχείας ἐπισευῆς, τὰ δὲ ἐπιπόλαια καὶ ἐλαφρὰ, καὶ ὅσα πρὸς διασευὴν καὶ χλευασμὸν τοῦ διδασκαλείου ὑπὸ τῶν βασκάνως ὕστερον συκοφαντούντων προβάλλεται, συναγαγεῖν, καὶ ὡς ἴδια τῆς αἱρέσεως καταχέισαι. *Accedit etiam, quod Plato, Ariſtoteles & Speuſippus item Ariſtoxenus & Xenocrates, ut Pythagorei affirmant, utiliſſima quidem pro ſuis venditarint, paucis quibusdam immutatis: vulgaria autem ac leviora, & quæcunque ad ſubvertendam atque irridendam Pythagoreorum ſcholam ab invidis & calumniatoribus poſtea excogitata ſunt, coacervaverint, & ut ſectæ ejus propria reliquerint.* Quorum prius omnino de Platone & coævis philoſophis verum eſt, poſterius tamen ſequioribus demum temporibus accidit, ut nec ipſe diffitetur Porphyrius. Nemo vero candidius APULEJO Platonico, *Florid. c. 15. p. m. 359.* edit. Scriv. vel ut in vulgaribus eſt, *l. II. in fin. Noſter Plato nihil ab hac ſecta,* (Pythagorica) *vel paulum devius*

vius pythagoriſſat. Id quod mirum videri non debet, quemadmodum enim Plato præſtantiores philoſophos literariis itineribus adiit, eorumque latices in ſua prata derivavit; ita quoque in Italiam profectus, Philolaum, Eurytum Tarentinum, & ſeniorem Archytam Timæum quoque audivit, & ex eorum inſtitutione profecit ampliſſime. Cujus teſtis eſt CICERO *Tuſc. Qq. l. I.* qui, *Platonem ferunt*, ait, *ut Pythagoreos cognoſceret, in Italiam veniſſe, & in ea cum alios multos, tum Archytam Tymæumque cognoviſſe, & didiciſſe Pythagorea omnia; primumque de animarum æternitate non ſolum ſenſiſſe idem, quod Pythagoras, ſed rationem etiam attuliſſe.* Philolaum & Eurytum audiviſſe refert DIOG. LAERT. *l. III. ſ. 6.* quem vide, add. CICERO *de finib. l. V.* ubi luculenter: *Niſi enim id faceret, cur Plato Aegyptum peragravit, ut a barbaris Sacerdotibus numeros & cœleſtia acciperet? cur poſt Tarentum ad Archytam? cur ad reliquos Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acrionem, Locros? ut, cum Socratem expreſſiſſet, adjungeret Pythagoreorum diſciplinam, eaque quæ Socrates repudiabat, addiſceret.* Paria habet HIERONYMUS *Epiſtol. ad Paul. libr. II. epiſt. I.* quem,

ne longiores ſimus, non exſcribimus.

§. II.

Non injuriam itaque facimus Platoni, ſi, ex parte ſaltem eum Pythagoræ caſtra ſecutum fuiſſe aſſeramus: nec male nos agere putandum, ſi Platonis dogmata in Italicis ſcholis quæramus. Samiumque ſenem comparemus cum iſto philoſopho. Id in præſentia in doctrina de ideis, qua nihil celebrius habuit Platonis Academia, cum dogmate de numeris comparanda, in quibus ſapientiæ apicem & myſteriorum ſuorum ſummam poſuit ſecta Italica, agemus, eaque fuſius probabimus, quæ paucis tantum, & ὡς ἐν παρόδῳ *in Hiſtor. philoſoph. doctr. de ideis Sect. I. §. 2. p. 8. ſeq.* diximus, ſcholæ Italicæ numeros cum Platonis ideis quam maxime convenire. Licet enim ibi ſatis probatum dederimus, Platonem primum fuiſſe, qui ideæ vocem ad ejusmodi ſubſtantias intellectuales applicuerit, & de iis ex inſtituto fuerit philoſophatus: certum tamen eſt, multa in iſtam doctrinam ex Pythagoricis numeris eum tranſtuliſſe, multa debere ſectæ Italicæ. Id quod & facta comparatione patebit manifeſte, & a viris veterum doctrinarum peri-

peritiſſimis jam obſervatum eſt. Ex quibus præter CVDWORTHVM in *Syſtem. intellect. p. 388.* & Vener. JO. CHR. WOLFIVM *in not. ad Origen. philoſophum. p. 31.* DAN. GEORG. MORHOFIVS *Polyh. liter. T. II. l. I. cap. 2. §. 4. p. 13.* quem locum tamen Wolfius ex Mſc. laudat, non inconcinne: *Ego quod ad numeros attinet, exiſtimo, Pythagoram illis uſum fuiſſe, ut ideis ſuis Platonem, formis Ariſtotelem, lineolis ſuis Chinenſes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam rationali, an ſignis exprimantur rerum differentiæ, ad conceptum enim mentis omnia referuntur.* Eadem non affirmat ſolum, ſed confirmat etiam accurate, ut ſolet, acutiſſimus philoſophus JOAN. CLAVBERGIVS peculiari epiſtola ad SAM. TENNVLIVM, data, quam hic *notis ad Jambl. introd. in Arith. Nicomachi p. 177. ſeq.* inſeruit, quæ cum longior ſit, quam ut hic locum capeat, lectorem ad eum remittimus. THOMAS BVRNETVS vero, vir in perſpiciendis veterum hypotheſibus feliciſſimus, in *Archeolog. philoſoph. l. I. c. 11. p. 428. ſeq.* totus in eo eſt, ut demonſtret, *aut per numeros intelligendas eſſe cauſas exemplares, imagines quasdam rerum e ſuis cauſis orientium, aut nullam numerorum*

eos vel diverſam plane a nobis habuiſſe ideam. Immo nec recentiores tantum in eam ſententiam deſcenderunt, verum etiam ex veteribus TERTVLLIANVS Pythagoræ numeros cum Platonis ideis conjunxit, ita enim *de anima c. 32. Ceterum ſi atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & ideas Platonis offenderem, & entelechias Ariſtotelis occuparem, invenirem forte his quoque ſpeciebus animalia, quæ nomine contrarietatis opponerem.* Ex his ea dijudicari poſſunt, quæ PETR. CALANNA in *philoſophia ſeniorum p. 68.* excerpente V. C. JO. HENR. A SEELEN *ſelect. liter. p. 707.* hac de re affert. *Quid aliud,* ait, *idea eſt, niſi exemplar, meta & menſura rei faciendæ? Pythagoras, ut ab eo exordiamur, & Pythagorei omnes numeros abſtractos, non tamen arithmeticos poſuerunt in Deo, quos ideas rerum faciendarum vocitabant, & in res phyſicas immutari arbitrati ſunt. Plato, Pythagoram ſecutus, ita corrigit: Non permutari quia perpetuæ ſint, ſed immutari.* Quæ an omnia ad Platonis mentem dicta ſint, facile diſpicere eſt, ſi ea conferamus, quæ in *Hiſt. de ideis Sect. I. §. 3. ſqq.* prolixe adducta ſunt.

§. III.

§. III.

Tranſtulit itaque ſuo modo numeros in ſcholam ſuam ex Pythagoræ ſecta Plato, nec contemnendam faciemus ad hiſtoriam doctrinæ de ideis acceſſionem, ſi, quæ Pythagoras hac de re docuit, imitatus eſt Plato, expendamus. Verum enim vero hic labor hoc opus eſt, tantaque hoc negotium circumſeptum difficultate, & rerum pariter atque verborum obſcuritate, ut vix invenias, ubi pedem figas. Recte enim & ex vero Itt. BVRNET. *l. c. p. 426.* monet: *Pythagoram in phyſiologia univerſi explicanda rejectis fabulis numeros ſubſtituiſſe, non feliciori exitu. Evanuiſſe enim paulatim iſtas rerum umbras, & fugiſſe ſenſus noſtros. Quis*, pergit, *unquam ſapientior evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certe quas mihi contigit hactenus, aut apud veteres aut recentiores numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent „quales aliunde facile eſſet addiſcere, aut tenues argutias de rerum principiis absque fundamento, & ſine fructu.* Nec aliunde illis lucem accendere, vel auxilii quicquam ab eis petere licet, a quibus arithmeticam hauſiſſe dicitur

citur Pythagoras. Didicit quidem eam philoſophus a Phœnicibus, quos diſciplinæ cauſa adierat, quosque περὶ ἀριθμούστε καὶ λογισμοὺς ἐπιμελῆθηναι, *numerorum & proportionum ſtudioſiſſimos*, eamque ob cauſam a Pythagora ſalutatos fuiſſe ait PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 4.* edit. Batav. *p. 8. n. 6.* teſte, quem laudat, LYCO *l. IV. Hiſtor.* immo, ſi Joſepho apud VOSSIVM *de ſcient. mathem. c. 8.* fides eſt ab Aegyptiis quoque arithmeticam didicit, in quo adſtipulantem ſibi habet APVLEIVM *florid. c. 15. p. m. 358. in Aegypto a ſacerdotibus in ceremoniarum credendas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ ſolertiſſimas formulas didiciſſe Pythagoram*, aſſerentem; conf. JO. SCHEFFERVS *de nat. & conſtit. Phil. Ital. c. V. p. 21. ſq.* quos porro laudat; impetrare tamen a nobis non poſſumus ut credamus, ipſam philoſophiam de principiis univerſalibus, quam ſub Symbolis numerorum propoſuit Samius philoſophus, eum didiciſſe a Phœnicibus & Aegyptiis ſub ſchemate numerorum. Phœnices enim, qui mercaturæ cauſa totum fere terrarum orbem circumivere, ut erudite & prolixe probavit SAM. BOCHART. *Geograph. S. l. II. c. 2. ſeqq. p. m. 367. ſeqq.* arith-

arithmeticam tantum vulgarem excoluerunt, & præter aſtronomiam ad dirigenda navium itinera neceſſariam de philoſophicis doctrinis pauca delibarunt, ſi unum alterumve, licet & hos dubiæ fidei, exceperis, inter quos Moſchus fuiſſe dicitur, quem non ſolum eundem cum Moſe facit, ſed & ejus ſucceſſores Pythagoræ præceptores fuiſſe contendit PETR. DAN. HVETIVS *Demonſtrat. Evang. Prop. IV. §. 8. p. 53.* invitis veterum teſtimoniis, id quod ante eum in Arcerio reprehendit SCHEFFERVS, *l. c. p. 20.* Aegyptiorum vero philoſophia, quantacunque etiam fuerit ejus celebritas, impoſtura magis fuit, quam ſapientia, exceptis iis diſciplinis, quas ad humanam utilitatem & commoditatem referebant, qualis fuit geometria; ſymbolorumque atque imaginum hieroglyphicarum umbris inanem tegebat loquacitatem, vanaque hominum otioſorum & ad decipiendum vulgus natorum factorumque ſomnia: unde nihil minus quam profunda veterum, ſi quæ modo fuit, phyſiologia ab iis diſci potuit, ſi pauca ea exceperis quæ ex Hebræorum traditionibus in Aegypto erant reſidua. Rem alibi ſatis jam ab aliis probatam & facile probandam, quia limites

noſtros

noſtros excedit, multis non confirmamus, conferendus tamen accuratiſſimus HEVMANNVS *Act. philoſ. T. I. p. 229. 634. ſeqq.* & imprimis magnus CONRINGIVS *de Hermet. Ægypt. medicina c. XII. p. m. 119. ſeqq.* qui per omnes ſapientiæ partes eundo, quam tenuis earum fuerit eruditio, præſertim in rebus ad philoſophiam ſpectantibus, luculenter ſatis demonſtrat, ipſe omnino conſulendus. Quicquid igitur de numeris didicit Pythagoras, id ad numerorum rationes mathematicas, non ad phyſiologiæ principia & demonſtrationes, ſive, ut Pythagorico loquendi more utamur, numeros intellectuales referendum eſt, quas numerorum rationes Symbolicas ipſe denique Pythagoras, ex more Orientis ad principia philoſophica primus adhibuit. Quod non obſcure confirmat STOBAEVS Ecl. phyſic. c. 2. quando ita: τὴν περὶ πους ἀριθμους πραγματειαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκεῖ Πυθαγόρας, καὶ προάγειν εἰς τὸ πρόσθεν ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῆς τῶν ἐμπόρων χρείας, πάντα τὰ πράγματα ἀπεικάζων τοῖς ἀριθμοῖς. Αἰγύπτιοι δὲ Ἑρμοῦ φησὶν ἕυρημα, ὅν καλοῦσι θώθ. *Numerorum diſciplinam maximi videtur feciſſe Pythagoras, & in medium a mercatorum uſu abductam protuliſſe, rebus omnibus cum numeris com-*

comparatis. Aegyptii vero Mercurii, quem Thoth vocant, hoc inventum ſtatuunt. Ubi merito miramur, virum cetera accuratiſſimum JO. SCHEFFERVM *l. c. p. 22.* hæc poſteriora de arithmetica philoſophica intelligere, cum, niſi me omnia fallant, ſatis clare dicant, mercatorum, id eſt, vulgaris arithmeticæ inventorem fuiſſe Mercurium, Pythagoram vero eam demum ad rerum naturam explicandam transtuliſſe. Hinc nulla fuit neceſſitas viro laudato, in citato Apuleji loco pro *vices* numerorum, *vires*, invitis mſc. & re ipſa, legendi; nam quemadmodum numeris vires nullæ ſunt, ita alia mens non erat Apulejo, niſi hæc, varias computandi rationes & proportiones, id eſt viciſſitudines, ut ita dicam, didiciſſe ab Aegyptiis Pythagoram, de numeris philoſophicis certe nihil ad Madaurenſem, ſed de mathematicis, quibus geometriæ præcepta junguntur? quemadmodum nec tota iſta diſtinctio inter arithmeticam vulgarem & philoſophicam ad Phœnices & Aegyptios quadrat. Quæ cum ita ſint, ex Phœnicum & Aegyptiorum philoſophia, ejusque hiſtoria, quæ quidem in ſe quoque obſcuriſſima eſt, nihil nobis enaſcitur auxilii unde rem obſcuram intelligamus felicius, quin potius,

potius, cum Pythagoras auctor numerorum, non vulgarium, sed philosophicorum recte habeatur, quæ sententia veteribus quoque quibusdam placuit, apud MEVRSIVM *de denar. Pythag. c. I. p. 6.* ex ipso Pythagora ejusque sectatoribus harum rerum haurienda est cognitio.

§. IV.

Sed progressum ad Pythagoram ipsum, quique eum sectati sunt, facturis, non minus impeditum iter se offert, nec minores difficultates, incertitudo & obscuritas haud facile dispellenda; adeo ut ad omnia accurate attendenti rerumque momenta pensitanti idem pronunciandum sit, quod de Platonis incertitudine & obscuritate in *Histor. de ideis sect. I. §. 3. p. 19.* asseruimus & probavimus, *vix certi perspicuique quid afferri posse, cunctaque ad conjecturas redire.* Cujus causæ variæ sunt, illis, quas de Platone attulimus, fere similes, immo, si rem recte æstimes, plures majorisque momenti. Inter potiores vero ea referenda est, quod non tantum ipse Pythagoras nihil nobis scriptum reliquit, sed & potiorum Pythagoreorum scripta temporis injuria, immo aliarum quoque sectarum invidia interciderint.

Quod

Quos ad illud attinet, videmus quidem, multum ſuper hac quæſtione ambigere viros doctiſſimos tum veteres tum recentiores, an Pythagoras ipſe aliquid ſcripſerit, ſcriptumve reliquerit? Inter veteres in affirmantem ſententiam propendent inprimis LAERTIVS *l. VIII. ſ. 6.* qui ſatis confidenter: ἔνιοι Πυθαγόραν μηδὲ ἓν καταλιπεῖν σύγγραμμα Φασὶ, διαπαίζουσι, *quidem Pythagoram nihil ſcripſiſſe tradunt, ſed nugantur*, mox vero ad Heracliti phyſici verba provocat, eumque tria volumina ſcripſiſſe ait, *de inſtitutione*, *de civilitate*, *de natura.* PLINIVS quoque *in hiſtoria naturali* paſſim ad Pythagoræ libros provocat, vid. *l. IX. c. 9. l. XXV. c. 3.* ubi expreſſe dicit, *Pythagoram primum volumen de herbarum effectu compoſuiſſe*, hinc videas apud Laërtium, Suidam & alios Pythagoræ ſcripta enarrari, vid. omn. STANLEIVS *Hiſt. philoſ. P. VIII. c. 22. p. 698. ſeq.* adde PROCLVM *l. III. in Tim. Plat.* HIERONYMVS vero in *apolog. adv. Ruſinum* ſatis dubitanter loquitur. Inter recentiores præter ALDOBRANDIN. *ad l. c. Laërt.* JO. SCHEFFERVS quoque *de nat. & conſtit. philoſ. Ital. c. XIII. pag. 131.* huic ſententiæ adhæret, verbis JAMBLICHI *de vit. Pyth. c. 19. n. 90. pag. 75.*

ductus, ubi de Abaride: Τὸ περὶ Φύσεως σύγγραμμα καὶ ἄλλο τὸ περὶ θεῶν αὐτὸν ἀνεδίδαξεν, *edocuit eum ſcriptum ſuum, de natura, itemque aliud de Diis*, præeunte Clar. JCto CONR. RITTERSH. *ad h. l. p. 85.* edit. Batav. qui potiora hujus ſententiæ argumenta erudite explicat. Sed contraria quoque ſententia non minores nacta patronos eſt. Inter quos PLVTARCHVS *de fortit. Alex. p. 329.* luculenter: Καίτοιγε Πυθαγόρας ἔγραψεν οὐδὲν, οὐδὲ Σωκράτης, οὐδὲ Ἀρκεσίλαος, οὐδὲ Καρνεάδης, οἱ δοκιμώτατοι τῶν Φιλοσόφων. *Pythagoras nihil quicquam ſcripſit, neque Socrates, neque Arceſilaus, neque Carneades, philoſophorum ſpectatiſſimi.* Sic JOSEPHVS quoque *l. II. contra Appion.* ſuo jam tempore *nullum ejus ſcriptum firmiter receptum eſſe* notat, αὐτοῦ μὲν οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα. His addimus LVCIANVM, qui *de lapſu in ſalutatione T. I. pag. 497.* οἱ μέντοι θεσπέσιος Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τῶν αὐτοῦ ἠξίωσεν, *quanquam divinus ille Pythagoras ipſe nihil proprium ſuorum nobis relinquere voluerit.* Pariter PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 40. ed. Bat. n. 57. p. 52.* οὐδὲ γὰρ τοῦ Πυθαγόρου σύγγραμμα ἦν, *nullum enim Pythagoræ ſcriptum extabat.* His add. ARISTID. *Orat. II. pro Rhet. T. III. p. 495.* AVGVSTIN.

STIN. *Con. Ev. l. I. cap. 7.* CLAVD. MAMERT. *l. II. de ſtatu animæ c. 3.* aliosque paſſim nominatos, quorum verba, ne plus juſto longiores ſimus, conſulto prætermittimus. Ex recentioribus vid. BESSARIO *Cardin. contra calumn. Plat. l. I. c. 2.* JVST. LIPSIVS *Introd. in philoſoph. Stoic. l. I. diſſ. 6. pag. m. 36. ſeq.* SAM. TENNVL. *ad Jamblichi Introd. in Nicomach. Arithm. p. 72. ſeqq.* AEGID. MENAG. *ad Laërt. l. VIII. ſ. 6. T. II. p. 350. ed.* Wetſten. TH. BVRNET. *archeol. philoſ. l. I. c. 13. p. 423.* & qui inprimis nominandus erat, accuratiſſimus harum rerum judex P. BAELIVS *Dict. Crit. T. II. art. Menage p. 2098.* pluresque alii; conf. omnino Cel. FABRICIVS *Bibl. Gr. l. II. cap. 12.* Et profecto ſi in tanta rerum incertitudine ponderatis utriusque partis argumentis aliquid certi ſtatuendum eſt, Pythagoram nihil, præſertim quod ad philoſophiam pertinet, ſcripſiſſe, vero videtur longe ſimilius. Ut enim taceamus conſenſum veterum longe altera parte majorem, ut taceamus, nomen Pythagoræ pluribus commune, ut videre eſt apud LAERT. *l. VIII. ſ. 46.* & JONSIVM *de Script. hiſtor. philoſ. l. IV. p. 341. ſeqq.* errori anſam dare potuiſſe, quemadmodum

philoſophum noſtrum cum alio Pythagora corporum exercitatore qui noſtro coævo, ejusque ſcriptis confundit Porphyrius; ipſa docendi methodus, de qua mox plura, non permiſit Pythagoræ doctrinam ſuam ſcriptis conſignare, ſicque in vulgus eam diſpergendi dare occaſionem. In id enim omnem contulit operam, ut quam maxime occultarentur ſua, undè quicquid etiam extra philoſophiæ cancellos ſcriptum vel notatum habuiſſe quibusdam dicitur, Damoni filiæ moriens commendaſſe fertur, monuiſſeque, ut ſecretum cuſtodiret, quæ etiam parentis juſſis mordicitus inhæſerit. conf. JAMBL. *c. 28. n. 146. p. 122.* Magis itaque arridet, & veritati longe conformior eſt PORPHYRII relatio, *l. c.* Dicæarcho & accuratioribus, ut ipſe monet, auctoribus nixa, *Pythagora præ mœrore propria manu e vivis ſublato, exuſtisque igne diſcipulis unum alterumve, & in his Lyſidem & Archippum evaſiſſe, qui deficientem cum combuſtis, quam hucuſque in pectoribus arcanam reconditamque cuſtodierint, præter quædam intellectu difficilia, quæ exterioris admiſſionis auditores memoria repetebant, ſcientiam, exiguos ſcilicet philoſophiæ igniculos, obſcuros eos admodum & perveſtigatu difficiles conſer-*

conſervarint, verentesque ne philoſophiæ nomen inter homines interiret penitus, commentaria quædam ſummatim compoſuerint, & antiquorum ſcriptis & eorum, quorum ipſi meminerant, in unum redactis. Quæ certe cum tota Italicæ philoſophiæ indole egregie conſpirant, & facilem ad argumenta contraria ſuppeditant reſponſionem. Nam non ex hoc ſolum Porphyrii loco paulo obſcurius, ſed & ex JAMBLICHO *de vit. Pyth. l. 1. c. 29. num. 158. pag. 133.* aperte patet, Pythagoræ diſcipulos, ſua ex magiſtri mente conſcripta, vel quæ ex ejus ore auditu exceperant, more toti Orienti & plerisque philoſophorum vetuſtiſſimorum diſcipulis recepto, Pythagoræ inſcripſiſſe, ob eamque cauſam non ſuum, ſed magiſtri nomen commentariis ſuis præfixiſſe; τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ συγγεγράφεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἑαυτὸν ἐπεφήμιζον αὐτὰ, ἀλλὰ εἰς Πυθαγόραν ἀνέφερον αὐτὰ, ὡς ἐκείνου ὄντα. *Quæ ex ore ipſius audita exceperunt, & in literas retulerunt, ea ne pro ſuis quidem venditarunt, ſed retulerunt ad Pythagoram, tanquam quæ ipſius eſſent.* Manifeſta itaque cauſa & occaſio, qua decepti veterum quidam & poſt eos recentiores Pythagoræ libros aſſignaverunt, conf. SCHEFFER. *l. c. p. 132. ſeqq.*

qui plura commodabit. Loco vero Jamblichi a Scheffero in contrariam partem adducto, & ſupra nobis obſervato alium opponimus ipſius JAMBLICHI *l. 1. cap. 31. n. 200. p. 165.* ab ipſo quoque Viro eruditiſſimo *l. c. p. 133.* citatum : ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν ὁυδαὶς ὁυδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετευχέως πρὸς τοῦ Φιλολάου ἡλικίας. *Inter tam multa annorum curricula & ætates nihil unquam Pythagoricorum hypomnematum confectum elaboratumque apparet, ante Philolai tempora.* Ille enim Philolaus primus fuit, qui tres libros Pythagoræ nomine inſignitos vendidit Dioni centum minis, a quo poſtea venerunt ad Platonem, ut ipſe quoque Jamblichus refert. Nec difficulter quoque uterque Chalcidienſis philoſophi locus conciliari poteſt. Ille enim ad quem Schefferus provocavit, locus non hunc ſenſum habet, Pythagoram libros de iis & de natura prius conſcripſiſſe, deinde vero docuiſſe Abaridem, ut a Laërtio ſeductus putat Vir doctiſſimus; ſed Abaridem ea de natura atque diis a Pythagora doctum fuiſſe & ex ejus ore percepiſſe, quæ poſtea, more Pythagoreo, in libros retulit, ſcriptaque reliquit. Qui quidem ὡς ἐν βραχυτάτοις, *compendiaria via*, vel ut

infra

infra n. 93. ait, Φυσιολογίαν καὶ θεολογίαν ἐπιτετμημένην, *physicam & theologiam in compendium redactam* a Pythagora didicit, quod vero non de libri quodam, ſed methodi compendio intelligendum, innuit enim, omnes diſciplinæ ſuæ ambages ritus & initiationes omiſiſſe Pythagoram, cum Abaridem, diu jam ſacrorum arcanis innutritum erudiret. Ceterum non negamus, Jamblicho certum fuiſſe viſum, Pythagoræ quosdam fuiſſe libros: ait enim *cap. 29. n. 158. p. 133.* ὁμολογεῖται τὰ μὲν Πυθαγόρου εἶναι τῶν συγγραμμάτων ἃ νῦν φερομένων, *in confeſſo eſſe, quædam inter ea ſcripta, quæ circumferuntur, Pythagoræ eſſe*, miramur tamen, Jamblichum, quem cauſa erroris non latuit, ut modo diximus traditioni tot modis ſibi contradicenti dare potuiſſe fidem. Nulli igitur dubitamus cum LIPSIO *l. c.* aſſerere: *germanum Pythagoræ ſcriptum nullum fuiſſe, ſed a diſcipulis ſub magno illo nomine quædam divulgata*, quidquid *etiam librorum illi pertinax fama antiquitasve vindicant*, ut PLINIVS vult, *Hiſt. nat. l. XXIV. c. 17.* nam non ſolum Pythagoram medicum, de quo LAERT. *l. VIII. ſ. 46.* cum philoſopho confudiſſe videtur, ſed & mox ipſe ſubjicit egregie: *id ipſum auctoritatem voluminibus affert, ſi*

quis alius curæ ſuæ opus illo viro dignum judicavit.

§. V.

Quemadmodum vero ab ipſo Pythagora in cognoſcenda ejus de naturæ myſteriis ſententia nulla peti poſſunt auxilia, ita diſcipulorum quoque & ſectatorum par fere ratio eſt, paucaque inde ſubſidia nobis enaſcentur. Nam magiſtri more educati ſapientiæ ſuæ myſteria quam maxime occultabant, adeoque a libris conſcribendis, quantum licebat, abſtinebant, & in diſcipulorum numerum receptis ex memoria erudiebant. Id quod PLVTARCHI conſtat teſtimonio, in *Numa* dicentis: ὡς λογισμῷ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν διατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παίδευσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις, *eadem ductos ratione nec Pythagoreos memorant præcepta ſua ſcripto mandare, ſed memoriam & diſciplinam eorum inſtillare vivam.* conf. JAMBLICH. *l. l. c. 29.* unde PORPHYRIO quoque *l. c. p. m. 40.* eorum ſapientia audit ἄῤῥητος ἐν τοῖς στήθεσιν φυλαθχεῖσα, *in pectoribus arcano & recondite cuſtodita.* conf. SCHEFFERVS *l. c. c. 13. pag. 130.* Quod ſi vero accideret, quod aliquando accidiſſe negari non poteſt, ut literis conſignarent magiſtri præ-

cepta,

cepta, dici non poteſt, quanta diligentia occultaverint præcepta ſua, & cum ſuis tantum ſub ſacramenti religione communicari permiſerint. Quod expreſſe PORPHYRIVS *l. c.* narrat, Lyſidem & Archippum ejusmodi libellos a ſe conſcriptos ἐπισκήψαι υἱοῖς ἢ θυγατράσιν ἢ γυναιξὶ μηδενὶ θοῦναι τῶν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, αἱ δὲ μέχρι πολλοῦ χρόνου τοῦτο διετήρησαν, ἐκ διαδοχῆς τὴν αὐτὴν ἐντολὴν διαγγέλλουσαι, *præcepiſſe filiis ac filiabus aut uxoribus, ne cuiquam extra familiam eorum copiam facerent, idque continua quadam ſucceſſione privatim poſteris denunciantes permulto tempore obſervarunt.* Confer locum quem ex CLEM. ALEXANDR. *l. V. Strom.* hic omnino notandum attulimus in *Hiſt. de ideis Sect. I. §. 3. p. 23. ſq.* & quæ JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 31. n. 193. ſeqq. p. 160. ſeqq.* de ſilentio eorum, ne mortis quidem & tormentorum metu fracto refert. Pauci itaque immo pauciſſimi libri Pythagoreorum in peregrinas manus venerunt, donec ad Platonem libri Dioni a Philolao venditi pervenirent, vid. A. GELLIVS *Noct. Attic. l. III. c. 17.* LAERT. *l. VIII. ſ. 85.* JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 31.* ex quibus TZETZES verſiculos idem teſtantes contexuit, *Chiliad. X. Hiſtor. 355.* quos repetit MENAGIVS

ad Laërt. l. c. p. m. 389. edit. Weſt. quique appoſite ad hunc Pythagoreorum morem:

Ὅρκια γὰρ ἦ δίδυσθαι ταῦτα Πυθαγορείοις,
Ἑτέροις μὴ πωλεῖσθαι δὲ Πυθαγορείων βίβλους.

Jusjurandum enim interceſſerat datum iri
libros illos Pythagoreis,
Ceteris autem nunquam vendendos.

Et ex his libris non Timæum tantum his auctoribus exſcripſiſſe Plato dicitur, ſed ſine dubio ea quoque cum illis junxit, quæ ipſe cum Italiam inviſeret, ex ore Pythagoreorum didicerat. Inde vero nova exſurgit incertitudinis ratio. In manus enim initiatorum devoluti libelli cum non intelligerentur, partim corrupti ſunt, partim depravati in odium ſcholæ Italicæ, melioribus obſervationibus inde ſurreptis; cujus non Platonem ſolum ſed & Ariſtotelem, Speuſippum, Ariſtoxenum & Xenocratem accuſant Pythagorei, quorum hac de re querelas ex Porphyrio ſupra §. I. retulimus. Quanta vero hæc ſecta invidia flagraverit, ut multa ſpecimina docent, ita infelicia Crotoni Tarenti & Metaponti perpeſſa fata, Porphyrio, Jam-

Jamblicho aliisque narrata ſatis loquuntur; conf. SCHEFFERVS *l. c. c. XV. p. 175.* Et hanc quoque cauſam eſſe putamus, cur tam pauca, Pythagoreorum ſcripta habeamus reliqua, ceteris ab ipſis ſcilicet pariter & ab adverſariis ſuppreſſis. Philolaum enim, Arcytam Tarentinum, Eudoxum & Empedoclem philoſophiam Pythagoræ deſcriptam reliquiſſe refert Laërtius & poſt eum alii, vid. Cel. FABRICIVS *l. c.* TH. BVRNET. *Archæol. philoſ. c. XI. p.* 430. *ſeqq.* ut Ariſtoxenum, Heraclidem, Neanthem, Hermippum aliosque plurimos taceamus. Hi vero omnes deſiderantur. Quæ vero poſterioris temporis homines Jamblichus, Porphyrius, Proclus & his ſimiles nobis reliquere, ab iſta ætate nimis ſunt remota, *& in non paucis minime aſſequuntur veterum Pythagoricorum gravitatem ſapientiamque*, judice SCHEFFERO *l. c. p.* 101. quemadmodum juſtiſſime in Porphyrio propenſionem ad ineptas allegorias, & εὐρεσιολογίας moroſas taxat MERIC. CASAVBON. *ad Laërt. VIII.* 34. *p. m.* 515. quod vel ſolum, quem *de antro Nympharum apud Homerum*, ſcripſit, libellum perlegenti, ſatis erit perſpectum; quicquid alias ab EVNAPIO *in vit. philoſ. p. m.* 14. *ſeqq.*

ſeqq. & poſt eum ab aliis elogiorum ab HOLTENIO *diſſ. de Vita & Script. Porphyrii c. I. pag.* 10. *ſqq.* collectorum in eum congeſtum eſt. Et hæc tamen præcipua ſunt, ſi pauca veterum fragmenta hinc inde occurrentia excipias, quibus innitendum ſit. Unde quam tenuis & incerta ſit Pythagoreæ Philoſophiæ hiſtoria, cæcus ſit oportet, qui non videat.

§. VI.

Sed fingamus, genuinos primorum Pythagoreorum libros nobis ſupereſſe, cum toto tamen Italicæ philoſophiæ habitu ita comparatum eſt, ut nihil certi inde nobis polliceri queamus. Nam Pythagoram ejusque ſcholam ex more philoſophorum orientalium, imprimis Aegyptiorum ſua admodum celaſſe & ſacro ſilentii ſipario involviſſe, adeoque quæ proponebantur, obſcuriſſime tradidiſſe, quis antiquitatis tam ignarus eſt, ut id neſciat? Quare prolixa probatione merito ſuperſedemus, præſertim cum diligentiſſimus SCHEFFERVS, libro ſæpius laudato variis locis, v. g. *c. X. p. 52. ſeqq. c. XIII. p. 125. ſeqq.* nobis otium fecerit, ubi ea cumulata habes, quæ ad hujus rei probationem dici poterant. Videas itaque

que obſcuriſſimis Symbolis & ænigmatibus omnia involuta, & tam tecte tradita, ut Oedipo ad ea intelligenda & interpretanda ſit opus: quæ cum loco fabularum a Poëtis adhibitarum uſurpaverit Pythagoras & aſſeclæ, qui τὰ ἀπόῤῥητα καλύπτονες ἀσαφείᾳ καθάπερ οἱ Ποιηταὶ τοῖς μύθοις, *arcana ſua quæque effari nefas eſt, obſcuritatis latebris, ſic, ut, poëtæ fabulis, involverunt,* ut ait EVNAPIVS in *vita Porphyrii, vid. Sophiſt. p. m.* 14. *Ed. Commelin.* expeditiora & faciliora certe intricatiſſimis fabularum labyrinthis non ſunt, quod vel eo argumento manifeſte conſtat, quod tot tamque diverſas tota Pythagorica philoſophia, imprimis vero Symbola, paſſa ſint interpretationes, paſſim videndas, junctim vero apud STANLEIVM *Hr. Phl. P. VIII. c.* 2. *ſqq. p.* 282. *ſeqq.* & JO. GEORG. PASCHIVM *de variis modis tradendi moralia c. IV. §.* 18. *p.* 408. *ſeqq.* quosque fuſe affert Cel. FABRICIVS *Bibl. Gr. l. II. p.* 457. *ſeqq.* quas merito cum diverſiſſimis inter ſe Poëticarum fabularum expoſitionibus obſcuritate cum Pythagoræ numeris Symbolisque certantium compares, vid. S. R. BVDDEVS, *philoſophus fabularum amator Anal. Hiſtor. Philoſ. diſſ. II. p.* 45. *ſeqq.* & TOVRNEMINE *Memoires*

res pour l'hiſtoire de ſciences T. VI. p. 83. *ſeqq.* Et profecto ut ad numerorum doctrinam dicta transferamus, quis niſi ænigmata & griphos putet, quando *Monas* vocatur Proteus, Mnemoſyne, Veſta; *Dyas*, Diana, Phanes Erato, pedes fontibus abundantis Idæ; *Trias* Saturnia Latone, Cornucopiæ, Ophion, Thetis, Hecate, Charitia, Polymnia, Pluto, Damatramne, Dioſcuria, Curetis, Crateis, Triſamus, *Tetras*, Mercurius, Hercules, Vulcanus, Bacchus, Sorita Eriunius, Socus, Dioſcurus, Baſſareus; *Pentas*, Turris Jovis, Bubaſtia Venus, Gamelia, Androgynia, Cytherea, Zonæa, Præſes circulorum, & ſic reliqui ſimiliter numeri, quæ portenta verborum, ut merito dicere fas eſt, apud *Scriptorem Theologumen. arithmet. Nicomachum* aliosque occurrunt, diligenter congeſta a JO. MEVRSIO in *Denar. Pyth.* ex quibus claram haurire notitiam, aquam eſt haurire cribro. Et cum ſacro ſilentio omnia condere ſacramento ſe obſtrinxerint, ut ſupra notavimus, omnia ſcilicet ad ſacrorum & myſteriorum rationem & modum adaptantes, ut opportune monet SCHEFFERVS *l. c. c. XI. p.* 86. inde & initationis gradus conſtituentes, ut in ſacris barbarorum & Græcorum,

rum, quatuor, καθαρμὸν, τῆς τελετῆς παράδοσιν ἐποπτείαν, ἀνάθεσιν καὶ στεμμάτων ἐπίθεσιν, vid. ISM. BVLIALD. *ad Theon. p. 215. ſeqq.* quid quæſo clari & aperti expectabimus a viris, religione, ne arcana prodant, impeditis. Hæc ſcilicet illa σύνθετος καὶ θεία φιλοσοφία καὶ θεραπεία, *compoſita illa rerum philoſophia & miniſterium* eſt, quam partim ab Orphicis partim a ſacerdotibus Aegyptiis partim a Chaldæis & Magis, nonnulla ex initiis, quæ fiunt Eleuſine in Imbro, in Samothracia, in Delo, immo apud Celtas & Iberos collegiſſe & compoſuiſſe dicitur Pythagoras, apud JAMBLICH. *de Vit. Pyth. c. 28. n. 151. p. 127. ſqq.* Hinc fidendum non eſt iſtis ex Pythagoræ ſequacibus, qui non exoterice tantum, ſed & acroamatice ſe magiſtri dogmata explicituros promittunt. Notat enim ipſe JAMBLICHVS *in protrept. c. 21.* τὸν μὲν ἴδιον ὄντα τρόπον τῆς αἱρέσεως καὶ ἀπόῤῥητον πρὸς τὰς ἄλλας ἀγωγάς· τὸν δὲ δημώδη καὶ κοινὸν πρὸς ἐκείνας, τρίτον δὲ παρ' ἀμφότερα μέσον ἀμιγοῦν, οὔτε παντάπασι δημόδη, οὔτε μὲν ἄντικρυς Πύθαγορικὸν ἀλλ' οὐδὲ ἀπιλλάγμενον ὁλοσχερῶς ἑκατέρου. *Modum* (interpretationis) *unum exiſtere, proprium ſectæ Pythagoricæ atque arcanum, nec aliis evulgandum; alius vero popularem, & qui tradi omnibus*

omnibus communiter queat, tertium demique medium inter utrumque, non plane popularem, nèc palam Pythagoricum, ſed nec penitus ab utroque remotum. Ex quo loco id manifeſtum, eos, etiam cum arcanorum darent explicationem, non intrinſecam iſtam, quam vocabant, ſapientiam, ſed mediam quandam tradidiſſe, ſatisfacturi ſcilicet hominum, inprimis potentium curioſitati, ſine religionis violatione, diverſumque ab eſoterico explicandi genere acroamaticum confingentes.

§. VII.

Ceterum inter cauſas obſcuritatis hæc quoque refertur, quod Pythagoras cum ſectatoribus plerisque dialecto uſus ſit Dorica obſcuriore reliquis. Ita enim expreſſis PORPHYRIVS *de vita Pythag. p. 36. n. 53. p. 49.* ed. Bat. philoſophiam Pythagoream fere extinctam fuiſſe πρῶτον μὲν διὰ τὸ αἴνιγμα τῶνδες· ἔπειτα διὰ τὸ καὶ τὰ γεγραμμένα Δωρίδι γεγράφθαι· ἐχούσης τι καὶ ἀσαφὲς τῆς διαλέκτου· καὶ μηδὲν διὰ τοῦτο ὑπονοεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς, ἀνιστορούμενα δόγματα, ὡς νοθά καὶ παρεκπουσμένα, *primum quidem, quod ænigmatibus involuta eſſet, deinde quod commentaria ipſorum Dorice eſſent conſcripta: cum & ipſa dialectus neſcio quid*

dialectus neſcio quid obſcuritatis habeat, atque hanc ob cauſam nec dogmata ea dialecto conſignata intelligi poſſint, tanquam ſpuria & male intellecta. Conſtat ſcilicet, Pythagoram & Pythagoreos dialectum Doricam omnium optimam cenſuiſſe, nec diſſentiunt eruditi, quia omnes fere doctores ſectæ Italicæ hoc ſermonis genere uſi ſunt, Timæus Locrus, Archytas Tarentinus, & reliqui præter unum Ocellum Lucanum, ut Timæus in Ocellum ab initio teſtis eſt. De cauſa vero, cur lingua Dorica uſi ſint, diverſa inter veteres eſt opinio. Secundum JAMBLICHVM *c. 34. n. 241. ſqq. p. 194. ſqq.* enim Doricæ tanquam reliquarum antiquiſſimæ uſus fuit Pythagoreis, ſecundum Metrodorum vero Dorica ipſis dialectus numeroſiſſima & compoſita ex claris vocalibusque literis eſt. Nobis autem proxime vero ſentire videtur Porphyrius, ideo Doricum dicendi genus obſcuriſſimis arriſiſſe philoſophis, quia eſt obſcurius & difficilius intellectu. Ita enim apud veteres de eo ſtatutum eſt, unde zeno quidam ſermocinans exquiſitius a Tiberio rogatus, quænam moleſtiſſima Dialectus eſſet, Doridem reſpondit, apud SVETON. in *Tiber. c. 56.* Quanquam & hoc non negamus,

ideo Doricam Dialectum placuiſſe Pythagoræ & ſequacibus, quod gentis, in qua verſabatur Pythagoras, illa dialectus eſſet, cum ſuos diſcipulos hortati ſint Pythagorei, teſte JAMBLICHO *l. c.* ut lingua quisque vernacula uteretur, quicunque ex Græciæ partibus ad eos acceſſiſſent. Erant enim Crotona & Sybaris Achæorum coloniæ, Corinthiorum Syracuſæ, quarum utraque fuit origine Dorica, conf. C. RITTERSHVS. *ad l. c. Porphyr. p. 78.* ed. Bat. Quicquid tamen illud eſt, non tam in verborum ſtructura, quam in rebus ipſis earumque inepta explicatione obſcuritatis cauſam recte quæſiveris. Quicquid enim de numeris traditur, ad nihil minus, quam ad rerum naturalium principia explicanda aptum eſt, id quod ARISTOTELES jam agnovit, cujus verba *Metaphyſ. l. XIII. c. 4.* numerorum naturam ideis ſive principiis rerum non reſpondere, attulimus in *Hiſt. de ideis Sect. I. §. 2. p. 10.* Hinc non inviti in ſententiam TH. BVRNETI, *Archæolog. philoſ. cap. XI. p. 428. ſeq.* pedibus imus, qui egregie de hoc philoſophandi genere: *Caret tam fundamento quam ordine hic modus philoſophandi: numeri enim ſequuntur res rerumque diviſionem, neque, ſi antecederent, aut corporibus*

ribus molem, aut animabus & mentibus cogitationem conferre poterant, cum utrisque destituantur. Manifestum eos numeros præter numeros nihil posse generare, nullam habent ultra vim aut efficaciam. Possunt quidem repræsentare suo modo rerum gradus & genera, sed efficere non possunt, nec vices materiæ explere in rerum effectione; conf. qui Burnetum κατὰ πόδα sequitur JO.GEORG. PASCH. *de var. mod. trad. mor. c. IV. §. 19. p. 410. sqq.* Non negamus quidem, Pythagoram per numeros intellexisse rerum causas, maxime exemplares, licet suo more obscurissime de iis sit locutus: sed & hoc negare neminem posse, qui rebus his judicium interponere novit, certi sumus, *ingenium Pythagoricum & Platonicum hoc vitio laborasse, quod res Physicas in rationes mathematicas numeros & proportiones, resolverint, ut Aristoteles in Logicas,* addo & Metaphysicas, quæ verba sunt BVRNETI *l. c. p. 429.* Undeque novis obscuritatis tenebris se involverint.

§. VIII.

Tot tantæque igitur incertitudinis & obscuritatis Historiæ philosophiæ Pythagoreæ cum sint causæ & argumenta, mirum videri debet nemini, quod in expli-

catione numerorum Pythagoricorum vel ad portenta ſententiarum hypotheſiumque, vel ad leves & inanes nugas & ingenii incerti tricas delapſi ſint, qui his rebus indagandis operam poſuerunt. Neſcio enim quæ myſteria in numerorum doctrina quærentes, iis, qui antiquitatis præjudicium virili auſu depoſuerunt, egregie deſipuiſſe rectiſſime viſi ſunt. Id quod ſi non de THEODATO OSIO dicendum, qui conſcripſit: *meditationes rythmicas in duas partes diſtinctas, quarum una theoricam altera practicam facultatis ſcientiam per numeros, ſive reſtitutam Pythagoreorum doctrinam pollicetur*, referente HIERON. GHILINI *theatr. degli Guom. letter. p. 219.* quia incertum, num liber unquam lucem viderit; præter ATHAN. KIRCHERVM, qui in *Arithmologia de occultis numerorum myſteriis Romæ* 1654. 4. edita, ineptit, PETRO certe BVNGO in libro rarius obvio *de myſteriis numerorum accidit*, in quo merito judicium deſideres, non negante MORHOFIO *Polyhiſt. lit. l. I. c.* 2. §. 4. *p.* 15. quique exemplo eſſe poteſt, ad quas nugas & ſententiarum portenta otioſa hominum ingenia divertere ſoleant. Hæc cum ita ſe habeant, lubentes fatemur, in hiſtoria doctrinæ Pythagoricæ

ricæ de numeris certi prorſus afferri poſſe nihil, omnemque, quæ poteſt adhiberi, induſtriam ad conjecturas redire, idque pro Pythagoræ ſententia habendum eſſe, quod maxime reddi poſſit, ſi modo poſſit, probabile, ut de Platone quoque alibi pronunciavimus, & hic majori jure pronunciari poſſe exiſtimamus.

§. IX.

Quod ſi tamen aliquid de hac re dicendum, iis quæ Pythagorica de numeris nobis adhuc ex veteribus ſuperſunt, ſaltem pro iſtis venditantur (hoc enim Catone nos contentos eſſe oportet) in incertiſſimo ſententiarum itinere ducibus electis, comparatione quoque inter Pythagoricam de numeris & Platonicam de ideis doctrinam inſtituta, illa nobis probabilitate, in explicando obſcuriſſimo argumento maxime ſe commendat ſententia quæ ſtatuit Pythagoræ numerum idem fuiſſe, quod Platoni ideam, huncque & in iſto quoque dogmate illius vitulo araviſſe admodum. Scilicet utriusque viri ingenium ad enthuſiaſmum philoſophicum natura & educatione, immo inſtitutione quoque & diſciplina proclive, in eo admodum elaboraſſe, ut in rerum ſpi-

ritualium ortum & emanationem a primo ente progreſſumque per varios ordines, rerum item ſenſibilium formas & ſubſtantiarum fontes varie inter ſe connexos inquireret, & characteres rerum eſſentiis proprios aliquo modo exponeret. In eo enim potiſſimum maxima vetuſtatis ingenia ſe exercuerunt, ut rerum omnium origines perveſtigarent, quæ cum ex nihilo nihil fieri tenerent firmiſſime, & corporearum rerum naturam deprehenderent fluxam & quibusvis momentis mutabilem, neceſſario ad emanationem entium ſpiritualium ex ente ſummo tandem delapſa ſunt, variisque ſomniis deluſi palpaverunt: luculento ſpecimine, quanta caligine obſcurentur humanæ mentes, ubi a divinæ revelationis, quæ iſtos nodos apertiſſime ſolvit, lumine primo receſſum fecerunt. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Conferemus itaque utriusque ſententiam, & miram deprehendemus conformitatem, licet, quod ingenue fatemur, omnem numerorum doctrinam, ut ab iſtis hominibus traditur, nec intelligamus ſatis, nec intelligi quoque ſatis poſſe credamus firmiſſime.

§. X.

§. X.

Verum ut in rem præſentem tandem veniamus, audiamus cauſas & argumenta, cur Platonis ideas originem ſuo modo traxiſſe ex Pythagoræ numeris, & hunc philoſophum pari ferme modo intelligendum eſſe, ut Platonem de ideis diſſerentem, probabili rationum ſerie ducti credamus. Vbi ad ipſa utriusque philoſophi fundamenta & totius philoſophiæ Pythagoricæ & Platonicæ ſyſtema & ὑπόστασιν provocare ante omnia licet. Quod ſi enim ea, quæ Pythagoras de rerum principiis docuit, & pro Pythagoreis a veteribus nobis tradita ſunt, cum Platonis philoſophia conferamus, nullo negotio apparebit, Pythagoram æque ac Platonem ad res abſtractas & intellectuales proniores, telluris immo totius ſyſtematis mundani phyſiologiam mundique, præſertim ſublunaris, ortum & antiquorum κοσμογονίαν in ψυχογονίαν quandam convertiſſe. Cujus elegantem rationem affert TH. BVRNETVS *Archæolog. philoſoph. cap. XI. pag. 424.* hic non ſine fructu audiendus. *Illi*, inquit, *mundi ortum deſcripturi ſeſe occupant maxime in explicanda compoſitione animæ mundanæ, id quod faciunt per rationes quasdam harmonicas, ex*

individua forma & dividua, eodem & altero, ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi, corporea ex quibusdam congruentiis corporum Geometricorum terminos, ſedes, & intervalla elementorum diſponere & adaptare ſatagunt, & chaos quoddam, ſive materiam inordinatam ſupponunt, eique præficiunt mentem, ut in ordinem formamque mundanam rite adducatur. En breve at accuratum totius phyſiologiæ Pythagoricæ & Platonicæ compendium, ex quo recte ad veterum mentem intellecto, omnia philoſophiæ μετεωριζούσας problemata & placita facile expediri poſſunt. Et de Platone quidem nullum eſt dubium, cum omnes paginæ ſcriptorum ejus id loquantur, nec otioſe repetemus ea, quæ in *Hiſtoria de ideis §. IV. p. 35. ſeqq. & §. VI. pag. 87. ſeqq.* fuſe jam attulimus. De Pythagora vero idem recte dictum eſſe, non tantum ipſa, quibus uſus eſt, quæque in ſequentibus dilucidabimus, principia evincunt, ſed & veterum teſtimonia nos de hac re dubitare non ſinunt, teſtantia, Pythagoram cuncta ad Deum per materiæ partes diffuſum, id eſt, animam mundi ejusque varias modificationes retuliſſe. Ita enim LACTANT. *de falſa relig. l. I. c. 5. Pythagoras ita definivit: quid eſſet Deus? Animus*

Animus, qui per universas mundi partes omnemque naturam commeans atque diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur, animalia, vitam capiant. Hinc videas ejus discipulos de Deo ipsos inhabitante deque divinæ mentis animæque communione multa jactare & præcipere apud JAMBLICH. *de Vit. Pyth. c. 34. n. 240. p. 193.* quem locum illustrabunt ea, quæ *de myster. Aegypt. l. I.* passim præcipue *c. 6. 7. p. 10. sqq.* & TH. GALE *ad h. l. p. 189.* habent. Huic principio subnixa reliqua: Deum ex se produxisse aliquas substantias spirituales partim principiorum instar futuras reliquis, partim rebus secundum certam harmoniam ordinemque & classes rerum formam & substantiam largituras: quæ substantiæ ipsissimi Pythagoræ numeri sunt, cum ideis Platonis egregie convenientes. Quod ne gratis dixisse videamur, en luculentum PLVTARCHI de plac. philos. *l. I. c. 3.* testimonium: Πυθαγόρας ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς συμμετρίας τὰς ἐν τούτοις, ἃς καὶ ἁρμονίας καλεῖ τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα στοιχεῖα καλούμενά τε γεωμετρικά· πάλιν δὲ τὴν μονάδα, καὶ τὴν ἀόριστον δυάδα ἐν ταῖς ἀρχαῖς. *Pythagoras principia rerum numeros esse censuit, & eorum symmetrias, id est accommodatas proportiones, quas & harmonias,*

id eſt concentus cohærentiasque vocat, ex iisque compoſita elementa, quæ geometrica vocantur. Porro & unitatem, & infinitum binarium inter principia ponit. Ex quo loco evidenter colligimus, ex iſtis numeris ſive principiis reliqua ſpiritualia traxiſſe originem. Ea vero cum diverſitatem acceperint, non miraberis de uno & diverſo, de luce & caligine eum cum aſſeclis fuiſſe philoſophatum. Vnum enim ens ſummum, diverſum ſubſtantiæ ſpirituales ab eo emanantes & originem trahentes, propria tamen ſubſiſtentia gaudentes, ut Platonis quoque ideæ, & hinc appellationem diverſi trahentes; illud monas, hæ numeri reliqui, illud lux, hæ quatenus non ſunt ex ſe, ſed aliena tantum luce fulgurant, caligo. Hæc indubitatis veterum nituntur teſtimoniis. Luculenter præ aliis PORPHYR. *de vita Pyth. p. 33. n. 47. p. 45.* ed. Bat. οἱ Πυθαγόρειοι μὴ ἰσχύοντες λόγῳ παραδοῦναι τὰ ἀσώματα εἴ δή, καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς, παρεγένοντο ἐπὶ τὴν τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν, καὶ οὕτω τὸν μὲν τῆς ἑνότητος λόγον καὶ τὸν τῆς ταυτότητος, καὶ τῆς ἰσότητος καὶ τὸ αἴτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὅλου τοῦ κατὰ ταῦτα καὶ ὁσαύτως ἔχοντος ἐν προσηγόρευσαν —— —— τὸν δὲ τῆς ἑτερότητος καὶ ἀνισότητος καὶ παντὸς τοῦ μεριστοῦ καὶ

καὶ ἐν μεταβολῇ καὶ ἄλλο τε ἄλλως ἔχοντος δυοειδῆ λόγον καὶ δύαδα προσηγόρευσαν. *Pythagorei cum incorporeas formas ac prima principia verbis tradere non poſſent, ad demonſtrationem per numeros confugerunt, atque ita unitatis quidem & identitatis atque æqualitatis rationem, cauſamque amicæ conſpirationis atque mutuæ affectionis & conſervationis univerſi ſecundum idem atque eodem modo ſe habentis unum appellabant —— diverſitatis autem atque inæqualitatis omnisque dividui & in continua mutatione verſantis & modo hoc modo illo modo ſe habentis biformem rationem binarium vocant.* In quibus verbis Porphyrii prius quidem rectiſſime & luculenter ad mentem Pythagoreorum dictum eſt, poſterius non item, cum binarius numerus non fluxa rerum materia ſed principium intellectuale, id eſt ſpirituale ſit & numerus, qui iſtam mutationem non admittat, niſi mutationem intelligas relativam, quatenus ſc. dyas ex monade fluit, generatur, & diverſitatem exiſtentiæ includit. Conf. AVCTOR *philoſophum. Origen. c. II. p. 39.* qui δύο, inquit εἶναι ἀπ' ἀρχῆς τοῖς οὖσιν αἰτίας, πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πατέρα μὲν φῶς, μητέρα δὲ σκότος. *Duas rebus a primordio cauſas eſſe, patrem videlicet & matrem,*

trem, & patrem quidem lucem, matrem vero caliginem. Quæ verba aut repugnant Pythagoreæ ſententiæ (licet & ipſe Pythagoras duo coæterna principia ſtatuerit, quæ tamen huc, ubi de principiis intellectualibus & ſubordinatis ſermo eſt, non pertinent) quia Pythagoras patrem & matrem in una claſſe conſtituit, emanationis ex Deo ordinem & claſſes oſtenſurus, unde & Deum facit ἀνδρόγυνον; aut, ut modo monuimus, de principiis ſubordinatis ſunt intelligenda, quorum illud, quod emanavit, caligo dicitur, quia non ſua ſed aliena luce, ut luna, radiat. Quam Pythagoreis mentem eſſe perſuadent ea, quæ in oraculis dicuntur, ubi mox in initio:

Ὅπου πατρικὴ μονάς ἐστι
Ταναὴ ἐστι μονὰς ἡ δύο γεννᾷ,
Δύας γὰρ παρὰ τῷ δὲ κάδηται καὶ νοεραῖς ἀστραάπτει τομαῖς,
Καὶ κυβερνᾷν τὰ πάντα καὶ τάτλειν ἕκαστον ταχθέν.

Vbi paterna unitas eſt,
Porrecta eſt unitas, quæ duo generat,
Dyas enim hanc ſedet, & intellectualibus fulgurat ſectionibus,

Et

Et gubernare omnia & ordinare unum quodque non ordinatum.

Vides dualitatem ex unitate oriri, esse apud unitatem, principium esse omnia gubernans & ordinans, luce intellectuali radiare, ex luce unitatis; quæ omnia de principio contrario, caliginem ex se suaque natura & fovente & operante dici non possunt, commode vero de secundario aliquo intellectuali, quod ex primo emanavit, quodque quia alterius luce radiat, caliginis nomen apud caliginosos istos philosophos tuetur. Plura jam in re obscurissima dicenda non sunt, præsertim cum alio loco pluribus de ea tradiderimus: sed monenda hæc tantum fuerunt, ut ostenderemus Pythagoram ad ψυχογονίαν suam numerorum doctrinam retulisse, perinde ut Plato idearum, eosque adeo in ipso fundamento egregie convenire.

§. XI.

Hæc cum ita se habeant, mirum non est, eodem fundamento illa inædificasse Platonem, quæ Pythagoras; hujusque numeros peperisse Platonis ideas. Quod inde porro nobis persuadetur, quia eodem

dem fere modo de numeris loquitur Pythagoras, ut de ideis ſuis Plato. Nam quemadmodum hic per ideas intelligibilia intellexit, ſemper ſe eodem modo ſine ortu & interitu ſe habentia, quæ cuilibet rei dent eſſentiam ipſam ex ſeipſis, ut prolixe ex indubitatis ipſius Platonis & ſequacium teſtimoniis demonſtravimus in *Hiſt. de ideis §. IV. p. 37. ſeqq.* ita eandem numerorum definitionem deprehendimus apud Pythagoram ejusque aſſeclas. Quam ex NICOMACHI *Arithm. inſt.* damus: ὄντα ὁρίζετο Πυθαγόρας εἶναι, τὰ κατὰ τὰ αὐτὰ ἢ ὡσαύτως ἀεὶ διατελοῦντα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐδέποτε τοῦ εἶναι ἐξισταμένα, οὐδὲ ἐπὶ βραχύ. ταῦτ' ἂν εἴη, τὰ ἄυλα, καὶ ὧν κατὰ μετουσίαν ἕκαστον λοιπὸν τῶν ὁμονύμως ὄντων καλουμένων, τὰ δέ τι λέγεται καὶ ἔστι τὰ μὲν γὰρ σωματικὰ δήπου καὶ ὑλικὰ ἐν διηνεκῆ. ῥύσει καὶ μεταβολῇ διὰ παντός ἐστι, μιμούμενα τὴν τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀιδίου ὕλης καὶ ὑποστάσεως Φύσιν καὶ ἰδιότηλα. *Ea quæ ſunt, definiebat Pythagoras illa, quæ ſecundum idem ac eodem ſemper modo ſunt perfecta in mundo, & nunquam, ne minimo quidem temporis momento permutantur. Hæc vero eſſe expertia materiæ, ac quorum per participationem cætera, quæ æquivoce dicuntur eſſe, ſunt ac dicuntur. Corpora nempe ac materialia in perpetuo fluxu ac muta-*

mutatione esse per omnia, imitantia naturam & proprietatem materiæ ac substantiæ æternæ. Quæ profecto tam Platonice dicta sunt, ut ovum ovo non sit similius, ut conferenti erit in propatulo. Addimus his merito JAMBLICHVM *in Nicom. Arithm. p. 1.* Πυθαγόρας τὸν ἀριθμὸν ὁρίζει ἔκτασιν καὶ ἐνέργειαν τῶν ἐν μονάδι σπερματικῶν λόγων. ἢ ἑτέρως, τὸ πρὸ πάντων ὑποστὰν ἐν θείῳ νῷ, ἀφ' οὗ καὶ ἐξ οὗ πάντα συντέτακται, καὶ μένει τάξιν ἄλυτον διηριθμημένα. *Pythagoras numerum definivit extensionem & operationem rationum seminalium, quæ unitati insunt, vel aliter, quod in divina mente ante omnia subsistebat, a quo & ex quo omnia in ordinem sunt descripta, & per seriem indissolubilem stant distincte connumerata.* conf. *de vita Pyth. c. 29. n. 159. p. 135.* Quare & eodem JAMBLICHO *l. c.* auctore, Hippasi sectatores, qui dicebantur Acusmatici, ἀριθμὸν εἶπον παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιίας, καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμούργου θεοῦ ὄργανον, *esse numerum exemplar primum in creatione mundi, & rursus normam, secundum quam creator Deus judicavit de mundo a se creando.* Sic & *l. c.* Philolao numerus est τῆς τῶν κοσμικῶν ἀιωνίας διαμονῆς ἡ κρατιστεύουσα καὶ αὐτογενὴ συνοχὴ, *vinculum potentia sua sustinens æternam rerum mundanarum*

narum permanſionem, ſibique innatum. Vnde & ALEXANDRO APHROD. in *pr. anal.* οὐσία ἀριθμὸς, *numerus eſſentia*, κατ' ἐξοχὴν ſcilicet & per ſe vocatur, & numerorum contemplatio τῶν ἀϊδίων καὶ ὁμοφύλων αὐτῶν ἀσωμάτων ἀεὶ καὶ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θέα, *rerum æternarum ejusdemque generis & incorporearum, perpetuo ſecundum idem atque eodem modo ſe habentium conſideratio*, apud PORPHYR. *de vita Pyth. p. 31.* Surroga numero ideam, & eadem habebis, quæ iisdem verbis Plato tradidit, nosque prolixe ſatis *l. c. §. 6. p. 87. ſeqq.* expoſuimus, & teſtimoniis confecimus luculentiſſimis, notato tum jam Pythagoreæ & Platonicæ ſcholæ conſenſu. Recte itaque veteribus quibusdam numerus & idea ſive forma idem ſonant, ex quibus SIMPLICIVS in *Phyſ. libr. I.* εἰκότως ἓν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγεν· (κατὰ τὸ Πυθαγόρειον ἔθος) ὡς ὁρίζον, ὅπερ ἂν καταλάβῃ καὶ περατοῦν. *Merito unum formam ſecundum morem Pythagoreum dixit, ut quæ finiat, quod comprehenderit, atque terminet.* Et AVCTOR. *theologum.* εἶδος οὖν εἴδους οὐκ διαμάρτημεν αὐτὴν ἡγούμενοι. *Itaque ſi formam formæ eum* (Senarium) *eſſe arbitremur, non errabimus.* Quibus locis vocem a Platone deſumtam non refugiunt Pythagorei.

gorei. conf. AUREA CARM. *v. 47.* & HIEROLL. *ad h. l.* Ex iſta definitione altera harmonia inter Pythagoræ numeros & Platonis ideas oritur, ſcilicet diſtinctio inter numeros intelligibiles & ſcientificos, ſive mathematicos, quemadmodum Plato diſtinxit inter ideas divinas ſive intelligibiles & humanas ſive Logicas, quas & ſenſibiles vocat, de quo diximus in *Hiſt. de ideis Sect. I. §. 7. p. 112. ſeqq.* Cum enim Pythagoras probe videret, numeros ex ſe nihil generare niſi numeros, eorum rationes in intellectuales & ſcientificas diſpeſcuit, & per intellectuales quidem ſubſtantias æternas numeri intellexit, id eſt, fontem & radicem omnium, quod ante omnia extitit in mente divina, a quo & ex qua omnia ordine digeruntur, atque indiſſolubili ſerie numerata manent, ut habet NICOMACH. in *Intr. in Arithm.* & ex eo JAMBLICHVS *ad h. l.* cujus verba ſupra adducta ſunt. Hic intellectualis numerus Pythagoræ idem eſt, quod Platoni idea, ſcilicet exemplar æternum, ſubſtantia immaterialis & vera, juxta quam & per quam omnia perficiuntur, cœlum, tempus, motus, ſidera, ut *l. c.* NICOMACHVS prolixe docet; conf. JO. MEVRS. *de denar. Pyth.*

c. I. p. 8. seqq. Numerus vero scientificus, quem & Mathematicum vel artificialem voces, Pythagoræ est extensio & operatio rationum seminalium, quæ unitati insunt, ut Jamblichi & Nicomachi verbis supra docuimus, vel ut Moderatus apud STOBAEVM *Eccl. Phys. c. 2.* monadum congeries sive progressio multitudinis a monade incipiens, regressio in eandem desinens. Ex hac distinctione numerorum intelligibilium & scientificorum orta quoque distinctio inter unum & unitatem. Est enim ἡ μονὰς τῶν ἀριθμῶν, τὸ ἓν τῶν ἀριδμητῶν, *unitas numerorum, unum autem numerabilium*, ut concinne Moderatus, sic ut numeri differant a numerabilibus, ut corporea ab incorporeis. Convertit ANONYMVS *Auctor Vitæ Pythag. apud Photium cod. 259.* διαφέρειν ἔλεγον οἱ ἀπὸ Πυθαγόρου μονάδα καὶ ἓν μονὰς μὲν γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς ἐνομίζετο ἡ ἐν τοῖς νοηλοῖς οὖσα, ἓν δέ τὸ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, *Pythagorei ajebant differre unitatem & unum, unitas enim ab iis existimabatur, quæ in intellectualibus existit, unum vero id, quod in numeris.* Sed quicquid illud est, sufficit nobis, intellectuales numeros longe differre a scientificis, qui arithmetices objectum constituunt.

§. XII.

§. XII.

Porro & origine & dignitate numeri Pythagorici cum ideis Platonicis conveniunt. Platoni enim fons idearum, νοῦς, λόγος, mens ratione divina ab æterno ideas producens, ut multis dictum in *Hist. de ideis Sect. I. §. 5. p. 53. seq. p. 58. seqq.* Nec aliter Pythagoræ numerus, qui ut omnis numerorum series in unitate comprehenditur, & ex ea explicatur, ita unum illud æternum omnes ex se numeros produxisse, multis operose contendit, immo caput quasi philosophiæ suæ in emanatione τῶν ὄντων νοητῶν constituit. Nec profecto multa hic probatione opus est, cum adducta jam, immo omnia ab eo dicta manifeste id clamitent. En tamen argumenta hujus rei pauca. Vnitas Pythagoræ fons reliquorum numerorum intellectualium, *Oracula v. 37. seqq.*

Ἔχει τῷ νοεῖν πατρικὸν νοῦν ἐνδιδόναι
Πάσαις πηγαῖστε καὶ ἀρχαῖς.
Ἔστι γὰρ πέρας τοῦ πατρικοῦ βίθου καὶ πηγὴ
τῶν νοερῶν.

Poteſt intelligendo, paternam mentem indere
Omnibus fontibus & principiis.
Eſt enim terminus paternæ profunditatis, & fons intellectualium.

Hæc de mente quidem, ſecundo a patre principio, quæ tamen omnino ad patrem ſive unitatem referenda quoque ſunt; quia non tantum paternam principiis mentem indere dicitur ſed &

Μηδὲ προῆλθεν, ἀλλ' ἔμενεν ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ
Καὶ ἐν τῇ ἀδύτῳ κατὰ τὴν θεοθρέμμονα σιγήν.

Non progreſſa eſt, ſed manſit in paterno profundo
Et in adyto, juxta nutritum a Deo ſilentium.

Immo *v. 18.* unitas vocatur:

Καὶ πηγὴ πηγῶν ἁπασῶν
Μήτρα συνέχουσα τὰ πάντα.

Fons quoque fontium omnium
Matrix continens omnia.

Vel

Vel ut THOM. GALE *ad Jamblich. de myster. Ægypt. p. 299.* hunc versum integre legit:

Καὶ πηγὴ πηγῶν, καὶ μιγῶν πείρας ἁπασῶν.

Fons fontium, & fontium quoque omnium finis.

Addit quoque rectissime, esse Platonis hanc plane doctrinam de ideis, qui vult fluere ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τὰς ἰδέας ἤτοι τὰ νοητὰ εἴδη, τῇ νοήσει μόνῃ γνωστὰς, *ex uno ideas vel intellectuales species & formas, solo intellectu cognoscendas*, hancque doctrinam aliis atque aliis nominibus tractasse præter alios etiam Pythagoram. Multa non eodem tantum sensu, sed iisdem quoque verbis apud SYNESIVM in *Hymnis*, indigna plane Christiano Episcopo, ita v. g. *Hymn. II. p. m. 27.* edit. Henr. Steph.

— — — σὺ δ' ἐσσὶ ῥίζα
Παρεόντων, πρό τ' ἐόντων
Μετεόντων, ἐνεόντων
Σὺ πατὴρ σὺ δ' ἐσσὶ μήτηρ,
Σὺ δέ ἄῤῥην, σὺ δὲ θῆλυς,
Σὺ δὲ φωνὰ, σὺ δὲ σίγα.
Φύσεως φύσις γονῶσα.

Σὺ δ' ἄναξ αἰῶνος ἀιών
Τὸ μὲν ἦ θέμις βοᾶσαι
Μέγα χαῖρε ῥίζα κόσμου
Μέγα χαῖρε κέντρον ὄντων,
Μονὰς ἀμβρότων ἀρίθμων
Προανουσίων ἀνάκτων. *K. T. Λ.*

— — — Tu autem ut radix
Præsentium, præteritorum,
Futurorum, eorum, quæ sunt.
Tu pater, Tu es mater
Tu mas, Tu fœmina,
Tu vox, Tu silentium,
Naturæ natura fœcunda.
Tu, ô rex, seculi seculum,
Quantum id quidem fas est voce testari.
Longum salve radix mundi,
Longum salve centrum rerum
Vnitas divinorum numerorum
Substantia carentium regum &c.

Hæc profecto tam exacte ad Pythagoræ mentem dicta, ut ipse Pythagoras luculentius non valeat: qua vero pietate vel cum puriore philosophia sanctissimæ religionis nostræ convenientia, judicent, quorum interest. Patet hinc ratio, cur monas, etsi quam maxime intellectualis, id

id est, spiritualis naturæ, in schola Italica audiat ὕλη, πανδοχεὺς, τάρταρος, χάος, ut videre est iis, quæ collegit diligentissimus MEVRSIVS *de Den. pyth. c. III. p. 19. seqq.* non quod sensu Pythagorico unitas sit materia, ex qua corporea formantur, huic enim materiæ opponitur, sed quod sit fons intellectualium, ex quo fluunt: licet negandum non sit, ipsam unitatem; sive Deum, si verum spectes, non obstante omni, quam ei adscribit Pythagoras, spiritualitate esse materiam subtilissimam, crassiori opponendam ex mente philosophi, ignem scilicet subtilissimum, ætheris quoque nomine insignitum, ut alio loco pluribus docemus. Sed hæc nostri quidem instituti non sunt, ubi satis est probari, ex fonte hoc emanasse reliquos numeros intelligibiles. Concinnunt alii; HERMIAS *irris. gentil. philos.* de Pythagoreis sermone facto: ἀρχὴ τῶν ἁπάντων ἡ μονὰς, ἐκ δὲ σχημάτων αὐτῆς καὶ τῶν ἀριθμῶν τὰ στοιχεῖα γίνεται. *Principium omnium unitas est, e figuris autem ejus numerisque elementa fiunt.* MACROBIVS non minus luculenter *Somn. Scip. l. I. cap. 6. Vnum autem, quod* μονὰς *est, par idem atque impar, ipse non numerus, sed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque*

nisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum refertur Deum, ejusque intellectum a sequentium numero rerum & potestatum sequestrat, nec in inferiore post Deum gradu eam frustra desideraveris. Hæc est illa MENS, ex summo enata Deo. In quibus verbis satis luculentam habes verborum Oracul. supra adductorum explicationem. Sed & sequentia legenda sunt, licet quædam admisceat, Platonicis magis quam Pythagoreis propria. Patet ex dictis causa, cur unitas ab his viris vocetur non solum οὐσία, αἴτιον τῆς ἀληθείας, ἁπλοῦν παράδειγμα, subsstantia (summa & prima) causa veritatis, simplex exemplar, sed & ἀρρενοθήλυς, sive ἀνδρόγυνος, hermaphroditus, quoniam ipsa sibi produxit ex se binarium, sive alterum principium λόγον, νοῦν, δυάδα (quocunque enim nomine insignias Platonico vel Pythagorico, perinde est) ex quorum connubio deinde reliqui numeri, reliquæ ideæ, reliqua principia intellectualia emanatione intellectuali originem subsstantiamque acceperint. Hæc si attente teneamus, facile intelligere licebit, quid sibi voluerint, non Pythagoras solum, sed & omnes fere gentiles theologi, Deum facientes ἀνδρόγυνον, nempe cuncta intelli-

intelligibilia & ſpiritualia ex Deo primo & ſecundo, id eſt, Deo ex Deo progenito emanaſſe. De qua re multa dicenda eſſent, niſi ab hoc noſtro inſtituto remotiora aliam tractationem requirerent; videre interim licet, quos in *Hiſt. de ideis Sect. II. §. 2. pag. 186. ſeq.* laudabimus, quibus adde ſis SOVVERAIN. *Platon. det. P. I. c. 8. pag. 85.* & S. Rev. JO. CHR. WOLFIVM *de Manich. ante Manich. p. 117.* Pythagoram vero unitatem dixiſſe marem & fœminam, nubes teſtium evincit; vid. NICOMACH. *l. c.* MACROB. *l. c.* THEON. SMYRN. *Mathem. Pl. c. 5.* pluresque alii. Scilicet aliter dici unitas non poterat, cum in ſe contineret, & parturiret quoque ex ſe principium illud, ex quo reliqua principia ſunt omnia. Fruſtra itaque nobis eſſe videntur, qui hanc appellationem inde ortam credunt, quod Deo ſummo materiam coæternam & independentem, tanquam principium abſolute primum adjunxerit Pythagoras, cuncta ex duplici coexiſtente principio facta eſſe, aſſerens. Omnia enim, ut vidimus ad τὰ νοητὰ referuntur, materia vero, quatenus Deo opponitur, nulli philoſopho ex Deo, nec Pythagoræ, niſi eo ſenſu, omnia principio fuiſſe unum,

quo tamen admisso, materia Deo opponi non potest. Videlicet decepit multos ex veteribus quoque ambiguitas verborum Pythagoræ de hac re, videndos apud Cel. WOLFIVM *l. c.* qui multa eruditissime cumulat. Sed de hac re alio loco. Quemadmodum vero eadem gaudent origine Pythagoræ numeri & Platonis ideæ, ita eadem quoque superbiunt dignitate, florentque officio, ut ita dicamus. Vtrique enim philosopho principia sunt rerum sensibilium & seorsim numero existentium. Res ex dictis manifesta prolixa probatione non eget, videndus vero, qui multis eam exposuit SEXTVS EMPIRICVS *adv. Mathem. l. IX. p. 422.* Paucis egregie PHOTIVS in *judiciis de theologum. arithmet. Nicomachi:* ἵνα τοὺς ἀριθμοὺς θεοποιήσῃ, καὶ τῶν ὄντων τῆς οὐσιώσεως αἰτίας ἀναπλάσῃ, ἀφ' ἑκάστης τῶν εἰρημένων ἐπισημῶν ἔνιά τινα τῶν θεωρεμάτων τῇ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς ἐνυφάνει θεοπλαστίᾳ, *ut e numeris Deos efficiat, eosdemque omnis essentiæ rerum subsistentium auctores ac causas effingat, e singulis jam nominatis disciplinis theoremata quædam huic Deorum effictioni intertexit.* Nec minus clare SIMPLICIVS *ad Phys. l. I.* ὅτι Πυθαγόρειοι τοὺς ἀπὸ μονάδος ἄρχι δεκάδος ἀριθμοὺς ἀρχὰς ἔλεγον τῶν πάντων, *Pytha-*

Pythagorei numeros ab unitate usque ad denarium rerum omnium principia esse dicebant, conf. PHILOSOPHVM. *Origenis c. I. p. 31.* PORPHYR. *de vita Pyth. p. 33.* Cum vero ista principia divinam originem habeant, & divina principia sint, recte quoque τῷ ἀριθμῷ τὴν ὡρισμένην οὐσίαν τῶν θεῶν, *definitam numero essentiam Deorum*, ut emendat LVD. KVSTERVS *ad h. l.* id est numero constare essentiam divinam dixit JAMBLICH. *cap. 28. n. 147. pag. 124.* Quemadmodum & Plato eadem ratione ductus ideas inter divina retulit, uti monitum *in Hist. de ideis Sect. I. §. 6. p. 90. seqq.*

§. XIII.

Vidimus hactenus numeros Pythagoræ in se, eosque satis accurate cum ideis Platonis convenire deprehendimus, quod si jam eos ratione hominis, cui objectum sapientiæ, immo, si illos audias, omnis felicitatis constituunt, consideres, eandem iterum inter Pythagoram & Platonem observabis harmoniam. Eandem enim sententiam supponit uterque, eadem chorda oberrat, eosdem, si verum fatendum est, fovet errores. Constituta enim semel spiritualium rerum natura, non potuit

tuit non animum ex divina mente carptum dicere Pythagoras, ut de Platone quoque probatum dedimus *l. c. Sect. I. cap. 6. pag. 95. seqq.* quippe ex nihilo nihil fieri posse credebat, & materiæ quoque spiritualem animæ naturam, & immortalitatem, quam a Pherecyde magistro didicerat docueratque, ut est apud LAERT. *L. VIII. f. 27.* & CICERON. *Tusc. Qq. l. I.* refragari cernebat. Hinc Deus animæ origo, de qua *Oracula v. 215. seqq.*

Χρὴ σε σπένδειν πρὸς τὸ Φάος καὶ Πατρὸς αὐγὰς
Ἔνδεν ἐπέμφθη σοι ψυχή, πολὺν ἐσσαμένη νοῦν,
Ταῦτα πατὴρ ἐνόησε, βροτὸς δὲ ὅτι ἐψύχετο.

Oportet te festinare ad lucem & patris radios,
Vnde missa est tibi anima multam induta mentem,
Hæc pater cogitavit, mortalisque ei animatus.

Et hæc causa quoque est, cur Pythagoras animam, quam ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, *nume-*

numerum se ipsum moventem vocat apud PLVTARCH. *de plac. phil. libr. IV. cap. 2.* dixerit ἀπόσπασμα τοῦ αἰθέρος, *avulsionem ætheris*, notante LAERT. *l. VIII. s. 28.* scilicet immortalis & divini, sive Dei ipsius; non enim alium agnovit Deum, licet eum a materia crassiore separaret. Quod clarius expressit PLVT. *l. c. c. 7.* Πυθαγόρας, Πλάτων ἄφθαρτον λέγουσιν εἶναι τὴν ψυχήν, ἐξιοῦσαν γὰρ εἰς τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν ἀναχωρεῖν εἰς τὸ ὁμογενές. *Pythagoras & Plato incorruptibilem animam esse dicunt, decedentem enim in universi animam secedere, ad id quod ejusdem generis & naturæ est.* Omnium clarissime CICERO *de nat. Deor. libr. I. Pythagoras, qui Deum censuit animum esse, per naturam rerum omnium intentum & commeantem ex quo animi nostri carperentur, non vidit distractione humanorum animorum discerpi & dilacerari Deum.* Quæ quoque repetit *de Senect. c. 21.* Sic & alii, quos tamen in re nota non adducimus, ne simus nimii. Cave tamen hic νοῦν & ψυχὴν confundas; ista enim, quam ex Plutarcho adduximus, definitione animæ, mentem Pythagoras definivit, Plutarcho ipso interprete, quam ab extrinseco animæ siderali inseri dicebat, vid. STOBAEVS *Ecl. Phys.* idque θείαν μοῖραν, *divina*

divina participatione, id est, tanquam pars Dei, ut CLEM. ALEXANDR. *l. V. Stromat.* De ista itaque mente, quam immortalem numerum ex ejus sententia non incommode vocaveris, intelligendus philosophus Samius, quando ait, eam numeros in se continere, ut secundum Platonem ideas. Quaternione enim, si Pythagoreos audias, mentes constant, ex eaque omnes scientiæ proficiscuntur, quod qua ratione intelligendum sit, apud PLVTARCH. *de placit. philos. l. III.* pluribus videndum, licet non negemus, Pythagoreos, & qui ipsorum sententiam referunt, in eo explicando, quomodo numeri insint animæ, admodum fluctuare, & esse incertissimos, qui scilicet ipsi, quid dicant, non satis intellexerunt, quod eorum inter se placita conferenti mox patebit, si vel unum Plutarchum cum *Anonymo auctore vitæ Pythagoræ* apud PHOTIVM *cod. 259.* quem HOLSTENIVS quoque *Porphyrio* adjunxit *p. 59.* & quæ ibi de cognitionis animæ humanæ modo dicuntur, comparet. Quis enim certi quid in ejusmodi somniis expectabit? Hanc animam, sive mentem potius, a Deo profectam corpori inditam, venis & arteriis corporis tanquam vinculis concludi

cludi & detineri, ante Platonem quoque asserui Pythagoras, cui animæ e cœlo exclusæ & delapsæ creditæ sunt, si HIERON. *in quæst. ad Hebid. 9. 10.* fides est, conspirante tota philosophiæ Pythagoreæ natura & constitutione. Clare id LAERT. *l. VIII. sect. 31.* δεσμὰ εἶναι τῆς ψυχῆς τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰ νεῦρα, *vincula animæ esse venas & arterias & nervos.* Quod quidem de anima siderali, non de mente intelligendum esse primo intuitu videtur, saltem, quæ de immissione ejus & exitu apud hunc auctorem dicuntur, ita explicari commode possunt; de ipso tamen νῷ sive mente intelligenda esse, finis Pythagoreæ philosophiæ postulat, qui perinde ut Platonicæ, est, liberatio mentis a corporis vinculis. Ita enim JAMBLICHIVS *libr. II. cap. 13.* Φιλοσοφία ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρωπίνων δεσμῶν παρέχει καὶ λύσιν τῆς γενέσεως, καὶ περιαγωγὴν ἐπὶ τὸ ὄν, καὶ γνῶσιν τῆς ὄντως ἀληθείας, καὶ καθαρσιν ταῖς ψυχαῖς, *philosophia continet solutionem a cingulis humanis, & liberationem a natura conatis, & conversionem ad id, quod est, & notitiam rerum veritatis & purgationem animæ.* Sic eodem loco liberari corpus dicit ab amentia corporis, & purgationem in eo consistere, ut se-

pare-

paretur quam maxime animus a corpore, liberque fiat ab eo velut ex vinculis. Quæ liberatio a corpore celebratiſſima his hominibus mors eſt philoſophica. Eadem habet HIEROCLES *ad Carm. aur. init.* qui finem philoſophiæ dicit κάθαρσιν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητοειδοῦς σώματος, *purgationem ab irrationabilitate materiæ, & mortali corpore*, PORPHYRIVS item non minus luculenter *de vita Pyth. p. 31.* Φιλοσοφίαν ἐφιλοσόφησεν, ἣ ὁ σκοπὸς, ἐῦσασθαι καὶ διελευθερῶσαι τῶν τοιούτων ἰγμῶν καὶ συνδέσμων τὸν κατακεχωρισμένον ἡμῖν νοῦν, *philoſophiam profitebatur, cujus ſcopus erat, inſitam nobis mentem ex hujusmodi impedimentis atque vinculis eruere atque in libertatem vindicare.* Quæ omnia, ut de fine intermedio, cum ultimo, de quo paulo poſt dicemus, non confundendo, intelligenda ſunt, ita quid de vinculis mentis corporeis ejusque liberatione Pythagorei docuerint, ſatis indicant. Ex quibus lux affulget iis, quæ JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 28. n. 153.* habet: λέγει δὲ καὶ μὴ τίκτην ἐν ἱερῷ, οὐ γὰρ εἶναι ὅσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι, τὸ δεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, *in templo dixit, pariendum non eſſe, fas enim non eſſe ut in loco ſacro divina anima corpori alligetur.* Liberatam vero philoſophiæ munere men-

mentem ad cognitionem vere entium, τῶν νοητῶν, quæ per numeros intelligi, satis jam monuimus, duci, una cum Platone tota Pythagoreorum secta constantissime asseruit, quorum testimonia abunde satis collegit JO. SCHEFFER. *de nat. & constit. phil. Ital. c. VIII. p. 56. seqq.* qui nobis otium in hac re fecit, unicum itaque testimonium in rem præsentem vocamus, quod nobis ante oculos, PORPHYRII *l. c.* πρῶτον μὲν παιδαγωγῶν ἑαυτὸν ἠρέμα πρὸς τὴν τῶν ἀϊδίων καὶ ὁμοφύλων, αὐτῶν, ἀσωμάτων, ἀεὶ καὶ κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσάυτως ἐχόντων θέαν, *principio quidem semet ipsum sensim ad rerum æternarum, ejusdemque generis & incorporearum, perpetuo secundum idem atque eodem modo se habentium contemplationem assuefaciens.*

§. XIV.

Ex dictis haud obscure sequitur, id quod Pythagoras & sequaces toties inculcarunt, objectum philosophiæ esse numerum, cum objecto philosophiæ Platonicæ, quod idea est, amice conspirans. Cum enim, ut modo diximus, philosophiæ munus sit, animum a corporis vinculis & materiæ catenis liberatum ad notitiam & intuitionem, ut ita dicam, en-

tium proprie talium, ad veritatem ſimplicem, ad ſubſtantiarum intellectualium contemplationem puram & ſpiritualem ducere, quæ voces omnes numeris quoque conveniunt, ut ex dictis liquere putamus, numeri certe totam philoſophiam occupant. In quo præter alios teſtem habemus eundem, quem ſupra, PORPHYR. *l. c. pag. 32.* mathematicas ſcientias & ſpeculationes ideo adhibitas dicentem, ἵνα προγυμνάσῃ κατὰ βραχὺ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα ἀπὸ τῶν μηθέποτε κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως ἐν ταυτῷ μηδ' ἐφοσονοῦν διαμενούντων σωματικῶν τε τῆς ψύχης ὁμματα, μετὰ τεχνικῆς ἀγογῆς εἰς τὴν ἔφεσιν τῶν τρόφων προσάγων, δι ὧν ἀντεισάγων τὴν τῶν ὄντως ὄντων θέαν, μακαρίους ἀπετέλει, *ut iis, velut præexercitationibus paulatim utatur ad contemplationem eorum, quæ vere exiſtunt, artificioſa quadam ratione mentis oculos a rebus corporeis nunquam ſecundum idem atque eodem modo in uno eodemque ſtatu vel tantillulum permanentibus ad alimentorum deſiderium adducens, quorum ope contemplationem eorum, quæ vere exiſtunt, introducendo, homines beatos reddebat.* In quibus verbis, quod de alimentis dicitur, lucem mutuat ex iis, quæ *Hiſt. de ideis Sect. I. §. 6. p. 93. ſeqq.* diximus, ideas eſſe pabulum animarum

rum ſapientium, nempe quia earum contemplatione tanquam ambroſia & nectare nutriuntur & ſuſtentantur. Idem enim traditum de Pythagora quoque, de quo Damaſcenus, cujus ex Iſidoro verba refert PHOTIVS *cod.* 242. Τῶν μὲν παλαιότατα Φιλοσοφάντων Πυθαγόραν καὶ πλάτωνα δεικάζει, καὶ τῶν ἐπτερωμένων ἐκείνων ψυχῶν εἶναι, αἳ εἰς τὸν ἐπουράνιον τόπον, εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀληθείας, εἰς τὸν λειμῶνα τῶν θεῶν νέμονται εἰδεῶν. *Antiquiſſimos philoſophos Pythagoram & Platonem, ut Deos coluit, & eorum animas alatas dixit, quas in locum ſupracœleſtem inque campum veritatis & pratum elevatas divinis putavit ideis paſci.* Sed hoc obiter. Ad hunc vero ſcopum numeros ſcientificos adhibebat Pythagoras, iis quaſi Symbolis uſus ad numerorum intellectualium naturam & rationes explicandas. Cujus teſtem Porphyrius laudato loco adducit MODERATVM GADITANVM *de Pythagor. placitis*, (de quo videſis JO. JONSIVM *de Scriptor. hiſtor. philoſ. l. III. c. 5. p. 229.*) qui ait: μὴ δυνάμενοι τὰ πρῶτα εἴδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδοῦναι, διάτε τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξοιστον, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς, εὐσήμου διδασκαλείας χάριν, μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρας καὶ τοὺς γραμματιστάς. *Cum primas*

mas formas primaque principia oratione perſpicue explicari nequirent, quod & intellectu & prolatu difficillima ſint, ad numeros manifeſtioris doctrinæ cauſa confugerunt, geometras & literatores imitati. Cauſa igitur eſt in propatulo, cur Jamblicho aliisque hæc doctrina dicatur θεολογία κατ' ἀριθμῶν *theologia in numeris*, vel ut *Anonymus* librum ſuum inſcripſit, θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς, quia per numeros res divinas explicabant. Eædem vero cauſæ quoque allegandæ ſunt, cur matheſis Pythagoræ dicatur eminiſcentia, ut Platoni de Dialectica ſua viſum eſt, vid. *Hiſt. de ideis p. 100. ſeqq.* Ita enim eam dictam voluit philoſophus monente PROCLO *in Euclid. l. I. p. 13.* quia non intrinſecus adveniat animæ, quemadmodum adveniunt imagines ab objectis ſenſuum in facultate imaginatrice formatæ. Cum enim mens, quæ ipſa quidem eſt numerus, numeros omnes in ſe habeat, & ab univerſo, in quo ſunt rationes numerorum ſeminales, participet, liberata a corporis vinculis ſibique reſtituta, & in domeſticas quaſi admiſſa ſedes, eorum reminiſcitur, quorum antea jam fuit conſcia, cum, ut Proclus ait, *in ſe ipſa ſita habeat multitudinis & magnitudinis*

tudinis principia, &, quæ ipſa Pythagoreorum ſententia eſt apud PORPHYR. *l. c. p. 31.* quem exſcripſit, ut ſæpius JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 32. n. 228. pag. 184.* πανθ' ὁρᾷ καὶ πανθ' ἀκούει, *omnia videat & omnia audiat*, quod Epicharmi dictum fuit, teſte Plutarcho, Maximo Tyrio, Tzeze aliisque apud KVSTERVM *ad l. c.* Jamblichi.

§. XV.

Confectis his, reliqua quæ de hoc argumento dicenda ſuperſunt, quæque harmoniam inter Pythagoræ numeros & Platonis ideas evincunt, hasque ex iſtis ortas eſſe docent, facili expediemus negotio. Idem ſcilicet Pythagoræ & Platoni ultimus philoſophiæ finis, eadem ad eum conſequendum propoſita & commendata media. Finis haud alius, quam ut per cognitionem numerorum, aut, ſi mavis, entium vere talium mentes ad intuitivam tandem promotæ cognitionem Deo fiant ſimiles, immo ipſi Dii. Non obſcure ipſum CARM. AVR. *in fine:*

Ἦν δ' ἀπολείψας σῶμα εἰς αἰθερ' ἐλεύθερον ἔλθῃς
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος οὐκ ἔτι θνητὸς.

Sic ubi depoſito conſcendes corpore cœlum
Immortalis eris divus, ſemperque beatus.

Clarius HIEROCLES ad *h. l.* de iſtis carminibus: πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἀνάγει, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς Φιλοσοφίας τὸν τελειότατον σκοπὸν ἐκαλύπτει, *ad divinam ſimilitudinem ducunt, Pythagoricæque philoſophiæ perfectiſſimum finem oſtendunt*, quæ & paſſim inculcat, ut & Pythagoreorum alii longo agmine videndi apud SCHEFFERVM *libro ſæpius laudato cap. VI. p. 43. ſeqq.* Hinc appoſite ex ſcholæ ſuæ ſententia olim Empedocles apud LAERT. *l. VIII. ſ. 66.*

Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὸς
Πωλεῦμαι.

Salvete, ego vobis Deus immortalis haud amplius mortalis
Verſor.

Quæ recte quidem ex parte ita explicuit SEXTVS EMPIR. *adv. Mathem. pag. 60.* Ὁ Ἐμ-

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεὸν ἑαυτὸν προσηγόρευσεν, ἐπὶ μόνος καθαρὸν ἀπὸ κακίας τηρήσας τὸν νοῦν, καὶ ἀνεπιβόλωτον, τῷ ἐν αὐτῷ Θεῷ τὸν ἐκτὸς κατείληφεν. *Empedocles seipsum appellavit Deum, quoniam cum solus conservasset mentem a vitio puram & inperturbatam, eo qui in se erat Deo, Deum, qui erat intrinsecus, comprehendit.* Est enim Pythagoreis, ut Platonicis, Stoicis aliisque mens pars Dei; sed ex verbis aurei carminis manifestum, Empedoclem ad finem ultimum philosophiæ respexisse, quem se fuisse consecutum existimavit, recte ideo arrogantiæ accusatur, cum humanam conditionem longe superet. Unde Plato cui & ipsi hic finis placuit, magis sobrius addidit, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ, *quantum licet homini*, ut pluribus probat SCHEFFER. *l. c. pag. 42. seq.* Tandem & media eluctandi e corporis vinculis, & ascendendi ad consummatissimam istam felicitatem Pythagoræ & Platoni eadem sunt, scilicet purgatio a corporis sordibus, conversio mentis in se ejusque ascensus, de quibus toties actum a multis, ut Iliada post Homerum scribere nefas sit. In primis vero numerorum exacta cognitio & studium, cujus amore propter excellentissimum hunc finem adeo captus fuit Pythagoras, ut

in numerorum ſcientia omnem ſapientiam poſuerit, haud aliter ut Plato in idearum cognitione, vid. *Hiſt. de ideis p. 120. ſeqq.* Teſtis LAERTIVS *l. VIII. ſ. 8.* μάλιστα σχολάσαι τὸν Πυθαγόραν περὶ τὸ ἀριθμετικὸν εἶδος, *maxime vacaſſe Pythagoram circa ſpeciem geometriæ, arithmeticam*, dixiſſeque fertur, hominum ſapientiſſimum fuiſſe, qui numeros inveniſſet, poſt illum, qui rebus nomina impoſuiſſet apud AELIAN. *var. hiſt. l. IV. c. 17.* conf. MENAG. *ad l. c. Laërt. p. 356.* His adde STOBAEVM *Eccl. Phyſ. c. 2.* τὴν περὶ τοὺς ἀριθμοὺς πραγματείαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκεῖ Πυθαγόρας, *Pythagoras ſtudium numerorii maxime omnium honoraviſſe videtur:* conf. PROCLVS *in Theol. Plat. l. I. c. 4.* & THEODORET. *Therapeut. XI. p. 152.* ὁ πολυδρύλλητος Πυθαγόρας τὴν τελειοτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην ἔσχατον ὑπελάμβανεν ἀγαθόν. *Celeberrimus Pythagoras ſummum hominis bonum in exactiſſima numerorum ſcientia poſitum eſſe exiſtimat.* Plures tacemus.

§. XVI.

Perſpeximus itaque, quantum per Cimmerias quaſi, quibus Pythagoreæ philoſophiæ hiſtoria ſepta eſt, obſcuritatis tenebras

nebras licuit, originem, fontes, naturamque numerorum ex mente ſcholæ Italicæ, & iisdem illos inædificaſſe fundamentis, eadem definiviſſe ratione, eodem tractaviſſe modo, eidem applicuiſſe ſcopo, quibus ideas ſuas inædificavit, definivit, tractavit & applicuit Plato, luculentis veterum probavimus teſtimoniis. Admiſſo itaque, quod initio evictum dedimus, quod multa philoſophiæ ſuæ capita ex Pythagoræ ſchola hauſerit Plato, quis porro negaverit, philoſophum hunc τῶν ὄντων quoque καὶ τῶν νοητῶν, quæ per numeros explicabat Pythagoras, doctrinam ex Italica ſchola in Academiam ſuam tranſtuliſſe, novoque idearum nomine, nova tractatione, magisque perſpicua luce donaſſe, mutatis iis, quæ vel abſurda ipſi videbantur, vel cum reliquis quas adoptavit doctrinis non cohærere poſſe autumabat? Multa enim in hac de rerum principiis per numeros expreſſis doctrina ἀσύστατα & ἀπροσδιόνυσα, longe plura δυσνόητα & inextricabilia eſſe, quis negare audeat? Non expectabis itaque, LECTOR BENEVOLE, ut ſingulorum numerorum rationes & ſignificationes Tibi pandamus luculentas. Quamvis enim multo labore, ea quæ de numeris dixere veteres,

collegerit MEVRSIVS, nihil tamen in iſtis niſi obſcuritatem deprehendimus ineluctabilem, lubentesque fatemur, nihil inde certi & perſpicui nos potuiſſe haurire, nec iſta nos myſteria aſſequi. Tu ſi igitur profundius in hæc ſacra penetras invidere noli, &

Si quid noviſti rectius iſtis
Candidus imperti, ſi non, his utere mecum.

TANTVM!

IV.

IV.

IRENÆO BIBLIOPHILO VIRO OPTIMO ATQUE ERUDITISSIMO

S. P. D.

JO. GEORGIUS SCHELHORNIUS.

DUdum Tibi me majorem in modum devinxisti, Virorum Optime, qui non olim modo, cum prima imbecillitatis meæ tentamina in Bibliotheca Bremensi & Miscellaneis Lipsiensibus publice exhiberem, literis humanissime scriptis me ad plura audenda amice non minus quam graviter excitavisti, verum etiam posthac conatus hosce meos literarios calculo Tuo probans trepidantius ac timidius agentem suaviter erexisti, transmissa simul egregia illa observatione, quæ secundum hujus opellæ fasciculum exornat. Te insuper pararium amicitiæ, auro contra mihi caræ, plurimique merito æstimandæ, Celeberrimi Heumanni, auspicati ad nostri sæculi decus

decus nominis, gratus agnosco. Quum enim e qualicunque meo ad typographicos Maittairii Annales supplemento, Petri Aponensis Conciliatorem, rarissime alias obvium, in Bibliotheca nostra publica adservari, animadvertisses, ejusque uberiorem notitiam ab illo desiderari nosses, me, ut operis illius recensionem conficerem, deinde Actis ejus Philosoph. insertam, monuisti, atque sic viam ad benevolentiam tanti Viri mihi conciliandam pandisti pariter, ac præviis Tuis litteris feliciter muniisti. Multum igitur Tibi debens, pridem quæsivi occasionem, qua publice, haud in immemorem cecidisse illa Tui amoris ac favoris μνημεῖα, testari possem, hancque avidis arripui manibus. Cognitum nempe habeo, perjucundum Tibi esse, si monumenta, quæ publico nomine (Tua verba agnoscis, Vir Eruditissime) censentur, & vel civilis, vel ecclesiasticæ historicæ capita illustrant, oculis hominum subducta in lucem conspectumque proferantur: atque ita ejus generis quoddam Nomini Tuo desideratissimo dicare decrevi, nullus dubitans, fore, ut eadem istud mente, qua olim Anglorum de concilio Mantuam indicto, sed non indicato loco dein ad Cal. Nov. prorogato decla-

declarationem, a me Theodoro Haſæo τῷ πανυ ſubminiſtratam, & ab ipſo Bibliothecæ Bremenſ. Claſſ. V. p. 508. ſqq. inſertam, accipias. Felicem me, cui illa de publico pro virium modulo bene merendi voluntas tam proſpere ceſſit, ut ea eximias obſervationes, copioſæ lectionis, limati judicii nec proletariæ eruditionis teſtes in eadem Bibliotheca (†) extantes, Tibi elicuerim: feliciorem vero, ſi hisce Te ad alia in hujus opuſculi ornamentum mecum communicanda permovero. En ergo Tibi Bullam prorogationis Concilii, Mantuam prius indicti, quæ illi Anglorum declarationi anſam præbuit. Ea nuperrime bonis avibus cum aliis hujusmodi in manus incidit meas, in Germania, uti videtur, eo ipſo, quo primum prodiit, anno cum præfatione ac notatiunculis, aculeatis ſatis, in margine adjectis recuſa. Titulo additum eſt hoc Paſquilli carmen in Paulum III. Papam, fugitivum a facie Concilii Mantuani:

Quid

(†) Claſſ. VIII. p. 164. ſqq.

Quid eſt tibi, Papa, quod Concilium fugiſti?
Et vos Cardinales, quia converſi eſtis retrorſum?
A facie reformationis mota eſt curia,
A facie reformationis veræ:
Quæ converteret Papam in pauperem Plebanum,
Et Cardinales in miſeros Capellanos.

Sed ad rem.

S. D. N. Pauli, divina providentia Papæ tert. Bulla prorogationis ſacroſanctí generalis Concilii.

„*In Nomine Domini Amen.*

„NOverint univerſi hoc præſens publicum transſumptum inſpecturi, „quod nos Jacobus Puteus, J. U. D. Ca„nonicus Sabinenſis, Reverendiſſimi Do„mini, Domini Curiæ Cauſarum Ca„meræ Apoſtolicæ generalis Auditoris, „Romanæque Curiæ Judicis ordinarii lo„cum tenens, habuimus, vidimus, & di„ligenter ſuſpeximus Sanctiſſimi in Chri„ſto Patris & Domini noſtri, Domini „Pauli

Pauli divina providentia Papæ tertii li-„
teras ejus vera Bulla plumbea cum cor-„
dulis ſericeis rubei croceique coloris„
more Romanæ curiæ impendentibus„
bullatas, & omnimoda ſuſpitione caren-„
tes. Quarum quidem literarum tenor„
continentia erat iſta: „

PAULUS„

Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei,„
ad futuram rei memoriam.„

DEcet Romanum Pontificem pro pa-„
ſtorali ſuo officio, non ſolum jam„
orta in grege ovium ſibi commiſſarum„
ſcandala auferre, & ne oriantur procu-„
rare, verum etiam quantum cum Deo„
poteſt, earum commodis providere.„
Superiore itaque anno, deſiderantes his„
malis & calamitatibus, quibus Chriſtia-„
na multipliciter laborat Eccleſia, pro„
officio noſtro ſuccurrere, veſtigiis ma-„
jorum noſtrorum, qui ſalutare reme-„
dium in ſimilibus caſibus univerſalis„
Concilii celebrationem experti fuerant„
inhærendo. De venerabilium fratrum„
noſtrorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ„
Cardinalium conſilio & aſſenſu œcume-„
nicum„

„nicum ſeu univerſale Concilium, in ci-
„vitate Mantuæ præſenti anno die XXIII.
„menſis Maji proxime futuri inchoan-
„dum, indiximus univerſis & ſingulis ve-
„nerabilibus fratribus noſtris, Patriarchis,
„Archiepiſcopis, Epiſcopis, & dilectis fi-
„liis Abbatibus & cæteris Eccleſiarum &
„Monaſteriorum Prælatis ubique terra-
„rum conſtitutis, mandantes, quatenus
„perſonaliter, Chriſtianos vero Principes
„& alios, qui de jure & conſuetudine in
„hujusmodi Concilio intereſſe debent,
„exhortantes ubi pro pace, ſalute & aug-
„mento Eccleſiæ Dei & ipſi perſonaliter
„(ſi poſſent), ſeu minus, per ſolennes O-
„ratores ſuos congruo tempore, dicto
„ſacro Concilio in civitate Mantuæ, ut
„præfertur, celebrando deberent inter-
„eſſe, prout in aliis literis noſtris, quas
„tum Romæ in locis ſolitis, tum per li-
„teras & nuncios noſtros ad hoc deſti-na-
„tos, in omnibus Chriſtianitatis partibus
„publicari fecimus, plenius continetur.

„Cum autem nuper dicti Concilii in-
„choandi tempore appropinquante, dile-
„ctum filium, nobilem virum Fridericum
„Ducem Mantuæ, quem promptiſſimum
„in hoc futurum ſperabamus, ut civita-
„tem prædictam in hoſpitiis, victualiis &

„aliis

aliis rebus neceſſariis pararet & diſponeret, requiſiſſemus, ipſe Dux nobis ſuper hoc reſpondens, non parvam huic negotio intulit difficultatem, aſſerens militare præſidium & pro eo nutriendo ſtipendium, pro noſtra & aliorum venientium ad Concilium ſuæque civitatis (ut dicebat) ſecuritate ſibi neceſſarium eſſe. Quam quidem objectam tam ſancto operi difficultatem, licet difficillimum & fere impoſſibile nobis fuiſſet, hoc tempore, quo præter alias noſtras & Apoſtolicæ ſedis longe ſolito graviores impenſas, tunc cum perfidiſſimus fidei noſtræ hoſtis univerſum Chriſtianum imperium occupare molitur, etiam littora & urbes ſtatus noſtri ab utroque Italico mari defendere cogimur, pecunias alio divertere, tamen omnino ſuperare conati fuiſſemus, niſi rem incongruam & mali exempli judicaviſſemus armatum Concilium celebrare.

Eidem itaque Duci ſtatim reſcripſimus, ad tam ſanctum opus peragendum, nec nobis nec aliis illuc conventuris aliquid timendum eſſe, minimeque æquum fore, ibi arma conſpici, ubi libera omnium ſuffragia eſſe deberent. Ideoque nihil aliud eſſe jam petere, quod pe-

„tebat, quam civitatem prædictam ma-
„nifeste denegare. Cum autem nos mul-
„tis etiam aliis rationibus suspitionem hu-
„jusmodi ab ejus animo tollere conati
„fuerimus, idque non semel tantum, sed
„pluries frustra contenderimus, coacti
„fuimus de loci mutatione, & ut matu-
„rius id facere possimus de Concilii ce-
„lebratione ad aliquod tempus prorо-
„ganda cogitare.

„Quod quidem tum ex eo, quia rem
„tam salutarem, & tam Christianitati ne-
„cessariam accelerare potius, quam dif-
„ferre voluissemus, tum etiam quod ve-
„rebamur (prout veremur) aliquos ex
„conventuris nostræ indictioni confisos,
„iter aggredi cœpisse, & suo cum incom-
„modo & nostra molestia, vel progressu-
„ros, unde jam exclusi sunt, vel tanto iti-
„nere frustra suscepto in suam patriam
„redituros, certe molestissimum nobis
„fuit. Quando autem aliena, non nostra
„culpa ad hoc deventum est, æquiore a-
„nimo id ferimus. Ut igitur quam ci-
„tius eam, quæ ex inopinato hujus rei
„eventu in ipsorum conventurorum men-
„tibus forsan oriri posset, perturbationem
„tollamus, ac eorum incommodis (ut
„fieri potest) occurramus, de præfato-
„rum

rum Cardinalium consilio & assensu, „ tempus celebrandi hujusmodi ad Ka- „ lend. Novembr. *(a)* proxime futuri pro- „ rogandum duximus, prout prorogamus, „ alterius non minus commodi & idonei „ loci electionem, interim per nos facien- „ dam, ad eorum, ad quos spectat, vo- „ tum, quam citius fieri poterit, deducturi. „

Nulli ergo omnino hominum liceat „ hanc paginam nostræ prorogationis in- „ fringere, vel ei ausu temerario contra- „ ire. Si quis autem hoc attemptare præ- „ sumpserit, indignationem omnipotentis „ Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apo- „ stolorum ejus se noverit incursurum. „

Datum Romæ apud sanctum Pe- „ trum, Anno incarnationis Dominicæ „ 1537. duodecimo Kalend. Maji, Ponti- „ ficatus nostri anno tertio. „

BLOSVS.
B. MOTTA.

(a) In margine hæc notula comparet: *i. e. ad Calendas Græcas. Et locus maneat in reservatione pectorali, mentali, nunquam nominabili.*

„Quibus quidem literis Apoſtolicis „diligenter inſpectis, per Notarium pu„blicum infra ſcriptum ipſas exemplari „mandavimus & transſumi, ac in publi„cam formam redigi. Decernentes & „volentes, ut huic transſumpto publico „ſive exemplo, plena fides deinceps ad„hibeatur, ubilibet in locis omnibus & „ſingulis, quibus fuerit opportunum, „ipſumque transſumptum fidem faciat & „illi ſtetur, ac ſi originales ipſæ literæ „apparerent. Quibus omnibus & ſingu„lis autoritatem noſtram ordinariam in„terpoſuimus, & decretum, & ad am„pliorem evidentiam præmiſſorum ſigil„lum prælibati reverendiſſ. Domini Au„ditoris, quo utimur, duximus apponen„dum.

„Actum & datum Romæ in domo „prælibati Domini Auditoris, in qua jura „reddi ſolent, hora veſperarum & audien„tiæ cauſarum conſueta, ibidem ad jura „reddendum in loco noſtro ſolito pro tri„bunali noſtro ſedentes. Sub anno a „nativitate Domini Milleſimo Quingen„teſimo Trigeſimo ſeptimo, indictione de„cima, die vero Mercurii, ſexta decima „menſis Maji, Pontificatus præfati San„ctiſſ. Domini noſtri anno tertio, præſen„tibus

tibus ibidem discretis viris, Magistris, „ Philippo de Quinteliis, & Jacobo Apo-„ cello, dictæ Curiæ causarum Cameræ „ Apostolicæ Notariis testibus ad præmis-„ sa vocatis atque rogatis.„

Et quia ego Johannes Jacobus Buc-„ ca, Cur. caus. Cameræ Apostolicæ No-„ tarius, exhibitioni, præsentationi, auscul-„ tationi, & transsumptioni, suprascript.„ literarum, ac omnibus & singulis præ-„ missis præsens fui, eaque fieri vidi, &„ audivi, supra scriptum transsumptum„ instrumentum, alterius manuscriptum„ exinde publicavi in fidem præmissorum„ omnium.„

Johannes Jacob. Bucca.„
Notarius qui supra scripsit.„

Habes itaque, Bibliophile Præstantissime, Romani Præsulis decretum, quod Anglos ad declarationem illam prorsus egregiam promulgandam provocavit. Sed & pauca alia tecum communicanda sunt. Bullæ illius, qua Paulus III. Concilium A. MDXLII. XI. Kalend. Junii Tridentum indixit, & de qua Tu in Biblioth. Brem. Class. VIII. pag. 202. sq. docte disseruisti, exemplum Romanum, autographi loco habendum, possideo. Tale enim est, qua-

lia esse voluit ipse Pontifex omnia, quibus fides certa & indubitata haberi deberet: siquidem Joannes Jacobus Bucca Curiæ caus. Cameræ Apostol. Notarius illi manu sua subscripsit, ac nonnemo, haud dubie in eminenti dignitate ecclesiastica constitutus, sigillo id suo munivit, cujus paucæ tantum literæ, cæteris per vetustatem attritis, sunt legibiles. Ejusdem Bullæ versionem quoque Germanicam, Ingolstadii A. MDXLII. in quadripartita forma editam, inter reculas meas servo, cujus accipe titulum: *Unsers Hailigsten Herrn Pauli, aus Göttlicher Fürsehung Bapsts, des dritten, Bull verteütscht. Ain hailig General Concilium zu Trient zu halten.* Qua occasione ἐν παρόδῳ meminisse juvat primarum editionum Concilii Tridentini. Illius nempe Canones ac Decreta primum Romæ A. cIↃ IↃ LXIV. in fol. publica auctoritate Paulum Manutium integre nosti excudisse: ad ejus vero editionis fidem prima vice in Germania Dillingæ eodem anno in octuplici forma opus istud prælo fuisse subjectum noto, quæ editio mihi præsto est, Pauli III. Bulla modo memorata aliisque instructa. Hi ipsi autem Canones antea jam particulatim prodierunt in lucem: in manibus quippe meis versatur

satur ejus Synodi Decretum de Justificatione, in sessione VI. die XIII. Jan. Anno MDXLVII. factum, nec non illud, quod de Sacramentis Ecclesiæ, de residentia ac reformandis in Ecclesia moribus die III. Maji in VII. sessione concinnatum fuit, quæ Coloniæ eodem Anno d. III. Aug. Melchior Novesianus in 8. typis exscripsit. Nunc liceat, ne citius dulcissima isthac, quam Tecum colloquendo percipio, voluptate priver, paucula adjicere de consilio de emendanda Romana Ecclesia jussu Pauli III. P. M. a Gaspare Card. Contareno, Jo. Petro Card. Theatino, Jacobo Card. Sadoleto, Reginaldo Card. Anglico, Federico Arch. Salernitano, Hieronymo Arch. Brundusino, Jo. Matthæo Episcopo Veronensi, Gregorio Abbate S. Georgii Venet. & Thoma Magistro sacri Palatii, ad id delegatis conscripto, cujus mentionem l. c. p. 183. & 190. sq. habuisti. Recudi illud præter alios a Te memoratos in Germania curavit Petrus Vergerius cum præfatione, lectu digna, quam cum ipso illo consilio in Tomo II. Lectionum memorabilium & reconditarum, locupletissimi præstantissimorum monumentorum promptuarii, quo neminem historiæ ecclesiasticæ studiosum commo-

de carere posse arbitror, f. 398. sqq. *(b)* Jo. Wolfius exhibet. Haud Te fugit, Vir Pereximie, cum Pontifex hoc scriptum Cardinalibus inspiciendum dedisset, eorumque de ipso sententiam postulasset, Nicolaum Schombergium, Cardinalem Capuanum, teste P. Sarpio in Histor. Concil. in 4. Trident. Lib. I. p. 91. edit. Francof. A. 1621. prolixa oratione contendisse, temporum conditionem nullam ejus generis emendationem admittere: at contra Petrum Caraffam Cardinalem Theatinum, consilii istius cum cæteris auctorem, adeo necessariam esse reformationem, ut absque grandi piaculo omitti non posset, asseverasse. Mirum vero, ac bis mirum, eundem Caraffam deinde, quum ad summum honoris in Romano cœtu fastigium ascendisset, nomine Pauli IV. adoptato, cum nomine & animum mutasse, atque prorsus alium, notabili μεταμορφωσει, redditum esse. In librorum

(b) Mala in hoc opere bonis mixta esse, facile J. H. Bœclero in Bibliogr. crit. pag. 450. edit. Lips. largior, qui illud perperam Hieron. Wolfio tribuit, notatus propterea a Celeb. Krausio p. 878. sed exquisitissima etiam monumenta magno isthic numero, quæ alibi frustra quæras, exhiberi experientia me plus simplici vice edocuit.

rum enim prohibitorum Indicem & hoc Conſilium retulit, in litera L. atro carbone notans *Librum inſcriptum: Conſilium de emendanda Eccleſia;* quod non absre vitio ipſi dedit Vergerius in annotationibus in iſtum Indicem ſcriptis, ac primo ejus operum adverſus Papatum Tomo inditis, p. 251. ſqq. cujus verba, etſi prolixiora, huc transferre lubet, cum quod alia etiam ad illius conſilii hiſtoriam facientia ſuppeditent, tum quod liber ſit longe rariſſimus, de quo, ſi placet, confer hujus opellæ Tom. II. p. 407. Ita autem is: *Paulus III. ex omni Epiſcoporum & Cardinalium numero novem delegit, quibus graviſſimis verbis mandavit, ut Eccleſiæ morbos accurate circumſpicerent, & nulla aut ipſius Papæ, aut cujusquam alterius habita ratione ſibi demonſtrarent, jurejurando eos obſtringens, addita etiam excommunicationis pœna, ut magno ſilentio rem agerent. Quocirca deliberatione habita, libello comprehenderunt morbos nonnullos, ſed ex levioribus, neque enim ad vivum, hoc eſt, ad corruptas ſpeciatim doctrinas manus admoverunt, tametſi uſi fuerint aliquando verbis paulo liberioribus — — (Jam conſilii ſummam tradit, quam, cum ab*

haud dubie putat omnes nos caudices eſſe, aut ſtipites, qui iſta non fuiſſemus intellecturi & evulgaturi, fortaſſis etiam in omnem poſteritatem, ad gloriam Dei, & ad perpetuam ipſius Antichriſti infamiam &c. Laudatus Wolfius l. c. f. 549. ſqq. ſiſtit aliud Conſilium trium Epiſcoporum (ſcil. Vincentii de Durantibus, Epiſcopi Thermularum Brixienſis, Egidii Falcetæ, Epiſcopi Caprulani, & Gerhardi Busdragi, Epiſcopi Theſſalonicenſis), quod de ratione ſtabiliendæ Romanæ Eccleſiæ Paulo III. Pont. Max. Bononiæ A. MDXLIX. d. 20. Aug. datum, & poſt illius obitum in palatio inventum eſſe dicitur, cujus initium hoc eſt: *Legatus tuus apud Bononienſes ſignificavit nobis, cupere Sanctitatem tuam, ut qui tuo juſſu hac in urbe recens congregati ſumus, Epiſcopi terni ſeorſim conſultaremus, quanam ratione ſtabiliri, augerique ſedes Apoſtolica poſſit, quæ hoc tempore a perfidis Lutheranis ſic infeſtatur, oppugnatur, ac debilitatur: deque ea re ſententias noſtras literis explicaremus, quas conferre inter ſe atque examinare, & de his ſecum ipſe deinde deliberare cupiat. Nos igitur tres infra nominati Epiſcopi, quanquam nec prudentia, nec doctrina, nec rerum uſu plurimum poſſumus: tamen, ut voluntati tuæ obtem-*

obtemperemus: nostrum in ea re consilium tibi seperatim exponere decrevimus: ita tamen, ut sanctissimo Beatitudinis tuæ judicio omnia interim permittamus. Sed illam prius suppliciter oratam volumus, caveat, ne nostro huic consilio idem forte eveniat, quod olim sub ejus felicis Papatus initia accidisse meminimus. Cum enim IX. illi Cardinales, & una delecti aliquot Episcopi de ratione reformandæ Ecclesiæ consulerentur, ac Sanctitati tuæ libellum obtulisse, in quo illorum omnium sententiæ perscriptæ erant: illæ cum supprimi & occultari debuissent (quod & Sanctitatem tuam voluisse minime dubitamus) illico emanarunt, & in Germaniam usque dispersæ ac dissipatæ sunt. Atque in hunc modum detegi, patefierique Lutheranis hostibus nostra consilia contigit, quæ res deinde in oppugnandis nobis mirifice illis profuit. Nam libellis illico editis incredibile est, quantum in nos undique odium concitaverint, multos errores atque abusus fateri nos in Ecclesia esse dictitantes, quos tantum abest, ut corrigere ipsi velimus ut vi etiam tueri ac defendere non dubitemus: & si quis est, qui de necessaria emendatione vel hiscere audeat, eum terra marique hostiliter persequamur &c. Sed, ut ingenue fatear, mihi integrum hoc consilium a quodam Protestan-

stantium partibus addicto post primam ejus lectionem satirice confictum videbatur, in qua mea opinione confirmatus deinde sum, cum illud totum primo Vergerii Operum Tomo p. 94. sqq. insertum deprehenderem, hoc tantum discrimine, ut episcoporum nominibus omissis id a quibusdam Episcopis Julio III. Pont. Max. Bononiæ d. XX. Oct. A. MDLIII. datum dicatur, & pauca sub finem de Angliæ Regina inspergantur.

Verum ad prius istud consilium de emendanda Ecclesia ut redeam, Jo. Sturmii Epistola ad Cardinales, quam id ipsi elicuit, recusa est Francofurti A. MDCX. in 4. inter Discursus epistolares politico-theologicos de statu Reipublicæ Christianæ degenerantis: tum de reformandis moribus & abusibus Ecclesiæ, p. 69. sqq. Hosce discursus in dedicatione Melch. Goldasto, Cunr. Rittershusio, & Quirino Reutero se debere typographus Egenolphus Emmelius profitetur. En eorum indicem, cum liber haud adeo sit obvius:

1.) *Johann. Francisci Pici Mirandulæ & Concordiæ Comitis Oratio ad Leonem X. P. M. & Concilium Lateranense de reformandis Ecclesiæ moribus.*

bus. p. 1. 2.) *Ulrichi de Hutten Equitis Franci Epistola ad Bilibald. Birckheymerum.* p. 14. 3.) *Andreæ Franci Camictiani Epistola ad eundem.* p. 39. 4.) *Henrici Stromeri Aurbachi Medici Epistola ad Gregorium Coppum.* p. 42. 5.) *Gregorii Coppi Calvi ad Stromerum responsio.* p. 51. 6.) *Andreæ Franci Epigrammata in Eduardum Leum reformationis ecclesiasticæ oppugnatorem.* p. 66. 7.) *Joannis Sturmii Epistola ad Cardinales de emendatione Ecclesiæ & religionis dissidiis.* p. 69. 8.) *Jacobi Sadoleti Cardinalis ad Sturmium responsio.* p. 98. 9.) *Jo. Sturmii ad Sadoletum Replicatio.* p. 102. 10.) *Jac. Sadoleti Cardin. Epistola ad Philippum Melanchthonem.* p. 122. 11.) *Ejusdem Epistola ad Senatum Populumque Genevensem.* p. 125. 12.) *Jo. Calvini Professoris Argentinensis ad Sadoletum pro Genevensibus*

Re-

Reſponſio. p. 145. 13.) *Phil. Melanchthonis Epiſtola ad Senatum Reip. Venetæ.* p. 187. 14.) *Franciſci I. Galliæ Regis Epiſtola ad Phil. Melanchthonem.* p. 193. 15.) *Phil. Melanchth. ad Regem Reſponſio.* p. 194. 16.) *Ejusd. ad Joachimum Marchionem Brandenburg. S. Rom. Imp. Electorem Epiſtola.* p. 195. 17.) *Ejusd. ad Epiſcopum Pariſienſem Epiſtola.* p. 197. 18.) *Ejusd. Epiſtola ad Joh. Sturmium.* p. 199. 19.) *Ejusd. Epiſtola ad Henricum VIII. Angliæ Regem.* p. 202.

Cæterum ſcriptis occaſione Concilii Mantuam prius indicti ſed deinceps prorogati evulgatis, annumeranda etiam videtur *Georgii Wicelii Presbyteri Conqueſtio de calamitoſo in præſens rerum Chriſtianarum ſtatu*, ad D. T. C. R. Epiſc. Mag. directa, & Islebii A. MDXXXVII. d. XX. Octobr. ſcripta, A. autem MDXXXVIII. Lipſiæ ex officina Nicolai Wolrab in 4. edita cum gratia & privilegio Majeſtatis Reg. De hujus libelli

belli raritate judicium inde facio, quod Hermannus Conringius inter Wicelii aliorumque scripta varia, de necessitate reformationis Ecclesiæ Romanæ & Trident. Concilii iniquitate, Helmstadii A. 1650. excusa, atque a D. Joanne Fabricio in Histor. Biblioth. suæ Part. IV. p. 195. sqq. enarrata, eum haud exhibuerit. In illo quidem aliquoties acerbe satis in Lutherum invehitur: & qui ab ejus stant partibus, ita tamen, ut nec Romanensibus parcat. Quædam inde loca decerpere non piget. *Quid tu, Vir Præstantissime, sentis, quid ais de hujus nostræ tempestatis tempestuosissimis intemperiis? An possint deteriore in loco esse omnia? An rerum status œcumenicus queat laudis habere minus? Invaluit injustitia postea quam procul hinc fugit justitia, pietas occidit, veritas oppressa est, religio nutat titubatve, fides profligata mœret, innocentia relegata luget, membra Christi disjecta atque confusa sunt, sicut membra Penthei Regis. Nihil ubique totum, nihil sanum. — — — Curiæ Romanensis atque capitum quorundam ecclesiasticorum intolerabili culpa visitati sumus in judicio, & ut metuendum est, visitabimur etiam in furore, quandoquidem non convertimur ad percutientem nos. — — — — — Ecce*

securis

ſecuris ad radicem arborem poſita eſt. Tuba ſpeculatoris inſonuit. At quænam tuba? Pœnitentiam agite. Sed quis eſt prolixior iſte atque conciſus clangor? Niſi reſipueritis, omnes ſimiliter peribitis. Pontifex Rom. primo loco ſeſe reformandum exhibeat, ut cujus ergo ſicuti vulgo creditum eſt, tota hæc orbis diſcordia pullulavit. Fore autem iſtbuc, nonnullam ſpem facit nobis viri iſtius ſingularis æquitas. Fertur pius eſſe, præterea doctus, quo magis conſentiat in doctam pietatem & in piam doctrinam. Pium hominem reformare velle abſurdum eſt. Non abnuo, at ego hic de iis rebus magis ſentio, quæ Pontificis ſunt, quam de ipſo Pontifice. Imo de iis magis, quæ non ſunt Pontificis, ſive quæ non decent Pontificem, utpote apoſtolicum virum, cui Eccleſiæ pedum, non ſceptrum mundi commiſſum eſt, & cui claves datæ ſunt, non machinæ Martiæ. R. D. Petrus Boſchius, Epiſcopus Aquenſis Legat. Apoſt. cum hic eſſet, ita mihi in privato colloquio Pontificis animum depinxit, ut non potuerim non polliceri orbi fauſtum Sydus, & Eccleſiæ navi exoptatam Cynoſuram. Mihi enim interroganti, num qua ſpes reliqua eſſet in Concilio prava correctum iri, in hæc verba reſpondit: Affirmo tibi, cor-

rectionem fore a capite usque ad omnia membra. Imo a se ipso incipiet correctionem Pontifex, invitis etiam Episcopis aliquibus. Qua promissione meis auribus nihil potuit dulcius esse. Promissio mille ducatorum in singulos annos alii grata sit (ut talia sunt pihlargyris gratissima) mihi hæc, hæc inquam promissio pontificiæ catorthoseos unice fuit tum optata tum accepta. Porro Pontificem suum ultro sequentur Cardinales presbyteri, quos hodie Italia habet in omni eruditionis genere excellentissimos. Nec me ullus e Roma rumor perinde adficit, quam quoties audio Cardinales presbyteros eruditos illic vivere, ut qui cum antiquis Ecclesiæ doctoribus certare possint. Cardinalium presbyterorum exemplum illustrissimum imitabuntur Episcopi, quorum dignitatem pietas ornat. Ordo Sacerdotum haud gravatim subjiciet se Hierarchiæ fastigio, si modo res gradu maturo procedat. Principes quoque sæculares submittent colla reginæ veritati, atque augustæ justitiæ, existimantes nimirum, quanto sit satius, recto itinere ad vitam contendere, quam curvis ambagibus eo deferri, ubi nulla est redemptio. Hujusmodi, dicet aliquis, ad œcumenicum Concilium pertinent. Maxime. At quando

quando præter opinionem differtur Concilium, & mala interim violentius inundant, non debemus emendari? Quid ſi ad Græcas Calendas (quod abſit precor) celebretur Concilium, num idcirco nolis bene agere? Non deſunt, quibus ſubit ſuſpicio, propterea in Mandrabuli morem procedere Concilium, quod in eo pſeudeccleſiaſtica tyrannis, & injuſtæ conſtitutiones, & execrandæ ſuperſtitiones, & Ariſtotelicæ ſophiſticationes & Thomiſticæ fabulationes, atque id genus exitia Chriſtianiſmi, priſtinæ (heu pudendæ) dignitati reſtituenda ſint. Quod ipſum ego ſi exiſtimarem futurum, quidvis libentius, quam Concilium ſuaſerim. Nunquam fiat Concilium, nunquam inquam fiat, niſi ibi ſeparetur pretioſum a vili, & Evangelii caſta veritas ſuper tectum prædicanda quam ſeveriſſime decernatur. Voluntas certe Pontificis culpa vacat. Indixit, ſed Satanas impedivit executionem. Denuo indixit in Italia, ſed denuo fruſtra: & indixit non tam aliis, quam ſibi ipſi. Nunc quandoquidem de loco rixantur, petit a Venetis commodum locum, ne deſit officio ſuo. Subvereor tamen, ne & hic Marculphus inveniat, quod cauſetur. Mantuæ corrigi renuunt, mirum ſi adnuent Paduæ aut Terviſii. Et quis locus commodus erit tam tortuoſo hominum gene-

ri? Nolunt ii convinci erroris, alii nolunt mores suos castigari, ideo utrique nolunt venire, quantumcunque (forte leg. *qualemcunque*) *etiam civitatem deligas. Si tanta est contentio de loco Concilii, quid porro futurum in ipso Concilii tractatu? Ego sane Paulum excuso, ut qui ex animo toto concupierit Concilii effectum, tantum abest ut refugerit. Id quod si aliunde non sat scirem, poterat me de pectore probi viri certiorem reddere R. Cardin. Jacobus Symoneta, qui proximo Julio mense ad D. Friderichum Nauseam, fratrem meum dilectiss. hæc verba scripsit: Deus malefaciat Concilii interturbatoribus. Nam Pontifex eo fuit semper, mihi crede, & eo est animo, ut nihil magis cogitet quam Concilium. Ait se Cardinalem semper suasisse; uti hujus rationis pharmaco Christiana Resp. revocaretur ad sobrietatem, compelleret* (f. compelleretur) *redire ad cor, resurgeret ad justitiam & probitatem. Cum vero nunc summam ipse teneat, asserit se omnia posthabiturum Concilio, quod impediri Principum discordiis, inimicitiis, odiis, injuriis, valde dolet ac lamentatur. Decreverat ipse omnino proficisci, ut edixerat per nuncios suos Christianis omnibus, sed est hominum & temporum*

culpa

culpa invitiſſimè retardatus: diſtulitque in Calendas Novembris. Utinam & hanc ſtatutam diem nobis non auferant, partim Turchica, partim domeſtica bella, contentiones item litesque de loco. Nam de hoc puncto diſceptatur vehementer a mundi principibus. Alius alio tendit, quod unus vult, renuunt alii: is civitatem hanc, alius aliam poſtulat: hic vult tuto venire, ille nihil ait eſſe tutum. Paulo poſt: Tanta eſt in hoc ſanctiſſimi Domini noſtri perſeverantia, firmitas, conſtantia, ut libere audeam ego eos, qui impedimento ſunt, gravi ſcelere obſtrictos eſſe judicare, quandoquidem vaſtitatem inferunt eccleſiæ &c. Hæc Symonetæ. Neque tamen nobis ſpes omnis omnino eripitur, quin ſit aliquando futurum Concilium, & illud tanto gravius, quo ſerius. Heu nobis, quam lugubre eſt, negotium ita neceſſarium, ita exoptatum, ita bonum tanto impediri tempore. Si quid doloribus poſſemus efficere, nihil reliquum foret mali. Sed præterquam quod dolentes nihil proficimus, ſubſannamur etiam ab iis, quibus dolendum erat Concilium. Suſtinemus exprobrationes odioſiſſimas in turba deriſorum, nomine Concilii. Et ea ratione in tantum abit contemtum Concilii vocabulum, ut vix aliquid ſupra. Italia hanc ob cauſam nunquam pejus audivit inter Ger-

manos. Boni animi gemunt ad hos casus. Magna pars desperat de catorthomate, quippe toties verbis promissæ pacis inanibus delinita. Alii convitiantur tam Papis quam Lutris, ut qui in causa sint non calamitatum harum modo, sed & auctarum in horas. Sed omnino tantem futurum est Concilium, idque forsan vocante Cæsare, quandoquidem ad Pontificis bullas surda est Germania. Interea vero quid faciemus? Papa non ea gerat, quæ gerere Papam decet? Nec Episcopus, quæ Episcopum: nec Abbas, quæ Abbatem: nec Sacerdos, quæ Sacerdotem: nec Monasta, quæ Monastam? Me consule, seu hortatore potius, faciemus suum quisque officium, non aliter animati, quam si in quinquennium prorogetur Synodus. In quinquennium non prorogabitur, (c) attamen interea multi menses, dies & horæ labuntur. Quid si intra lustrum hoc te metat orcus? Causabere apud generale tribunal, te fefellisse Concilium? &c. Sed de his satis, ne modum epistola excedat. Jam ad Te, ὦ Φίλατε. Quam vellem, ut tam mihi cognitum esset verum nomen Tuum, quam perspecta

(c) Imo ulterius, & fere in alterum quinquennium, mi Wiceli, prorogatum fuit. Nam licet illud Paulus III. A. MDXLII. indixerit, prima tamen ejus Sessio sub finem demum Anni MDXLV. habita est.

cta & explorata mihi eſt Tua probitas & eruditio! Non adeo forte procul a Te me remotum eſſe, præſagit animus: Sueviam enim noſtram Te ornare, indicia haud obſcura mihi perſuadent. At ubinam locorum Tua gaudia, Muſas, tam ſtrenue, tam feliciter colas, me juxta cum ignariſſimis ſcire profiteor, & doleo. Quam jucundum, quam fructuoſum mihi foret, amice Tecum per literas ſerere colloquia, Tuis frui conſiliis, a Te excitari, a Te diſcere! Redde, quæſo, me voti damnatum, ac a me ea omnia expecta, quæ a Tibi amiciſſimis, ac obſervantiſſimis virtutum Tuarum cultoribus expectare potes. Ita vale, Irenæe Suaviſſime, ac rebus proſperrimis ſemper fruere. Dabam Memmingæ A. R. S. MDCCXXVII. XIII. Kalend. Junii.

V.

VARIÆ OBSERVATIONES.

§. I.

IN ſuperiore parte (a) cauſam egimus D. Chriſtophori Schappeleri, primi Eccleſiæ patriæ reformatoris, eumque a nonneminis criminationibus, tabularum publicarum fide, annaliumque & aliorum bonæ notæ monumentorum teſtimonio, vindicavimus. Interim vero, quum nobis illum Memminga Sangallum confugiſſe, ibique ſuam fixiſſe ſedem compertum fuerit, per Fautorem quendam iſthic inquiri curavimus, nunquid præterea certi de ipſo indagari poſſet. Nec irritus fuit conatus. Paulo poſt enim is mecum communicavit quædam, Schappelerum concernentia, ipſa Summe Reverendi Senis Jo. Jacobi Schereri, Sangallenſis Capituli Decani præclare meriti, manu e Biographia Vener. Miniſterii Sangallenſis, quæ in librario eccleſiaſtico adſervatur, decerpta. Operæ pretium videtur,

(a) Pag. 326. ſeqq.

detur, eorum notitiam candide hic Lectoribus meis suppeditare. Cognovi nimirum inde, Schappelerum Sertorii etiam nomine usum esse, quod tum suspicabar *(b)*: Anno MDXXIII. cum Vadiano Præsidem Tigurinæ disputationis electum: Memminga NB. ob religionis controversias abire coactum, & A. MDXXVIII. d. 15. Nov. a Magistratu Sangallensi verbi divini in D. Catharinæ Monasterio & Xenodochio præconem constitutum, eodemque anno ad Badense colloquium ablegatum: sed An. MDXXXI. ob varias causas ab officio dimissum, A. autem MDXLII. d. 24. Julii alii ecclesiæ *(zum Linsibiibl)* præfectum, & A. MDXLIII. aliquandiu iterum remotum, verum ultimo Octobris ab eodem Magistratu hac conditione, ut in gratiam cum collegis suis rediret, restitutum, atque præconem ad D. Magni creatum, A. tandem MDLI. cum paulo ante dimissionem ipse petiisset, haud vero obtinuisset, d. 25. Aug. diem supremum obiisse. Vir dicitur fuisse fervidus & contentiosus, sed eruditus, qui sæpenumero fassus sit. *Er sey in dem Papstum* Doctor Theologiæ *ernennet, und vor einen Meister*

(b) Pag. 330.

ſter Hämmerlein angeſehen worden, da Er doch auf denen hohen Schulen nichts als den Narriſtotelem, *und Meiſter von hohen Unſinnen* Petrum Lombardum *gelernet, und die Heil. Scrifft niemalen geleſen habe.* Nihil ex hac relatione Kuttgii convitiis accedit ponderis: nam licet inde Schappelerum vehementis virum ingenii fuiſſe appareat, cætera tamen ipſius criminationibus reclamant. Hinc enim elucet, eum, quem iſte ante Munzeri necem, quæ A. MDXXV. contigit, infeliciter in acie cecidiſſe nugatur, A. demum MDLI. fatis functum eſſe. Dein veriſimile nequaquam eſt, inclytum Magiſtratum Sangallenſem infamem ſeditioſæ ruſticorum turbæ anteſignanum in ſacrum ſuæ civitatis miniſterium cooptaturum unquam fuiſſe.

§. II.

His diebus forte fortuna aliud agendo in Joannis Trithemii Sermones & exhortationes ad Monachos *(c)* incidens, per otium eas pervolutavi, probe gnarus, Virum, inter ſui ævi πολυμαθεςάτες merito refe-

(c) Prodierunt A. MDXVI. in fol. ex officina typographica Joannis Knoblouch impenſis Joannis Haſelbergeri de Augia Conſtantienſis diœceſeos.

referendum, scriptis etiam dogmaticis & moralibus varia inserere consuesse, quæ inibi haud facile quæsiveris, notatu tamen dignissima. En quædam, in eo libro observata, e pluribus, speciminis loco, quæ injucunda spero fore nemini. In Homil. VII. fol. 16. ita suos alloquitur Vir diligentissimus: *Nullum est opus manuale, quod monachum meo judicio plus deceat, quam libros sacræ lectionis scribere, & scribentibus aliis necessaria præparare. Hunc enim sanctum laborem oratione plerumque licebit interrumpere, & pro cibo mentis non minus quam corporis vigilare. Necessitas etiam nos urget libris scribendis cum diligentia intendere, si cupimus habere ad manum, unde nos mutuo possimus in studio spirituali utiliter occupare. Cernitis enim hujus cœnobii bibliothecam omnem, quæ olim fuit insignis & magna, per deformatos ante nos monachos usque adeo distractam, venditam & alienatam, ut ultra quatuordecim volumina non fuerint hic a nobis inventa. Industria quidem impressoriæ artis, nostris diebus nuper apud Moguntiam inventæ, multa quotidie volumina producit in lucem, sed comparare nobis omnia nequaquam est possibile, qui adhuc maxima deprimimur egestate. Quocirco vos moneo & hortor, qui*

ad

ad externos manuum labores non satis libenter occurritis, quatenus ad honorem Dei scribendis voluminibus quam diligenter laboretis: quia sicut otiositas inimica est animæ, sic labor moderatus spiritualis conservator est vitæ. Discimus inde, 1.) quis olim labor monachos in cœnobiis bene constitutis potissimum occupatos tenuerit; librorum nempe descriptio, & necessariorum ad scribendum præparatio. Digna sunt, quæ hic legantur ejusdem Trithemii verba, quibus alibi *(d)* monachos compellat: *Unus corrigat, quod alius scripsit, alius rubro perornet, quod ille emendavit; hic notis distinguat, alius schematibus, conglutinet iste, aut liget codicem asseribus: tu aptabis asseres, iste corium, laminas iste præparet ad ornatum: scindat unus pergamenum, alius purget, tertius lineando scriptoribus aptet, alius encaustum, alius pennas ministrent.* 2.) Quam indigne contra quondam ab illiteratis, & omnia potius alia, quam libros curantibus monachis habita fuerint eruditionis & pietatis priscæ monumenta. Quatuordecim duntaxat volumina in Monasterii Spanheimen-

sis

(d) In tractatu de laude scriptorum manualium, cit. in disceptatione de Secretis Societatis Jesu; Moguntiæ, A. 1617. in 8. edita p. 135.

fis Bibliotheca, quam olim insignem & magnam fuisse dicit, inveniſſe ſe teſtatur Trithemius: fortaſſis paulo ante omnino nulla adfuerunt. Anno enim MCCCC-LXIX. auſpiciis Friderici Comitis Palatini & Bavariæ Ducis iſtud cœnobium, antehac peſſime deformatum, in meliorem ordinem fuit redactum, pulſis inde indignis inquilinis, quinque ſcilicet monachis cum abbate Ottone de Colonia, quos vitam diſſolutam egiſſe idem teſtis eſt, & aliis quatuor in eorum locum introductis, datoque ipſis præſule Joanne de Colenhauſen, quem multis encomiis decorat noſter, ac inter cætera virum æterna memoria digniſſimum vocat. Credibile vero haud eſt, hunc per quatuordecim annos, quibus monaſterio laudabiliter præfuit, nullum prorſus volumen paraſſe, omnemque librorum curam abjeciſſe. 3.) Poſt excogitatam Moguntiæ, cui inventionis hic laudem tribuit *(e)* Trithemius, teſtis fere coævus, & in vicinia degens

(e) Diſtinctius idem hujus inventionis hiſtoriam enarrat in Annal. Hirſaug. Part. II. nec non ſub calcem Breviarii primi voluminis Hiſtoriarum de origine Regum & Gentis Francorum, Moguntiæ A. 1515. editi. Ejus verba poſt alios recitavit Clar. Maichelius in Notitia Bibliothecarum Pariſ. p. 69. ſq.

gens, adeoque fide dignissimus, typographicam artem adhuc libros, etiam typis excusos, describi solitos esse. Hæc quum in chartam conjicerem, ea mentem subiit cogitatio, qui factum sit, ut tanta hodie librorum primitus impressorum penuria laboremus. Albo certe corvo rariora sunt Psalterium A. MCCCCLVII. Durandi Rationale divinorum officiorum Anno MCCCCLIX. Catholicon A. MCCCCLX. Clementis Constitutiones Anno itidem MCCCCLX. & Biblia Latina A. MCDLXII. excusa *(f)*. Credo equidem, quanquam nondum id plane victum sit, pauca tum exemplaria typis fuisse exscripta: sed eorum tamen numerum ad aliquot centena assurrexisse arbitror, cum hodie adeo pauca supersint, ut facile illa digitis computare queas. Præterea mirabar, ab Anno MCCCCLXII. ad A. usque MCCCCLXV. nihil prorsus, quod quidem constet, librorum orbi dedisse officinam Jo. Fausti & Petri Schoefferi, hominum maxime industriorum, quorum studio & solertia ars non amplius rudis

(f) Taceo prima artis rudimenta, ligno incisa qualia recensui Tom. I. p. 1. sqq. Tom. II. p. 328. & Tom. IV. p. 293. sqq.

dis ſed ſatis jam exculta erat. Officia profecto & Paradoxa Ciceronis, quæ ſub finem demum A. MCCCCLXV. vel initium ſequentis prodiiſſe (*g*) videntur, modicæ volumen molis, trium annorum laborem poſtulaſſe probabile non eſt. Aut omnia igitur me fallunt, aut Marti, jurato & irreconciliabili Muſarum hoſti, utrumque adſcribendum venit. Scilicet Pius II. Pont. Max. Dietherrum Iſenburgium, qui iniquis ejus exactionibus ſe oppoſuit, Archiepiſcopatu Moguntino dejecerat, ſurrogato in illius locum Adolpho Naſſovio. Uterque non deſtitutus erat adjutoribus. Ad arma igitur proceſſum, ita vero, ut tandem Adolphi fautores Moguntiam Anno MCCCCLXII. ad finem vergente, quo Biblia lucem adſpexerant, occuparent. Omnia tum ibi incendio, rapinis, cædibusque repleta. En! Dabimus brevem hujus cladis deſcriptionem e noſtro Trithemio

(*g*) Utrumque Tullii Officiorum & Paradoxorum de A. 1465. & 1466. exemplar accuratiſſime ſe contuliſſe, nec quicquam præter ſubſcriptionem, quo hoc ab illo differat, inveniſſe teſtatur Maittaire in Annal. Typogr. Tom. I. p. 60. ut parum abſit, quin una eademque videatur eſſe editio.

mio *(b)*: *Coadunati cives fortiter contra hostes pugnaverunt, & cum eos bis terque retrocedere compulissent, numero tamen eorum tandem superati sunt, & quadringentis eorum occisis succubuerunt. Num hostes ab una parte cum civibus acriter pugnabant, & in alia parte civitatem per traditores fecerunt incendi. Unde miseri cives & urbem ardere videntes, & se imparibus viribus cum hoste decertare non posse considerantes, projectis armis deditionem fecerunt. Quo facto civitate pulsi sunt omnes, qui arma ferre potuissent; & tam celeriter exire coacti, ut ne quidem salutatio suorum concederetur. Egrediebantur enim necessitate urgente omnes, uxoribus, liberis, amicis, & bonis omnibus in hostium potestate relictis, & ibant egentes atque mendici. Prædam hostis reperit ingentem, quæ non unius civitatis, sed pene totius patriæ thesaurus esse videbatur. Omnium namque in circuitu Monasteriorum, Ecclesiarum, nobilium & rusticorum bona mobilia in civitatem fuerant reposita, metu hostilitatis a facie inimici. Nemini parcebant, non clericis, non claustralibus*

(b) In Commentario de Rebus gestis Friderici Palatini Electoris, ejus nominis primi, Victoriosi vulgo dicti, quem cum notis Marquardus Freherus Heidelbergæ in 4. A. 1602. edidit. p. 31. sq.

libus, non civibus: sed quidquid poterant in tota civitate invenire, absque ulla miseratione rapuerunt. Videres ministros Christi sacerdotes una cum Judæis crudeliter captos, & in altam villam satis ignominiose duci ligatos &c. Haud itaque dubito, non multa solum librorum antehac impressorum exemplaria, quæ vel Moguntiæ in variis bibliothecis vel intra privatos adhuc Fausti & Schœfferi parietes, arte nondum satis per orbem cognita, delituerant, in ista strage periisse, verum etiam instrumenta typographica, quæ rebus ita afflictis non adeo celeriter reparari poterant. Obfuit ergo litteris Pius II. qui, cum adhuc Æneas Sylvius esset, tanto eas complexus amore, ac tot de illis nominibus præclare meritus erat, sed ita obfuit, ut simul iisdem maxime profuerit. His enim turbis Moguntia ejectus Apollo, quietis amans, alias tutioresque quæsivit sedes, primorumque typographorum ministri ac laborum socii, libertatem anhelantes, e suis evolarunt angulis, beneficio cœlitus dato alias etiam regiones beaturi: atque ita nobilissima ars, e latebris veluti prosiliens, non reliquos tantum Germanos, sed & Italos, Gallos, & penitus toto divisos orbe Britannos paulo post luce sua

colluſtravit. Hæc quæ nonnullam hiſtoriæ typographicæ lucem fœnerari poſſunt, Cel. Maittaire in Annalibus ſuis non attigit: Mallinkrotius autem, quod his jam ſcriptis demum obſervavi, ſummis tantum digitis, & in transcurſu quaſi, notans ſcilicet *(i)*, Salmuthum divulgationem typographiæ in eundem annum 1462. quo Moguntia capta, direpta, & incenſa fuit, collocare, hoc adjecto epiphonemate: *Mirabili ergo divinæ bonitatis providentia peſſimæ omnium erynnes, privata diſſenſio* (artis nempe inventorum) *& publicum bellum in bonum ceſſerunt, & ars utiliſſima multis alias annis adhuc lucem ſubterfugitura, iſta occaſione maturius orbi innotuit, latiusque prodeſſe cœpit.* Cæterum ab eo tempore fere typographi, qui certatim in aliis locis celebrioribus officinas inſtruxerunt, Moguntiam vitaſſe videntur. Præter enim Schœfferum (nam Fauſti poſt edita Ciceronis officia non amplius habetur mentio) ad annum uſque MCCCCLXXXVI. quo Erhardus Reuwich de Trajecto inferiori nonnihil ibi impreſſiſſe dicitur, nullius typographi Moguntini Maittaire meminit. §. III.

(i) In Diſſ. Hiſt. de ortu & progreſſu artis typograph. Cap. XII. p. 81.

§. III.

Nunc revertamur ad Trithemium, paucula ad ipſam ejus vitæ hiſtoriam pertinentia notaturi. Hosce ſermones & exhortationes ſcripſit A. MCCCCLXXXVI. cum ætatis vigeſimum quartum ageret annum. In Homiliarum enim calce hæc leguntur: *Libri primi exhortationum ad monachos finis adeſt manu mei propria Joannis Tritbemii Abbatis Spanheimenſis ſcripti IX. die menſis Junii. Anno Chriſtianorum Milleſimo quadringenteſimo LXXXVI. Indictione quarta. Anno ætatis meæ XXIIII. Hoc opus dicavi anteceſſori meo nunc Abbati Selgenſtatenſi chariſſimo.* Secundum vero exhortationum librum die prima Septembris ejusdem anni ſe abſolviſſe ipſemet quoque teſtatur. In illo ipſo autem ævi flore vigente ſui aliquamdiu jam Abbatis munus ſuſtinuerat: ſed quam modeſtum in eo dignitatis gradu ſe præbuerit, hæc ejus verba (*k*) nos edocent: *Quotienscunque, fratres chariſſimi, ad memoriam illius recordatio momenti venerit, quando reclamantem & renitentem me vobis indignum conſtituiſtis abbatem: totiens amaritudine cordis mei totus in memetipſo concu-*

(*k*) In Homiliæ ſecundæ exordio.

tior, & lacrymas etiam invitus & nolens fundere compellor. Novi enim, quod meritis meis non sum vobis prælatus: si autem vestris id factum sit nescio: concedat omnipotens Deus, ut de meritis non sit facta vel meis vestrisve hæc ipsa de me ordinatio. Cur ita voluistis, fratres? juvenem me indoctum & nequaquam idoneum ad militiam, quam profitemur, erexistis in ducem: ut mihi docere simul & discere omnino jam sit necessarium, quando nec vitæ perfectio commendat doctrinam, nec ætatis consideratio necessariam pastori adhuc consequitur auctoritatem. In isto jam triennio satis experior, quantis sum miseriis involutus: dum omnium vestrum portare infirmitates solus ipse compellor, & a nemine infelix ego supportor. Quis me liberaverit de mundi hujus vanitatibus, in quas revocatus sum! qui ut omnem præsentis vitæ curam & solicitudinem subterfugerem monasterium intravi &c. Divini oracula verbi eum impensissime, præter illius seculi morem & genium, adamasse, maximique merito fecisse, longe autem alia præditos fuisse mente monachos ejus cœnobii, cui præfectus erat, ex his verbis (*l*) patet: *Videmus inter vos quosdam scriptura-*

(*l*) In Homil. IV. f. 11.

pturarum ignaros, instabiles mente, discolos, vagos, quibus eo magis imputamus ignorantiam, quo minus inclinantur ad disciplinam. Turpe quidem est nescire, quod scire juberis: turpius non discere: turpissimum vero contemnere. Et sunt inter vos quidam, qui scientiam salutarem nesciunt: sunt etiam, qui discere negligunt: quid si addam esse & alios, qui scientiam divinarum scripturarum penitus contemnant. Certe non mentior: vos scitis, quia verum est, quod dico. Nam studiis meis nonnulli vestrum atque ad invidiam graviter adversati sunt, aratorem se malle habere prælatum, quam oratorem cavillantes. Nonne & visitatores in suam trahere sententiam tentaverunt? cupientes me illorum hortatu in abnegationem traducere scripturarum, ut ruricolam facerent & porcorum curatorem potius quam animarum. Sed frustra conantur divinum impedire oraculum, quo impellente omnes mundi honores atque divitias, quamdiu vixero, studio postponere decrevi scripturarum. Abbas sum vester, quamdiu voluerit ille me, qui me vocavit: si alterum e duobus oporteat, abbatiam malo dimittere, quam sancto scripturarum studio renunciare. Scio enim vere, nihil in hac vita homini claustrali salubrius posse contingere, quam si divinas cœperit scripturas ve-

raciter amare. Quisquis veſtrum hanc inſtitutionem meam ſequi voluerit, me ducem itineris pariter & comitem habebit. Qui autem ſequi diſcentem contempſerit: docentem nihilominus audire compelletur vel invitus. Verba certe cedro digniſſima! Plura quo minus jam ex hocce libro decerpam, ſpatii, a Bibliopola ob figuras huic tomo additas definiti, prohibet anguſtia.

§. IV.

Varia ad hiſtoriam Confeſſionis Tetrapolitanæ, ad quam in tomo ſuperiore analecta dedimus, illuſtrandam facientia paſſim ſuppeditat ſumme Venerandus D. Valentinus Erneſtus Lœſcherus in Hiſtoria Motuum inter Evangelico-Lutheranos & Reformatos, curate & erudite conſcripta. Nos heic unicum addimus, incidiſſe interim in manus noſtras ejus Confeſſionis & Apologiæ editionem Germanicam, cujus, cum cæteras pag. 381. enarraremus, haud meminimus. Prodiit ea in forma quadrifariam complicata Neoſtadii *(an der Hardt)* ex officina Matthæi *Harniſch* Anno MDLXXX. cum præfatione editoris, in qua ſummis iſta evehitur laudibus, & omnibus reliquis confeſſionibus tantum non præfertur.

§. V.

§. V.

Quum mea de libris combustis typis jam esset exscripta, nactus sum Clar. Christ. Frid. Schindleri Dissertationem epistolicam ad summe Rev. Lubecensium Antistitem D. G. H. Gœtzium de Theologis eruditis per ignem hoc ipso anno Schneebergæ excusam, in qua enumerantur Theologi, quorum Bibliothecas ignis vel prorsus absorpsit, vel damno haud levi adfecit, sequentes: Jo. Gerhardus, Jo. Amos Comenius, Jo. Valentinus Andreæ, Petrus Krogius, Georgius Vallius, Paulus Hofmannus, Samuel Langius, Michael Fœrtschius, Daniel Hænichen, Georgius Seidelius, Jo. Gebhardus, Henr. Arn. Stockflethus, Jo. Rich. Otto, Jo. Mart. Schamelius, Jo. Paulus Seyfartus, & Gottfr. Schumannus, quibus ipse etiam doctissimus Auctor annumerandus est. Eruditis autem, qui suas ipsi lucubrationes combustas voluerunt, accensendus venit JOSEPHUS ANTONIUS VACCARI, Ferraræ Anno 1717. d. 23. Febr. defunctus, qui paulo ante suprema fata, ut post obitum nonnulla sua poëmata Italico & Latino sermone conscripta & philosophica quædam opera flammis tradentur,

rentur, mandavit, quod etiam factum est *(m)*.

§. VI.

Dixi superius p. 98. Paulum IV. P. M. primum catalogum hæreticorum & librorum damnatorum typis vulgari curasse; sed didici deinde e Petri Pauli Vergerii primo operum contra Papatum tomo p. 236. eum quidem primum hujus farinæ indicem Romæ A. 1559. publicasse, alios vero ejusmodi catalogos quatuor antea jam alibi in Italia prodiisse. En ejus verba: „Cum ante decennium Papæ animadvertissent, in Italia quoque Evangelii facem, licet exiguam, accensam esse, & libros nonnullos ex eo genere circumferri, quos ipsi (pro summa eorum cum Deo & Christo inimicitia) summe oderunt, Sorbonistas atque Lovanienses imitati, Catalogum conscripserunt, in quo paucos quosdam, vix LXX. notarunt, & condemnarunt. Contra hunc, qui omnium primus in Italia prodiit, novum scilicet monstrum, anno scilicet 48. Venetiis impressum, scripsi quæ-

(*m*) Vid. *Neue Zeitungen von gelehrten Sachen*, A. 1719. p. 60.

quædam Italice & reprehendi illorum„
non modo impietatem & blaſphemias,„
ſed inſcitiam quoque ſingularem. Qua-„
re haud multo poſt anno ſcilicet 1552.„
alterum Florentiæ promulgarunt, in„
quo emendarunt quidem (quod fuiſſent„
a me moniti) nonnullos errores, ſed„
novos, & quidem valde pudendos ad-„
miſerunt. Cum vero contra hunc quo-„
que ſtylum acuere zelus gloriæ Dei me„
impuliſſet, ecce tertium concinnarunt„
A. 1554. Mediolani, emendatis quidem„
aliquot ex erroribus, quos ego indica-„
veram, ſed additis interim nonnullis„
nihilo deformioribus, quam fuerant„
priores. Quid multa? Quartum quo-„
que Venetiis eodem anno 1554. edide-„
runt, quem cum vidiſſem novis quibus-„
dam ineptiis atque ſtultitiis & pene fu-„
roribus refertum, hunc quoque exci-„
piendum putavi meo ſcripto, non Itali-„
co amplius, ſed Latino. Poſtremo hoc„
ipſo ſcilicet anno 1559. Romæ fa-„
bricarunt quintum &c.„

FINIS.

Sphalmata extantiora ſic emendanda.

In Tom. V. Pag. 83. lin. 17. *Leypus.* leg. *Peypus.* P. 85. lin. 15. *Haymerni.* leg. *Haymerani.* P. 86. lin. 10. *Summarias.* leg. *Summariis.* lb. lin. penult. *maluerit.* leg. *maluit.* p. 87. lin. 23. poſt *tamen*, adde *quedam.* p. 88. lin. 21. *inſenſiſſimi.* leg. *inſenſiſſimi.* p. 91. lin. 16. *refertur.* leg. *referuntur.* p. 93. lin. 1. *pluraque.* leg. *pleraque.* – lin. 24. *ad marginem.* leg. *in margine.*

Errores vero typographicos in prima & tertia diſſertat. commiſſos, temporis brevitate impeditus, ipſis doctiſſimis earum Auctoribus caſtigandos permitto.